T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

SERDAR YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. FAHRİ TÜRK

EDİRNE 2016

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

ANABİLİMDALI

DOKTORA TEZİ

Serdar YILMAZ tarafından hazırlanan **"KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI"** Konulu **Doktora** Tez Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 27.-28 maddeleri uyarınca 13 Ocak Çarşamba günü saat 14:00'da yapılmış olup, tezin * Kabul Edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Doç. Dr. Fahri TÜRK (Danışman)	Olumlu	Fahri Türk
Prof. Dr. Hayati TÜFEKÇİOĞLU	Olumlu	
Doç. Dr. Burak GÜMÜŞ	olumlu	
Yrd. Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU	Olumlu	
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KALKAN	olumlu	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10099239
Yazar Adı / Soyadı	SERDAR YILMAZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 29981509968
Telefon	5413457582
E-Posta	serdaryilmaz@arel.edu.tr
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI
Tezin Tercümesi	KAZAKHSTAN'S TURKEY POLICY
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Doktora
Yılı	2016
Sayfa	303
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. FAHRİ TÜRK 39743029412
Dizin Terimleri	Kazakistan=Kazakistan ; Türkiye=Turkey
Önerilen Dizin Terimleri	İç Yapı= Domestic Structure Kazakistan'ın Türkiye Politikası=Kazakhstan's Turkey Policy
Kısıtlama	24 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 21.01.2018 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

21.01.2016

İmza:.....

Tezin Adı : Kazakistan'ın Türkiye Politikası
Hazırlayan : Serdar YILMAZ

ÖZET

Bu çalışma, 1991 yılında bağımsız bir devlet olarak uluslararası ilişkiler sahnesine çıkan Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen içyapı faktörlerini (siyasal partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, bürokratik kurumlar, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) ele almaktadır. İçyapı kavramı, ortak dil, soy, din ve tarih anlayışının Kazakistan'ın Türkiye politikasının oluşmasında önemli olduğu fakat tek başına belirleyici olmadığı düşüncesine zemin hazırlamak ve bunu kuramsal ve kavramsal olarak temellendirmek için ele alınmıştır. Bu tezin amacı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını tüm yönleriyle analiz etmek, bu politikanın başarısını ölçmek ya da bu politikada bir kırılma yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek değildir. Amaç, Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen içyapı faktörlerinin bu politikanın belirlenmesinde ne düzeyde etkili oldukları üzerine detaylı bir analiz geliştirmektir.

Bu tezin uygulama çalışmasının yapılması, kuramsal ve kavramsal çerçevesinin oturtulması için konu ile ilgili Kazakça, Türkçe ve İngilizce yayımlanan kitap, makale, internet haberleri, resmi kurumların web adresleri ve gazete arşivlerinden yararlanılmıştır. İlk elden ve daha fazla bilgi edinmek için bu tezin yazarı, dört buçuk aylık bir saha çalışması yapmak üzere Kazakistan'ın finans, eğitim ve kültür başkenti Almatı'da bulunan KIMEP Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. Kazakça kitap, makale ve gazete arşivlerinin temini hususunda Kazakistan Milli Kütüphanesi ve Arşiv Merkezinde kaynak taraması ve derinlemesine mülakatlar yapmıştır. Kazakistan'ın Türkiye Politikası adlı bu çalışma; şimdiye kadar tez düzeyinde ele alınmaması, Orta Asya araştırmaları bağlamında irdelenmemesi ve bu bölgeye yönelik küresel ve bölgesel sorunları bilen ve kaynak dilleri kullanarak çözümler üretebilecek uzmanlaşmanın çok az olmasından dolayı uluslararası ilişkiler alanında mevcut olan boşluğu doldurmaya çalışacaktır.

Çalışmanın çözümlenebilmesi için birinci bölümde tezin kuramsal çerçevesini açıklamak amacıyla içyapı kavramı, ikinci bölümde Kazakistan'ın Türkiye politikasında dış politika söylemlerinden Avrasyacılık ve Atlantikçilik söylemi,

üçüncü bölümde Kazakistan'daki içyapının Türkiye politikası üzerindeki etkisi ve son bölümde Kazakistan'ın Türkiye politikasının somut çıktılarına yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Türkiye, İç Yapı, Kazakistan'ın Türkiye Politikası.

Name of Thesis **:** Kazakhstan's Turkey Policy
Prepared by **:** Serdar YILMAZ

ABSTRACT

This study explores Kazakhstan's domestic structural factors (political parties, the structure of the presidency and the regime, the leader bureaucratic institutions, non-governmental organizations, interest groups and the media) that determine its policy on Turkey. This thesis does not claim that the common understandings of language, race, religion and history are the sole determining factors about Kazakhstan's Turkey policy. It instead asserts that the concept of domestic structure is significant as much as aforementioned factors. Furthermore, the concept of domestic structure has been used as a theoretical and conceptual means for the study. The objective of this study is neither to analyze thoroughly Kazakhstan's Turkey policy and to evaluate its success nor to identify whether there has been a rupture in the abovementioned policy; the goal is to develop a detailed analysis on what level the idea of domestic structure is effective in determining Kazakhstan's Turkey policy.

During the process of field research and forming the theoretical and conceptual framework of this study; books, articles, web news, official websites and newspaper archives published in Turkish, English and Kazakh languages have been used. In order to have further and detailed data from primary sources and to conduct a field research, the writer of this thesis worked as a guest researcher for four and a half months at KIMEP University in Almatı in 2014. He conducted literature reviews and in-depth interviews at Kazakhstan National Library and Archives Center while accessing the archives of books, articles and newspapers in Kazakh language. The study aims to try filling the gap international relations discipline due to the fact that so far there have been no theses on this subject and it has not been studied as a part of Central Asia researches, and also there are very few experts who have comprehensive knowledge on the global and local issues regarding this area and are capable of creating solutions by using vernacular languages.

The study will explain the concept of domestic structure in the first chapter, the impact of Atlanticism and Eurasianism for Kazakhstan's Turkey policy in the second chapter, the determining effect of Kazakhstan's domestic structure on its policy on Turkey in the third chapter and the concrete outputs of Kazakhstan's Turkey policy in the last chapter.

Key Words: Kazakhstan, Turkey, Domestic Structure, Kazakhstan's Turkey Policy.

ÖN SÖZ

Kazakistan, sahip olduğu doğal kaynakları, yüzölçümü, coğrafi konumu, kültürü ve doğası ile Orta Asya'nın en stratejik ülkesidir. Dünyanın iki süper gücü olan Rusya ve Çin'e komşu olan Kazakistan, bir yandan Avrasya'nın kalbinde yer alırken bir yandan da Atlantik yakası ile de üst düzey ilişkililere sahiptir. Barış içinde çok yönlü sürdürülebilir bir politika benimsediğinden, gerek yakın gerek uzak komşuları ile iyi anlaşan ve çeşitli bütünleşme projelerinin içinde yer alan bir ülkedir. 16 Aralık 1991 tarihinde ilan ettiği bağımsızlığından günümüze kadar taraflı tarafsız herkesin takdirini toplayan bir gelişme gösteren Kazakistan, Türkiye ile ilişkilerine önem veren bir ülke olmuştur. Bu çalışma, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde etkili olan iç yapı faktörlerini (siyasal partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, bürokratik kurumlar, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) incelemektedir. Çalışmada yararlanılan kuramsal ve kavramsal çerçevenin, Kazakistan'ın Türkiye politikasında iç yapı faktörlerinin ne ölçüde etkili olduğunun açıklanması konusuna önemli katkısı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmayı hazırlamamda büyük katkıları olan tez danışmanım ve hocam sayın Doç. Dr. Fahri TÜRK'e bütün içtenliğimle teşekkür ederim. Ders döneminde kendisinden aldığım Orta Asya dersinde ve yaptığımız karşılıklı fikir alışverişleri ile Orta Asya bölgesinde, doktora yapmamın ne kadar gerekli olduğunu anlatmış ve Avrasya bölgesine ilgi duymamı sağlamıştır. Dahası beni cesaretlendirerek Kazakistan'da saha çalışması yapmama ve hiçbir zaman unutamayacağım bu deneyimi yaşamama vesile olmuştur. Kendisinin detaylı değerlendirme ve incelemeleri sayesinde tez şu anki halini almıştır. Görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan hocam Doç. Dr. Burak GÜMÜŞ ve bana her zaman inanan, güvenen, destek veren ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Bununla birlikte Kazakistan'da 2014 ve 2015 yıllarında gerçekleştirdiğim iki saha çalışması sırasında bana her zaman destek olan Prof. Dr. Mehmet ARSLAN, Doç. Dr. Oraz SAPASHEV, Prof. Dr. Murat ÇEMREK'e ve beni misafir araştırmacı olarak kabul eden KİMEP Üniversitesine, Alessandro FRİGERİO'ya teşekkürlerimi sunarım. Kazakistan'da yaptığım her iki

alan çalışmasında da bana evinin kapılarını açan ve sofrasındaki ekmeği paylaşan Sona ve Halis NABİYEV'e, Ziyatdin İSMİHANOĞLU KASSANOV nezdinde Almatı ve Çimkent bölgesinde yaşayan tüm Ahıska Türklerine, saha çalışmam süresince bana samimiyetle yaklaşan ve dostluklarıyla yol gösteren Kazak dostlara; ayrıca benimle mülakat yaparak bilgi, tecrübe ve görüşlerini aktaran bütün katılımcılara teşekkür ederim.

Son sözüm de benim için çok değerli olan aileme. Başta annem (Hanım) ve ağabeyim (İsmail) olmak üzere bütün aile bireylerime desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim. Ancak teşekkürlerin en büyüğü, bana her daim inanan, destek veren ve varlığı ile beni her zaman mutlu ve motive eden sevgili eşim Şükran KURUCU YILMAZ içindir. Lisans yıllarımızdan itibaren süre gelen mutlu beraberliğimizde bana hep daha iyiyi göstermesi, doktora ve öncesi süreçte ve akademik çalışmalarımda kendisine ayıramadığım zamanı hoşgörü ile karşılaması, yurtdışında aldığım eğitim ve yaptığım saha çalışmalarında beni sabırla beklemesi bakımından bu naçizane teşekkürü sonuna kadar hak etmiştir. Ayrıca bir teşekkür de beklenen süreden daha erken dünyaya gelerek kalp atışlarıyla bana büyük heyecan veren minik kızıma (Dünya Asya) aittir. İyiki varsınız.

Serdar YILMAZ

Edirne, 2016

KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

İÇİNDEKİLER

Özet ……..…....I
Abstract …….…….....III
Önsöz …….....….V
İçindekiler ...…….…….…..VII
Tablolar ……...…….....X
Kısaltmalar Listesi ...……...……XI

1. Kazakistan'ın Türkiye Politikası

1.1. Giriş ……..……...……..……...……1
1.2. Çalışmanın Analitik Yapısı ..…….....3
1.3. Yazında Kazakistan'ın Türkiye Politikası ……..……...13
1.4. Yöntem …….……...25
1.5. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler …….…….....30
1.6. Kuramsal Çerçeve ..…….…….....31

2. İç Yapı ve Dış Politika Analizi Yaklaşımı

2.1. Dış Politika ……..…...…….……35
2.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Dış Politika Analizi ..…..….....36
2.3. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve İç Yapı Yaklaşımı …….…….....39
2.4. İç Yapı Yaklaşımının Gelişimi ....…….…….....41
2.5. İç Yapı (Domestic Structure) ...…….……...44

3. Kazakistan'da Dış Politika Okulları

3.1. Avrasyacılık 54
3.1.1. Rusya 59
3.1.2. Bağımsız Devletler Topluluğu 65
3.2. Atlantikçilik 69
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri 70
3.2.2. Avrupa Birliği 76
3.2.3. Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü 82

4. Kazakistan'ın Türkiye Politikasını Belirleyen İç Yapı Faktörleri

4.1. Başkanlık 93
4.1.1. Nursultan Nazarbayev 98
4.2. Dışişleri Bakanlığı 109
4.3. Siyasal Partiler 113
4.4. Parlamento 122
4.5. Sivil Toplum Kurumları 126
4.5.1. Kazak-Türk İşadamları Derneği 128
4.5.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın Kazakistan Şubesi 130
4.5.3. Kazak-Türk Eğitim Vakfı 134
4.5.4. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi 139
4.5.5. Ahıska Türk Milli Merkezi 142
4.6. Bürokratik Kurumlar 145
4.6.1. Kazakistan Ankara Büyükelçiliği 146
4.6.2. Uluslararası Türk Akademisi 149
4.6.3. Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi 152
4.6.4. Kazakistan Girişimciliği Destekleme Fonu 154
4.7. Çıkar Grupları 156
4.7.1. Yabancı Yatırımcılar Konseyi 157
4.7.2. Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği 160
4.7.3. Kazakistan Halklar Asamblesi 163

4.8. Ulusal Faktörler 167
4.8.1. Kamuoyu 168
4.8.2. Medya 173

5. Kazakistan'ın Türkiye Politikasının Somut Çıktıları

5.1. Diplomatik Tanınma 179
5.2. Ekonomi ve Yatırımlar 196
5.3. Eğitim ve Kültür 211
5.4. Türk Konseyi 223

Sonuç 235
Kaynaklar 246
Ekler 284
Özgeçmiş 287

TABLOLAR

Tablo 1 : Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Ziyaretleri (1991-2014) ..……....101

Tablo 2 : Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer ve Gül Dönemlerindeki Söylemleri ..…….103

Tablo 3 : Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer ve Gül'ün Cumhurbaşkanlığı Dönemlerindeki Türkiye Ziyaretleri …….....108

Tablo 4 : Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanları (1991-2014) ……..110

Tablo 5 : Kazakistan'da Bulunan Türk Okulları (1992-2014) ……..…...135

Tablo 6 : Türkiye'de GörevYapmış Kazak Büyükelçiler (1992-2014) ...……...…..147

Tablo 7 : Kazakistan–Türkiye Karşılıklı Diplomatik Ziyaretler (1991-22014)…….191

Tablo 8 : Önemli Anlaşma ve Protokoller ……..…….……197

Tablo 9 : Kazakistan–Türkiye Dış Ticaret Hacmi (1996-2014) …...……..…….....200

Tablo 10: Kazakistan'da Önde Gelen Yatırımcı Türk Firmaları ……..…….....203

Tablo 11: Kazakistan'daki En Büyük Yatırımcı Ülkeler (2014) …..…….....205

Tablo 12: Türkiye'ye Gelen Kazak Turist Sayısı (2010-2014) ……...…….210

Tablo 13: Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri (1992-2014) ..……223

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AEB : Avrasya Ekonomi Birliği

AET : Avrasya Ekonomi Topluluğu

AGİT : Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

ASAM : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi

ASELSAN : Askeri Eletronik Sanayi

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu

BM : Birleşmiş Miletler

CİCA : Asya'da İşbirliği Güven Arttırıcı Önemler Konferansı

DAMU : Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu

DATÜB : Dünya Ahıska Türkleri Birliği

DEİK : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

DPA : Dış Politika Analizi

DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

HAVELSAN : Hava Elektronik Sanayi

INOGATE : Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı

ISAF : Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (International Security Assistance Force)

İKÖ : İslam Konferansı Örgütü

İİT : İslam İşbirliği Teşkilatı

KATEV : Kazak Türk Eğitim Vakfı

KATİAD : Kazakistan Türkiye İşadamları Derneği

KHA **:** Kazakistan Halklar Asamblesi

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KKYA : Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi

KKHP **:** Kazakistan Komünist Halk Partisi

KOSGEP : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliş. ve Destek. İdaresi Başkanlığı

KSSC **:** Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

KTL : Kazak Türk Lisesi

NATO : Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (North Atlantic Treaty Organisation)

OAET : Orta Asya Ekonomi Topluluğu

OAİÖ : Orta Asya İşbirliği Örgütü

ORSAM : Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

ROKETSAN **:** Roket Sanayi

SDÜ : Süleyman Demirel Üniversitesi

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK : Sivil Toplum Kurumları

ŞİÖ : Şanghay İşbirliği Örgütü

TASAM : Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi

TACIS : Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım

TCCB : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı

THY **:** Türk Hava Yolları

TİKA : Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TRACECA **:** Avrupa – Kafkasya – Asya Ulaştırma Koridoru Programı

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKPA : Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi

TÜRKSOY : Türk Kültür Sanatları Ortak Yönetimi

TÜRSAB : Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

USAK : Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

UTA : Uluslararası Türk Akademisi

YDSİK : Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi

YYK : Yabancı Yatımcılar Konseyi

1. KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASI

1.1. Giriş

Günümüzde belli bir seviyeye yükselen modern hayatın, içinde barındırdığı küresel tehditlerin yeniden anlamlandırıldığı ve gözden geçirildiği bir süreç yaşanmaktadır. Oysaki 20.yüzyıl, en acımasız savaşların yapıldığı, imparatorlukların dağıldığı ve sömürgelerin tasfiye olduğu bir yüzyıl olmuştur. Ayrıca 20. yüzyıl, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çökmesine dolayısıyla da Soğuk Savaş sürecinin sona ermesine, iki kutuplu dünya sisteminin ortadan kalkmasına ve Avrasya'nın kapılarının dünyaya açılmasına sahne olmuştur.

SSCB'nin çökmesiyle büyük bir jeopolitik deprem yaşanmış ve bu durum gerek civarında gerek uluslararası sistemde yakından hissedilmiştir. Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra 15 yeni devletin bağımsızlıklarını kazanarak dünya haritasında kendi sınırları ile belirmesinin manası büyük olmuştur. Çünkü artık dünyaya hükmeden iki kutuptan biri çökmüş ve II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlayan tek süper güç olma mücadelesinin yarattığı Soğuk Savaş sona ermişti. Bu çöküş geleceğe dair birtakım belirsizlikleri beraberinde getirdiği gibi yeni fırsatlar da yaratmıştır. Nitekim Orta Asya Türk devletleri ile ortak tarih, dil ve kültüre sahip olan Türkiye, 1991 yılına kadar, bu ülkelerle Moskova üzerinden yürüttüğü ilişkileri, ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasıyla beraber doğrudan yürütmeye başlamıştır.

Başka bir ifadeyle, Zbigniev Brzezinski'nin vurguladığı gibi, SSCB'nin çöküşüyle Avrasya'nın kalbinde kısa süreliğine de olsa bir kara delik açılmış,[1] ancak bu durum Türkiye'yi Orta Asya Türk devletlerine yaklaştırarak bu ülkelere yönelik politikalar üretmesine vesile olmuştur. Türkiye, Doğu Bloku'nun çökmesiyle Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarını tanıyan ilk ülke olmuştur. Hatta Türkiye, M. Seyfettin Erol'un ifadesiyle, Batı ve ABD'nin desteğini alarak, Rusya'nın varlığına rağmen, kendini bu devletlere model ve lider ülke olarak lanse etmiştir.[2] Bağımsızlıklarını

[1] Zbigniev Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, (Çev) Yelda Türedi, İnkilap Kitabevi, İstanbul 2005.
[2] Mehmet Seyfettin Erol, *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009.

kazandıklarında, Sovyet sınırları ötesindeki dünya ile neredeyse hiçbir bağlantısı olmayan ve dolayısıyla dünya ile ilişki kurup statü kazanmak ve yaşanan değişime ayak uydurmak arzusunda olan bu devletler de Türkiye'ye yönelmişlerdir.

Bu devletlerden biri olan Kazakistan, Roy A. Medvedev'e göre, dünyada doğal kaynaklarının büyük bir bölümü kullanılmayan ender ülkelerden biridir. Bu yüzden dünya gündeminin merkezine oturarak çeşitli güç odaklarının, askeri, siyasi ve ekonomik nüfus mücadeleleri yürüttüğü bir alana dönüşmüştür.[3] Özellikle ABD'nin büyük petrol şirketleri vasıtasıyla Orta Asya'ya nüfuz etme çabaları 1990'lı yılların başında başlarken, Batılı güçler, dillerinden düşürmedikleri demokrasi, insan hakları ve pazar ekonomisi gibi kavramların Kazakistan tarafından özümsenmesine dikkat etmişlerdir. Kazakistan ise Batı'dan gelecek teknolojik ve mali desteğin sağlanması amacıyla hem yukarıda sayılan kavramları özümsemeye hem de Batı yanlısı politikalar izlemeye özen göstermiştir. Peki, Kazakistan'ın gözünde Türkiye Batılı bir devlet olarak mı yoksa dilde, fikirde ve işte birlik[4] denilerek ortak paydada buluşulan bir ülke olarak mı görülmektedir?

Bu çalışmanın konusu, Kazakistan'ın Türkiye politikasını, çalışmanın analitik yapısı bölümünde ortaya konulan sorular ve hipotez doğrultusunda çözümlemektir.

Yazarın bu konuya ilgisi, 2010 yılında İngiltere'de yüksek lisans eğitimi için bulunduğu sırada yapmış olduğu Orta Asya okumaları neticesinde gelişmeye başlamış 2011'de doktora eğitimine başladıktan sonra almış olduğu Orta Asya dersleri ve danışman hocası Fahri Türk ile yaptığı fikir alışverişleri ile olgunlaşmıştır. Ayrıca bu satırların yazarının annesinin bir Ahıska Türkü olması, yazarın Almatı ve Çimkent bölgelerinde yaşayan akrabalarının bulunması ve Kazakistan'da çok ciddi bir Ahıska Türkü nüfusunun yaşaması da bu konuya ilgi duyulmasının bir diğer nedenidir.[5]

---

[3] Roy Medvedev, "Kazakistan Modeli Ekonominin Oluşumu", (Stanovleniye Kazahstanskoy Modeli Ekonomiki), *Kazahstanskaya Pravda Gazetesi*, 13 Ekim 2006, s. 1.

[4] Mustafa Toker, İsmail Gaspıralı ve "Dilde Birlik" Fikri Üzerine, "İsmail Gaspıralı ve Türk Fikir Hayatındaki Yeri" Paneli, Konya, 2001, *sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/download/254/244*, (12.11.2013); Bu konuda ayrıca bkz. Kaan Turhan, *Dilde, Fikirde ve İşte Birlik (Akçura - Galiyev - Gaspıralı - Gökalp)*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013; Yavuz Akpınar, *İsmail Gaspıralı, Seçilmiş Eserleri*, 2, Ötüken Neşriyat, Ankara 2005.

[5] Edirne Antlaşması'na kadar Gürcistan toprakları içinde yer alan Ahıska bölgesi, 1921 yılında yapılan Moskova ve Kars anlaşmalarıyla Gürcistan'ın toprağı olmuştur. Türkiye'nin Kars şehrinin Posof

1.2. Çalışmanın Analitik Yapısı

Bu çalışma 1991-2014 yılları arası Kazakistan'ın Türkiye politikasını incelemeyi amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikli olarak Kazakistan'daki iç yapının (siyasal partiler, parlamento, başkanlık ve rejimin yapısı, bürokratik kurumlar, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) bu politikayı nasıl etkilediğinin çözümlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, iç yapı faktörlerinin Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleme konusunda önemli ve etkili olup olmadığı ve eğer etkili ve önemliyse hangi açılardan böyle oldukları hususunu araştıracaktır. Böylece Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde etkili olan düşünsel arka plana dair bir fikir verilmeye çalışılacaktır. Ayrıca Kazakistan'ın güçlü ikili ilişkiler, çok taraflı ve faal katılıma dayalı olan dış politika yaklaşımında, Türkiye'nin nerede olduğunun vurgulanması da gerekmektedir. İşte bu çerçevede aşağıdaki sorular irdelenecektir:

Kazakistan devletinin iç yapısını karakterize eden faktörler nelerdir?

Kazakistan, SSCB'nin dağılmasından sonra 16 Aralık 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu süreçte hem eski sistemden kalan yapılar hem de bağımsızlık sonrası gelen yeni yapılarla birlikte ikili bir iç siyasal yapılanmaya sahip olmuştur. Bu eski ve yeniyi bir arada barındıran süreç, ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi hayatında genel anlamda yeniden yapılanma süreci olarak değerlendirilmektedir. Bir ülkede siyasi ve idari yapılardaki kurumsal değişim, o ülkenin dış politikadaki yönünü ve uluslararası platformda nasıl bir yer edinmek istediği hakkındaki tercihlerini de göstermektedir.

---

ilçesine sınır teşkil etmektedir ve zamanında da Türklerin yaşadığı bir yer olmuştur. 14 Kasım 1944 gecesi Sovyet lider Joseph Stalin'in emriyle iki saat içinde köy meydanında toplanıp vatanlarından zorla sürgün edilen bütün Ahıskalı Türklerden ihtiyar kadın, erkek ve çocukların tamamı eski yük ve hayvan vagonlarına doldurularak Orta Asya'ya (Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan) sürgün edilmiştir. Sürgün kış aylarına denk geldiği için birçok insan soğuktan ve hastalıktan ötürü hayatlarını kaybetmiştir. 40 binden fazla Ahıskalı erkek İkinci Dünya Savaşı'nda Alman Cephesi'ne gönderilmişti. Savaşa giden Ahıska erkeklerinin çoğu muhtelif cephelerde ölmüş, sağ kalanlar ise evlerine, köylerine döndüklerinde yakınlarından hiç birini bulamamışlardı. Sürgün edildikleri yerlere kolay uyum sağlayan Ahıska Türkleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra vatana dönüş için birçok girişimde bulunmasına rağmen henüz bir netice alamamışlardır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşegül Aydıngün – İsmail Aydıngün, *Ahıska Türkleri, Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, ss. 35-46; Yunus Zeyrek, Ahıska Araştırmaları, Ankara 2006; B. Zakir Avşar - Zafer S. Tunçalp, *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara 1994).

Uluslaşma, ulusal bilinç, kurumsallaşma, dış dünya ile ilişkiler kurma ve devletleşme adına birçok eksiğe rağmen, özellikle Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in ülke genelinde geniş destek bulan çok yönlü ve barış içinde sürdürülebilir iyi ilişkiler kurma siyasetinin, pek çok olumlu sonucu olmuştur. Genel olarak bakıldığında, bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra ülkedeki anayasal değişim sürecinin, cumhurbaşkanlığı ve rejimin yapısıyla birlikte yapılanan hükümetin işleyişinin, parlamentonun gücünün zaman içinde artıp azalmasının, sivil toplum kuruluşlarının ve bürokratik kurumların gelişiminin, halkın siyasal sisteme katılımının, seçkinlerin karar alıcılar üzerindeki etkisinin, kamuoyu, medya ve benzeri faktörlerin, Kazakistan'ın iç yapısını karakterize ettiği görülmektedir.

Türkiye, Kazakistan dış politikasının neresinde yer almaktadır ve Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlar nelerdir?

Şangay Beşlisi'nin[6] kurucuları arasında yer alan Kazakistan Cumhuriyeti, Rusya ile iyi anlaşmaya, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin hayata geçirilmesine, Çin ile dengeleme politikası bağlamında yoğun ilişkiler kurmaya dayalı, Amerika'nın desteğini alan ve Batı tarafından soyutlanmayan çok yönlü bir dış politika anlayışı benimsemektedir. Bu minvalde Kazakistan Cumhuriyeti 2014-2020 Dış Politika Konsepti'ne göre Kazakistan, "iki milletin ortak tarihsel köklerini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak Türkiye Cumhuriyeti ile yürütülen kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir."[7] Bu strateji belgesi ile Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, halk ve devlet katında fazlasıyla bilinmesine rağmen Kazak dış politikasında belirleyici ve temel bir

[6] Şanghay İşbirliği Örgütü, Şanghay Beşlisi ismi ile 26 Nisan 1996 tarihinde Şanghay'da toplanan Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan devletlerinin kurdukları, Asya kıtasında gelişen askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik işbirliği örgütlenmesidir. 15 Haziran 2001'de Özbekistan'ın örgüte katılmasından sonra Şanghay İşbirliği Örgütü adını almıştır. Örgütün temel amaçları, üye ülkeler arasında karşılıklı güven ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmek, siyaset, ekonomi, bilim, teknoloji, eğitim, kültür, güvenlik ve enerji alanlarında uzun dönemli işbirliğini tesis etmek ve bölgede barışı, güvenliği ve istikrarı tesis etmektir. Bu örgüt sayesinde üye ülkeler arasındaki sınır problemleri çözüme kavuşmuş, terörizmle mücadele konusunda ortak bir yaklaşım benimsenmiş ve dünyada yaşanan gelişmelere karşı ortak bir irade sergilenmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Shanghai Cooperation Organisation, *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation*, http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp (14.08.2015)).

[7] Kazakhstan Cumhuriyeti, *Foreign Policy Concept for 2014 – 2020 Republic of Kazakhstan*, http://www.kazakhembus.com/page/foreign-policy-concept (20.07.2014).

vektör olmaktan ziyade ülkedeki denge mekanizmasının bir aracı olduğu anlaşılmaktadır.[8] Dolayısıyla Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlara bakıldığında, ortak tarihsel ve kültürel birliktelik, bağımsızlık sonrası yaşanan ekonomik ve kültürel ilişkiler, eğitim, bölgesel ve uluslararası alandaki işbirliği ve Nazarbayev'in liderliği gibi unsurların önemli rol oynadığı görülmektedir. Ancak bunlara ilaveten, Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen siyasal sistem, partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, çıkar grupları, kamuoyu, medya, vs. gibi iç yapı faktörlerinin de ne ölçüde belirleyici olduğu ortaya çıkmıştır. Zira Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, 1992 yılından itibaren Kazakistan'da faaliyet gösteren gerek Türkiye destekli kurumlar (TİKA, TÜRKSOY, Ahmet Yesevi Üniversitesi) gerek Türk işadamları vasıtasıyla belli bir yer edinmesi, Kazak halkının Türkiye ve Türklere duyduğu yakınlık ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Türkiye ile olan ilişkilere önem vermesi gibi faktörler, Kazakistan'ın Türkiye politikasını doğrudan etkilemektedir.

Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in ortaya koyduğu liderlik Kazakistan'ın Türkiye politikasını ne yönde etkilemektedir?

SSCB'nin dağılmasıyla Kazakistan'da liderliği üstlenen Nazarbayev, ülkenin etnik yapısını bir arada tutmayı başaran çok yönlü dış politika sayesinde Kazakistan'ı dünya haritasında belirli bir yere taşımış, SSCB'den kalan nükleer kalıntıları yok edip dünya kamuoyunun saygısını kazanmış, ismi ülkenin bağımsızlığıyla özdeşleşen bir lider olarak kabul görmüştür. Nazarbayev, bir yandan ekonomik reformlar yapıp özelleştirme politikaları uygularken diğer yandan da önce ekonomi sonra demokrasi söylemi ile hareket etmiştir. Bu anlamda daha bağımsızlığın ilan edilmesinden önce bile Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş, iki ülkenin de içinde yer alabileceği uluslararası örgütlere katılım ve ortak istişare konularında fikir geliştirmiş ve bilhassa Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye'ye ciddi bir sempati besleyerek taraflı tarafsız herkese göre Türk dünyasının aksakalı unvanını kazanmıştır. Özal'ın başlattığı ve akabinde devam eden Türk dünyası devlet başkanları zirvelerinin hepsine katılmış, ortak tarih ve kültürün araştırılıp dünyaya tanıtılmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'nin

[8] Canat Momınkulov ile Mülakat, 12.07.2014.

de üyesi olduğu TÜRKPA,[9] Türk Konseyi,[10] Türk Akademisi[11] ve Aksakallar Meclisi gibi oluşumların fikir babalığını yapmış, Türkiye'nin henüz üyesi olmadığı Avrasya Ekonomi Birliği'nin kapılarının Türkiye'ye her zaman açık olduğunu söylemiştir.[12] Türkiye'nin yüzünü biraz da Doğu'ya çevirmesi gerektiğini açık yüreklilikle ifade ederek Avrasya'nın geleceği için Türkiye'ye ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Son yıllarda cumhurbaşkanlarının yapmış oldukları üst düzey ziyaretler her iki ülkenin de birbirlerine verdikleri önemin bir işaretidir. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem ülkenin iç ve dış siyasetini belirlerken, bu siyasetin belirlenmesindeki en büyük rolü Nazarbayev oynamıştır. Nazarbayev, ülke yönetiminde yanında yer alan siyasetçileri bir orkestra şefi gibi yönlendirirken, farklı

---

[9] Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA) 21 Kasım 2008 tarihinde İstanbul'da dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti Parlamento Başkanları'nın imzalamış olduğu antlaşma ile kurulmuştur. 29 Eylül 2009 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti Bakü`de, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nin Birinci Genel Kurul Toplantısı yapılmıştır. Temel amacı: "parlamento diplomasisi araçlarının yardımıyla devletler arasında politik diyalogun geliştirilmesine katkıda bulunmak, tarih, kültür ve dil ortaklığına dayanarak karşılıklı faaliyetleri daha da yoğunlaştırmaktır." TÜRKPA, http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr (02.11.2014).

[10] Kazakistan, 1991 yılı sonrası bir yandan dünya ülkeleriyle bağlantı kurup yaşanan gelişmelere ayak uydurmak isterken; diğer yandan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın inisiyatifi ile başlayan Türk Dünyası Devlet Başkanları Zirvesi'ne katılmıştır. 1992'de yapılan ilk zirveden 2009 yılındaki Nahçıvan zirvesine kadar dokuz zirve gerçekleştirilmiş ve bu zirvede Nahçıvan Antlaşması imzalanarak Türk dünyası arasındaki ilişkiler kurumsal bir çerçeveye oturtularak Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi) kurulması amaçlanmıştır. Nitekim İstanbul'da düzenlenen 16 Eylül 2010 tarihli son zirvede Türk Konseyi'nin kuruluşu resmen ilan edilmiş, öncelikleri ve yol haritası ortaya konulmuştur. Türk Konseyi'nin daimi bir yapı olarak kurulmasıyla birlikte yapılan zirveler, Türk Konseyi zirveleri olarak yeniden adlandırılmıştır. Türk Konseyi'nin ilk zirve toplantısı 20-21 Ekim 2011 tarihlerinde Almatı'da, ikinci zirvesi, 22-23 Ağustos 2012 tarihlerinde "Eğitim, Bilim ve Kültürel işbirliği" temasıyla Bişkek'te, üçüncü zirvesi 15-16 Ağustos 2013 tarihlerinde "Ulaştırma" temasıyla Azerbaycan'ın Gebele şehrinde ve dördüncü zirvesi 4-5 Haziran 2014 tarihlerinde "Turizm" temasıyla Bodrum'da gerçekleştirilmiştir. (Detaylı bilgi için, Fatih Yalçınkaya, "Türkiye ve Orta Asya Devletleri Arasındaki Siyasi ve Diplomatik İlişkiler–Hükümetlerüstü Kuruluşlar (1992-2012)", *Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Ortadoğu, 1990'lardan Günümüze,* (Der) Fahri Türk, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013, ss. 25-44).

[11] Nazarbayev, 3 Ekim 2009 tarihinde Azerbaycan'da gerçekleşen Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları IX. Zirvesi'nde "Türk uygarlığının dünya uygarlığındaki yerini değerlendirerek Türk dünyasının geçmişi ve geleceğini, maddi ve manevi zenginliklerini araştıracak uluslararası ilmi araştırma merkezinin kurulması gerektiği hakkında teklifte bulunmuştur." Bu fikir diğer Türk cumhuriyetleri tarafından da desteklenmiş ve 25 Mayıs 2010 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana şehrinde ilmi araştırma merkezi Türk Akademisi olarak faaliyete geçmiştir. (Türk Akademisi, http://www.turkacadem.kz/tr/ab.php?set=2 (02.11.2014)).

[12] 2011 yılından beri dillendirilen Türkiye'nin Avrasya bölgesinde inisiyatif alması gerekliliği Nazarbayev tarafından da desteklenmektedir. Nazarbayev'den Türkiye'ye Avrasya daveti, 09 Haziran 2014, *http://turkkazak.com/site/?p=37459*, (02.11.2014). İlerleyen bölümlerde de işleneceği üzere, Avrasya Ekonomi Birliği Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında 29 Mayıs 2014 yılında imzalanan kuruluş anlaşması ile 1 Ocak 2015'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Tıpkı Avrupa Birliği'nde olduğu gibi bu üç ülke arasında da aşamalı olarak mal, hizmet, para ve iş gücünün serbest dolaşımı olmaktadır.

fikirleri kendi süzgecinden geçirebilen, küresel gelişmeleri yakından takip eden, bölgesel bütünleşme ve iyi komşuluk ilişkilerine önem veren, Kazakistan'ı layık olduğu seviyeye getirmeye kararlı, sabırlı, güvenilir ve inandırıcı bir lider profili çizmektedir. Dolayısıyla, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde tarihsel birlikteliğin, akrabalığın, dil ve kültür benzerliğinin etkisi olduğu kadar, Nursultan Nazarbayev'in de devlet başkanı olarak büyük etkisi vardır.

Kazakistan'ın Türkiye'ye bakışındaki algı nasıldır ve bu algı Türkiye'ye yönelik politikaları ne ölçüde etkilemektedir?

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan için siyasal, ekonomik ve sosyal anlamda hızlı kalkınmak çok zordu. Çünkü uzun süre komünist, otoriter ve baskıcı bir rejimin egemenliği altında yaşamıştı. Bu zorluğun farkında olan yönetici seçkinler, toplumsal yapıya uygun, ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirecek bir modelin benimsenmesi gerektiğinin bilincindeydiler ve önlerinde de çok fazla seçenekleri yoktu. Dolayısıyla laik, demokratik ve serbest piyasa sistemini benimseyen, dilsel, tarihsel ve kültürel ortaklıkların olduğu Türkiye, "Türk modeli"[13] şeklinde güçlü bir seçenek olarak belirmiştir. Dış politikasında bir genişleme yaşayan Türkiye, Kazakistan ve diğer Türk devletlerine yönelik politikasını ata yurdu, ağabey ve model ülke söylemleri üzerine oturtmuştur. Kazakistan ise kökü ve dili bir kardeş ülke söylemini benimsemiştir. Bu söylemleri uzun bir süre kullanan ve 2000'li yıllara kadar duygusal bir yaklaşım tercih eden Kazakistan ve Türkiye, 2009 yılında stratejik ortaklık belgesini imzalayarak ilişkilerin devletler katında kurumsallaşmaya

[13] İlerleyen bölümlerde etraflıca üzerinde durulacağı üzere, SSCB'nin dağılması ve Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmesiyle beraber 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağı vurgulanmış ve Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türk dünyasından bahsedilmeye başlanmıştır. Türk modeli, laik bir sistemi, liberal demokrasiyi ve serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir devlet modeli sunmaktaydı. Amerika'ya göre SSCB'nin yıkılmasıyla oluşan güç boşluğunu Türkiye gibi Sünni Müslüman ama aynı zamanda laik, demokratik ve Batı yanlısı bir ülkenin doldurması gerekiyordu. Ortaya nasıl bir model uygulanacağı sorunsalı çıkmıştı ve iki modelden bahsediliyordu: Türkiye ve İran modelleri. Ancak Batılı güçler Türk modeli üzerinde duruyordu. Ahmet Raşid, Orta Asya'nın Dirilişi, (Çev), Osman Deniztekin, Cep Kitapları, İstanbul 1996; İdris Bal, Turkey's Relations with The West and Turkic Republic, Ashgate 2000; Shireen Hunter, "Central Asia Since Independence", The Washington Papers, No. 168, Westport, Praeger 1996; Arthur Sagadayev, "Great Power Ideology and the Muslim Nations of CIS", (Ed) Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union: Domestic and International Dynamics, Mohiaddin Mesbahi, University Press of Florida, Florida 1994.

başlamasını sağlamışlardır. Halklar arasında ise arzu edilen düzeyde olmasa da giderek artan bir pozitif algı mevcuttur.

Orta Asya'da Türkiye'ye yönelik algı ile ilgili yapılmış en eski çalışma, SİAR Uluslararası Araştırma Şirketi tarafından 1995 yılında Türk devletlerini tarafsız bir gözle tanımlayabilmek amacıyla yapılan ve Büşra Ersanlı tarafından "Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması" adıyla kitaplaştırılan eserdir. Bu eser Türk devletlerininde yaşayan halk (kamuoyu) ve seçkinlerin sosyal, siyasal ve kültürel açıdan fikirlerini ve Türkiye ile ilgili düşüncelerini öğrenmeyi amaçlamıştır. Türkiye'ye bakışın pozitif olduğu ve Türkiye'nin 1995 yılında Kazaklar arasında ilişkiye girilmesi tercih edilen dördüncü ülke olması Kazak kamuoyunun Türkiye'ye yakınlık duyduğunu göstermektedir.[14] Sonraki yıllarda bu konuyla ilgili ciddi ve kapsamlı ilmi çalışmalar yapılmadığından Kazaklar Türkiye'yi daha çok Türkiye'nin ürünlerinden, Türk dizi filmlerinden, Türkiye'nin turizm potansiyelinden ve tesislerinden, ülkeye gelip giden akademisyen, işçi ve iş adamlarından bilmektedirler.[15]

Bu konu ile ilgili yapılan başka bir çalışmada da Kazaklar arasında Türkiye'nin ve Türklerin yeterli düzeyde tanınmadığı ve toplumlar arası bağlar ve iletişim noktasında istenilen düzeyde olunmadığı sonucuna varılmıştır. On iki ülkeye dönük sempati değerlerinin ölçüldüğü göstergede Türkiye'nin ancak yedinci sırada yer alması bu sonucu doğrular nitelikte olmuştur.[16] Her iki çalışmada da Türkiye'ye yönelik algıların bugüne kadar Türklerle tanışmış olanlarda ve Türkiye'yi en az bir kere ziyaret etmiş kişilerde genelde daha yüksek olduğu görülmüştür. Yazarın Kazakistan'da yaptığı saha çalışmasından hareketle, Türkler ve Türkiye ile ilgili olumsuz algıların, kişisel gözlem ve tecrübelerden ziyade daha çok ön yargılara dayandığı gözlemlenmiştir. Zira Türk inşaat işçilerinin zaman zaman karıştığı birkaç münferit olaydan dolayı

[14] Büşra Ersanlı Behar, *Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995.
[15] Canat Momınkulov, "Türkiye hakkında Almatı'da yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları", *ORSAM*, 07 Şubat 2013, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4277, (02.05.2014).
[16] Salih Akyürek - M. Sadi Bilgiç, "Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı", *BİLGESAM*, Rapor No: 44, Mart 2012, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-91-2014040836rapor44.pdf, (02.05.2014).

Türkiye'ye karşı ön yargılara sahip bazı Kazak vatandaşları olsa da genel olarak halkın Türkiye algısı müspettir.[17]

Dış politika yapımı konusu, özellikle bağımsızlığını kazanan yeni devletler için önemli bir konu haline geldiğinden birçok faktör (ulusal ve uluslararası yapı, iç yapı, lider faktörü, siyasal yapılanma) dikkate alınmıştır.[18] Teknolojik ilerlemeler ile birlikte dünyanın en ücra yerinde yaşanan gelişmeler bile anında izlenmektedir ve dış politika kararları artık tüm (ilgili) kesimlerin katıldığı önemli ortak çıkarlar haline gelmiştir. Bu doğrultuda, Waltz'a göre, en dikkat çekilmesi gereken nokta devletlerin iç politikaları ile dış politikası arasındaki ilişkidir. İç politika kararlarında dış politik gündemde yaşanan gelişmeler etkili olduğu gibi bu durumun tersi de söz konusudur. Her devlet kendi dış siyasetini yaparken bu siyasetin icraat sürecinde iç siyasî yapının gerekliliklerini göz önüne alır.[19] Nitekim Sönmezoğlu'na göre de dış siyasetin şekillenmesinde iç siyasetteki etkenler önemli rol oynar. Başka bir ifadeyle, dış politika iç politikanın bittiği yerde değil, onunla birlikte çözümlenmelidir.[20]

Robert Putnam'a göre, dış politika üzerinde yapılan araştırmalarda iki eksik göze çarpmaktadır. Birinci eksiklik, yapılan dış politika çalışmaları ülkelerin organizasyonel süreçlerini ve iç belirleyicilerini (partiler, çıkar grupları, rejimin yapısı, toplumsal sınıflar) göz ardı etmiş ve sadece yönetici kadroları dikkate almıştır. İkinci eksiklik ise iç yapı ile uluslararası politikayı birbirlerine bağlayan az sayıda kuramın olmasıdır. Putnam'a göre, iç yapı faktörlerinin uluslararası olayları ya da uluslararası olayların iç politikayı nasıl etkilediğini gözlemleyebilen ve her iki alanı da birleştirdikten sonra oluşabilecek muhtemel karmaşıklığı hesaplayacak bir çalışmanın

---

[17] Ayşegül Aydıngün - Hayati Tüfekçioğlu, "Avrasya'nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan ", *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkileri* (Der), Ayşegül Aydıngün-Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2012, s. 117-118.

[18] Michael Clark-Brain White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approach*, Edward Algar Publishing, Aldershot 1989; Margeret G. Hermann, "Assessing Leadership Style: A Trait Analysis", *The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profile of Saddam Hussein and Bill Clinton*, (Ed), Jarold M. Post Michigan, The University of Michigan Press, Michigan 2003, ss. 178-214; Valerie M. Hudson, "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis", *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, (Ed) Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, Oxford University Press, London 2008, ss. 11-29.

[19] Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York 1979, ss. 62-65.

[20] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 477.

yapılmaya ihtiyacı vardır. Dolayısıyla mevcut çalışmalar iç yapı faktörlerini göz ardı etmiştir.[21]

Çalışmanın temel amacı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını tüm yönleriyle analiz etmek, bu politikanın başarısını ölçmek ya da bu politikada bir kırılma yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek değildir. Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörlerinin (siyasal sistem, partiler, başkanlık, rejimin yapısı, bürokratik kurumlar, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) bu politikaların belirlenmesinde ne ölçüde etkili olduklarını çözümlemektir.

Bu çalışmanın hipotezi, Kazakistan'ın Türkiye politikasının başta başkanlık ve Nazarbayev olmak üzere çıkar grupları, siyasal partiler, bürokratik kurumlar, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörleri tarafından belirlendiğidir. Devletler, dış siyasetin şekillenmesinde iç yapıdaki faktörler önemli rol oynadığından, dış politikalarını belirlerken yukarıda zikredilen faktörleri göz önünde bulundururlar. Dolayısıyla Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirlemede ortak dil, soy, din ve tarih anlayışından ziyade Kazakistan'daki iç yapı faktörleri daha belirleyici rol oynamaktadır.

Bu bağlamda devletler tarafından sergilenen dış politika davranışları bağımlı değişken olurken, bu davranışlar üzerinde etkisi olan tüm faktörler ise bağımsız değişken olmaktadır. Başka bir ifadeyle, Kazakistan'ın Türkiye politikası bu çalışmanın bağımlı değişkeni olurken, bu politikanın belirlenmesinde etkisi olan iç yapı faktörleri de bağımsız değişken olmaktadır.

Bu konunun incelenmesinin uluslararası ilişkiler disiplini açısından önemi, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesindeki iç yapı faktörlerini ele almasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışma şimdiye kadar tez düzeyinde ele alınmadığı ve Orta Asya araştırmaları bağlamında irdelenmediği için bu alanda mevcut olan boşluğu doldurmaya çalışacaktır.

Bu çalışmanın yukarıda ortaya konan hipotezinin çözümlenmesi için aşağıda açıklanan yol haritası izlenecektir:

---

[21] Robert D. Putnam, "Diplomacy and Domestic Policy: the logic of two-level games", *International Organisation*, Vol. 42, No. 3, Summer 1988, ss. 430-432.

Birinci bölümde ortaya konan hipotezin kuramsal alt yapısını oluşturmak için iç yapı (domestic structure) yaklaşımı ele alınacaktır. İç yapı yaklaşımı yazında dış politika ve bunun analizinin yapıldığı Dış Politika Analizi (DPA) ile anıldığından önce konu bütünlüğünü sağlamak için dış politika ve DPA yaklaşımı gibi temel kavramlar kısaca açıklanacaktır. Uluslararası ilişkiler disiplininde iç yapı yaklaşımının ne olduğu, tarihsel olarak nasıl bir gelişim gösterdiği ve kuramsal olarak neleri kapsadığının anlatılacağı kısım ile birinci bölüme son verilecektir.

İkinci bölümde, Kazakistan'ın Türkiye politikasında dış politika söylemleri ya da okulları diye adlandırılan Avrasyacılık[22] ve Atlantikçilik[23] söylemleri temel alınarak, özellikle Nazarbayev'in Avrasyacılık fikrinden hareketle Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde bir etkilerinin olup olmadığı araştırılacaktır.[24] Buradaki amaç, Kazakistan'ın Rusya ve BDT ülkeleri ile ikili ilişkilerini detaylıca açıklamaktan ziyade, Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde Avrasyacı bakış açısının içinde yer alan Rusya ve BDT'nin belirleyici olup olmadığını vurgulamaktır. Atlantikçi bakışta ise Kazakistan'ın Atlantik Okyanusu'nun batısında yer alan ABD ve doğusunda yer alan Avrupa Birliği (AB)[25] ile yürüttüğü ilişkilerin Kazakistan'ın Türkiye politikası üzerinde herhangi bir belirleyiciliği olup olmadığı konusu araştırılacaktır. Atlantikçi bakış açısı güvenli bir Batı dünyası öngördüğünden bu güvenlik unsurunun temel sağlayıcısı NATO'dur. NATO'ya üye olmak, Atlantikçiliğin kurumsal zeminini temsil

[22] Avrasyacılığın hem Rusya hem de Kazakistan tarafından nasıl yorumlandığını elen alan çalışma için bkz. Vügar İmanov, *Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.
[23] M. Akif Kireçci, "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları", *Ahmet Yesevi Üniversitesi*, Yayın No: 3, Ankara 2011, ss. 1-65.
[24] Nursultan Nazarbayev'e göre, Kazakistan, Rusya ve Türkiye Avrasya'nın üç önemli ülkesidir. Bölgenin kalkınması ve güvenliğinin sağlanması için çok kültürlü, çok dilli ve çok dinli bir bütünleşmenin oluşturulması elzemdir. Nazarbayev Avrasyacılığı, barışın hem bölgede hem de tüm dünyada tesisi, ekonomiye dayalı kalkınma, bağımsızlığın vazgeçilmez oluşu ve geri dönülemez hale getirilmesi şeklinde özetlenebilmektedir.
[25] Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmalarının içeriği bölgede yer alan devletlerin kendi iç yapılarına göre değişiklikler göstermekte, lakin temelde siyasi diyalog, ekonomik işbirliği ve yatırım gibi konuları kapsamaktadır. International Crisis Group, "Central Asia: What Role for the European Union?", *Asia Report*, Number 113, April 2006, http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4065&1=1. (12.11.2014); AB'nin Orta Asya Türk cumhuriyetlerine yönelik geliştirdiği politikaları ele alan ilk geniş kapsamlı ortaklık belgesi için bkz. Council of the EU, "EU and Central Asia, Strategy for a New Partnership"*http://eeas.europa.eu/central_asia/docs/2007_eu_strategy_new_partnership_centralasia_en.pdf,* (12.11.2014).

ettiğinden Kazakistan ve NATO[26] arasındaki ilişkilerin Kazakistan'ın Türkiye politikasında nasıl bir role sahip olduğu, üzerinde durulması gereken bir konu olarak ön plana çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde Kazakistan iç yapısındaki başkanlık, Nursultan Nazarbayev, dışişleri bakanlığı, siyasal partiler, sivil toplum kurumları, parlamento, bürokratik kurumlar, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi faktörlerin Kazakistan'ın Türkiye politikasındaki rolleri incelenecektir. Bu bölüm, 1991–2014 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır.

Dördüncü bölümde ise Kazakistan'ın Türkiye politikasının somut çıktılarına vurgu yapılacaktır. Bu somut çıktılar diplomatik tanınma, ekonomi ve yatırımlar, eğitim ve kültür ile Türk Konseyi şeklinde dört alt başlıkta ele alınacaktır. Böylelikle her bir faktörün Kazakistan'ın Türkiye politikasına ver(eme)diği katkı incelenecektir. Bu bölümde gerek Kazakistan'ın Türkiye'ye olan bakış açısının yıllar itibariyle nasıl değiştiği gerekse Türkiye'nin Doğu Bloku'nun dağılmasıyla birlikte Kazakistan'a heyecanlı ama programsız ve plansız bir şekilde kucak açması incelenecektir.[27] Dördüncü bölümde ayrıca şimdiye kadar olan ilişkilerde imzalanan önemli antlaşmalara ve projelere değinilecek ve iki ülke arasındaki ilişkiler analiz edilecektir. Bu bölümün son kısmında ise iki ülke arasında bir köprü görevi gören, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in inisiyatifi ile kurulan ve her iki ülkenin de

[26] Başlangıçta 12 devletin iştirakiyle akdedilmiş olan Kuzey Atlantik Antlaşması'na Londra'da 17 Ekim 1951 tarihinde düzenlenen bir protokol ile Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımları onaylanmıştır. Türkiye, 18 Şubat 1952'de Fuat Köprülü'nün Dışişleri Bakanlığı, Adnan Menderes'in Başbakanlık yaptığı hükümet döneminde NATO'ya resmen üye olmuştur. Hâlihazırda NATO'nun en önemli ülkelerinden biri olan Türkiye, askeri gelişmişlik açısından da NATO içinde önemli bir konuma sahiptir. Bkz. http://www.nato.int/ (12.11.2014).

[27] Bu süreç içerisinde hem eğitim alanında hem de sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda yoğun bir işbirliği yapılmıştır. Türkiye tarihsel bağları olan Kazakistan ile çeşitli değişim programları uygulamıştır. Türkiye'nin katkısıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY), Yunus Emre Enstitüsü ve özel teşebbüslerce acılan Türk Halkları Medeniyet Vakfı, Kazak Türk İşadamları Derneği (KATİAD) ve Kazak Türk Eğitim Vakfı (KATEV) gibi kurumlar kurulmuştur. Yine devlet desteği ile Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Orta Asya Medeniyet Vakfı'nın kurduğu Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi, Fethullah Gülen Hareketi mensuplarınca 1996 yılında kurulan Süleyman Demirel Üniversitesi ve ilk olarak 1992 yılında faaliyete geçirilen Türk Liseleri gibi eğitim kurumları açılmıştır. Çalışma içerisinde bu kurumların varlığının Kazakistan'ın Türkiye politikasına etkisine ilgili bölümde yer verilecektir.

faal olarak katıldıkları Türk Konseyi'nin Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirlemede bir etkisinin olup olmadığı konusuna odaklanılacaktır.

Sonuç kısmında ise giriş bölümünde ortaya atılan hipotezin çözümlenmesi sonucunda elde edilen sonuçların, konu bütünlüğü içinde tekrar ele alınarak bu sonuçların Kazakistan'ın Türkiye politikasını açıklamak için yeterli olup olmadığı tartışılacaktır. Bu bölüm, Kazakistan'ın Türkiye politikası, iki ülke arasındaki ilişkiler, şimdiye kadar gerçekleştirilen ve hayal kırıklığı yaratan projeler ve bundan sonra yürütülecek ikili ilişkiler hakkında birtakım analiz ve önerilerle nihayete erdirilecektir.

1.3. Yazında Kazakistan'ın Türkiye Politikası

Kazakistan'ın Türkiye politikası hakkında bu çalışmanın ele aldığı şekilde doğrudan yazılmış bir eser bulunmamakla beraber Kazakistan - Türkiye ilişkilerini ele alan birçok makale, kitap bölümü ve çeşitli konferanslarda sunulmuş çalışmalar mevcuttur. Özellikle 1990'lardan sonra Kazakistan hakkında yapılan çalışmaların niteliği ve niceliği önemli ölçüde artmıştır. Çünkü uluslararası arena, SSCB'den miras kalan nükleer silahlar ile dünyanın nükleer güç açısından birden bire dördüncü en güçlü devleti olan Kazakistan'ın farkına varmıştır. Batılı bilim insanları Kazakistan ile ilgilenmeye genel olarak SSCB'nin parçalanmasıyla başlamış ve Kazak dış politikasıyla ilgili eserler kaleme almışlardır. Örneğin, Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarından sonra 1994 yılında Michael Mandelbaum tarafından edite edilen "Cental Asia: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kygryzstan, Turkmenistan and the World"[28] adlı eserde, bu ülkelerin büyük devletler ile olan özellikle askeri, ekonomik ve savunma ağırlıklı stratejik ilişkilerine vurgu yapılmıştır. Shirin Akiner, 1995 yılında yayımladığı "The Formation of Kazakh Identity From Tribe to Nation-State"[29] adlı eserini kaleme alırken Kazakların, yıllarca devam eden Sovyet baskısından sonra kazanılan bağımsızlıkla beraber kimliklerini bulma sorununu kültürel ve tarihi bir

[28] Michael Mandelbaum, *Cental Asia: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kygryzstan, Turkmenistan and the World*, The Council of Foreign Relations, New York 1994.
[29] Shirin Akiner, *The Formation of Kazakh Identity From Tribe to Nation-State*, Royal Institute of International Affairs, London 1995.

bakış açısıyla incelemiştir. Bağımsızlığının ilk yıllarında Kazakistan ile alakalı olan eserlerin birçoğu Kazak kimliği üzerine yazılmıştır.

Zaman ilerledikçe Shirin Akiner, çok vektörlü ve sürdürülebilir komşuluk ilişkilerine dayanan Kazakistan dış politikasına ve dış politikasının geçirdiği evrime atıf yapan eserler de yayımlamaya başlamıştır. Bu eserlerden en güncel olanı, "Evolution of Kazakhstan Foreign Policy: 1991-2011" adlı Kazak dış politikasının geçirdiği evreleri anlatan eseridir.[30] Bu eser aynı zamanda iç yapıda meydana gelen bazı değişiklikleri de kısmen kapsamaktadır. Özellikle Orta Asya üzerine çalışan M. Brill Olcott, 2002 yılında "Kazakhstan: Unfulfilled Promise"[31] adlı eserinde Kazakistan'ın tarihi hakkında bilgiler vermekte, Kazakistan'ın komünizmden bağımsız ve stratejik önemi olan bir devlete nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Bu incelemeyi yaparken Kazak tarihini belli evrelere ayırmakta ve bağımsızlıktan sonra izlenen iç ve dış siyasetin nasıl evrildiğine ağırlık vermektedir. Güncel bir diğer eser de Jonathan Aitken tarafından yazılan ve Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından günümüze kadar geçirdiği siyasi, ekonomik ve çevresel süreçleri anlatan "Kazakhstan: Surprises and Stereotypes After 20 Years of Independence"[32] adlı eseridir. Bu eser, Nazarbayev'in nasıl bir liderlik yaptığını ve ülkenin siyasal sisteminde ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Aitken, Nursultan Nazarbayev hakkında kitap yazdığı için ülkeye sıklıkla giden ve yerinde incelemeler yapan Batılı bir yazar olduğundan, Kazakistan ile ilgili ön yargıların da farkında olan birisidir.

Kazak iç yapılanmasında özellikle seçkinlerin pozisyonlarına vurgu yapmak için Kazakistan'da yaptığı saha çalışmasının sonuçlarını kitaplaştıran Sally N. Cummings'in "Kazakhstan Power and the Elite" adlı kitabı, Kazakistan'da siyasal seçkin kitlesinin oluşumunu, bunların siyasal sistemdeki fonksiyonlarını ve iç yapıda ne ölçüde önemli olduklarını öğrenmek açısından faydalı bir kitaptır.[33] Bu kitap,

---

[30] Shirin Akiner, "Evolution of Kazakhstan Foreign Policy: 1991- 2011", *OAKA*, Cilt:6, Sayı:12, 2011, ss. 1-21.
[31] M. Brill, Olcott, *Kazakhstan: Unfulfilled Promise*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2002.
[32] Jonathan Aitken, *Kazakhstan: Surprises and Stereotypes After 20 Years of Independence*, Continuum, London 2012.
[33] Sally N. Cummings, *Kazakhstan Power and the Elite*, I. B. Tauris & Co Ltd, New York 2005.

ülkedeki seçkinlerin Kazakistan ekonomisini ellerinde bulunduran iş çevreleri ve siyasetçiler ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin ülkeyi yöneten küçük bir kadro tarafından kontrol edildiğini ortaya çıkarmaktadır. Herman Hoen ve Farrukh Irnazarov tarafından yazılan "Market Reform and Istitutional Change in Kazakhstan and Uzbekistan: paradoxes and prospecs" adlı makale ise daha çok Kazak iç yapısındaki finansal ve kurumsal değişimlere odaklanarak ülkenin bağımsızlıktan günümüze kadar geldiği durumu ortaya koymaktadır. Her iki ülkedeki piyasa ekonomisi, kurumsal kalkınma, para politikası, özelleştirme ve bankacılık alanlarındaki gelişmelerden bahsetmektedir.[34] Kazakistan'ın tanınan uluslararası ilişkiler uzmanlarından biri olan Dosım Satpaev'in Kazakistan siyasal yapılanmasını bağımsızlıktan günümüze kadar kategorilere ayırarak incelediği "An Analysis of the Internal Structure of Kazakhstan's Political Elite and an Assessment of Political Risk Levels" adlı eserinde, sınırlı çoğulculuk, ekonomik güç ve piyasa reformlarına vurgu yapılmıştır. Satpaev, ülkede mevcut bir seçkin grubun siyasal sistemde ön planda ve belirleyici olduğunu, muhalefetin sesinin az çıktığını ve kapsamlı reformlar yapılarak siyasi bir uzlaşmaya varılması gerektiğini belirtmektedir.[35]

Rusça yazında da Kazakistan-Türkiye ikili ilişkilerini ele alan ve bazılarına aşağıda yer verilen makaleler yayımlanmış ve genel olarak bu iki ülke arasındaki ilişkilerin siyasi, askeri, eğitim ve kültürel yanlarına vurgu yapılmıştır. Bu eserler çalışmanın son bölümü olan diplomatik tanınma konusuna doğrudan katkı yapacaktır. Bu çalışmanın ele aldığı konuyu irdeleyen bir çalışma olmamakla beraber, bağımsızlıktan günümüze kadar geniş kapsamlı incelemelerin yapıldığı makaleler yazılagelmiştir. Örneğin Kupjasar Naribayev, 1999 yılında "Entegrasyon Sürecinde Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazahsko-Tureckiye otnosheniya v processe integraciyi)[36] adlı eserinde, Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber Türkiye ile yürüttüğü ilişkileri ve

[34]Herman W. Hoen - Farrukh Irnazarov, "Market Reform and Istitutional Change in Kazakhstan and Uzbekhstan: paradoxes and prospecs", *Institutional Reform in Central Asia: Politics-economic Challenges*, (Ed) Joachim Ahrens - Herman Willem Hoen, Routledge, Oxon 2013, ss. 21-42.

[35] Dosym Satpaev, "An Analysis of the Internal Structure of Kazakhstan's Political Elite and an Assessment of Political Risk Levels" 2007, *https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no14_ses/11_satpaev.pdf*, (17.05.2014).

[36] M. Kupjasar Naribayev, "Entegrasyon Sürecinde Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazahsko - Tureckiye otnosheniya v processe integraciyi), *KSÜ Bülteni*, Ekonomi Serisi, No:1, Almatı 1999. http://lib.kazsu.kz/libr/vestnik/ECONOM%5CYEAR99%5CN1%5C16.HTM, (20.11.2014).

özellikle uluslararası örgütlerde ortak hareket edilmesi konusunda Türkiye ile yoğun bir işbirliği içinde olduğunu ele almaktadır.

Levon Ovsepyan ise "Siyasi ve Askeri Açıdan Türkiye ile Orta Asya Ülkeleri Arasındaki İlişkiler" (Otnosheniya Turciyi so stranami Centralnoy Azii s politicheskoy i voennoy tochki zreniya)[37] başlıklı çalışmasında 1991 sonrasında Türkiye'nin Orta Asya Türk devletleri için önemli bir alternatif olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel, dilsel ve tarihsel birliktelikten dolayı bu cumhuriyetler başlarda Türkiye'yi model ülke olarak düşünmüşlerdir. Türkiye içinse Soğuk Savaş'ın bitmesi, tarihi bir düşmanın tarih sahnesinden silinmesi, soydaş ülkeler ile yeni ilişkiler kurulması ve belki de bölgesel güç olmak anlamına geliyordu. En güncel çalışmalardan birisi ise Janart Düsenbekova tarafından 2013 yılında yazılan "Kazak-Türk İlişkilerinin Dinamikleri" (Dinamika Kazahsko-Tureckih otnosheniy)[38] adlı makaledir. Bu makale Kazakistan ile Türkiye'nin 1991-2011 yılları arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişim sürecini irdelemektedir. İki ülke ilişkilerini Nursultan Nazarbayev, Kasım Comart Tokayev, Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Abdullah Gül gibi devlet adamlarının konuşmalarına, kendi dönemlerinde imzalanan protokollere, belgelere ve antlaşmalara dayandırarak diplomatik açıdan ele alan bu eser, çalışmanın diplomatik ilişkiler kısmına somut bir katkı yapacaktır.

Türk bilim adamları ise ancak bağımsızlıkla beraber Kazakistan'a gitme şansı bularak oradaki potansiyeli görüp bunu anlatan kitaplar yazmışlardır. Nitekim bu kitaplara öncülük yapan eser Büşra Ersanlı Behar'ın editörlüğünü yaptığı "Bağımsızlığının İlk Yılları (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan)[39] adlı eserdir. Bu eserde o dönemlerde ilişkiler henüz çok yeni olduğu için bu ülkelerin Türkiye ile olan ilişkilerinden ziyade bu ülkelerdeki mevcut yapıya odaklanılmıştır. Kazakistan'a yapılan bir haftalık ziyarette birçok kişiyle görüşmeler yapılmış ve ülkenin gerçekçi ve faydacı bir dış politika izlediği sonucuna varılmıştır.

---

[37] Levon Ovsepyan, "Siyasi ve Askeri Açıdan Türkiye ile Orta Asya Ülkeleri Arasındaki İlişkiler" (Otnosheniya Turciyi so stranami Centralnoy Azii s politicheskoy i voennoy tochki zreniya) , *Orta Asya ve Kafkasya*, No: 2, Cilt: 13, 2010.

[38] Janart. K. Düsenbekova, "Kazak-Türk İlişkilerinin Dinamikleri" (Dinamika Kazahsko - Tureckih otnosheniy), *Hazine Dergisi*, Almatı 2013, http://articlekz.com/article/7196, (20.11.2014).

[39] Büşra E. Behar, *Bağımsızlığının İlk Yılları (Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan)*, TC Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara 1994.

Bu eser çalışmanın başkanlık ve Nazarbayev kısımlarına katkı yapacaktır. SİAR Uluslararası Araştırma Şirketi tarafından yapılan ve Büşra Ersanlı Behar'ın kitaplaştırdığı "Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması"[40] adlı bir diğer eser ise, şimdiye kadar birer kapalı kutu olan bu toplumların sosyal, siyasal ve ekonomik yönelimleri konusunda son derece ilginç ipuçları vermektedir. Bu eser özellikle Kazak kamuoyunun ve seçkinlerin Türkiye ve Türk halkı konusundaki algılarını ortaya koyması açısından çalışmanın ulusal faktörler kısmına ciddi bir fayda sağlayacaktır. 1999 yılında Feyzullah Budak tarafından yazılan "Kazakistan Dünü, Bugünü ve Yarını"[41] adlı eser ise Kazak tarihi, dili ve kültürü üzerine yazılmış bir kitaptır. Yazarın Orta Asya bölgesinde görevliyken kaleme aldığı bu kitap bölgeye yönelik ilk elden bilgi ve tecrübelerin aktarımına dayanmaktadır.

2000'li yıllardan itibaren Sovyet dönemindeki Kazakistan'ı, öncesinde Kazak hanlığını ve Nazarbayev önderliğindeki bağımsızlık mücadelesini ve yükselen Kazakistan'ı anlatan eserler de yayımlanmıştır. Kayyum Kesici'nin "Dün Bugün Hedefteki Kazakistan"[42] adlı eseri bugünkü Kazakistan'ı anlatması ve özellikle STK ve siyasal partileri ele alması bakımından bu çalışmaya katkı vermektedir. Abdulvahap Kara'nın "Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları"[43] adlı kitapları bu yayınlara örnektir. Kara'nın bu eseri, Kazakistan'da başlayan bağımsızlık mücadelesinin diğer ülkelere de sıçradığını göstermesi açısından ayrıca önemlidir. İbrahim Kalkan'ın yakın zamanda yazdığı "Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin

---

[40] Büşra Ersanlı Behar, *Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995.

[41] Feyzullah Budak, Kazakistan Dünü, Bugünü ve Yarını, Ocak Yayınları, Ankara 1999. 1995 yılında Kazakistan'daki Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi mütevelli üyesi ve rektör yardımcılığı görevine atanan Feyzullah Budak, daha önce de Kırgızistan Cumhurbaşkanı Başmüşavirliği yaptığı için bölgeyi yakından tanıyan ve alanda çalışarak kitaplar yazan bir şahsiyettir. Kazakistan'da bağımsızlığın kazanılmasından sonra bir süre yaşayıp ülke ile ilgili derin araştırmalar yaptıktan sonra Kazak halkının bağımsızlığı ve bağımsızlığın ne kadar önemsendiği konusunda şu gözlemleri paylaşmıştır. "Yüzyıllar boyunca süren zulüm ve istibdata rağmen Kazak halkının ruhunda yanan özgürlük ateşi söndürülememişti. Kazaklar köklerinden ve milli benliklerinden koparılamamıştı. Geleceğin büyük ve özgür Kazak ülkesindeki dinamikleri ateşleyecek kıvılcımlar, Kazak halkının yapısı içinde ve onun milli benliğine bağlı, onurlu ruh hali ile üzeri örtülenmiş bir şekilde saklı duruyordu." Feyzullah Budak, a.g.e., ss. 224-225.

[42] Kayyum A. Kesici, *Dün Bugün ve Hedefteki KAZAKİSTAN*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

[43] Abdulvahap Kara, *Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları*, Ufukötesi Yayınları, İstanbul 2006.

Kökenleri (1822- 1920)" adlı kitap,[44] Kazak siyasal yapılanmasının kökenlerine inmekte ve 19. yüzyılda Kazak siyasal yapısında gerçekleşen büyük değişim ve modernleşme sürecine değinerek bugünkü mevcut duruma tarihsel olarak ışık tutmaktadır. Bu kitap, geleneksel Kazak siyasi yapılanmasına ilişkin pek çok bilgi ve belge ortaya koyduğu için günümüz Kazak siyasal yapılanması hakkında fikir vermektedir.

Fırat Purtaş tarafından yazılan ve ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının Kazakistan'ın iç ve dış politikasındaki ağırlığının ortaya konulmaya çalışıldığı "Kazakistan'da Sivil Toplum Kuruluşları: İç ve Dış Politikaya Etkileri"[45] adlı eserde ayrıca, tüm eski Sovyet cumhuriyetlerinde devam eden sürece paralel olarak STK'ların Kazakistan iç yapılanmasında muhtemel bir halk hareketine neden olabileceği savunulmaktadır. 2012 yılında ülke meclisinde çok partili hayata geçmeden önce yapılan 2007 seçimlerinde, Kazakistan'da yavaş yavaş şekillenmekte olan siyasal sistemle ilgili Nurçin Yıldız'ın yazdığı "18 Ağustos 2007 Kazakistan Parlamento Seçimleri ve Nazarbayev'i Anlamak"[46] adlı makale, Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in ülkedeki sistemin şekillenmesinde oynadığı belirleyici ve yönlendirici rolünü anlatmaktadır. Bu yönüyle sözü edilen makaleler bu çalışmada ele alınacak olan siyasal partiler ve başkanlık bölümlerinde referans alınacak kaynaklardandır.

Canat Momınkılov tarafından ORSAM için 2012 yılında hazırlanan "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri" adlı raporda, ülkenin çok partili hayata geçmesiyle Kazakistan parlamentosunda yaşanan değişimlere ve Kazak toplumunda siyasi açıdan yenilenme sürecinin başladığına vurgu yapılmıştır. Momınkılov'a göre; iç yapı faktörü olarak parlamento ekonomik, toplumsal, sosyal ve hatta dış politika yapımı açısından bundan sonra daha dinamik olacaktır.[47] Ayrıca Haluk Alkan tarafından yazılan "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve

---

[44] İbrahim Kalkan, *Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri (1822- 1920),* Arayış Yayın, İstanbul 2013.

[45] Fırat Purtaş, "Kazakistan'da Sivil Toplum Kuruluşları: İç ve Dış Politikaya Etkileri*", OAKA*, Cilt1, No: 1, 2006, ss.1-18.

[46] Nurçin Yıldız, "18 Ağustos 2007 Kazakistan Parlamento Seçimleri ve Nazarbayev'i Anlamak", *OAKA*, Cilt:2, Sayı: 4, 2007, ss. 173-202

[47] Canat Momınkılov, "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri", *ORSAM*, Rapor No: 120, Mayıs 2012, ss. 1-36.

Kurumlar"[48] adlı kitapta, Orta Asya'daki dört Türk cumhuriyetinin siyasal hayat ve kurumlarının bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte nasıl bir değişim geçirdiği vurgulanarak arka planda yaşanan gelişmelerin bilimsel bir analizi yapılmıştır. Alkan'ın bu eseri, Kazak siyasal yapılanmasının incelenmesinde katkı sağlayacak önemli bir eser niteliğindedir.

Çalışmada yer alan kamuoyu ve medya kısmına katkıda bulunacak en önemli eserlerden birisi ise Anar Somuncuoğlu'nun TİKA'nın mali katkıları ile altı aylık bir sürede ortaya çıkardığı "Bağımsızlık Sonrasında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Türkiye ve Türk Algısının Geçirdiği Değişim"[49] adlı makalesidir. Bu eser bağımsızlık sonrasında Kazakistan'da Türkiye ve Türk imajı üzerinde durmuş ve ülkede yıllar içinde değişen Türkiye ve Türk algısının insanların edindikleri bilgi kaynaklarının farklılıklarına göre değiştiğini ortaya koymuştur. Somuncuoğlu, Türkiye'nin Kazakistan'a yönelik politikasının ve iki ülke arasındaki eğitim, ekonomi ve kültürel ilişkilerin yoğunluğunun ve halkların birbirlerinin tanımasının var olan imajı etkilediğini ifade etmiştir.

Orta Asya bölgesinin Türk dış politikasında önemsenmeye başlanmasıyla beraber Türkiye'nin Orta Asya politikasının neler olduğunu ele alan eserler de kaleme alınmıştır. Mustafa Aydın'ın "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler" adlı eseri bu cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra Türkiye ile girdikleri yoğun ilişkilere, TİKA'nın bölgedeki faaliyetlerine ve kurulan ortak iş konseylerine değinmektedir.[50] Efe Çaman'ın "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası"[51] adlı makalesinin de yer aldığı "Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun"[52] adlı kitap ise birtakım sorular sorarak hem Türkiye'nin hem de büyük güçlerin, küresel güç

---

[48] Haluk Alkan, *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar: Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan,* USAK Yayınları, Ankara 2011.

[49] Anar Somuncuoğlu, "Bağımsızlık Sonrasında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Türkiye ve Türk Algısının Geçirdiği Değişim", *OAKA*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2007, ss. 40-70.

[50] Mustafa Aydın, "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* (Der) Baskın Oran, Vol. II. İletisim Yay, İstanbul 2001, ss. 366-439.

[51] Efe Çaman, "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası: Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye", *Küresel güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği. Yeni Büyük Oyun*, (Der) Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009, ss. 261–298.

[52] Mehmet Seyfettin Erol, *a.g.e.*, ss. 261-298.

mücadelesinde Avrasya'nın değişen jeopolitiğini nasıl algıladıklarını tartışmaktadır. ABD niçin 'Yeni Büyük Oyun' u tekrar Avrasya bölgesine taşımak istiyor, bölge güçleri Rusya, Çin ve İran tüm bu gelişmelerin neresinde yer alıyorlar, bu yeni süreçte Türkiye'nin yeri nedir ve nasıl bir politika izlemelidir bu sorulardan bazılarıdır. Kemal Karpat ise "Türkiye ve Orta Asya"[53] adlı çalışmasında, Orta Asya'da din, etnisite, ulusçuluk ve siyasal sistem gibi olguları inceleyerek günümüz Orta Asya'sının dünya sistemiyle bütünleşmesini ve bu bağlamda İran ve özellikle Türkiye'nin rolünün ne olacağına yönelik geniş bir değerlendirme yapmıştır.

Bununla beraber kitap içinde geçen ve Türkiye–Kazakistan ilişkilerine değinen bölümler de yazılmıştır. "Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan"[54] adlı kitapta bu ilişkilere yer veren Abdulvahap Kara ve Okan Yeşilot daha çok iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler üzerinde durmuşlardır. Bu eser iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin inceleneceği bölüme sayısal verilerin kullanılması açıdından katkı sunmaktadır. Kazakistan'ın yakın dönemde Türkiye Büyükelçiliğini yapan Bagdad Amreyev'in yazdığı "Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası"[55] adlı kitap ise iki ülke arasındaki ilişkilerin diplomatik ve eğitim yönüne vurgu yapmaktadır. Amrayev'e göre Kazak gençlerin bilhassa itibarlı Türk üniversitelerinde tahsil görüp Kazakistan'a dönmeleri ülke yönetimini daha da güçlendirmiştir. Özellikle kurulan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi ile birlikte birçok Türk genci de Kazakistan'da üniversite eğitimi almıştır. Amreyev'in Türkiye'de görevliyken yazdığı bu eser, çalışmanın diplomatik ilişkiler, dışişleri bakanlığı ve büyükelçilik kısımlarına ciddi katkılar sunmaktadır. Shirin Akiner'in yukarıda bahsedilen "Evolution of Kazakhstan Foreign Policy: 1991-2011" adlı eserinde iki ülkenin karşılıklı ilişkilerine de atıf yapılırken 2000'lerden sonra Türkiye'nin Kazakistan'a daha önem verdiğini ve iki devletin de milyarlarca dolarlık ticaret antlaşmaları imzaladıklarını vurgulamıştır.

---

[53] Kemal H. Karpat, *Türkiye ve Orta Asya*, (Çev) Hakan Gür, İmge Kitabevi Yayıncılık, Ankara 2003.
[54] Abdulvahap Kara-Okan Yeşilot, *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*, İTO Yayınları, İstanbul 2011.
[55] Bagdad Amrayev, *Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası*, Hayat Yayınları, İstanbul 2010.

En güncel eserlerden biri olan ve Fahri Türk tarafından kaleme alınan "Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Ortadoğu: 1990′lardan Günümüze"[56] adlı kitap ise Türk dış politikasında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde Ortadoğu'ya daha fazla yönelmeyle birlikte Türkiye'nin ihmal edilen Kafkasya ve Orta Asya politikasının yeniden öne çıkarılması gerektiğini savunan bir eser niteliğindedir. Fahri Türk tarafından yazılan "Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler"[57] adlı makale Kazakistan'daki siyasal partilerin 1990-1995 yılları arasındaki mevcut durumlarını ortaya koyarak çalışmanın iç yapı faktörlerinin inceleneceği kısma katkı sunmaktadır. Fahri Türk'ün yazdığı ve 2014 yılında basılan "Türk Kültür Dış Politikası"[58] adlı kitap ise Türk dış politikasının yumuşak gücünü temsil eden TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumların yurt dışındaki projelerinden ve faaliyetlerinden bahsetmektedir. Bu eser Kazakistan'da iç yapıyı oluşturan TİKA ve Yunus Emre Türk Kültür Merkezi gibi sivil toplum örgütlerinin ele alındığı bölüme ciddi bi katkı sunmaktadır. Fahri Türk'ün 2015 yılında yazdığı "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri"[59] adlı makale ise Türkiye ve Türk devletleri arasındaki ilişkilere yoğunluk kazandıracak en önemli unsurlardan birinin turizm olduğunu ortaya koymaktadır.

Şu ana kadar yapılan çalışmalarda Kazakistan'ın Türkiye politikasını başlı başına ele alan bir eser bulunmadığı gibi bu politikaları belirleyen unsurların neler olduğu ve ne ölçüde etkili oldukları konusu da ihmal edilmiştir. Yapılan çalışmalarda Türkiye'nin Orta Asya Türk devletleri ile olan ilişkileri bir bütün olarak ele alınmış ancak ilişkilere hep Türkiye'den sınırlı bir bakış açısıyla bakılmıştır. Özellikle internette yer alan Kazakistan konulu birçok kaynağın sınırlı bir bakış açısı sunmasının en temel nedeni, bu kaynakların bölgeye gitmeyen, bölge dilini bilmeyen ve dolayısıyla sadece İngilizce ve Türkçe kaynak kullanan kişilerce yazılmış olmasıdır.

---

[56] Fahri Türk, *Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Orta Doğu: 1990'lardan Günümüze*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.
[57] Fahri Türk, "Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, No 2, 2012, ss. 11-20.
[58] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2014.
[59] Fahri Türk, "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 6 Sayı: 2, Haziran 2015, ss. 97-105, http://www.esbadergisi.com/images/sayi11/turk_dunyasinda_turizmin_gelismesinde_devlet_disi_aktorler_fahri_turk.pdf (19.08.2015).

Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)'nın 1994'te yayına hazırladığı "Kazakistan Dosyası" adlı eser Kazakistan'ın sosyal, siyasi, ekonomi ve kültürel özelliklerini tanıtmakta, Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası ilk dönemleri hakkında derli toplu bilgi vermektedir. T.C. Kültür Bakanlığı, Kazakistan dâhil birçok Türk cumhuriyeti hakkında kültür profili araştırması yaptırmıştır. Üniversiteler bağımsızlık sonrası Türk dünyasına önem vermeye başlamış Ege Üniversitesi 1992 yılında Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nü faaliyete sokarak Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'niyayımlamaya başlamıştır.[60] Üniversitelerde görevli akademisyenler de Kazakistan'ın bağımsızlığı ve iki ülke arasındaki yakınlaşma sonrasında Orta Asya ve Kazakistan ile ilgilenmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda öğretim üyesi olan Mehmet Saray'ın yazdığı ve TİKA tarafından 2004 yılında yayımlanan "Kazakların Uyanışı – Kazakistan Tarihi"[61] adlı eser bir Türk bilim adamının telif olarak en kapsamlı Kazak tarihi denemesi olmuştur. Bu eser, Kazakistan'ı ilk devirlerden 2000'li yıllara kadar derinlemesine analiz eden, Kazak tarihinin bilinmeyen gerçeklerine, Ruslaştırma, asimilasyon ve bağımsızlık mücadelelerine vurgu yaparak Kazakistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerine değinen geniş kapsamlı bir eserdir.

Bilimsel eser ve araştırma merkezlerinin yanı sıra yeni vakıflar ve düşünce kuruluşları kurulmuş ve bu merkezlerde Kazakistan ile ilgili birçok yazı yayımlanmıştır. Özellikle Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) yazarlarından Anar Somuncuoğlu'nun 2001 yılında yazdığı "Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri"[62] adlı eser Kazakistan'ın ekonomik gelişimini Türk okuyucusuna tanıtan önemli bir monografidir. TASAM[63], ORSAM[64] ve 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü[65] Orta Asya ile ilgili uzmanlık masaları olan ve araştırmalar yapan beli başlı düşünce merkezlerine örnektir.

---

[60] Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, http://www.egeweb.ege.edu.tr/tdid/ (15.12.2014).
[61] Mehmet Saray, *Kazakların Uyanışı: Kazakistan Tarihi*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara 2004.
[62] Anar Somuncuoğlu, *Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri*, ASAM Yayınları, Ankara 2001.
[63] Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, www.tasam.org (15.12.2014).
[64] Ortadoğu stratejik Araştırmalar Merkezi, www.orsam.org.tr (15.12.2014).
[65] 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, www.21yyte.org/tr (15.12.2014).

Bununla beraber 2002 yılında Almatı'da doktora tezi olarak kabul edilen ve Nursulu I. Davutkızı tarafından yazılan "Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Kültürel ve Bilimsel İlişkiler"[66] adlı tez 1991–2000 yılları arasında, başlığından da anlaşılacağı üzere, sadece iki ülke arasındaki kültürel ve bilimsel ilişkilere ağırlık vermiştir. Bu tez, kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için kardeş şehir ve kardeş belediyelerin seçilmesi ve tanıtımlarının yapılması, büyük öğrenci projesi ile her iki ülkenin kültürlerini bilen gençler yetiştirilmesi konularını ele almıştır. Kazakistan'da Eyüp M. Ayyıldız adlı bir Türk öğrenci tarafından yazılan "Türkiye ile Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler"[67] adlı doktora tezi, iki ülke arasındaki ticari ilişkileri bağımsızlıktan 2000'li yıllara kadar irdelemiştir. Yıldız'ın yaptığı bu tez çalışması, Türk işadamlarının 1991 sonrası Kazakistan'a gelmelerinin ve büyük ölçekli yatırımlar yapmalarının Kazakistan'ın ekonomik yönden alt yapısını geliştirmesi açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Ardak A. Djambulatovna'nın "Kazakistan ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Tarihnamesi: 20. yüzyılın ikinci yarısı 21. yüzyılın başı"[68] adındaki doktora tezi ise ilişkilerin belirtilen tarih aralıklarındaki gelişim seyrine ve ülkelerin birbirlerine atfettikleri stratejik öneme değinmiştir. Her üç eser de Kazakistan'da yazılmış ve bu tezin ele aldığı konuya değinmemiştir.

Ayrıca 1991–2014 döneminde Türk üniversitelerinde okuyup yüksek lisans ve doktora yapan Kazak öğrenciler de Kazak ekonomisi ve dış politikasına ilişkin konular seçerek tezlerini yazmışlardır. Örneğin Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Kazakistan'ın Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik Politikası"[69] konulu yüksek lisans tezi ile Manar Şamgunova, Kazakistan'ın iki büyük süper güce (Rusya, Çin) komşu olmasının ve ABD ile kurduğu denge politikasının Kazakistan'ın güvenlik politikalarını nasıl etkilediğini araştırırken Kazakistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerine de kısaca değinmiştir. Yine aynı üniversitede 2008 yılında doktorasını

---

[66] Nursulu I. Davutkızı, *Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Kültürel ve Bilimsel İlişkiler (1991-2000),* (Al Farabi Üniversitesi, Doğudilleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı 2002.

[67] Eyüp M. Ayyıldız, *Türkiye ile Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler*, (Al Farabi Üniversitesi, Doğudilleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı 2008.

[68] Ardak A. Djambulatovna, *Kazakistan ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Tarihnamesi: 20.yüzyılın ikinci yarısı – 21.yüzyılın başı*", (Al Farabi Üniversitesi, Doğudilleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı 2006.

[69] Manar Şamgunova, *Kazakistan'ın Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik Politikası*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.

bitiren Meruyert Zhylkyshyboyeva, "Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan'ın Güvenliği"[70] adlı doktora tezi ile Orta Asya bölgesinde etkin olan süper güçlerin izlemiş oldukları politikalardan, Kazakistan'ın güvenliğinin bu güçler için öneminden ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kazakistan'a yönelik tutumundan kısaca bahsetmiştir. Mensulu Amangaliyeva tarafından 2010 yılında tamamlanan "Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010)"[71] adlı doktora çalışması ise Kazak siyasal partileri, anayasal süreçleri ve ülkede kamu yönetimi reformlarında yaşanan değişimleri ortaya koymaktadır. Başka bir ifade ile Kazak siyasal yapılanmasının 19 yılda geçirdiği evrimi anlatmaktadır. Kazakistan'daki başkanlık rejiminin inceleneceği bölümde Amangaliye'nın eserinden ciddi anlamda istifade edilecektir.

Nazarbayev tarafından yıllar içinde kaleme alınan beş farklı kitapta, Kazakistan'ın Türkiye politikası araştırılırken aynı zamanda burada önemli olan iç yapının ve iç yapı faktörlerinden olan liderliğin ne kadar önemli olduğu gerçeğinin ortaya konulması bu çalışmaya ayrıca katkı sunmuştur. Bu kitaplar 2012 yılında Ankara'da Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'in başkanlığında Türkçe yayımlanarak Türk okuyucularıyla buluşturulmuştur.[72] Örneğin "Avrasya Yüreğinde" adlı eseri Astana'nın başkent oluş hikâyesini ve Nazarbayev'in tüm muhalefet azınlıklarına karşı uygulamaya koyduğu bir projeyi anlatmaktadır. Nazarbayev burada güçlü bir liderlik örneği sergilemiştir. Bir başka eseri olan Kazakistan Yolu (Kazakstan Jolı) adlı kitabında Nazarbayev, bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti'nin inşası sürecinde karşılaştığı problemleri ve problemlerin çözümlerini, bunların nelere mal olduğunu anlatmaktadır. "Tarihin Akışında" adlı kitabında ise bugünkü olayların nasıl daha iyi anlaşılabileceğini ve nasıl bir devlet yapılanması olacağını şöyle izah etmektedir. "Biz herkes için eşit hak ve olanaklar sağlayacak bir polietnik devlet kuruyoruz." Bu bölümde başvurulacak son eser ise 1992 yılında Nazarbayev ile ilgili yazılmış ilk

---

[70] Meruyert Zhylkyshyboyeva, *Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan'ın Güvenliği*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

[71] Mensulu Amangaliyeva, *Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2010.

[72] Nursultan Nazarbayev'in yazdığı ve daha sonra Türkçeye çevirilen eserler şunlardır: Yüzyıllar Kavşağında (Almatı 1996), Tarihin Akışında (Almatı 1997), Kritik On Yıl (Almatı 2002), Avrasya Yüreğinde (Almatı 2005), Kazakistan Yolu (Karaganda 2007).

eserlerden biri olan "Nursultan Nazarbayev: Özgürlük ve Demokrasi Yolunda" adlı Nazarbayev'in otobiyografisini ele alan eserdir. Nazarbayev'in nasıl bir liderlik gösterdiğinin en büyük delili olan bu eser, çalışmanın başkanlık ve Nursultan Nazarbayev başlıklarına katkı sağlayacaktır.[73] Sonuç olarak bu bilimsel çalışmanın merkezinde, şimdiye kadar bir doktora tezi düzeyinde yazılmamış olan Kazakistan'ın Türkiye politikası çözümlenecektir.

1.4. Yöntem

Bu çalışmada, Batılı ve Türk bilim adamlarının kitap ve makaleleri ikincil kaynak olarak; Kazakistan'ın bağımsızlığından 2014 yılına kadar Kazak gazetelerinde, resmi internet sitelerinde (cumhurbaşkanlığı, dışişleri bakanlığı, parlamento, büyükelçilik) yer alan makalelerden ve haberlerden ise birincil kaynak olarak yararlanılmıştır. Egemen Kazakhstan ve Zaman Kazakhstan gibi Kazak gazetelerinde Kazakça yer alan makaleler ve haber kaynaklarının temini hususunda Kazakistan Milli Kütüphanesi ve Arşiv Merkezi çalışılan temel yerler olmuştur. Bu çerçevede siyasi içerikli, haftalık Egemen Kazakhstan[74] gazetesi, ülkede 1992 yılından beri varlığını devam ettiren ve Kazak dış politikası hakkında derinlemesine bilgiler veren Zaman Kazakhstan[75] gibi yayın organları ilk elden bilgilerin edinilmesinde önemli rol oynamaktadırlar.[76] Zaman

[73] Nursultan Nazarbayev, *Özgürlük ve Demokrasi Yolunda*, Hotama Kültür Yayınları, İstanbul 1992.

[74] Egemen Kazakhstan gazetesinin bu tez çalışması için seçilme nedeni, hem iç hem de dış siyaseti derinlemesine inceleyen, Kazakistan'ın dış politika haberlerine fazlasıyla yer veren ve Türkiye ile ilgili en fazla haber yapan Kazak gazetelerinden birisi olmasından kaynaklanmaktadır. Siyasal iktidarın tarafında olan ve bizzat devlet desteğiyle çıkarılan bir gazetedir. *Egemen Kazakistan*, http://egemen.kz/ (20.12.2014).

[75] Zaman Kazakhstan gazetesi, Türkiye'deki Zaman grubunun Kazakistan'daki davamı niteliğinde olan, önceleri hem Kazakça hem de Türkçe haberlere ve özellikle Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yer veren, daha sonra tamamen Kazakça olarak haftalık yayımlanmaya başlayan bir gazetedir. Hem Türkçe ve Kazakça yazılması, hem bölgeyi bilen ve bölgede yaşayan muhabir ve editörlerce hazırlanması hem de sistematik bir arşivinin bulunması nedeniyle çalışma için tercih edilen gazetelerden biridir. *Zaman Kazakistan,* http://www.kazakzaman.kz/kz/mainAction.action / (20.12.2014).

[76] Egemen Kazakhstan ve Zaman Kazakhstan gazetelerinde Türkiye ile ilgil çıkan ve bu çalışmaya doğrudan katkı sunancak olan bazı dış politika haberleri aşağıdaki şekilde basılmıştır.
"Birlesken Mazmundama" (Ortak Açıklamalar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, 5 Mayıs 1992, No: 1034 (20178); "Hoş Geldiniz Değerli Kardeşimiz Turgut Özal" (Koş Keldiniz Kımbattı Tuısımız Turgut Özal), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No:31, 9 Nisan 1993; "Cumhurbaşkanı Turgut Özal" (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993; "Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı" (Kazakhstan Men Turkiya Dostık Jane Intımaktastık Turalı Şartka Kol Koydı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 181 (20818), 19 Ekim 1994; "Kazakistan, Türkiye'den çok şey bekliyor" (Kazakhstan Turkiyadan Köp Kütedi), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (141), 9 Nisan 1996; "Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), *Zaman*

Kazakhstan gazetesi 2003 yılı itibariyle isim değişikliğine giderek Kazakhstan Zaman adını almıştır. Ayrıca İngilizce basılan, dış politika konularında birinci derecede yetkili yöneticilerin görüşlerine sıkça yer veren ve Kazakistan'ın dışa açılan penceresi olarak görülen THEASTANATIMES[77] gazetesinden de yararlanılmıştır. Bu gazete devlet bürokrasisi tarafından yönetilen ve fonlanan bir gazetedir.

Kazakistan'da sayıları 200 bine varan Ahıska Türklerinin çıkardığı Ahıska[78] gazetesinden de yararlanılmıştır. Ahıska gazetesinin arşivlerine girilerek Kazakistan'ın Türkiye politikasına orada yaşayan Türk diasporasının gözünden bakılmaya çalışılmıştır. Bununla beraber Ahıska Türklerinin ülkedeki varlığının Kazakistan'ın Türkiye politikasına olan etkisi hem Ahıska Türklerinin temsilcileri ile yapılan mülakatlardan hem de Ahıska gazetesindeki haberlerden yararlanılarak incelenmiştir. Bu yol ile elde edilen bilgiler çalışmanın derinleştirilmesinde önemli bir görev ifa etmiştir. Bunlara ilaveten, iki ülke arasındaki ilişkileri ele alan DEİK,[79] TÜİK,[80] KATİAD[81] gibi kurumların yayınladıkları raporlardan ve ülke bültenlerinden de istifade edilmiştir. Özellikle KATİAD'ın çıkarmış olduğu KATİAD Aylık Bülteni[82] ve KATİAD Birlik Dergisi,[83] Türkiye ile Kazakistan arasında her iki ülkenin resmi makamları ve sektör temsilcileri nezdinde kabul gören bir kurum olarak iki ülke arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Kazakhstan Gazetesi, No: 23 (378), 7 Haziran 2002; "Nursultan Nazarbayev, Yönümüzü Belirleyen Program" (Nursultan Nazarbayev, Bağıtımızdı Bağamdağan Bağdarlama), *Egemen Kazakstan Gazetesi*, No: 17 (345) 12 Eylül 2005; "TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005; "Gül: Herkesi Şaşırtıyoruz" (Gul. Er Adamdı Sınıktaramız), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 3 (566), 13 Ocak 2006; "Abdullah Gül Siyaseti ile Bizi Ne Bekliyor "(Abdullah Gul Sayasatınan Ne Kütige Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 51 (166), 14 Eylül 2007.

[77] THEASTANATIMES, http://www.astanatimes.com/ (20.12.2014).

[78] Ahıska Gazetesi, http://www.ahiska-gazeta.com/tr/pages/22.html (20.12.2014).

[79] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, http://www.deik.org.tr/ (20.12.2014).

[80] Türkiye İstatistik Kurumu, http://www.tuik.gov.tr/ (20.12.2014).

[81] Kazakistan Türk İş Adamları Derneği, http://www.katiad.kz/index.php/tr/ KATİAD'ın Kazakistan içindeki yapılanması, ülkede yatırım yapan Türk iş adamlarına ne gibi yardımlarda bulunduğu ve bu anlamda Kazakistan'ın Türkiye politikasına bir etkisinin olup olmadığı ile ilgili daha fazla bilgi için bkz, KATİAD Genel Sekreteri Ahmet Alyaz ile KATİAD ve Kazakistan'ın Türkiye Politikası (Röportaj), Akademik Perspektif, Yayın Tarihi, 22 Kasım 2014, http://akademikperspektif.com/2014/11/22/katiad-ve-kazakistanin-turkiye-politikasi/ (25.02.2015).

[82] KATİAD Aylık Bülteni, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-b-ltenleri (22.12.2014).

[83] KATİAD Birlik Dergisi, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-birlik-dergisi (22.12.2014).

Kazakistan'ın belirtilen yıllar arasında nasıl bir dış politika yürütmek istediği, bu doğrultuda hangi adımları atacağı ve Türkiye'ye yönelik nasıl bir bakış açısına sahip olduğu ile ilgili fikir edinmek amacıyla Kazak Anayasası ve Kazakistan 2014-2020 Dış Politika Konsepti'nden de istifade edilmiştir.[84] Nazarbayev'in zaman zaman Rusça yaptığı konuşmaların ve basın toplantılarının Türkçe karşılıklarının kullanılması için Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçiliği[85] ve İstanbul Başkonsolosluğu'nun[86] internet sayfaları da başvurulan kaynaklar arasındadır. 2009 yılından beri Kazakistan ve Orta Asya hakkında ve bilhassa Kazakistan devletinin iç yapısı ile ilgili haberler yayımlayan, Kazakistan ve Türkiye arasındaki eğitim, kültür ve ekonomik alanlardaki gelişmeleri geniş kitlelere duyuran Astana merkezli turkkazak.com[87] internet haber sitesinden yararlanılmış ve bu sitenin Astana'daki ofisine de ayrıca ziyarette bulunulmuştur.

Bunların haricinde ilk elden ve daha fazla bilgi elde edebilmek adına bu çalışmanın yazarı dört buçuk aylık bir saha çalışması yapmak için Kazakistan'da kalmıştır. Bu zaman zarfında, Almatı merkezli KİMEP Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünde misafir araştırmacı olarak çalışılmış ve faklı uzmanlar ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.[88] Daha sonra ikinci bir saha çalışması için 2015 yılının Nisan ayında Kazakistan'a tekrar gidilmiştir. Nisan ayında gerçekleştirilen saha çalışması aynı

[84] Kazakistan Cumhuriyeti 2014-2020 Dış Politika Konsepti (Kazakhstan Rispublikası 2014-2020 Sırtkı Sayasat Kınsepti), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy (20.07.2014).

[85] Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği, http://www.kazakhstan.org.tr/ (22.12.2014).

[86] Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Başkonsolosluğu, http://www.kazistconsulate.org/default.aspx?gr=2&imId=1&/KazakistanBasKonsoloslugu/Anasayfa.html (24.12.2014).

[87] http://turkkazak.com/site/, adlı sitenin Astana'daki merkezine yapılan ziyaret esnasında Kazakistan'da uzun yıllardır görev yapan ve yerel dili çok iyi konuşan fakat isminin tezde geçmesini istemeyen tecrübeli muhabir ile yaklaşık 90 dakikalık bir mülakat yapılmış ve muhabirin engin tecrübelerinden istifade edilmiştir.

[88] Almatı - KIMEP Üniversitesi'nden Orta Asya uzmanı Nergis Kassenova, Al-Farabi Üniversite'sinden Kazakistan dış politika uzmanı Canat Momınkulov ve Jeopolitika uzmanı Mehmet Arslan, Türk Halkları Medeniyet Vakfı Başkanı Ahmet Dağduran, TÜRKSOY Kazakistan Temsilcisi, Askar Turgunbayev, Kazakistan Halklar Assamblesi Eski Başkan Yardımcısı ve Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Müdürü İbrahim Yıldırım, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi eski Rektörü Sabri Hizmetli, Kazak-Türk İşadamları Derneği Genel Sekreteri Ahmet Alyaz, Türkistan – Hoca Ahmet Yesevi Universitesi'nden Avrasya Araştırma Enstitüsü müdürü Murat Çemrek ile görüşmeler ve mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatların bir kısmı çalışmanın yazarı tarafından düzenlenerek Akademik Perpspektif adlı çevrimiçi dergide aylık olarak düzenli bir şeklide yayınlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. http://akademikperspektif.com/author/serdaryilmaz/ (13.10.2015).

zamanda ülkede yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine denk geldiğinden hem seçim öncesi hem seçim günü ve sonrası ülkedeki siyasal atmosfer yerinde gözlemlenmiştir. İkinci kez yapılan saha çalışmasında ülkede iktidar partisi olan Nur Otan partisinin Almatı ili Dış İlişkiler ve Basın sorumlusu Kayım Munar Tabei ile Nur Otan partisinin Türkiye ile ilgili düşünce, proje ve değerlendirmeleri hakkında mülakat yapılmıştır.[89] Kazak Parlamentosunda yer alan bir diğer parti olan Ak Jol Demokratik Partisi'nin Almatı merkezine bir ziyaret yapılmış fakat çalışmaya yönelik bilgi verecek yetkili olmadığından e-mektup yoluyla soruşturma yapılmıştır. Mülakatı yapan kişi isim belirtmemiştir.[90] Parlamentoda temsil edilen son parti olan Kazakistan Komünist Halk Partisinden herhangi bir yetkili ile görüşme yapılamadığı gibi konu ile ilgili gönderilen maillere de bir cevap alınamamıştır.

"Kazakistan'ın Türkiye Politikası" konulu bu doktora tez çalışması kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaya katkı yapacak şekilde geniş bir yazın taraması yapılmıştır. Bunun sonucunda elde edilen yabancı ve sınırlı sayıdaki yerli kaynakların okumaları ve çevirileri yapılarak konu ile ilgili kuramsal bilgiler elde edilmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında ise nitel bir araştırma tekniği olan mülakat yöntemi uygulanmıştır. Bu çalışma için yapılan mülakatlar sırasında önceden hazırlanan standart soru dizinleri (mülakat sırasında gelişen bazı sorular da olmuştur) kullanıldığı ve bazen de mülakat öncesinden sorular e-mektup yoluyla gönderildiği için zaman kaybı önlenmiş ve cevapların tasnifi ve analizi kolayca yapılmıştır.

Bu mülakatlar yaklaşık olarak 30 dakika ila bir saat arasında olmuş ve katılımcıların uzmanlık alanlarına göre farklı sorular sorularak konu ile ilgili çeşitli bilgiler toplanmıştır. Mülakatlar sırasında görüşmenin akışını bozmamak ve söylenenleri eksiksiz değerlendirebilmek amacıyla görüşmecinin onayı alınarak görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler esnasında görüşmecilerin özellikle vurgulayıp önemsedikleri noktalar da ayrıca not alınmıştır. Görüşmelerin deşifresi yapılmış ve word ortamında yazıya aktarılmıştır. Ancak bazı görüşmelerde, kayıt

[89] Nur Otan partisinin Almatı Dış İlişkiler ve Basın sorumlusu Kayım Munar Tabei ile Mülakat, 28.04.2015, Almatı, Kazakistan.
[90] Ak Yol Partisi, Almatı Genel Merkez ile E-Mektup Soruşturması, 28 Nisan 2015, Almatı, Kazakistan.

altına alınması ve isim belirtilmesi istenmediği için, herhangi bir ses kayıt cihazı kullanılmamış ya da not alma işlemi dahi yapılamamıştır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular çalışmanın gerekli görülen bölümlerinde tartışılmış ve atıf yapılmıştır. Bunlara ilaveten, Kazakistan'da varlığını sürdüren ve Türk diasporası şeklinde adlandırabileceğimiz kurum ve kuruluşların müdür, genel sekreter ve başkanları ile de mülakatlar yapılarak; bu kurumların Kazak iç yapılanmasında ne ifade ettikleri, neden Kazakistan'da yapılanma ihtiyacı duydukları ve Kazakistan'ın Türkiye politikasına bir katkılarının olup olmadığı araştırılmıştır. Mülakatlarda sorulan bazı sorular Türkçe ve Kazakça olarak çalışmanın ekler kısmında belirtilmiştir.[91]

Kazakistan'ın bağımsızlık ateşini yakan aydınlardan Muhtar Şahanov'un danışmanı Fazulbek Absattaruli, Otanım Elim (Vatanım Benim) adli sivil Toplum Örgütü'nün başkanı Omer Said ve Beybitşilik Âlemi adlı STK'nın genel koordinatörü Ayet Madibek ile de bağımsızlık dönemi Kazakistan ve Türkiye algısı konulu görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde Kazakistan'ın Türkiye'den ne beklediği ve nasıl bir ilişki istediği araştırılmıştır. Yani daha çok diğer kaynaklarda elde edilemeyen bilgilere ulaşılmaya çalışılmış ve birtakım soruların cevapları aranmıştır. 2015 yılında ikinci kez yapılan saha çalışması sırasında, bir dönem Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı yapan ve şu anda TÜRKSOY'un Kazakistan koordinatörü olan Askar Turgunbayev ile mülakat yapılarak, özellikle Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde Kazak yöneticilerinin neler düşündüklerine yönelik cevaplar alınmıştır. Turgunbayev aynı zamanda dil ve kültür konularını çalıştığı için Kazak halkının Türkiye ve Türkler algısı hakkında da bilgiler vermiştir.[92] Kazakistan'da ki farklı üniversitelere ve araştırma enstitülerine ziyaretler yapılmış, bilimsel toplantılara gidilerek bilimsel bildiriler sunulmuş ve böylece özellikle Kazak bilim adamlarının konu ile ilgili

[91] Yunus Emre Kültür Merkezi müdürü İbrahim Yıldırım, Türk Halkları Medeniyet Vakfı başkanı Ahmet Dağduran, Kazak-Türk İşadamları Derneği (KATIAD) genel sekreteri Ahmet Alyaz, Ahıska Gazetesi baş redaktörü Ruşen Memmedoglu, Kazakistan Ahıska Türkleri Derneği ile Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) genel başkanı Ziyatdin Ismihanoglu Kassanov, Almatı Başkonsolosu Suphi Atan ve TÜRKSOY Kazakistan koordinatörü Askar Turgunbayev ile kendi alanlarını temel alan ve genelde Kazakistan'ın Türkiye politikası üzerine mülakatlar yapılmıştır.

[92] Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan.

düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır.[93] Bunlara ek olarak, ilk saha çalışması sırasında Türkiye'nin Kazakistan Büyükelçisi Ömer Burhan Tüzel ile mülakat yapılması hususunda görüşülmüş fakat kendisi mülakat vermeme prensibinden dolayı görüşmeyi not tutmadan ve ses kayıt cihazı kullanmadan yapmayı kabul etmiştir. İkinci saha çalışması sırasında ise Türkiye'nin Almatı Başkonsolosu Suphi Atan ile ülkede yapmış olduğu projeler, destekler ve Türk diasporası ile olan ilişkiler konulu uzun görüşmeler yapılmıştır.

1.5. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırmada karşılaşılan güçlüklerin başında konunun daha önce incelenmemesinden dolayı çok fazla kaynağın olmaması gelmektedir. 1991–2014 yılları arası dönem incelendiği için belirtilen dönem aralığının geniş olması hedeflenen süre içinde kaynaklara ulaşımı güçleştirmiştir. Diğer bir güçlük ise çalışma konusunu oluşturan Kazakistan'ın Türkiye Politikası konusu ile ilgili doğrudan yapılmış bir çalışmanın olmamasıdır. Dolayısıyla araştırma esnasında karşılaşan güçlüklerden en önemlisi birincil kaynakların özellikle kitap ve makale bazında çok sınırlı olmasıdır. Konu ile ilgili internet ortamında da yeteri kadar kaynak mevcut değildir. Bunun dışında arşiv binasının uluslararası ilişkiler bölümünün Astana'da diğer birçok bölümünün Almatı'da olması, Milli Kütüphanede girilen gazete arşivlerinin eksik olması, ulaşılan gazete arşivlerinin çoğunun sistemsizce arşivlenmesinden dolayı kenarlarının yırtık, bazı iç sayfaların tamamen yırtılmış ya da koparılmış olması karşılaşılan diğer zorluklardır. Kazak Milli Kütüphanesinde İngilizce bir veri tabanının olmaması ve kütüphane sisteminin Rusça olması da bir müddet sürekli olarak birilerinin yardımına ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır.

[93] Bu doğrultuda ziyaret edilen Üniversiteler: KİMEP Üniversitesi, Al-Farabi Üniversitesi, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, L. N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi, MİRAS Üniversitesi, Kazak Bilimler Akademisi, Avrasya Araştırma Enstitüsü ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'dir. 21-23 Mayıs 2014 tarihinde Astana'da gerçekleştirilen Astana Ekonomi Forumu'na gidilerek ekonominin dış politika ile olan ilgisini konu alan oturumlarına katılınmış ve forum sonunda Kazakistan Milli Eğitim Bakanı Sarinzhipov Aslan Bakenovich ile ayaküstü informel bir görüşme yapılmıştır. Ziyaret edilen üniversitelerde akademik toplantılara iştirak edilerek Orta Asya'daki akademik hayatın, araştırma olanaklarının, akademisyenlerin dünya görüşlerinin ve okulların eğitim yapılarının nasıl olduğu ile ilgili birincil elden bilgiler alınarak fikir teatisinde bulunulmuştur.

Orta Asya coğrafyasının genelinde gözlemlendiği gibi insanlar Türkiye'dekinin aksine günlük hayatlarında neredeyse hiç siyaset ya da ülke meseleleri ile ilgili konuşmama, yapıcı anlamda da olsa eleştirel bir bakış ortaya koymama eğilimindedirler. Hele hele konu Kazakistan'ın Türkiye politikası ve içerik de siyaset, iç ve dış politika olunca mülakat yapılması hususunun belirtilmesiyle hayır cevabının ardından gelmesi ilk başlarda yadırgansa da daha sonra bu duruma alışılmıştır.

Hem yazılanları daha iyi anlayabilmek hem de analitik bir çalışma yapabilmek için Kazakça ve İngilizce kaynaklar yazarın kendisi tarafından Türkçeye çevrilmiş, Rusça kaynakların tercümesi için ise anadili gibi Rusça konuşan bir Kazak ve Kazakistan'da doğup büyüyen fakat daha sonra İstanbul'a yerleşen bir Ahıska Türkünden yardım alınmıştır. Bu çevirilerde kelimesi kelimesine bir çeviriden ziyade, anlama göre çeviri esas alınmıştır. İsim karmaşası yaşanmaması için İngilizce kitap ve makale isimleri artık herkes tarafından rahatça okunabildiğinden İngilizce olarak yazılmış, Kazakça ve Rusça yazılmış kitap ve makale isimleri ise alfabe bütünlüğünü sağlamak için Latin harflerine çevrilmiştir. Kavramlar arası birliğin ve bütünlüğün sağlanması için tüm özel isimlerin güncel kullanımları esas alınmıştır.

1.6. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışma, Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasına yön veren iç yapı faktörlerinin açıklanmasına ağırlık vermektedir. Bir ülkenin başka bir ülke ile olan ilişkileri dış politikanın alanına girdiğinden dış politika analizi yaklaşımı bu bağlamda önem arz etmektedir. Ancak bu çalışmanın inceleme alanı, dış politika analizi yaklaşımının derinlemesine aktarılmasından ziyade iç yapı faktörlerinin açıklanması üzerine yoğunlaşacaktır. Dolayısıyla bu düşüncelere bağlı olarak bu çalışmada Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı (domestic structure) faktörleri incelenecektir. İç yapıyı ele alırken, bu durumun dış politika analizi içerisinde incelendiği gerçeği göz ardı edilmeyeceği için, önce dış politika analizinin ne olduğuna ve kısa tarihsel gelişimine bakılacaktır. İncelenecek konu iç yapı faktörlerinin dış politikaya olan etkisi olduğu için dış politika analizinin yapılmasında etkili olan belli başlı eserlere atıf yapılacaktır.

1990'ların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çökmesi ve uluslararası ilişkiler kuramlarının bu çöküşü tahmin edecek vizyondan mahrum oluşları birçok soruyu da beraberinde getirmiştir. Bu sorulardan en önemlileri: şimdi ne olacak, dünya nasıl bir politik geleceğe adım atacak gibi sorulardı. Çalışma alanını oluşturduğu için Orta Asya Türk devletlerinin ve bu teze konu olan Kazakistan'ın, Sovyet sonrası nasıl bir tutum sergileyeceği de sorulan sorulardan birisiydi. Soğuk Savaş'ın bitişini öngöremeyen uluslararası ilişkiler teorilerinin kendilerini sorgulamaları, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bu devletlerin nasıl bir dış politika izleyecekleri ve bu politikaların hangi teorilerce açıklanacağı disiplinin önemli konularının başında geliyordu. Sovyet bloku yıkılana kadar sistemlerle açıklanan dış politika için artık bireylerin siyasi tercihlerinin ve ülkelerin iç yapılarının ne denli önemli olduğu ve de dış politikayı nasıl şekillendirdiği tartışılmaya başlanmıştı.[94]

İç yapı faktörlerinin öneminin anlaşılmaya başlanmasıyla uluslararası ilişkiler teorileri arasından yavaş yavaş sıyrılmaya başlayan Dış Politika Analizi (DPA) yaklaşımı dış politika ile ilgili kuramsal açıklamalar getirmekteydi. Dış politika analizi, dış politika kararlarının nasıl alınıp verildiği ile karar vericilerin yaklaşımlarının karşılaştırılması görevini üstlenerek uluslararası politikanın nasıl şekillendiğini araştırmaya başlamıştır. Bu araştırmayı yaparken dış politika analizcileri demokratik politikaların, liderlerinin tutumlarının, devlet dışı aktörlerin, sosyolojik, psikolojik ve uluslararası faktörler ile iç yapıların dış politikayı etkilediğini görmüşlerdir.[95]

Valerie Hudson ve Christopher Vore'ın yazdıkları "Foreign Policy Analysis: Yesterday, Today and Tomorrow"[96] adlı esere göre, dış politika analizinin uluslararası ilişkiler kuramlarına en büyük katkısı: ulus devletin vazgeçilmez ve yekpare olan görünümlerinin zayıfladığı ve devleti oluşturan bireylerin ve birimlerin ne ölçüde

---

[94] M.Valerie Hudson - S.Christopher Vore, "Foreign Policy Analysis: Yesterday, Today and Tomorrow", *Mershan International Studies Review*, (39), 1995, ss. 209-238.
[95] Michael J. Shapiro - G. Matthew Bonham, "Cognitive Process and Foreign Policy Decision Making", *International Studies Quarterly*, Vol. 17, No. 2, June 1973, s. 147; Michael Clark-Brain White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approach*, Edward Algar Publishing, Aldershot 1989, s. 10-11; Valeria M. Hudson, "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, Volume 1, Issue 1, 2005, ss. 1-2.
[96] M.Valerie Hudson - S.Christopher Vore, a.g.m., ss. 209-238.

önemli oldukları gerçeğine odaklanmasıdır. Aslında Soğuk Savaş'ın bitmesinden hemen önce bu durumu tespit eden ve birçok realist kuramcının makro politikaları terk ettiğini dile getiren Richard Hermann, dış politika analizi yaklaşımına daha geniş bir perspektifin hâkim olacağını dile getirmiştir. Aynı paralelde James Rosenau'nun da ele aldığı ve bu yaklaşımın kurucu eserlerinden biri olarak kabul edilen "The Scientific Study of Foreign Policy" adlı çalışmasında, dış politikanın karar alıcılar tarafından şekillendiğini ve karar alıcıların aynı zamanda kendi dünya görüşlerini, ulusal çıkar anlayışlarını, hedeflerini ve algılamalarını da dikkate aldıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla kişisel tecrübelerin dış politikaya aktarılması durumu önemli hale gelmiştir.[97]

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iki kutuplu dünya düzeninde tüm ülkeler taraflarını tutmaya zorlanmış ve neticesinde tüm taraflar yaşanan olaylara karşı farklı tutumlar benimsemiştir. Doğu'da komünizm ve Sovyet blokunun, Batı'da ise kapiatlizm ve Amerika önderliğindeki Batılı sistemin saflarını iyice sıklaştırdığı bu dönemde iç yapıdaki farklılıkların ülkeden ülkeye göre değişmesi küresel çıkarlarda da farklılıklar yaratmıştır. Bundan dolayı ülkeler, iç yapılarına ve liderlerin karakteristik özelliklerine göre tavır takınmışlardır. Yani devletlerin dış politikaları, hem dış ilişkilerine hem de devlet ile toplumu birbirine bağlayan iç yapı faktörlerine göre açıklanmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, tek kutuplu yeni dünya düzenin başlaması, Avrasya'nın kapılarının dünya siyasetine açılması, dünya haritasında yeni devletlerin boy göstermesi, SSCB'nin çöküşü ve uluslararası ilişkiler teorilerinin bu çöküşü tahmin edecek vizyondan mahrum oluşları dış politika analizinin gündeminde de değişiklikler yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Dış politika analizi yaklaşımının incelenmesinde zamanla ulusötesi ilişkilerin, uluslararası aktörlerin ve etkin sivil toplum kurumlarının ne kadar önemli rol oynadıkları tartışılmaya başlanmıştır. Bilhassa 1990 sonrası ortaya çıkan ve yukarıda belirtilen yeni dünya düzeninden sonra ülkelerin iç yapılarının ülkelerin dış politikalarının belirlenmesindeki önemi ve iç yapıların dış politika ile olan bağlantıları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Karşılıklı bağımlılığın artmasıyla birlikte devletlerin

[97] James Rosenau, *The Scientific Study of Foreign Policy*, 2nd Edition, Nichols Publishers, New York 1980.

dış politikaları hem kendi iç yapılarındaki faktörlerden hem de diğer devletler ve uluslararası sistemden etkilenmiştir. Bu anlamda 1990 ve sonrası dönemde özellikle ulusötesi ilişkilerin ve uluslararası aktörlerin ülkelerin iç yapıları üzerindeki kuvvetli etkilerini ele alan eserler yazılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Kazakistan'daki iç yapı faktörlerinin ne ölçüde belirleyici olduğu araştırılırken, farklı yazarlarca farklı yönleriyle ve dış politikaya olan etkisi farklı şekilde ele alınan iç yapı kavramına geniş bir yer ayrılacaktır.[98]

Bu çalışma, Kazakistan'ın Türkiye politikasını araştırırken bu politikayı etkileyen iç yapı faktörlerinin neler olduğunu (siyasal partiler, parlamento, başkanlık, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu, medya ve lider) ve bu faktörlerin ne ölçüde belirleyici olduklarını ortaya koymaya çalışacağı için, yazında "domestic structure" yani iç yapı olarak ele alınan konu üzerinde ayrıntılı olarak duracaktır. İç yapıda çok önemli rol oynayan devlet başkanlığına özel bir önem atfedilecek ve liderin önemi ele alınırken Nursultan Nazarbayev'in liderliği üzerinde durulacaktır.[99]

---

[98] Matthew Evangelista, "The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union", *International Organization*, Vol. 49, Number. 1, 1995; Thomas Risse-Kappen, "Bringing Transnational Relations Back In: Introduction," *Bringing Transnational Relations Back In*, (Ed) Thomas Risse-Kappen, Cambridge University Press, England 1995; Thomas Risse-Kappen, "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies", *World Politics,* Vol. 43, No. 4, July 1991.

[99] Bu bağlamda Jonathan Aitken tarafından yazılan ve otobiyografik bir nitelik taşıyan "Kazakistan'ın Efsane Lideri Nazarbayev" adlı eserden yararlanılacaktır. Bu eser, azmi, çalışkanlığı ve üreticiliği ile çelik işçiliğinden dünyanın zengin ve stratejik açıdan en önemli ülkelerinden birinin devlet başkanlığına yükselen ve günümüzde birçok devlet adamına örnek olan Nazarbayev'in başından geçenleri anlatmaktadır. Nazarbayev'in özel kalemi olduğu için her daim kendisiyle vakit geçiren ve dolayısıyla Nazarbayev'e en yakın isim olan Mahmud Kasımbekov tarafından yazılan "Halkını Seven Halkın Sevdiği Önder, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Anıları" adlı eser ise, Kazakistan'daki siyasal sistemin ve rejimin oluşması ve kurumsallaşması aşamalarında neler yaşandığı ve Nazarbayev'in nasıl bir liderlik örneği gösterdiği konularında yol gösterecektir. Rico Isaacs'ın kaleme aldığı "The Discourse of Charismatic Leadership and Nation-Building in post-Soviet Kazakhstan" adlı eser ise 20 yıldan fazladır iktidarda olan ve Kazak ulusunun babası olarak anılan Nazarbayev'in karizmatik liderliğinin analizini yapmakta ve bu yönü ile iç yapıda liderin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunların dışında Nursultan Nazarbayev'in kalem aldığı Yüzyıllar Kavşağında (Almatı 1996), Tarihin Akışında (Almatı 1997), Kritik On Yıl (Almatı 2002), Avrasya Yüreğinde (Almatı 2005), Kazakistan Yolu (Karaganda 2007) gibi eserlere yer verilerek liderin hem entellektüel dünyasına inilecek hem de onun liderlik özelliklerine vurgu yapılacaktır. Jonathan Aitken, *Kazakistan'ın Efsanevi Lideri NAZARBAYEV*, (Çev) Ali C. Akkoyunlu, Hayat Yayınları, İstanbul 2010; Rico Isaacs, "Charisma and Nation-Building in Kazakhstan: The Post-Soviet Leadership of Nursultan Nazarbayev", *Studies in Ethnicity and Nationalism, ASEN 2010 Conference Special Issue: Nation* & Charisma, Volume 10, Issue 3, 2010; Mahmud Kasımbekov, Halkını Seven Halkın Sevdiği Önder, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Anıları, İmak Ofset, İstanbul 2012.

2. İÇ YAPI VE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ YAKLAŞIMI

2.1. Dış Politika

Dış politika uluslararası ilişkiler disiplininin iki temel alt disiplininden biridir. Diğer temel alt disiplin ise uluslararası politikadır ki bu disiplin uluslararası ortamın yapısı ve süreçlerine odaklanır. Oysa dış politika uluslararası sistemin temel aktörü olan devletlere odaklanır. Dolayısıyla hem devletlerin uluslararası sistemde sergiledikleri davranışların hem de bu davranışları sergileyen devletlerin resmi organlarının ve temsilcilerinin davranışlarının incelenmesi dış politika analizinin çalışma alanına girmektedir.[100] Dış politika konusunda şimdiye kadar birçok tanım yapılagelmiştir. Sözlük tanımlamalarını yapmak gerekirse; Britannica'ya göre dış politika, diğer devletlere karşı takınılan tavır, yapılan plan ve eylemlere denmektedir.[101] Merriam-webster'e göre dış politika, bağımsız bir devletin diğer devletlerle kurduğu ilişkilerin tamamına denirken,[102] Oxford dictionary ise dış politikayı, bir hükümetin başka toplumlarla kurduğu ilişkilerde sahip olduğu strateji olarak tanımlayıp dış politikayı izlenmesi gereken bir yol olarak tarif etmiştir.[103]

M. Fatih Tayfur'a göre genel olarak dış politika, "devletlerin diğer devletler ile ya da uluslararası arenada izlemiş oldukları yola denir." Başka bir ifade ile dış politika, devletlerin uluslararası sistemde diğer devletlere karşı sergiledikleri davranışlardır ve tek bir yaklaşımın sınırları içerisine hapsedilemeyecek bir niteliktedir.[104] Plano ve Olton'a göre dış politika, devletler tarafından yürütülen dış ilişkilerde ortaya konan karar, davranış ve hedeflerin tümüdür. Keza Christopher Hill daha pratik bir tanım yaparak dış politikayı "uluslararası ilişkilerde devletler tarafından resmi olarak yürütülen ilişkilerin toplamı" şeklinde tanımlamıştır.[105]

---

[100] Fulya Ereker, *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2010.
[101] Foreign Policy, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213380/foreign-policy, (01.08.2014).
[102] Foreign Policy, http://www.merriam-webster.com/dictionary/foreign%20policy, (01.08.2014).
[103] Foreign Policy, http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/foreign-policy, (01.08.2014).
[104] M. Fatih Tayfur, "Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review", *METU Studies in Development*, Cilt 21 (1), 1994, s.113.
[105] Christopher Hill, *The Changing Policy of Foreign Policy*, Palgrave MacMillan, New York 2003, s.3.

2.2. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Dış Politika Analizi

Uluslararası İlişkiler genel olarak devletlerin diğer devletler ve uluslararası aktörlere yönelik takındıkları tavır olarak tanımlanmaktadır. Frederic Pearson ve Martin Rochester'e göre uluslararası ilişkiler, devletlerin kendi aralarındaki ve etki alanlarının ötesinde bütün insani ilişkileri, devlet ile devlet dışı aktörler arasındaki etkileşimleri ve devlet dışındaki aktörler arasındaki ilişkileri anlama çabasıdır. Pearson ve Rochester tanımlamayı üçe ayırarak yapmışlardır. Onlara göre uluslararası ilişkiler, a) devlet ile devlet, b) devlet ile devlet dışı aktörler ve c) devlet dışı aktörler ile devlet dışı aktörler arasındaki ilişkilerdir.[106] Sosyal bilimler içerisinde devletlerin kendi aralarında idame ettirdikleri ilişkilerin ayrı bir çalışma alanı haline gelmesi I. Dünya Savaşı sonlarında başlamıştır. Esasen bu tarihe kadar devletler arasındaki ilişkiler özellikle hukuk, tarih ve siyaset bilimi içinde ele alınmıştır. 1919 yılında Wales Üniversitesinde Uluslararası Politika Bölümü'nün ve akabinde Georgetown Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün kurulmasıyla birlikte akademik bir disiplin ve araştırma alanı olarak kabul edilmeye başlanmıştır. David Rice'ye göre uluslararası ilişkiler, devletlerin hukukun üstünlüğünü sağlamak, barış çerçevesinde ilişkiler tesis edip devam ettirmek ve olası bir savaşı önleyip savaş ihtimalini ortadan kaldırmak üzere birbirleriyle kurdukları ilişkiler bütünüdür.[107]

Uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak kabul edilmesi II. Dünya Savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Bu süreç özellikle Soğuk Savaş ve sonrası döneme kadar üç ana eksen doğrultusunda şekillenmiştir. Joseph Lapid'e göre, ilk tartışma bilhassa 1920-1930'larda yaşanan idealizm-realizm tartışması, ikinci tartışma 1950-1960'larda yaşanan gelenekselcilik-davranışsalcılık ve üçüncü tartışma ise 1980 sonrası yaşanan pozitivizm-konstrüktivizm tartışmasıdır.[108] Bu üç tartışmanın sonucunda yaşanan tartışmalar devletler arasındaki ilişkilerin sadece devletler ile sınırlandırılamayacağı,

---

[106] Frederic. S. Pearson - J. Martin Rochester, *International Relations: The Global Condition In the Late Twentieth Century*, 2nd Edition, Random House, New York 1988, s. 12,

[107] David. A. Rice, "An overview of the field of international relations", *International Law and Organizations*, Spring 2006, s.1.

[108] Joseph Lapid, "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era", *International Studies Quarterly*, Vol. 33, No. 3, September 1989, ss. 235-254.

aksine ilgili tüm aktörlerin sürece katılacağı şeklinde genişlemiş ve bu disiplin zamanla uluslararası ilişkiler kavramı ile ifade edilmeye başlanmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle beraber gelişmeye başlayan uluslararası ilişkiler disiplini, realist ideolojinin etkisi altında kalarak uzun yıllar devlet ve hükümetlerin kendi başlarına rasyonel olarak hareket ettiği savıyla meşgul olmuştur. Rasyonellik belli bir amaca ulaşmak için en iyi tercihi yapıp en iyi araçları kullanmaktır. Yani aktörlerin amaçları yaptıkları tercihlerle ilişkilendirilmektedir. Amaç odaklı bir durum söz konusudur. Ancak kararlarda birey faktörünün öneminin vurgulanmaya başlanması, devletlerin rasyonel kar-zarar hesaplarının yanında, siyasal sistem ve karar alıcıların kişisel özelliklerinin de hesaba katılması özellikle realizmin en önemli dayanak noktası olan rasyonellik konusunun sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla devletlerin dış politikalarını çözümleyebilme, dış politikanın farklı kaynaklarını ve belirlendiği süreçleri daha detaylı açıklama girişimlerinin bir sonucu olarak dış politika analizi yaklaşımı geliştirilmiştir.[109]

Dış politika analizi, dış politikanın nasıl yapıldığını araştırırken, realizmin savunduğu belli başlı varsayımları reddeder. Örneğin; devletin bütüncül bir aktör olarak kabul edilmesine, devletlerin nihai amaçlarının güçlerini maksimize etmelerine, ülkelerin iç dinamiklerinin dış politikayı etkilemediği görüşüne ve bireyleri merkeze almayan yaklaşımlara temelden karşıdır. Bilakis, Brain White'a göre söz konusu yaklaşım, devlet içindeki bürokratik yapılanma, tarihsel ve sosyal kurumlar, kanunların gücü, halk, basın, sivil toplum kuruluşları, siyasal yapılanma ve liderin tutumuyla ilgilenir.[110] Bu yaklaşım ortaya çıkmadan önce mevcut sisteme realizm hâkim olduğundan yukarıda belirtilen iç dinamiklerin dış politikanın yapımında herhangi bir rolünün olup olmadığı esasen araştırılmamaktaydı. Bu vesile ile Aydın'ın da belirttiği gibi, "devletlerin ulusal çıkarlarını hesaplayarak her an güçlerini

[109] Bu konuda daha detay bilgi almak ve dış politika analizi yaklaşımının hem gelişimi hem de günümüz modern yaklaşımlar ile karşılaştırması için bkz. Juliet Kaarbo, "Foreign Policy Analaysis in the Twent-First Century: Back to Comparison, Forward to Identity and Ideas", *International Studies Review*, Cilt. 5, Vol. 2, 2003, ss. 155-202.

[110] Michael Clark-Brain White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approach*, Edward Algar Publishing, Aldershot 1989, ss. 10-11.

arttırmaya çalışan rasyonel aktörler olarak ele alınabileceği varsayımı ülkelerin dış politika analizini yaparken yetersiz ve çoğunlukla da yanıltıcı olduğu ortaya çıktı."[111]

Hudson'a göre bu yaklaşımın ortaya çıkmasının ana nedeni; klasik realistlerin (Morgentau) devletlerin davranışlarını bilimsel olarak açıklama çabasıdır.[112] Realizmin zamanla uluslararası ilişkiler disiplininde meydana gelen olayları açıklamada yetersiz kalması ve iki kutuplu dünya sisteminde devletlerin davranışlarının anlaşılmasının önem kazanmasının bir sonucu olarak farklı düzeylerdeki analiz modelleri bu yaklaşım sayesinde bir araya getirilmiştir. James Voss ve Ellen Dorsey bunu şu şekilde açıklamaktadır: "İnsan mantığı istek ve ihtiyaçlarını optimize edererek aynı anda birden fazla alternatifi değerlendirip kendi duygu ve düşüncelerinden beslenir. Stres altındayken bile karar verip içinde yetiştiği sosyal çevrenin kültürel değerlerini gözeterek yorum yapabilir. Bundan dolayı dış politikada karar alıcı bireyler birer tabula rasa olarak değerlendirilmemelidir."[113]

Hudson'a göre uluslararası ilişkiler disiplininin dayandığı bir temel vardır, o da bu disiplinin, grup halinde ya da bireysel hareket edenlerin karar vermesiyle şekillendiği gerçeğidir. Bu durum aslında diğer sosyal bilimlerin de temelidir. Bireylerin çevrelerindekileri nasıl algıladıkları, ne tür tepkiler verdikleri, çevrelerini nasıl şekillendirdikleri ve çevreleri tarafından nasıl yönlendirildikleri disiplinin merkezini oluşturmaktadır. Dış politika analizi, hem dış politika yapımına hem de dış politikayı yapanlara odaklanarak bir anlamda dış politika yapımını çok faktörlü olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi ve birçok disiplin politika yapıcılara politika yapım sürecinde katkı sunmakta ve bu durum özellikle bu yaklaşımı**,** disiplinler arası bir yaklaşım haline getirmektedir.[114] İşte bu yüzden dış politika analizi, uluslararası ilişkilerin tüm alt disiplinleri içerisinde en bütünleştirici olanıdır.

---

[111] Mustafa Aydın, "Uluslararası ilişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 51, Sayı: 1, 1996, s. 97.

[112] Valeria. M. Hudson, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 2007. ss. 3-4.

[113] James F. Voss - Ellen Dorsey, "Perception and International Relations", *Political Psychology and Foreign Policy*, (Ed) Eric Singer and Valerie Hudson, Westview Press, Boulder 1992, s. 6.

[114] Valeria M. Hudson, "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, Volume 1, Issue 1, 2005, ss. 1-2.

2.3. Uluslararası İlişkiler Disiplini ve İç Yapı Yaklaşımı

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle küreselleşmenin giderek hız kazanması ve devletler arasındaki mesafelerin zamanla kısalmasıyla birlikte uluslararası sistemde dış politika ile iç politika arasındaki ayrım ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu durum dış politika analizi üzerinde duran yazarlarca da ele alınmış ve uluslararası sistemdeki bu köklü değişikliğin devletlerin dış politikası üzerinde ne tür etkiler bıraktıkları sorgulanmaya başlanmıştır. Karşılıklı bağımlılığın artmasıyla birlikte devletlerin dış politikaları, hem kendi iç yapı faktörlerinden hem de diğer devletler ve uluslararası sistemden etkilenmiştir. 1990 ve sonrası dönemde özelikle ulusötesi ilişkilerin ve uluslararası aktörlerin ülkelerin iç yapıları üzerindeki kuvvetli etkilerini ele alan eserler yazılmıştır. Örneğin Matthew Evangelista tarafından yazılan ve SSCB'yi ele alan eserde, ülkelerin iç yapılarının ulusötesi aktörlerin fikirlerine açık oldukları ölçüde etkilenebileceği savunulmuştur. Evangelista'ya göre SSCB ulusötesi ilişkiler ve aktörlerden etkilendiği için yıkılmıştır. Nihayetinde Gorbaçov'un reformlarıyla Rusya, merkezi, otoriter ve devlet güdümlü komünist partiden; merkezi kontrolün az olduğu, yarı korporatist[115] ve aktif sivil toplumun olduğu bir devlete dönüşmüştür.[116]

1970'ler ile birlikte yazına girmeye başlayan ulusötesi ilişkiler, SSCB'nin dağılmasıyla gündemdeki yerini giderek sağlamlaştırıp sivil toplum örgütleriyle ülkelerin iç yapıları ve dış politikaları üzerinde etki sahibi olmaya başlamıştır. Son yıllarda sayıları katlanarak artan, küresel siyasette daha etkin bir rol üstlenen sivil toplum kuruluşları (STK), birçok disiplinin dikkatini çektiği gibi dış politika analizcilerinin de dikatini çekmiştir. Thomas Risse-Kappen'in 1995 yılında ele aldığı çalışması da bu minvalde uluslararası aktörlerin ve koalisyonların devletlerin

[115] Kelime anlamı olarak korporatizm, işbirliği anlamına gelen İngilizce "corporation" kelimesinden gelmektedir. Korporatizm, sosyal yapının tüm bireylerini kapsayıp bir arabulucu gibi hareket ederek toplumsal süreçlere ekonomik ve siyasi olarak yön veren devlet, demokratik kurumlar ve devlet güdümünde gerçekleşen kontrol mekanizmasının bir bileşenidir. Yani korporatizm, hem toplumsal yapıyı hem de bürokratik kurumları şekillendirirken ihtiyaç halinde devletin kontrol mekanizmasına başvurduğu, devletin aktif olarak rol oynadığı ve vatandaşların örgütsel tüm karar alma süreçlerine katıldığı bir yapıdır. Ayrıntılı bilgi ve güncel bir çalışma için bkz. Makrukh Doctor, "Lula's development council: neo-corporatism and policy reform in Brazil", *Latin American perspectives*, Volume 34 (6), 2007, ss. 131-148.

[116] Matthew Evangelista, "The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union", *International Organization*, Vol. 49, Number. 1, 1995, s. 9.

politikalarına yapacakları etkinin, her ülkede iç yapının değişkenlik göstermesine ve uluslararası seviyede kurumsallaşma düzeyine göre farklı olduğunu iddia etmektedir. Ona göre bir ülke iç yapıda ne kadar baskın, belirleyici ve katı ise uluslararası aktör, kurum ve koalisyonların sosyal ve siyasal sisteme kanalize olması o kadar zorlaşır. Kappen bu eseri ile aynı zamanda iç yapı (domestic structure) kavramını da yeniden ele alarak benzer uluslararası durumlarda uluslararası aktörlerin eylemleri arasındaki değişkenliklerin farklı iç yapılara sahip olmaları gerçeğine dayandığını vurgulamıştır. İç yapılar arasındaki farklılıkları mukayese ederek uluslararası aktör ve kurumların hangi sistemlere (merkezi, katı, zayıf, kolay erişilen, kırılgan) daha kolay erişip etkili olabilecekleri üzerinde durmuştur.[117]

Küreselleşmenin etkisini artırmasıyla beraber iç yapı üzerinde tekrar durularak bu konunun dış politika ile olan bağlantısını ele alan eserler de yazılmıştır. Mesela bu dönemde halkın duygu ve beklentileri dış politikanın önemli bir kaynağı haline gelmiştir. Politika yapıcılar, halkın temsilcileri ile zaman zaman karşı karşıya kaldıklarından dış politika kararlarını uygulamak için bazen iç yapıda uzlaşmak ve koalisyonu sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumu ele alan Vinsensio Dugis, aslında karar vericilerin iki düzeyli bir oyun oynadıklarını vurgulamaktadır. Çünkü liderler, hem uluslararası hem de iç yapıdaki gelişmelere göre dış politika stratejileri geliştirmek ve öncelikler konusunda düzenleme yapmak zorunda kalırlar. Bu şu anlama gelmektedir: karar vericilerin koltuklarını koruyabilmeleri halk desteğini arklarında hissetmelerine bağlıdır. İşte bu nedenle halkın davranış ve fikirlerinin dış politikada karar almayı nasıl etkilediği sorusu günümüz dış politika analizi yaklaşımında yeniden sorulan sorulardan biri olmuştur.[118] Buna benzer bir konu da gene Kappen tarafından ele alınmış olan "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies" adlı eserdir. Çalışma şu soruyla başlamaktadır: hemen hemen aynı güce sahip devletler nasıl oluyor da uluslararası olaylara farklı tepkiler verebiliyor? Bu soru beraberinde başka soruları da getirerek

---

[117] Thomas Risse-Kappen, "Bringing Transnational Relations Back In: Introduction," *Bringing Transnational Relations Back In*, (Ed) Thomas Risse-Kappen, Cambridge University Press, England 1995, ss. 4-7.

[118] Vinsensio Dugis, "Domestic Political Structure and Public Influence on Foreign Policy, A Basic Model", *Global & Strategis*, 3 (2), 2009, s.169.

halkın düşünceleri ve iç yapı ile dış politika arasındaki ilişkiye açıklık getirmektedir. Seçkinler mi yoksa halk mı politika yapımında etkili? Kim kimi etkiliyor? Toplumsal grupların ve halkın düşüncelerinin politikaya etkileri var mıdır?[119]

2.4. İç Yapı Yaklaşımının Gelişimi

İkinci Dünya Savaşı dönemi, dış politikanın küresel çapta işlerlik kazandığı ve analiz edilmeye başlandığı, çıkar ve ideoloji odaklı geçen savaşın ardından sömürgelerin tasfiye olduğu ve uluslararası arenada boy gösteren devletlerin sayısının ikiye katlandığı bir dönem olmuştur. Devletlerin ya SSCB ya da ABD yanında yer alarak ulusal güvenliklerini garanti altına alacağı algısının yaratıldığı bu dönemde, barışın nükleer silahlanma ile sağlanmaya çalışılması ve bunun bir tür caydırıcılık[120] olarak yansıtılması çatışma riskini hep canlı tutmuştur. Özellikle bağımsızlığını yeni kazanan ülkeler her ne kadar kendilerini bir tarafın yanında gösterseler de ulusal özelliklerinin ve ulusal çıkarlarının farklılığından dolayı temelde faklı amaçlar benimsemişlerdir. Henry Kissenger'a göre bu dönemde iç yapıdaki faktörlerin ülkeden ülkeye değişmesi küresel çıkarlarda da farklılıklar yaratmış, ülkeler, yönetim yapıları ve liderlerin karakteristik özelliklerine göre tavır takınmışlardır.[121]

Uluslararası ilişkiler disiplini, yukarıda da vurgulandığı gibi Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkmış ve dünyanın içinde bulunduğu ortama göre şekillenerek sosyal bilimlerde önemli bir çalışma alanı yaratmıştır. Zengin bir kuramsal alt yapı sunmasıyla sivrilmeye başlayan bu disiplin, liberalizm/realizm tartışmasıyla kuramsal alt yapının ilk fitilini ateşlemiştir. Zira gerek savaş ve gücün

---

[119] Thomas Risse-Kappen, "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies", *World Politics*, Vol. 43, No. 4, July 1991, ss. 479-512.

[120] Kelime anlamı olarak bir tarafın diğer tarafı eyleme başlamadan önce tehdit yoluna başvurmadan eylemden vazgeçirmesi olan caydırıcılık, Bernard Brodie tarafından "henüz kullanılmayacak şekilde ama her zaman hazır olmak" şeklinde tanımlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında nükleer silahların kullanılmaya başlanmasıyla birlikte yaşanan Soğuk Savaş döneminde yazında sıkça vurgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde bir devletin diğer devlete yönelttiği askeri misillemeye atıfta bulunmak için tehdit yoluna başvurmadan diğer devletin askeri gücünü engellemek olarak algılanmıştır. ABD ve SSCB arasında olası bir nüklleer savaşın engellenmesi ve ulusal güvenliklerini garanti altına almak için birçok devlet her iki taraftan birini seçmeye mecbur bırakılmıştır. Bernard Brodie, "The Devlepoment of Nucleer Strategy", *International Security*, Vol. 2, No. 4, Spring 1978, ss. 65-83.

[121] Henry A. Kissenger, "Domestic Structure and Foreign Policy", *Deadalus*, Vol. 95, No. 2, Spring, 1966, ss. 503-529.

gerek dış politikanın gerek uluslararası ilişkilerin açıklanmasında ve analiz edilmesinde farklı perspektiflere sahip olan uluslararası ilişkiler disiplini, inter-disipliner (disiplinnler arası) bir yapıya kavuşmuştur. Bu yapı, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, tarih ve hukuk gibi beşeri bilimlerden beslenirken, patlak veren İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde siyaset biliminde birtakım yeni kuramsal tartışmalar da yaşanmaya başlanmıştır.[122] Aslında bu tartışma ile birlikte sosyal bilimler çatısı altındaki mevcut disiplinler birbirlerinden doğrudan ya da dolaylı şekilde etkilenmişlerdir. Bu etkileşim disiplinlerin hem çalışma şekilleri hem de çalışma teknikleri arasındaki büyük farklılığa rağmen gelişmiştir. Örneğin Andrew Linklater'a göre, siyaset bilimi kuramları daha iyi bir politik düzene ulaşmanın yolu ve metotları ile ilgili çalışırken, uluslararası ilişkiler kuramları daha ziyade hayatta kalmayı sağlama peşindedirler.[123]

Örneğin; önceleri dış politikanın neden ve nasıl şekillendiğinin açıklanmasında realizmin temel yaklaşımları kullanılmaktaydı. Güç ve devlet merkezci olan bu yaklaşımda Hans Morgenthau'ya göre uluslararası ilişkilerin temeli devletlerdir ve uluslararası politikanın geçerli olan tek amacı güce ulaşmaktır.[124] Ole Holsti'ye göre de, ulusal çıkarlardan hareket eden merkezi bir otorite olarak devlet, rasyonel olarak hareket edebilen ve merkezi bir otorite boşluğunu doldurabilecek yegâne birimdir.[125] Realizm, uluslararası sistemde devletleri yetkili tek aktör olarak gördüğü için iç yapının öneminin dış politika üzerindeki etkisini hiç önemsememiştir. Liberalizm ise realizmin aksine devleti bireylerden ve gruplardan oluşan bir koalisyon olarak görmekte ve yumuşak güce (soft power) yani sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara eğilmektedir.[126] Ancak liberalizm de ülke içinde önemli olan dinamiklerin dış

---

[122] Brown, Chris. "International Political Theory A British Social Science", *British Journal of Politics and International Relations*, Vol. 2, No. 1, 2000, s. 114.

[123] Andrew Linklater, *Men and the Citizens in the Theory of International Relations*, Macmillan, London 1990, s. 6.

[124] Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf, New York 1978, s. 6.

[125] Ole R. Holsti, "Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challengers", *Controversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge,* (Ed) Charles W. Kegley, Jr, Wadsworth Thomson, Belmont 1995, ss. 36-37.

[126] "Yumuşak Güç" kavramı Joseph Nya'nın 1990 yılında yazdığı "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" adlı eseri ile yazına kazandırılmış, 2004 yılında Nye tarafından kaleme alınan "Soft Power: The Means to Success in World Politics" adlı eseri ile daha kapsamlı hale getirilmiştir. Nye'a göre yumuşak güç, bir ülkenin kültürünün, siyasi değerlerinin ve politikalarının

politikada ne kadar önemli olduğu gerçeği üzerinde fazlaca durmamıştır. Örneğin; Dugis'e göre, hem realizm hem de liberalizm bireysel değerlerin, algıların, psikolojik yaklaşımların ve insani ilişkilerin dış politikayı şekillendirebilecek parametreler olabileceği gerçeğine uzak kalmışlardır.[127]

Michael Clarke ve Brain White, özellikle realizmin, dış politikanın nasıl anlaşılması ve analiz edilmesi gerektiği konusunda ortaya koyduğu varsayımlara ve analiz yöntemine karşı en önemli eleştirilerin, iç yapı faktörlerinin önemine vurgu yapan dış politika analizi tarafından yapıldığını belirtmektedir. Burada insanı hem psikolojik hem de sosyolojik olarak anlama çabası vardır. Bu çaba, yalnızca dış girdilerden (uluslararası faktörler) değil ülkenin iç yapısındaki (ulusal) faktörlerden, karar vericilerin ideolojisi, değer yargısı, kişilik yapısı ve bilişsel (algı) süreçlerinden de beslenmektedir.[128]

çekiciliğinden dolayı diğer ülkeler tarafından meşru görülmesidir. Nye, "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı kitabında "eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istediğin şeyi yapmaya seni zorlamama gerek yoktur" diyerek yumuşak gücün dayandığı üç temel kaynağı şu şekilde sıralamıştır: kültür, siyasi değerler ve politikalar. Joseph S. Nye, "Soft Power and American Foreign Policy", *Political Science Quarterly,* Vol. 119, No. 2, 2004, s. 256; Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoks*, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003, ss. 10-11.

[127] Vinsensio Dugis, a.g.m., s. 172.

[128] Clarke ve White, *a.g.e.*, ss. 11-12.

2.5. İç Yapı (Domestic Structure)

Dış politika, ülkelerin coğrafî konumları, tarihsel ve kültürel arka planları gibi yapısal özelliklerin dışında ekonomik göstergeler, ülkelerin iç siyasetlerindeki gelişmeler ve dış politikada var olan güçler dengesi gibi değişken etkenler ile doğrudan ilintilidir.[129] Yukarıdakilere ilaveten ülkelerin istediği kararları uygulayabilmeye muktedir olmaları, farklı seçenekleri değerlendirebilmeleri ve karar verici pozisyonundakilerin zihni yapısı da ülkelerin dış politikalarını şekillendiren önemli unsurlardır. Zira Davutoğlu'na göre bir devletin stratejisinin oluşumunda karar verici zümre mutlaka göz önünde bulundurulması gereken bir etkendir. Çünkü tüm bunlara çarpan etkisi yapan insan unsuru tıpkı coğrafya ve tarih gibi sabit yönüyle ya da ekonomik ve teknolojik gelişmeler gibi değişken yönüyle ülkelerin stratejik kararlarının şekillenmesinde büyük rol oynar.[130] Ayrıca Kissenger, doğaları gereği katılık ve değişmezlik elementinin hâkim olduğu, devlet adamlarının kararlarına ya da ideolojilerine göre şekil alan iç yani idari yapının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bürokrasi denilen bu yapının amacı, birçok problemi etkin şekilde çözmek ve karar verme süreci ile uyumlu çalışmaktır.[131]

Peter Katzenstein'e göre de devletlerin dış politikaları, dış ilişkilerini etkileyen ve devlet ile toplumu birbirine bağlayan iç yapıdaki faktörler temelinde açıklanır. Diğer bir ifadeyle hükümetin politikaları iç yapı tarafından şekillenir.[132] Bu durumu açıklamak için Amerika ve Fransa'yı örnek olarak alan Kaztzenstein, Amerika'da iç yapının güçlü olduğunu ve güçlü toplum zayıf devlet ilkesinin yerleştiğini belirtmektedir. Fransa ise devlet merkezli bir yaklaşım sergiler, güçlü devlet zayıf toplum durumu söz konusudur. Amerika'da halkın eşitliği güçlü kamu otoritesi ile değil vatandaşların bireysel haklarının güvence altına alınmasıyla sağlanır. Devlet kontrolü ne çok gereklidir ne de arzulanan bir şeydir. Fransa'da kurumların yetki

---

[129] Mustafa Aydın, "Determinants of Turkish Foreign Policy: Historical Framework and Traditional Inputs" *Middle Eastern Studies*, Vol. 35, Iss. 4, 1999, s. 153.
[130] Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, ss. 34-35.
[131] Henry A. Kissenger, *a.g.m.*, s. 507.
[132] Peter Katzenstein, "International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States", *International Organization*, Vol. 30, No. 1 Winter, 1976, ss. 2-3.

yapılanması en öncelikli iken Amerika'da kurumların sürece katılımları önemlidir.[133] Fransa'da aşırı kurumsallaşma Amerika'da ise yetersiz kurumsallaşma vardır. Fransız toplumu duran toplum Amerikan toplumu ise dinamik ve değişime açık olarak resmedilir. Fransa'da toplum homojen ve devlet ise tek başlıdır. Amerika'da toplum heterojendir, devlet ise federal devlet olduğundan çok başlıdır. Her iki ülkede de devlet ile toplum arasındaki en önemli bağlantı kamu bürokrasisi ve özel bürokrasidir. Fransa'da devlet bürokrasisi politikaya emrederek ve buyurarak yön verirken Amerika'da ise devlet bürokrasisi tüm temsilciler arasındaki uzlaşmaya göre hareket eder. Amerikan bürokratik yapılanması çıkar gruplarının baskısına daha açıktır.[134] Sonuç olarak her iki ülkedeki iç yapı hem dış politikada hem de ekonomik politikalarda farklılıklar göstermektedir.

Kazakistan'da ise devlet merkezli bir yaklaşım sergilendiğinden güçlü devlet zayıf toplum durumu söz konusudur. Ülkede halkın eşitliği güçlü kamu otoritesinin çıkardığı yasalarla güvence altına alınmıştır. Devlet kontrolü gerekli ve arzulanan bir şeydir. Devleti oluşturan kurumların söz hakları kendilerine verilen yetkilerle çerçevelenmiştir. Devlet kurumlarında yetersiz kurumsallaşma vardır. Bürokratik kurumlar çıkar gruplarının baskısına (rüşvet, yolsuzluk) çok açıktır. Kazak toplumu durağan bir toplum imajı verse de aslında dinamik ve değişime açık bir toplumdur. Toplum yapısı farklı etnisiteye mensup birçok insanın bir arada yaşamasından dolayı heterojendir. Devlette tek başlılık durumu hâkimdir. Onun için, devlet bürokrasisi politikaya emrederek yön verir. Kazakistan'da iç ve dış politikada belirleyici olan merci devlet ve devlet bürokrasisidir. Görüldüğü gibi Kazakistan'da, Katzenstein'in verdiği Amerikan ve Fransız örneklerinin karışımı bir durum söz konusudur.

Tıpkı Katzenstein gibi Matthew Evangelista da devletlerin dış politikalarının, dış ilişkilerini etkileyen ve devlet ile toplumu birbirine bağlayan iç yapıdaki faktörler temelinde açıklandığını ileri sürmüştür. Evangelista, 1995 yılında yazdığı ve SSCB'nin iç yapısını 1989 öncesi ve sonrası şeklinde incelediği eserinde, SSCB'nin iç yapısının 1980'lerden sonra dramatik bir şekilde değiştiğini vurgulamıştır. Kapalı

[133] Peter Katzenstein, *a.g.m.*, s.15.
[134] Peter Katzenstein, *a.g.m.*, ss. 16-18.

kutu, otoriteryen tek parti sisteminden ve tek tip ekonomiden; merkezi kontrolün az olduğu, pazar ekonomisine ve seçimli demokrasiye yani meclisin seçimle işlevinin arttığı bir sisteme geçiş yapılmıştır. Evangelista, dolayısıyla iç yapının bu farklılıklara göre üç bileşenden oluştuğunu vurgulamaktadır. Birincisi, siyasal kurumlar ile yasama ve yürütme arasındaki güç ilişkisi. İkincisi, toplumsal yapı, kutuplaşma düzeyi, sosyal örgütlerin gücü ve toplumsal baskının tetiklenmesi. Üçüncü bileşen ise devleti ve toplumu birbirine bağlayan koalisyon oluşturma süreçleri, bu süreçlerin devletin üstünlüğünü göstermesi, toplumsal kontrol ve aktörler ile denk güçler arasındaki korporatist pazarlık.[135]

Evangelista, Sovyet iç yapısını incelerken siyasal kurumlara, toplum yapısına, siyasi ağlara, ulusötesi ilişkilerin Sovyet iç yapısına olan etkisine ve Sovyet kurumlarının ulusötesi ilişkilerine değinmektedir. Evangelista durumu aşağıdaki şekilde özetlemektedir. Toplum yapısı özellikle politika yapımında önemsiz bir rol oynamıştır. Gorbaçov'un ilk yıllarında sivil toplum kuruluşlarının kurulması ve 1980'lerin sonunda birçok siyasal partinin ve farklı medya yayınlarının artmasıyla katılımcı vatandaşlık tartışmaları başlamıştı. Bununla beraber çok sayıda çıkar lobisi oluşturulmuş ve bu lobiler bilhassa devlet kurumları ile pazarlığa girerek bir nevi korporatizm oluşturmuşlardır. Ama yine de ulusötesi ilişkilerin tesisinde ciddi bir baskı vardı. Komünist Parti, kurulacak ilişkilerin hangi düzeyde olacağını dahi belirliyordu.[136] Uzun yıllar boyunca ulusötesi ilişkilere kapalı olan SSCB'den dünya ile olan gelişmeleri takip etmeye çalışan, kuşkucu ama meraklı, çekingen ama girişken olmak isteyen Rusya'ya evriliş süreci ve bu süreçte ulusötesi ilişkilerin iç yapıyı değiştirebileceği noktası Evangelista'nın da çalışmasında en çok vurguladığı nokta olmuştur.

Thomas Risse Kappen iç yapı ve dış politika arasındaki bağlantıyı incelediği eserinde iç yapı kavramı için hem devletin siyasal açıdan kurumsallaşmasına hem toplumun dinamiklerine hem de bu ikisini bir araya getiren politik ağa atıfta bulunur. Kappen'e göre iç yapı, siyasal ve toplumsal kurumlar ve bu kurumların olağan

[135] Matthew Evangelista, *a.g.m.*, s. 9-10.
[136] Matthew Evangelista, *a.g.m.*, ss. 11.

uygulamaları, karar alma kuralları ve politik kültüre yerleşen norm ve değerlerden oluşur. Yani iç yapı genel itibariyle, politik kültüre göre şekillenen devlet ve toplum arasındaki ilişkiler tarafından meydana gelir.[137]

Kappen söz konusu eserinde iç yapıyı daha rahat anlaşılması ve karşılaştırılması için sınıflandırmıştır. Kappen, iç yapının altı çeşidi olduğunu vurgulamıştır. Birincisi, devlet kontrolündeki iç yapıdır (state controlled domestic structure). Bu iç yapı çeşidi, zayıf toplumsal örgütleri ve güçlü hükümetleri bünyesinde barındıran fazlasıyla merkezileşmiş siyasal kurumlardan oluşur. Sivil toplum kurumları devletin gücünü dengelemekten uzaktır. Eski komünist sistem, merkezi planlamaya tabi ekonomiler ve üçüncü dünya ülkeleri buna örnektir. İç yapının ikinci çeşidi ise devletin başat olduğu iç yapıdır (state dominated domestic structure). Burada politik kültürün bir gereği olarak devlet, vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayan bir aygıttır. Bu iç yapıda toplumsal normlar devlet kontrolündeki iç yapılardan farklı olarak siyasal sistemi az da olsa yönlendirme kapasitesine sahiptirler. Singapur ve Güney Kore bu iç yapı çeşidinin örneklerindendir. Üçüncü iç yapı çeşidi olan kilitlenmiş iç yapıda (stalement domestic structure) hem devlet hem de sosyal kurumlar güçlüdür. Diğer bir ifadeyle bu iç yapı çeşidi kutuplaşmış siyasal çevrelerin ve güçlü sosyal örgütlerin olduğu güçlü devletlerde görülür. Buradaki politik kültür müzakere sürecinin genişletilmesine vurgu yapmasına rağmen aktörler arasındaki sosyal ve siyasal çatışmaların çözüme ulaşması zordur. Bundan dolayı kararların genellikle veto edilmesi söz konusudur. Hindistan bu iç yapı çeşidinin en belirgin örneğidir. Dördüncü çeşit olan dayanışmacı iç yapının (corporatist domestic structure) hâkim olduğu yerlerde siyasal partiler gibi uzlaştırıcı ve güçlü örgütlerin varlığı, müzakere sisteminin işletilmesi ve ortak akla uygun kararların alınması durumu söz konusudur. Toplumu oluşturan kesimlerin farklılıkları ancak ortak çıkar veya devletin faydası ekseninde olduğu sürece anlamlıdır. Küçük Avrupa ülkeleri ve Japonya bu iç yapı çeşidinin örnekleridir. Beşinci iç yapı çeşidi ise toplumsal yapının baskın olduğu iç yapıdır (society dominated domestic structure). Toplumsal çıkar, çatışma ve mücadelelerinin güçlü bir şekilde hissedildiği merkezileşmemiş siyasi kuruluşların olduğu ve dolayısıyla kurumsallaşmanın

[137] Thomas Risse Kappen, *Bringing Transnational*….., s. 20.

olmadığı devletlerde görülen bir iç yapı çeşididir. Filipinler ve ABD bu iç yapı çeşidinin örnekleridir. Altıncı ve son iç yapı çeşidi ise kırılgan-zayıf iç yapı çeşididir (fragile domestic structure). Burada eşgüdümden uzak devlet kurumları, ufak çaplı toplumsal hareketler ve zayıf toplumsal örgütlenmeler görülmektedir. Afrika kıtasındaki birçok ülke bu iç yapı çeşidine örnektir.[138]

Kappen, eserinde ayrıca uluslararası ilişkiler ve iç yapı arasındaki ilişkiye de değinerek şunları söyler: "benzer uluslararası durumlarda uluslararası aktörlerin eylemleri arasındaki değişkenliklerin nedeni, farklı iç yapılara ve süreçlere sahip olmalarındandır. İç yapılar arabulucu ve filtreleyicidirler, aktörlerin sisteme girip girmeyeceğine iç yapılar karar verir." Bu yüzden aktörler iç yapıdaki politikaları etkilemek için iki zorluğu aşmalıdır. Birincisi, hedefledikleri devletin siyasal sistemine ulaşmak zorundadırlar. İkincisi, kararları istedikleri doğrultuda değiştirebilmek için kazanan taraf üzerine oynamak zorundadırlar. Devletlerin uluslararası aktörlerin kendi ülke sınırları içindeki faaliyetlerini yasaklaması iç yapının bir özelliğidir. Merkezileşmenin ağır olduğu sistemlere erişmek zor iken zayıf siyasal kurumların olduğu devletlerde sisteme erişmek daha kolaydır.[139]

David Lake ise, "Domestic Structures Revisited: Public and Private Authority in a Globalizing Economy" adlı eserinde, iç yapının sabit ve kesin olmadığını, pazarlığa ve istişareye dayalı olarak dinamik ve ülkede yapılan siyasetin ürünü olduğunu vurgulamaktadır. İç yapı konusunun merkezini siyasal otorite oluşturmaktadır. Siyasi otorite, A şahsının B şahsına hareketlerini düzeltmesi için emir vermesi ve B şahsının A şahsının kurallarına uyması durumudur. Her ne kadar bireyler, kurumlar üzerinde etkin role sahiplerse de kurumlar tarafından kabul edilen politikaları benimserler. Çoğunluğun kararlarına itiraz etmek mümkündür ama grubun dışına çıkmak gibi bir durum tercih edilmez.[140] Devletin içinde görülen aşırı otorite ranta, ekonomik felakete, yavaş büyümeye, rüşvete ve belki de devletin çöküşüne sebebiyet verebilir. Devlet gücünü dengeleyen canlı ve dinamik bir toplumun olmadığı yerlerde görevi suiistimal

---

[138] Thomas Risse Kappen, *Bringing Transnational*….., s. 23-25.
[139] Thomas Risse Kappen, *Bringing Transnational*….., s. 25
[140] David A. Lake, "Domestic Structures Revisited: Public and Private Authority in a Globalizing Economy", *Prepared for PK-Fest*, Cornell University, Ithaca, NY, October 14-15, 2011, ss. 1-6. İnternet erişimi için bkz, http://pacs.einaudi.cornell.edu/system/files/Lake-PKFest.pdf, (05.06.2014).

kaçınılmazdır. Ayrıca aşırı otoritenin görüldüğü toplumlarda partizanlık ve ayrışma görülür. Sovyet Rusyası ve Kuzey Kore buna örnektir.[141] Lake'ye göre günümüz dünyasında iç yapıda değişimin iki kaynağı vardır. Birincisi, teknolojidir. Teknoloji insan sermayesini arttırarak politikayı etkileyebilir ve politikayı etkileyen faktörleri değiştirebilir. İkincisi ise küreselleşmedir. Küreselleşme devletlerin iç yapılarındaki faktörlerin birbirleriyle etkileşimlerini sağlayan ve dolayısıyla devletleri birbirlerine yakınlaştıran bir süreçtir. Böylece daha fazla yatırım yapmak için lobi faaliyetleri yapan kazananların sayısı artmaktadır. Kaybedenler ise yavaş yavaş kaynaklarını kaybeder. Bu durum bir krizin yaşanmasına neden olabilir ve bu krizlerin neticesinde yeni siyasi koalisyonlar ortaya çıkabilir.[142]

Dugis ise Lake ile aynı düşüncede olup, devletlerin birbirlerine olan ekonomik bağımlılıklarının artmasının ve iletişim dünyasında devrim yaşanmasının iç ve dış politika ayrımını bulanıklaştırdığını ve ülkeler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri arttırdığını vurgulamaktadır. Dugis, ülkelerin dış politikalarını etkilemede iç yapının önemini ve iç yapının da en önemli unsuru olan halk desteğinin kazanılmasının elzem olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre karar vericilerin koltuklarını korumaları ve planlarını uygulayabilmeleri için halkın desteğini arkalarında hissetmeleri ve halkın taleplerine kulak vermeleri gerekir. Ancak gerçekte hükümetler halkın taleplerini doğrudan yerine getirmekten ziyade bu talepleri sınırlandırıp kontrol ederler. Dugis bu konuyu incelerken eserinde farklı yazarlara atıflar yapmaktadır. Örneğin Holsti, halkın dış politikaya müdahil olmasının dış politikanın uygulanmasını tehlikeye atacağını söyler. Çünkü ona göre halk yığınları rasyonel değil duygularıyla hareket ederler. Doyle ise Holsti'nin aksine, halkın politika kararlarına katılımının dış politikada daha yapıcı kararlar alınmasına vesile olacağını vurgulamıştır. Halkın devletin dış politikasına destek vermesi dış politikanın uygulanması için meşru bir zemin yaratmaktadır.[143]

---

[141] David A. Lake, *a.g.m.*, s. 11.
[142] David A. Lake, *a.g.m.*, ss. 14-15.
[143] Vinsensio Dugis, *a.g.m.*, s. 178.

Kappen'e göre kamuoyunun görüşü ile karar alıcılar arasındaki ilişki dış politika yapımına iki farklı yaklaşım getirmiştir. Birincisi, aşağıdan yukarıya yaklaşımı yani karar vericilerin halkı takip etmesi durumudur. İkincisi, yukarıdan aşağıya yaklaşımı yani seçkinlerin halk yığınlarının önüne geçip daha etkili olmalarıdır. Bu yaklaşıma göre halk, liderler tarafından kolaylıkla manipüle edilebilir. Çünkü halk, dış politikaya ekonomi politikalarına duyduğu kadar ilgi duymaz, dış politika ile ilgili derin bilgilere sahip değildir. Halkın fikirleri çabuk değişir, sabit değil ve uçucudur.[144] Robert Putnam da iç yapıda halkın tutumunun dış politikanın oluşturulmasında önemli olduğunu savunmaktadır, çünkü halk dış politika kaynaklarından biridir. Politika yapıcılar sıklıkla halkın temsilcileri ya da bizzat halk ile zaman zaman karşı karşıya kalırlar. Dolayısıyla da dış politika kararlarını uygulamak için iç yapıda uzlaşıyı ve koalisyonu sağlamak zorunda kalabilirler. Karar vericiler gerçekte iki düzeyli bir oyun oynamaktadırlar. Yani yönetici liderler hem uluslararası hem de iç yapıdaki gelişmelere göre dış politika stratejileri belirleme ve öncelikleri konusunda düzenleme yapmak zorunda kalabilirler. Putnam kısacası "İki Düzeyli Oyun" eserinde şunu kastetmektedir: "Günümüzde iç politikanın mı uluslararası politikayı yoksa uluslararası politikanın mı iç politikayı belirlediği sormak faydasızdır, çünkü cevap her ikisi de birbirini belirlemekte ve etkilemektedir. En önemli sorular: ne zaman ve nasıl sorularıdır".[145]

"İki Düzeyli Oyun" eseri, iç yapıdaki aktörlere dikkat çekerek uluslararası pazarlıkları etkileyen karar vericilerin çoğalıp çeşitlendiğini ortaya koymuştur.[146]

---

[144] Thomas Risse-Kappen, Public Opinion…., ss. 480-482.

[145] Robert D. Putnam, "Diplomacy and Domestic Policy: the logic of two-level games", *International Organisation*, Vol. 42, No. 3, Summer 1988, ss. 427-460.

[146] Putnam'ın belirttiği iç politika ve diplomasinin birbirine karıştığı durum 1978 tarihli Bonn Zirvesi ele alınarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu zirve ABD, Almanya ve Japonya'nın başını çektiği Batı grubunun yaşadığı petrol şokundan kurtulmak için diplomasinin ve iç politikanın birbirine ne ölçüde karıştığını göstermesi açısından önemlidir. Zira bu eser özellikle Almanya'da bazı bakanlıkların toplantıda ele alınan bazı kurtarma paketlerine yönelik yaptıkları itirazları ve hükümetin de yaklaşan seçimler nedeniyle içine düştüğü çıkmazı gözler önüne sermiştir. Japonya'da ise bir taraftan halk iç politikada daha fazla ekonomik reform isterken diğer taraftan dış komşuların baskısıyla daha fazla finansal önlemler alma durumu vardı. Yani dış baskılar iç politikayı şekillendirmekteydi. Amerika'da da durum Japonya'dan çok farklı değildi. Daha sıkı ve kontrol edilebilir enerji politikaları isteyen ekonomi yetkilileri Amerikan Başkanı'nın danışmanları ile karşıt görüşlerdeydiler. Hatta petrol ihracatının azaltılması konusunda Amerikan Kongresinde bile başkan ile farklı fikirde olan birçok senatör vardı. 1981 yılında Amerika'daki petrol fiyatları dünya fiyatları ile aynı düzeye gelince bu durum bir sonraki seçimlerde çoğu danışmanın işini kaybetmesine neden olmuş ve neticede 1978 Bonn Zirvesindeki kararlar uygulanmıştır. Genel olarak bu Zirve uygulamalarının hayata geçmesinde

Putnam iki düzeyli oyunu aşağıdaki gibi açıklamaktadır: Geçici bir anlaşmaya varmak için görüşmeyi yapanlar arasındaki pazarlığa birinci düzey denmektedir. Antlaşmayı onaylamak ya da onaylamamak için seçmen grupları arasında yapılan ayrı ayrı tartışmalara ise ikinci düzey denmektedir.

Ulusal alanda içerideki siyasal grupların ve güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda iktidara baskı yaptıklarını belirten Burak Gümüş, siyasetçilerin gücü ellerine geçirebilmek için bu güçler arasında bir ittifak sağlayarak etkin bir güç elde etmeye çalıştıklarını vurgulamaktadır. Uluslararası alanda ise hükümetlerin iç baskıları tatmin etmek için dış konjonktürün etkilerini azaltmayı tercih ettiklerini vurgulayan Gümüş, tıpkı Putnam gibi uluslararası görüşmelerin çoğunun iki düzeyli oyun olarak görülmesi gerektiğinin altını çizmektedir.[147] Bu iki oyun da karar alıcılar tarafından dikkate alınmak zorundadır. Putnam'a göre bu birbirinden farklı iki ayrı alan ortak bir payda da buluşturulabilirse onaylanma süreci gerçekleşmiş olur.[148]

Sonuç olarak, dış politikanın karar alıcılar tarafından şekillenmeye başlanmasıyla kişisel tecrübelerin ve algılamaların yanı sıra, sivil toplum kurumlarının ve bürokratik kurumların, siyasal sistemin, çıkar gruplarının, kamuoyu ve medyanın iç yapı üzerinde nasıl rol oynadıklarını belirten eserler yazılmıştır. Bu çalışma, iç yapıyı kuramsal olarak açıklarken özellikle bir yazarın eserinden ziyade belli başlı yazarların eserlerinin ilgili yerlerine atıflar yapmıştır. Bunun yapılmasının en önemli nedeni, iç yapı kuramının yazarlarca farklı yönlerden ve açılardan ele alındığı gerçeğidir. Örneğin Evangelista, iç yapıyı incelerken siyasal kurumlara, toplum yapısına, siyasi ağlara ve ulusötesi ilişkilere bakmaktadır. Ona göre ulusötesi ilişkilerin gelişmesinde özellikle sivil toplum kurumlarının, siyasal partilerin ve çıkar gruplarının önemi çok büyüktür. İç yapının pazarlığa ve istişareye dayalı olarak ülkede yapılan siyasetin ürünü olduğunu belirten Lake, bürokratik kurumların ve toplumsal yapının iç

---

uluslararası baskı önemli rol oynamıştır, ancak iç politikada da buna karşı bir reaksiyon gösterilerek süreç hızlandırılmıştır. Tüm tarafların liderleri yaptıkları şeyin milletlerinin yararına ve kendi siyasal çıkarlarına uygun olduğunu düşünmüşler ve iç politika ve uluslararası politikanın birbirlerini etkilemelerine mani olamamışlardır. Robert D. Putnam, a.g.m., s. 430.

[147] Burak Gümüş, "İki Düzeyli Oyunlar ve Dış Politika", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1,* (Der) Ertan Efegil - Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayınevi, Ankara 2012, s. 54.

[148] Robert D. Putnam, *a.g.m.,* ss. 434-436.

politikadaki kararları etkileyebileceğini vurgulamıştır. Putnam ise kamuoyunun tutumunun dış politika kaynaklarından biri olduğu için iç yapıyı etkilediğini ve Katzenstein gibi, liderlerin hem uluslararası hem de iç yapıdaki gelişmelere göre dış politika stratejilerini ve önceliklerini belirlediğini ifade etmiştir. Kissenger'da iç yapıda liderlerin karakteristik özelliklerinin ülkelerin dış politikalarına yön verdiğini belirterek lider faktörünün iç yapıdaki önemine vurgu yapmıştır.

Karar vericilerin iç yapıda kamuoyunun desteğini almaları gerektiğini beliten Dugis, kamuoyunun davranış ve fikirlerinin iç politikada karar almayı nasıl etkilediği sorusunu sormuştur. Kappen, bu soruyla bağlantılı olarak seçkinlerin mi yoksa kamuoyunun mu iç politikada karar vericileri etkilediği sorusunu yönelterek çıkar gruplarına ve kamuoyuna vurgu yapmıştır. Kappen ayrıca ulusötesi ilişkilerin önemini belirten eserinde iç yapının altı çeşidinden bahsetmiş ve iç yapının politik kültüre göre şekillenen devlet ve toplum arasındaki ilişkiler tarafından meydana getirildiğinin altını çizmiştir. Kappen'in vurguladığı altı iç yapı çeşidinden ilki olan devlet kontrolündeki iç yapı çeşidi, zayıf toplumsal örgütleri ve güçlü bir yönetimi bünyesinde barındıran merkezileşmiş siyasal kurumlardan oluştuğu için Kazakistan bu iç yapı çeşidine örnek olarak gösterilebilmektedir. Kazakistan'da devlet merkezli bir yaklaşım sergilendiğinden Kazakistan'ın Türkiye politikasında daha belirleyici olan merci devlet başkanı ve devlet bürokrasisidir. Bu çalışmada, Kazakistan'ın Türkiye politikasını ele alınırken siyasal partiler, başkanlık, bürokratik kurumlar, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörleri önem arz etse de devlet başkanının rolü öne çıkarılacaktır.

Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde etkili olan faktörlerin analizine geçmeden önce Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla oluşturduğu, iç politikası üzerinde de etkili olan dış politika okullarından Avrasyacılık ve Atlantikçilik üzerinde durmakta fayda vardır. Zira Kazakistan coğrafi pozisyonu, Rusya ile olan tarihi ve kültürel bağları, ekonomik potansiyeli ve doğal kaynaklarının bolluğu nedeniyle Avrasya bölgesinin en önemli aktörlerinden biridir. Bu bölümde, 1991 sonrası Kazakistan'ın dış politikasında öne çıkan, dış politika okullarından

Avrasyacılık ve Atlantikçilik incelenerek bu iki söylemin Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı tahlil edilecektir.

3) KAZAKİSTAN'DA DIŞ POLİTİKA OKULLARI

Kazakistan'ın, Soğuk Savaş sonrasında, dünya ile olan ilişkisinin iki ayağından bahsedilmektedir. Bunlardan biri Avrasyacılık diğeri ise Atlantikçiliktir. Bu akımlardan her ikisinde de Türkiye ismi önemli bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Kazak dış politikası dönem dönem her iki söyleme yakın gibi gözükse de Avrasyacılık açısından Avrasya coğrafyasında kurulan örgütlere (Bağımsız Devletler Topluluğu, Orta Asya İşbirliği Örgütü, Avrasya Ekonomi Topluluğu, Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği) somut olarak bir üyelikten bahsedilebilmektedir. Atlantik tarafında ise ABD'nin etkisi ve söylemi olarak kullanılan Atlantikçilik, ABD, Avrupa Birliği ve Kazakistan arasındaki iyi ilişkileri kapsamaktadır. Kazakistan için AB, bilhassa toplumsal dönüşümlere vurgu yapan toplumsal bir gelişim, kalkınma ve ilerlemenin ifadesidir. Atlantikçiliğin en somut sonucu ise Kazakistan'ın NATO ile ortaklık düzeyinde geliştirdiği işbirliğidir. Avrasyacılık ise Kazakistan'ın içinde bulunduğu bölgesel koşullar ve yaşam tarzı nedeniyle SSCB ve sonrasında Rusya ile kurduğu zorunlu yakınlık ve iç içe geçmişliktir.

Bağımsızlıktan sonra Kazak iç ve dış politikası belirlenirken Avrasya ve Atlantik birlikte düşünülmüştür. Bu amaçla özellikle bağımsızlık sonrası öne çıkan bazı önemli konular Kazakistan'ın Avrasyacılık ve Atlantikçilik temelinde yürüttüğü ilişkileri açıklar niteliktedir. Bu konular: Kazakistan'ın ulusal güvenliğinin garanti altında olacağı yeni bir sistemin oluşturulması, serbest piyasa ekonomisine geçiş için uluslararası camiadan diplomatik destek sağlanması, ülkenin uluslararası alanda tanınması ve itibarının artırılmasıdır. Nazarbayev, bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için her iki söylem ile de iyi geçinerek ülkesinin menfaatleri doğrultusunda, gerek iç politikada gerekse dış politikada köklü adımlar atmıştır. Ülkesinin Batı ile olan bütünleşmesi için ABD ve AB ile olan ikili ilişkilere önem vererek ABD'li ve AB'li yatırımcıları ülkesine davet etmiş ve onlara yatırım imkânları sunmuştur. Dolayısıyla bugün Kazakistan'da yapılan büyük ölçekli yatırımlara bakıldığında bunların

yatırımcılarının AB ülkeleri ya da ABD olduğu görülmektedir. Diğer taraftan kendisi gibi yeni bağımsız olan devletlerle ve Rusya ile, aşağıda da görüleceği üzere, bölgesel bütünleşme örgütleri kurma teşebbüsünde bulunmuştur.

3.1. Avrasyacılık

Jeopolitik konumuyla, yeni ve geniş bir pazar oluşuyla, çok zengin hammadde kaynaklarına sahip olmasıyla Kazakistan, son dönem uluslararası ilişkiler çalışmalarında ve uluslararası sistemin işleyişine dair öngörülerde üzerinde en fazla durulan ülkelerden biri haline gelmiştir. Kazakistan, coğrafi konumu ve sosyo-kültürel yapısı itibarıyla, tıpkı Türkiye ve Rusya gibi bir Avrasya ülkesidir. Kazakistan'ın Avrasya ülkesi olmasından kaynaklanan avantajları ve dezavantajları, ülkenin izlediği ve bundan sonra izleyeceği iç ve dış politika stratejilerini de yakından ilgilendirmektedir. Kazakistan'ın Türkiye Politikasını konu alan bu çalışmada dış politika okullarından olan Avrasyacılığın bu politikanın şekillendirilmesi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Buradaki Avrasyacılık[149] kavramı Rusya'nın Avrasyacılık

[149] Önceleri sadece bir coğrafi terim olarak, sonraları ise özellikle Rusya'da felsefi ve ideolojik anlamda kullanılan Avrasyacılık, ilk defa Alman coğrafyacı Aleksandr Humboldt (1769-1859) tarafından kullanılmıştır. Ancak bu kavramın ana değerleri Rus tarihinin ve Rus devlet geleneğinin bir sonucu olarak gelişmiştir. Yazdığı "Felsefi Mektupları" adlı eser ile 19. yüzyılda başlayan Batıcı-Slavofil tartışması, Petr Chaadaev'in ülkesinin tarihinin önemsiz olaylardan oluştuğunu, geleneklerden yoksun bir şekilde ne Doğu'ya ne de Batı'ya ait olduğunu ileri sürmesiyle devam etmiştir. Ona göre Ruslar hafızalarını sürekli silip dışarıdan hazır fikirler alıyor ve dünyaya faydalı hiçbir şey vermiyordu. Ancak Chaadaev bir yandan bunları dile getirirken diğer yandan Rusların kaderinin Avrupa toplumlarının kaderine bağlı olacağını ve bu nedenle Batının özümsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. O dönemde Chaadaev gibi Batıcı grubun bir diğer üyesi olan Aleksandr Herzen'in Batı yanlısı bir tavır ortaya koymasıyla Gumilyov, Trubetskoy ve Savitski gibi düşünürler Avrasyacılığın etnografik, kültürel, tarihî, felsefî önemine işaret etmeye başlamışlardır. Ancak Avrasyacılık özellikle 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Avrupa'ya göç etmiş Rus aydınlarca yazında çokça işlenmeye başlanmış ve etnik ve dini farklılıkları göz ardı ederek farklı kültürlerin birlik içinde yaşamaları manasında kullanılmıştır. 1920'lerde Avrasyacı hareketin Prag, Paris, Brüksel ve Belgrad gibi şehirlerde kümelendikleri görülse de tek bir merkezden ziyade birkaç grup etrafında örgütlenilmesi, üyelerin birbirinden uzak şehirlerde (ülkelerde) oturmaları, fikir düzeyinde birtakım anlaşmazlıkların olması ve toplanabilmeleri için yeterli mali koşulların olmaması gibi nedenler Avrasyacılığın etkisini azaltmıştır. Vügar İmanov, Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007. ss. 32-129; 1930'lu yıllardan sonra etkisini kaybeden Avrasyacılık, SSCB'nin parçalanmasından sonra Rus aydınlar tarafından tekrar sahiplenilmeye başlanmış ve 1993 sonrası Avrasyacı ekol Rus dış politikasına hâkim olmuştur. İhsan Çomak, "Rusya, Putin ve Avrasyacılık", *Rusya Stratejik Araştırmaları–1*, (Der) İhsan Çomak, Tasam Yayınları, İstanbul 2006; Rus dış politikasının önemli teorisyenlerinden biri olan Aleksandr Dugin, Türkiye ve Rusya'ya Avrasyacı bir perspektifle bakıldığında, yaşanılan konjonktürel gerçekler karşısında iki ülke arasında ekonomik işbirliğini aşan çok boyutlu gerçek bir ittifak ilişkisi olması gerektiğini ifade etmektedir. Dugin'e göre bu çok boyutlu ittifak eğer Türkiye Atlantikçi ideolojinin etkisinden kurtulursa mümkün olacaktır. Aleksandr Dugin, a.g.e., s.139.

anlayışı ile değil Nursultan Nazarbayev'in bakış açısı (Nazarbayev Avrasyacılığı) ile irdelenmiş ve Türkiye'nin Nazarbayev Avrasyacılığında nerede olduğu ve bunun Kazakistan'ın Türkiye politikasına ne ölçüde etki ettiği tartışılmıştır.

Kazakistan'ın Avrasya'nın merkezinde olması, nüfusunun çoğunun Kazak ve etnik Ruslardan oluşması, bu ülkeyi Avrasya terimine ve ilgili bölgede muhtemel bir birleşme fikrine yönlendirmektedir. Ekonomik olarak Kazakistan'ın Rusya ile olan yakınlığı, Kazak petrol ve boru hatlarının Rusya toprakları üzerinde konuşlanmış olması, ülkedeki seçkin kesimin Rusya ve Rusçaya olan yakınlıkları Kazakistan'ı Rusya'nın da içinde olduğu bir bütünleşmeye sevk eden nedenlerden bazılarıdır. Bu düşüncelerin bir tezahürü olarak bilhassa Nazarbayev tarafından desteklenen Avrasya Birliği girişimleri, Avrasyacılık bağlamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Nazarbayev'in Avrasyacılık fikri, Michael Alexandrov'a göre, SSCB'nin çökmesinden bu yana hem Rusya'yla hem çevre ülkeler ile ilişkilerin koparılmaması, geliştirilmesi ve mümkünse bir birlik kurulması anlayışına dayanmaktadır.[150] Nazarbayev, 1994 yılında bir Avrasya Birliği kurulması fikrini ortaya atmış ve bağımsızlığını kazanan eski SSCB ülkeleri ile sıkı bir mali-ekonomik bütünleşmenin oluşturulmasını ileri sürmüştür.[151]

Bu amaç doğrultusunda BDT'nin yapısal düzeyde reforme edilmesi gerekliliği Nazarbayev tarafından birçok kez dile getirilmiştir. Örneğin Nazarbayev, 22 Mart 1994 tarihinde Londra Chantam House'de yaptığı bir konuşmada Avro-Avrasya Birliği gibi belirli kuralları olan ve bu kurallara uyan ülkelerin zamanla birliğe girebilecekleri bir oluşumdan bahsetmiştir.[152] 3 Haziran 1994'te Moskova Devlet Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada Avrasya Birliği projesini daha somut ve detaylı bir şekilde gündeme getirmiştir. İlerleyen dönemlerde "Kazakistan Bütünleşme Fonu ve Lev N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi" Nazarbayev'in Avrasyacılık

[150] Mikhail Alexandrov, *Uneasy Alliance: Relations Between Russia and Kazakhstan in the Post-Soviet Era, 1992-1997*, Greenwood Publishing Group, Westport 1999, s. 155.
[151] Vügar İmanov, a.g.t., s. 217.
[152] Gös. Yer.

fikirleri doğrultusunda kurulmuştur.[153] Rusya'da Vladimir Putin'in göreve gelmesiyle Nazarbayev'in kademeli olan bütünleşme fikri Rusya tarafından da desteklenmiş ve buna paralel olarak 2000'li yılların başında Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmuştur.[154]

Nursultan Nazarbayev, Avrasyacılık ve bunun bir neticesi olan Avrasya Birliği fikrini kendi ifadesiyle şu temel üzerine oturtmaktadır: "her şeyden önce ekonomik entegrasyon sağlamak için takip edilen pragmatiklik, daha sonra kademeli ve değişik hızdaki entegrasyon süreci, güvenliğin tek ülke tarafından sağlanmasından ziyade bir bütün olarak sağlanması ve buna bağlı olarak bölgesel bir güvenlik mekanizmasının arayışı."[155] Ancak bu durum bazı eleştirileri de beraberinde getirmiş ve Avrasya'nın bütünleşmesini SSCB'nin yeniden canlandırılması olarak görenler olmuştur. Nazarbayev 2011 yılında yaptığı bir konuşmada yapılan eleştirileri bertaraf edecek aşağıdaki cümleyi dile getirerek SSCB'nin canlandırılmasının mümkün olmadığını vurgulamıştır.

"Bunlar geçmişte söyleniyordu, bu konu üzerinden spekülasyonlar yapılıyordu. Bazı kimselerin bu konuda hayalleri vardı. Ancak bugün Lukaşenko'nun da, Putin'in de benim de böyle bir düşüncemiz yok. Kimse ABD, Kanada ve Meksika'nın NAFTA'yı

---

[153] Lev Nikolayeviç Gumilyov (1912-1992), 1 Ekim 1912'de Petersburg'da dünyaya gelmiştir. Babası Rus şair ve asker Nikolay S. Gumilyov ve annesi Kırım Tatar asıllı ünlü şair Anna Ahmetova'dır. Lev Gumilyov'un hayatı iniş çıkışlarla doludur. Defalarca tutuklanmış sürgün hayatı yaşamış bir tarihçidir. Etnik grupları ile ilgili alışılagelmişin dışında düşüncelerle Yeni Avrasyacılık olarak bilinen politik ve kültürel hareketlerin yükselişini ele almıştır. "Kendi tarih ve kimliğini bilmeyen, bunun şuurunda olmayan hiçbir kültürün anlamı yoktur" diyerek araştırmalarının büyük bir bölümünü Türk tarihine ayırmıştır. İtibarının bir göstergesi olarak, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın başkenti Astana'da Lev Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi'ni inşa ettirmiştir. 15 Haziran 1992 tarihinde vefat ettikten sonra Rusya'da "Gumilyov Dünyası Vakfı" adında bir vakıf kurulmuş ve bütün eserleri yeniden yayınlanmıştır.

[154] 06 Ocak 1995'te Rusya ile Beyaz Rusya arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile başlayan bu süreç daha sonra Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan tarafından 10 Ekim 2000 tarihinde imzalanan antlaşmayla topluluğa dönüşmüştür. 2002 yılında Moldova ve Ukrayna, 2003 yılında da Ermenistan gözlemci üye, 25 Ocak 2006 tarihinde ise Özbekistan Avrasya Ekonomi Topluluğuna katılmıştır. Örgüt aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda gözlemci statüsüne sahip olmuştur.

[155] Nursultan Nazarbayev, "Bölgesel Entegrasyon ve Avrasyacılık" (Regionalnaya integratsia i Evrazistvo), 3 Nisan 2004, *http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1080983880* (11.04.2015).

gündeme getirmesini ve birliktelik arayışı içinde olmasını eleştirmiyor. Kimse bunun altında emperyalist emeller aramıyor. Aynı şey Avrasya'da neden olmasın." [156]

2009 yılından itibaren Kazakistan, Beyaz Rusya ve Rusya'nın içinde bulunduğu Birlik, 1 Ocak 2012 tarihinden itibaren yasal olarak tek ekonomik alan olmuş ve Mayıs 2014 itibariyle de Avrasya Ekonomik Birliği adıyla resmiyet kazanmıştır. Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk'te 10 Ekim 2014 tarihinde düzenlenen Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin zirvesinde Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan, Ermenistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye olmasına ilişkin antlaşmayı imzalamış ve üye sayısı dörde yükselmiştir. 8 Mayıs 2015'te Kırgızistan'ın da katıldığı birlik için zaman zaman Türkiye'nin de üye olacağı konuşulmaktadır. Özellikle Nazarbayev, Türkiye'nin birliğe üye olmasıyla hem Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin hem de diğer Türk devletlerinin üyelik sürecini hızlandıracağına inanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin üyeliği durumunda Avrasya Birliği'nin amacının yeni bir SSCB yaratma girişimi olmadığının mesajı verilmiş olacaktır.[157]

Örneğin Avrasya Ekonomik Birliği'ni, SSCB'yi canlandırma girişimi olarak okuyanlara Nazarbayev 2013 yılında "bize Sovyetler Birliği'ni kuruyorsunuz diyorlar, Türkiye'yi Avrasya Birliği'ne alırsak bu soru kendiliğinden ortadan kalkar" cevabını vermiş ve Türkiye'ye yönelik pozisyonunu belli etmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin AEB'ye üyeliği tüm bu süreçleri hızlandıracak potansiyele sahiptir ve Nazarbayev Türkiye'nin bu potansiyelinin farkındadır.[158] Nitekim 2014 yılında Bodrum'da gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Devlet Başkanları Dördüncü Zirvesi'nde konuşan Nazarbayev, Türkiye için AEB'e üyelik yolunun her zaman açık olduğunu bir kez daha dile getirmiştir.[159]

---

[156] Nursultan Nazarbayev, "Avrasya'nın entegrasyonunu savunuyorum", 26 Ekim 2011, *http://avrupa.hurriyet.com.tr/haberler/dunya/1037463/avrasyanin-entegrasyonunu-savunuyorum* (11.04.2015).

[157] Canat Momınkulov, "Avrasya Birliği Fikrine Orta Asya'dan Tarihi Bir Bakış", 23 Nisan 2012, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425 (11.02.2015).

[158] Gös. yer.

[159] Cemil Ertem-Beril Dedeoğlu, "Türkiye artık hem doğusuna bakıyor hem batısına bakıyor", *Rusya'nın Sesi Radyosu,* Haziran 2014, http://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_06_06/Turkiye-artik-dogusuna-da-batisina-da-bakiyor/ (10.04.2015).

Nazarbayev'in Avrasyacılık anlayışında AEB daha öncede belirtildiği gibi ekonomik bir hedeftir. Kazakistan AEB ile hem bölgesinde ekonomik bütünleşmeyi sağlamak hem Türkiye'yi birliğe alarak bu vesile ile Türkiye'nin tam desteğini almak hem de Rusya'nın önceden sahip olduğu nüfuzu muhafaza etmesini engellemek istemektedir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümü AEB'nin uzun dönemli ekonomik temelli bir bütünleşme olduğunu tartışmakta; ancak bazı düşüncelerin aksine Rusya'nın yeni bir SSCB kurmayı planladığı savına katılmamaktadır.

Nazarbayev'e göre Kazakistan, Rusya ve Türkiye Avrasya'nın üç önemli ülkesidir. Bölgenin kalkınması ve güvenliği için çok kültürlü, çok dilli ve çok dinli bir bütünleşmenin sağlanması elzemdir. Ona göre Avrasyacılık, barışın hem Orta Asya bölgesinde hem de tüm dünyada tesisi, bağımsızlığın korunması, devam etmesi ve kalkınmaya dayalı karma ekonomik bir modelin uygulanmasıdır. "Nazarbayev Avrasyacılığı sosyal hayatta göçebe kültür ile yerleşik kültürün, kentli ile köylünün, doğu ile batının kaynaşmasıdır. İnsana değer veren ortak bir yaşamı savunan ekonomik temeller üzerine inşa edilmiş bütünleştirici bir anlayışın ürünüdür." Bahsedilen bu ekonomik model öncelikle kendi halkının gereksinimini karşılamakla beraber bu gereksinimin ne ölçüde olduğunu da kendi belirlemektedir. Ülke halkının üretime daha çok ortak olması ve daha fazla üretmesi sonucunu doğuran bu model, sosyalist modelden esinlenerek ortaya çıkmıştır.[160]

Nazarbayev'in dediği gibi Avrasya'nın üç önemli ülkesinden biri olan ve bir yandan Avrupa Birliği'ne üye olmaya çalışan diğer yandan Avrasyalı kimliği taşıyan Türkiye, sınırlarında gelişen bu sürece nasıl dâhil olacaktır? Türkiye için üyelik perspektifi var mıdır? Türkiye hangi sonuçları almayı ümit etmektedir? Öncelikle şunu söylemekte fayda vardır. Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra AKP ile dış politikasında yaşadığı dönüşüm, Rusya ve Orta Asya Türk devletleriyle ilişkilerin yükselen bir ivme kazanması, iki ülkenin Kafkasya ve Orta Asya'da rekabetten işbirliğine dönen politikalar izlemesi ve Türkiye'nin 1959'dan bu yana AB'ye üye olmak için mücadele etmesi, 2015'te Avrasya Birliği'nin Türk dış politikası için bir seçenek olma ihtimalini

[160] Erel Tellal, "Nazarbayev Avrasyacılığı", 5 Haziran 2014, *http://turkkazak.com/site/?p=24276* (11.04.2015).

güçlendirmektedir. Sonuç olarak burada incelenen Avrasyacılık, Kazakistan'ın Türkiye politikasına yön verip onu şekillendirebilecek bir etkiye sahiptir. Özellikle Nazarbayev'in ısrarı ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda Avrasya Ekonomi Birliği üyesi olunursa bu etki maksimum seviyeye çıkabilecek potansiyele sahiptir.[161]

3.1.1. Rusya

Rusya ile dünyadaki en uzun kara sınırına (7500 kilometre) sahip Kazakistan, ülke içinde yaşayan yüzde 25'lik Rus nüfusu ve tarihi çok öncelere varan siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkiler sebebiyle Rusya'ya her zaman her konuda öncelik vermiştir. Nogayeva'ya göre Rusya, Kazakistan ile yürüttüğü ilişkileri istikrar, güvenlik ve ekonomi temelinde sürdürmektedir.[162] SSCB sonrası Kazakistan ile münasebetlerini artıran Türkiye, BDT'nin kurulması ve Rusya'nın henüz kendi iç sorunlarıyla uğraşmasından dolayı önceliğini bu ülkeye verememesi ile avantajlı durumdaydı. Rusya'nın kendi iç meseleleriyle boğuştuğu bu dönemde Türkiye'nin Kazakistan ve Orta Asya bölgesine yönelik heyecanlı siyaseti Batı tarafından da desteklenmiş ve

---

[161] Türkiye'nin Avrasya Ekonomi Birliği'ne (AEB) üyeliği konusu, Türk yazın hayatında çok yeni olduğundan gerek akademik çevrelerde gerek devlet yöneticileri arasında tartışılan ve çeşitli öngörüler yapılan bir konudur. Nitekim Türkiye'nin Nazarbayev'in daveti üzerine birliğe üye olmasıyla elde edeceği somut katkı ve çıktıların neler olduğuna yönelik kesin bulgular yoktur. Ancak, Türkiye'nin muhtemel üyeliğinin çeşitli açılardan faydalı olacağına inanılan makalelerin sayısı bir hayli fazladır. Bu eserler 21. yüzyıl güç dengesinin Avrupa'dan Asya'ya doğru kadığını, Asya'nın dünyanın en büyük pazarı, tüketim merkezi ve enerji talebi olduğunun ancak aynı zamanda bu taleplere karşılık verecek bir yapıda olduğundan öneminin arttığını vurgulamaktadırlar. Ortadoğu petrolleri yerine Hazar, Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan petrol ve doğalgaz eksenli yeni enerji piyasası oluşmakta, dünyanın iki süper gücü Rusya ve Çin ekonomik ortaklık için işbirliği yapmakta ve Amerikan askeri stratejilerinin ana merkezi Asya'ya kaymaktadır. Ticari anlamda dünyada petrol ve doğalgaz üretiminde birinci olan AEB ülkeleri 2,7 trilyon dolarlık ekonomik hacme sahiptirler. 174 milyonluk nüfusu olan bu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamada Türkiye önemli bir ülke olabilir. Ekonomik anlamın dışında AEB'e üye olmak Türkiye'nin Avrasyalı kimliğini güçlendirecek bir faktördür. Türkiye'nin muhtemel üyeliği ile Azerbaycan ve diğer Orta Asya cumhuriyetlerine AEB'nin ideolojik anlamda farklı bir SSCB yaratma girişimi olmadığının mesajı verilmiş olacaktır. Fatih Özbay - Habibe Özdal, "Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projes"i, 08 Ocak 2015, *http://www.abhaber.com/avrasya-ekonomik-birligi-bir-medeniyet-projesi/* (15.09.2015); Bekir Günay, "Yeni güç alanı Avrasya Birliği ve Türkiye", *Aljazeere Turk,* 15 Haziran 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-guc-alani-avrasya-birligi-ve-turkiye (15.09.2015); Göktürk Tüysüzoğlu, "Bölgesel bir hegemonya girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", *Aljazeere Turk,* 12 Temmuz 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi (15.09.2015); Ümit Nazmi Hazır, "Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği Mümkün mü?", *Akademik Perspektif,* 7 Mayıs 2015, http://akademikperspektif.com/2015/05/07/turkiyenin-avrasya-ekonomik-birligine-uyeligi-mumkun-mu-2/ (15.09.2015).

[162] Ainur Nogayeva, *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, Usak Yayınları, Ankara 2011, s. 6.

ileride etraflıca anlatılacak olan "Türk modeli" denen bir model ortaya atılmıştır. Rusya ise önceleri Orta Asya Türk devletlerine yönelik stratejik bir plan geliştirmese de, iki yıllık görmezden gelme politikasından sonra oluşturduğu "Yakın Çevre"[163] politikası ile Orta Asya Türk devletleri üzerindeki nüfuzunu artırmaya yönelik girişimlere başlamıştır. Türkiye, 1995-2000 yılları arası bölgeye yönelik politikalarını daha gerçekçi bir zemine oturtmaya çalışsa da, ilişkileri duygusallıktan hukuki zemine oturtmayı başaramadı. 2003 yılından sonra ise AB ile ilişkilere hız veren Türkiye, planlı ve istikrarlı bir Orta Asya belirleyememş ve siyasal iktidarın tercihlerinden dolayı yönünü AB'ye çevirmiştir.[164]

2000'li yıllarda Vladimir Putin'in Devlet Başkanı olmasıyla dış politikasına ideolojiden ziyade ülke çıkarlarının yön vermeye başladığı Rusya, önceleri pragmatik politikalara ağırlık verip ABD ile yakınlaşıp AB ile işbirliği yaparak eski SSCB ülkelerini zamanla nüfuzu altına almayı hedeflemiştir.[165] SSCB'nin egemenliği altındayken Rus kültürü ve sosyal hayatının etkisi altında kalan, Rus dilini yönetimde, medyada, askeriyede, okullarda, iş yerlerinde ve günlük hayatta kullanan Kazakistan, çok taraflı bir dış politika izlese de Rusya'ya her zaman bir adım yakın durmuştur. Kazakistan ve Rusya arasında siyasal ve ekonomik ilişkiler öylesine birbiriyle iç içe geçmiştir ki, her iki ülke de Avrasya dâhilinde benzer tehdit ve meydan okumalarla karşı karşıyadır. Dugin'e göre eğer Türkiye de bu Avrasya eksenine dâhil edilirse, Batılı güçlerden uzak çok boyutlu stratejik bir ittifak ilişkisi kurulabilir. Rus dış politikasının önemli teorisyenlerinden biri olan Aleksandr Dugin, Türkiye ve

---

[163] SSCB'nin çökmesiyle 1991-1993 yılları arasında yaşadığı ekonomik problemler nedeniyle içe kapalı bir politika izleyen Rusya Federasyonu, 1993 yılında benimsediği "Yakın Çevre" politikası ile arka bahçesi olarak gördüğü eski SSCB ülkelerine yönelmiştir. Bir diğer ifadeyle "Yakın Çevre" (Near Abroad) politikası, Orta ve Doğu Avrupa'daki etkinliğini, Baltık Denizi'nin denetimini, Ukrayna'nın bağımsızlığı ile Karadeniz'de ve Kafkas ülkelerinin bağımsızlığı ile Hazar bölgesinde gücünü kaybeden Rusya Federasyonu'nun, eski SSCB ülkelerindeki etkinliğinin azalmasının ardından, bir zamanlar arka bahçesi olan bölgelere hızla yönelmesidir. "Yakın Çevre" politikası esasen 1992 yılında kabul edilen "Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti" içinde tanımlanmış, Rusya Federasyonu'nun tarihten gelen emperyal kimliğinin özellikle Avrasyacılık adı altında yeniden hayata geçmiş şekli olarak görülmüştür. Detaylı bilgi için bkz, Oktay F. Tanrısever, "Rusya Federasyonu'nun Orta Asya-Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası", *Küresel Politikada Orta Asya,* (Der) Mustafa Aydın, Birinci Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2005.

[164] Fahri Türk, *Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Orta Doğu: 1990'lardan Günümüze,* Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013, ss. 18-19.

[165] İlyas Kamalov, *Putin'in Rusyası*, Birinci Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2004, s. 118.

Rusya'ya Avrasyacı bir perspektifle bakıldığında, yaşanılan konjonktürel gerçekler karşısında iki ülke arasında ekonomik işbirliğini aşan çok boyutlu gerçek bir ittifak ilişkisi olması gerektiğini ifade etmektedir. Dugin'e göre bu çok boyutlu ittifak eğer Türkiye Atlantikçi ideolojinin etkisinden kurtulursa mümkün olacaktır.[166]

Ancak Kazakistan'ın artan petrol üretimi, ülkeyi bu kaynakları özellikle Batıya ulaştırma konusunda Türkiye'ye yakınlaştırmaktadır. Dolayısıyla Rusya, sadece Türkiye-Kazakistan ilişkilerinde değil Batılı güçler ile Kazakistan arasındaki ilişkilerde de denge unsuruna dikkat edip bir adım önde olduğunu sürekli olarak göstermektedir. Nitekim Nazarbayev'de Rusya için "Biz birbirimiz için yaratılan iki komşu ülkeyiz. Rusya ile Kazakistan arasındaki gibi samimi ilişkileri olan başka hiçbir ülke olmadığını düşünüyorum" diyerek Rusya'nın adımlarına karşılık verdiğini göstermektedir. Yani bu durum Türkiye'nin, Kazakistan ile olan ilişkilerinde göz önünde bulundurması gereken en önemli meselelerden biridir.[167]

Orta Asya ve Türk tarihi üzerinde uzmanlaşan Ahmet Taşağıl ve Abdulvahap Kara ile Türk dünyası uzmanlarından Kürşad Zorlu'nun da üzerinde fikir birliği yaptığı konu, Kazakistan'da dış politikayı belirleyen en önemli etken'in Rusya olduğu konusudur. Zorlu'ya göre "savaşların artması, güvenliğin ön plana çıkması ve ekonomi temelli beklentilerin Orta Asya bölgesine sirayet etmesi Kazakistan'ın kendisine en yakın stratejik ortak olarak Rusya'yı seçmesine neden olmuştur. Türkiye'nin Kazakistan'a atacağı adımlar tabi ki önemlidir ancak Rusya'nın bu adımları nasıl yorumlayacağı ve bu adımların Kazak yöneticiler tarafından ne kadar önemsendiği de başka bir belirleyici etkendir."[168] Kara'ya göre "Türkiye özellikle Kazakistan ile ilişkilerini sürdürürken Kazak-Rus ilişkilerini de göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin Türkiye şu anda Rusya ile iyi ilişkilere sahip ve bu aynı zamanda Orta Asya ile de iyi ilişkilere sahip olunduğunu gösterebilir."[169] Taşağıl'a

---

[166] Aleksandr Dugin, *Moskova- Ankara Ekseni: Avrasya Hareketi'nin Genel Görüşleri*, (Çev) Leonid Bahrevski, Analiz Basım Yayın, İstanbul 2007, s.139.

[167] *Nazarbayev'den Rusya'ya: "Birbirimiz için yaratıldık"* 4 Mayıs 2015, http://turkkazak.com/site/?p=39911 (15.05.2015).

[168] Kürşad Zorlu ile Mülakat, 29.09.2015, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye.

[169] Abdulvahap Kara ile Mülakat, 30.09.2015, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

göre ise "Kazakistan, Türkiye'ye ve Türk dünyasına yönelik politikalarında Rusya'nın kaygılarını dikkate almamalı ve daha cesur adımlar atmalıdır."[170]

Kazakistan'ın dış politika uzmanlarından olan Kamilla Sheryazdanova ise Rusya faktörünün mutlaka dikkate alınması gerektiğini çünkü Rusya'nın bu bölgeyi çok iyi bildiğini ve birçok açıdan da avantajlı olduğunu vurgulamıştır. Rusya, bölgede kendi etkisini kaybetmek istemediği için Türkiye ile olan ilişkileri iyi düzeyde olsa bile, bu coğrafyada bir etki alanı yaratmaya çalışan devletlere karşı önlem almayı tercih etmektedir. Sheryazdanova'ya göre Rusya'nın iç ve dış güvenliğinin bu bölge ile ilişkili olması, Kazakistan'ın sahip olduğu petrol ve doğalgazı kendi topraklarını kullanarak dünya pazarlarına ulaştırma isteği, bölgesel işbirliği ve ekonomik örgütler vasıtasıyla Kazakistan ile ittifaklar yapması, Türkiye tarafından çok iyi analiz edilmelidir. Nitekim Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte bu sürece hazırlıksız yakalanan Türkiye, Türk kimliğinden ve tarihsel yakınlığından dolayı kendinden çok şey beklenmesine rağmen bölgeyi ve bölgenin özelliklerini iyi analiz edememiştir.[171]

Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasında Rusya faktörünün önemsenmesinin önemli nedenlerinde biri de Hazar Denizi bağlamında yaşanan enerji mücadelesidir. Çünkü Kazakistan'ın Hazar Denizi'nden elde edilen petrolünün dünya pazarlarına nakli sadece Rusya ve Türkiye tarafından değil, özellikle Orta Doğu petrollerine bağımlı Batılı ülkelerce de önemsenmektedir. Hazar havzası, Kazakistan-Türkiye ilişkilerinde Rusya'nın Orta Asya üzerindeki etkisini dengeleyecek, Kazak petrollerini Türkiye üzerinden pazarlayacak önemli bir havzadır. Bu yüzden Kazakistan ile karşılıklı faydaya dayalı politikalara devam edilmelidir. Rusya tıpkı 19. yüzyılda İngiltere ile giriştiği "Büyük Oyun"[172] gibi bugünde Orta Asya enerji kaynaklarını

[170] Ahmet Taşağıl ile Mülakat, 28.09.2015, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
[171] Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Dış İlişkiler Müdürü Kamilla Sheryazdanova ile Mülakat, 27.04.2015. Almatı-Kazakistan.
[172] 19. yüzyıl boyunca İngiltere ve Rusya arasında tarihi ipek yolu üzerinde bulunanTürkistan (Orta Asya) bölgesinin hâkimiyeti için yapılan mücadelenin adı olan "Büyük Oyun", 1907 yılında imzalanan Rus-İngiliz Anlaşması ile son bulmuştur. Bu anlaşmaya göre Afganistan iki ülke arasında tampon bölge olarak kabul edilmiş ve İngiltere sömürgesi olan Hindistan'ı böylelikle güvence altına almıştır. İngiltere ise bu anlaşmaya göre Türkistan'daki Rus varlığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Detaylı bilgi için, Elif Hatun Kılıçbeyli - Mahal Emrahov, *"Büyük Oyundan Yeni Büyük Oyuna (1920-2002 yılları), Yakın*

kontrol edip enerjiyi ihraç edecek güzergâhları kontrol etme çabasındadır. Bu anlamda Türkiye, Rusya ile rekabet edecek potansiyele sahip olmasa da, Kazakistan ile olan ilişkilerinde kısmen bir rekabet ve çıkar çatışması yaşamaktadır. Ayata'ya göre SSCB döneminde inşa edilen enerji boru hatlarının tamamının Rusya'ya (kuzeye) yönelik olması, petrol üreticisi Kazakistan'ı büyük ölçüde Rusya'ya muhtaç etmektedir. Türkiye, enerji politikasını öz sermayesi ile karşılayamadığından Kazakistan'ın ihtiyaç duyduğu enerji temelli yatırımları karşılayacak ne mali güce ne de stratejiye sahiptir. Dolayısıyla bu durum Kazakistan'da, Rusya'nın var olan bölgesel çıkarları doğrultusunda başat olma pozisyonunu korumasını kolaylaştırmaktadır.[173]

Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde büyük öneme sahip Türk dünyası zirve toplantıları ve bu zirveler neticesinde yapılan faaliyetler, Rusya'yı bilhassa ilk dönemlerde rahatsız etmiştir. Zira 1994 yılında İstanbul'da yapılan İkinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları zirvesinden çıkan karar (dışişleri bakanlarının zirvede alınan kararların uygulamalarını gözden geçireceklerine yönelik) üzerine Moskova tedirgin olmuş ve Rus Dışişleri Bakanlığı "İstanbul'da etnik temele dayanan bir zirvenin Rusya'yı tedirgin etmemesi düşünülemez" şeklinde bir açıklama yapmıştır.[174] Ancak Rusya, bu zirve toplantılarının ileriye dönük somut ve organizasyonel bir uyum yakalamayacağını zamanla gözlemlemiş ve hatta bu zirveler ile Rus kültürel etkisinin bölge ülkeleri üzerinde ne kadar etkili olduğunu bir kez daha görmüştür (zirve sonuç bildirgeleri önceleri sadece Türkçe ve Rusça olarak yazılıyordu). Rusya gibi Özbekistan da, Türk dünyasını birleştirecek ulusüstü bir yapılanmaya karşı olduğunu ilan etmiştir. Sonradan Nazarbayev de ülkede yaşayan

---

Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeği, Birinci Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2002.

[173] Ali Ayata, "Türkiye`nin Orta Asya Politikası", *Türkiye`nin Değişen Dış Politikası,* (Der) Cüneyt Yenigün-Ertan Efegil, Nobel Yayınları, Ankara 2010, ss. 649-650.

[174] Cenk Başlamış, Moskova Sonunda Patladı, *Milliyet Gazetesi*, 19.10.1994, s. 20. 1994 yılında Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı olduğu dönemde İstanbul'da yapılan İkinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları zirvesi ve diğer zirveler ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. Sedef Zeyrekli Yaş, "Türkiye'nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel'in Rolü", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 4 Sayı: 2, Haziran 2013, ss. 1-28. İnternet erişimi için bkz. http://www.esbadergisi.com/images/sayi7/turkiyenin_orta_asya_politikasinda_demirelin_rolu.pdf (14.09.2015).

etnik Rus nüfusuna Turancı (Pantürkist) bir havanın yaratıldığı izlenimi vermekten kaçındığı için etnik temelli bütünleşmelere ilk dönemlerde karşı çıkmıştır.[175]

Nazarbayev, bu düşüncesini 1991 yılından itibaren çeşitli platformlarda dile getirmiştir. Örneğin İkinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları zirvesinden önce "Ben Türkçülük veya İslamcılığı vurgulayarak halkları kesin kalıplara sokmak istemiyorum" diyerek ülkede yaşayan yoğun Rus nüfusunu göz önünde bulundurmuştur. "Şuanda şahit olduğumuz şey, Türkçe konuşan halklar arasında paylaşılan ortak değerler nedeniyle gelişen Türkler arası bir yaklaşımdır. Fakat bu tehlikeli bir şovenizme dönüşemez" diyerek özellikle ortak alfabe konusuna sıcak bakmadığını ifade etmiştir.[176]

Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde önemli olan bir diğer faktör ise Avrasya Ekonomi Birliği ve Türkiye'nin birliğe muhtemel üyeliğinin Rusya açısından avantaj ve dezavantajlarıdır. Bir önceki başlıkta detaylı bir şekilde incelenen AEB ile Rusya, bölgesel enerji kaynaklarının kontrolünü ve dağıtımını sürdürmek ve Türk devletlerinin enerji kaynaklarını Batıya yönlendirmelerini engellemek istemektedir. Putin'e göre AEB, dünya ekonomisini yönlendirecek ve mevcut ekonomik süreçleri dengeleyecek bir oluşum olacaktır.[177] Nazarbayev ise AEB'nin bir rakipten ziyade Avrupa ve Asya arasında bir köprü olacağını, SSCB'nin yeniden inşasının mümkün olmadığını ve tek bir ülkenin değil tüm üye ülkelerin çıkarlarını koruyan bir birlik olacağını vurgulamıştır.[178] Kazakistan, AEB içinde Rusya'yı dengeleyecek bir konumda değildir. Rusya ile ticari, askeri, teknolojik ve kültürel işbirliği en üst seviyededir. Petrol boru hatları Rus toprakları üzerinden geçmektedir. Dolayısıyla Kazakistan, Türkiye'nin AEB'ye üyeliğini arzu ederek Rusya'yı

---

[175] Ayşegül Sever, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde "Çatışma, Rekabet ve İşbirliği", *Avrasya Dosyası*, Cilt: 7, Sayı: 3, Sonbahar 2001. s. 232.

[176] Mustafa, Aydın, "Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkiler", *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, (Der) Şaban, H.Çalış, 1.Basım, Liberte Yayınları, Ankara 2001, s. 286.

[177] RT, Russia, Belarus, Kazakhstan sign 'epoch' Eurasian Economic Union, 29 Mayıs 2014, http://rt.com/business/162200-russia-bealrus-kazakhstan-union/ (15.05.2015).

[178] RFE/RL, Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Economic Union, 9 Haziran 2014, http://www.rferl.org/content/putin-in-astana-to-ink-eurasia-economic-union/25402319.html (15.05.2015).

dengeleme niyetindedir. Bu doğrultuda birliğin kuruluş toplantısının yapıldığı Mayıs 2014 tarihinde, Nazarbayev'in Türkiye'nin muhtemel üyeliğinden bahsetmesi bu açıdan önemlidir.[179]

3.1.2. Bağımsız Devletler Topluluğu

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte hem bölgeyi hem de tüm dünyayı ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda etkileyen yeni bir gelişme olmuştur. ABD merkezli, tek kutuplu dünya düzeni ile karşılaşılan bu dönemde; SSCB'nin yerini alacak, eskisinden daha gevşek fakat etkili bağlarla oluşturulacak yeni bir birlik girişimleri başlatılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Beyaz Rusya'nın başkenti Minsk'te bir araya gelen Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna Devlet Başkanları (L. Kravçuk, B. Yeltsin ve S. Şuşkeviç), 8 Aralık 1991'de Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kuruluş antlaşmasını imzalamışlardır. Bu antlaşma SSCB'nin varlığını resmi olarak sona erdirmiştir. 21 Aralık 1991'de, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan, Moldova, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Aralık 1993'te Gürcistan'ın katılımı ile BDT'nin üye sayısı on ikiye ulaşmıştır. Yani eski SSCB'yi meydana getiren 15 devletten on ikisi bir araya gelerek yaklaşık 280 milyonluk nüfus ve 22,1 milyon km^2'ye yayılmış bir alan yaratmışlardır. 2008 yılında Rusya'nın Güney Osetya'ya müdahalesi ile çıkan savaş sonucunda 2009'da Gürcistan üyelikten ayrılmış böylece üye sayısı on bire düşmüştür.[180]

BDT'nin başlıca amaçları en genel manada siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda uluslararası hukukun genel ilke ve normları temelinde işbirliği sağlayarak

---

[179] Alexander Panin, "For Russia, Eurasian Union is About Politics, Not Economy", *The Moscow Times,* 29 Mayıs 2014, http://russialist.org/for-russia-eurasian-union-is-about-politics-not-economy/ (11.05.2015).

[180] Commonwealth of Independent States (CIS), *Territory, Population, Brief Natural and Geographic Characteristics of the CIS*, http://www.cisstat.com/eng/frame_about.htm (01.05.2015). BDT ülkeleri SSCB içinde, birbirine entegre ve bir ölçüde de muhtaç ekonomilerdi. Yani hammadde bir ülkeden temin edilirken bu hammaddeyi işleyecek fabrika ise başka bir ülkedeydi. Bu açıdan bakıldığında SSCB, sanayi politikasındaki üretim süreçlerini çeşitli bölgelere yaymıştır. Bir malın üretim aşaması bir bölgede başlayıp aynı bölgede bitmiyor ve bitmesine imkân verilmiyordu. Hammadde temininden, nihai üretime kadar olan aşamaları farklı bölgelere dağıtmıştır. Örneğin bir uçağın gövdesini Kazakistan'da, kanatlarını Ukrayna'da, tekerleklerini Özbekistan'da üretirken uçağın motorunu Moskova'da üreterek bir bütün haline getirmekteydi.

üyeler arası anlaşmazlıklara barışçıl çözümler üretmek, eşit ve karşılıklı çıkarları gözetmek ve bu yolla kalkınmayı sağlamaktır. BDT ülkeleri, milliyetlerine veya diğer farklılıklarına bakılmaksızın tüm vatandaşlarına eşit hak ve özgürlükleri garanti etmektedir.[181] Ancak BDT, bu amaçları doğrultusunda yeni kurulmuşken üye ülkelerin bu oluşuma karşı farklı yaklaşımları da mevcuttur. Örneğin tam egemenlik yanlısı Ukrayna, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Türkmenistan, BDT'nin ekonomik temelli tavsiye ve istişare niteliğinde olmasını savunmuşlardır. Çünkü onlara göre, ülkelerinin egemenliği geleceğe yönelik en büyük yatırımdı ve Rusya'ya olan bağımlılık ancak kendi egemenliklerini kuvvetlendirmekle azaltılacaktı.[182] Hâlbuki Rusya BDT ülkelerinin askeri ve ekonomik alanda aynı zamanda ülkelerindeki Rus nüfusu nedeniyle kendisine muhtaç olduğunu ve bu nedenle BDT ülkeleri tarafından vazgeçilmez olduğunu ileri sürmüştür. Yani BDT içinde bir grup Batı yanlısı görüntü çizerken bir grup Rusya yanlısı bir tutum takınmıştır.[183]

BDT ülkeleri arasındaki yaklaşım farkı, üye ülkelerin bazılarının yakın çevrede oluşturulan güvenlik ve ekonomik yapılanmalara katılmamaları ve daha ziyade kendi iç meseleleriyle uğraşmaları BDT'nin etkinliğinin sınırlı olmasına neden olmuştur. Bu durumun farkına varan Nazarbayev, özellikle bölgesel meselelerde, ikili diyalogların kopmaması için işbirliği yolunu tercih etmiştir.[184] Yukarıda da bahsedildiği gibi bilhassa Batının desteğiyle dillendirilen Türk modeli etrafında kümelenen BDT'ye üye Türk devletleri, değişen dünya şartlarında bir yer edinme telaşındaydılar. Bir süre sonra gerek dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın[185] ölümü gerekse

---

[181] Fuat Hüseynov, "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", *Ankara Üniveristesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt. 52. Say 4, 2003. ss. 387-401.

[182] Fırat Purtaş, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yayınları, Ankara 2005, s. 85.

[183] Purtaş, *a.g.e.*, s. 87.

[184] Muhittin Tolga Özsağlam, *Bölgecilik ve Federalizm Arasında: Bağımsız Devletler Topluluğunun Orta Asya'daki İşlevi* (Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı), İstanbul, 2006, ss. 143-144.

[185] Turgut Özal dönemi hem iç hem de dış politika alanında Türk siyasal hayatında önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Özal'ın ölümünden önceki dönem Soğuk Savaş'ın bittiği, SSCB'nin dağıldığı ve Türk devletlerinin dünya haritasında yer bulduğu bir zaman dilimine denk gelmiştir. Bu süreçteki en önemli gelişme Türk devletlerine yönelinmesiyle Türk dış politikasında yaşanan eksen genişlemesi olmuştur. Türk dünyası deyiminin artık yüksek sesle dillendirildiği, Türk modeli ile bu bağımsız yeni ülkelere alt yapı ve üst yapı desteği verildiği ve Türk işadamları vasıtasıyla yabancı yatırımcıların bölge ile tanıştığı kapsayıcı bir dönemdir. Abdulvahap Kara'nın kitabının temel konusu Özal döneminde (1983-1993); SSCB'nin içerisinde yer alan ve daha sonra bağımsızlıklarını

yaklaşım farkı nedeniyle Türk modeli'nin gündemden düşmesi Türk devletlerini BDT içinde yeni yapılanmalara sevk etmiştir. Bu yapılanmaların en önemlilerinden biri, 1994 yılında Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan arasında kurulan Orta Asya Ekonomik Topluluğu'dur (OAET). Nazarbayev'in öncülüğünde kurulan OAET, bölge halklarının ve devletlerinin menfaatlerini korumaya yönelik olmuştur.[186] Aynı ülkeler, bu topluluğu, daha fonksiyonel çalışabilmesi için bir işbirliği örgütüne dönüştürerek 2002'de Almatı Antlaşması ile Orta Asya İşbirliği Örgütü'nü (OAİÖ) kurmuştur. Orta Asya Türk devletleri arasındaki işbirliği süreçlerinde dışarıda kalan Türkiye, 2000'li yılların başında yaşadığı krizler ve iktidar değişimi yüzünden bu girişimlere kayıtsız kalmıştır. Diğer taraftan, Putin'in 2000 yılında Rusya Devlet Başkanı olmasıyla Rusya, BDT ülkelerine daha fazla önem vererek 2004 yılında OAİÖ'ye katılmıştır.[187]

1995 yılında Rusya, Beyaz Rusya, Kırgızistan ve Kazakistan arasında oluşturulan Gümrük Birliği, 2000 yılında imzalanan Astana Antlaşması ve Tacikistan'ın katılımıyla Avrasya Ekonomi Topluluğu'na (AET) dönüşmüştür.[188] AET'nin 2005 yılında St. Petersburg Zirvesi ile OAİÖ, AET'ye katılmış ancak kısa bir süre sonra, 2008'de, Özbekistan üyelikten ayrılmıştır.[189] Bu arada 2003 yılında Kazakistan, Rusya ve Beyaz Rusya arasında küresel piyasalarla etkin bir şekilde mücadele etmek,

---

kazanan devletler ve şimdilerde Rusya Federasyonu içerisinde hayatlarını devam ettiren topluluklardır. Kara'nın bu kitabında Özal'ın bu devletlere yaklaşımı ve Türk topluluklarına bakış açısı incelenmiştir. On yıllık Özal döneminde hem ulusal hem de uluslararası medyada çıkan haber ve yorumlara da yer verilmiştir. Dönemin yaşanan olaylarının yanında, tarihsel nitelikli bilgilere yer verilmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Abdulvahap Kara, *Turgut Özal ve Türk Dünyası*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

[186] Lena Jonson - Roy Allision,"Central Asian Security: Internal and Extarnal Dynamics", *Central Asian Security: The New International Context,* (Ed*)* Lena Jonson ve Roy Allision, Brookings Institution Press, Washington 2001, ss. 20-21.

[187] RusyaOfisi, *Rusya Orta Asya İşbirliği Örgütüne Tam Üye Oldu,* 19.10.2004, http://www.rusyaofisi.com/ekimasya.htm (16.09.2015).

[188] 06 Ocak 1995'te Rusya ile Beyaz Rusya arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile başlayan bu süreç daha sonra Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan tarafından 10 Ekim 2000 tarihinde imzalanan antlaşmayla topluluğa dönüşmüştür. 2002 yılında Moldova ve Ukrayna, 2003 yılında da Ermenistan gözlemci üye 25 Ocak 2006 tarihinde ise Özbekistan Avrasya Ekonomi Topluluğuna katılmıştır. AET, enerji bakımından zengin ve cografi açıdan da avantajlı yerdeki ülkelerden oluşmaktadır. Örgüt aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda gözlemci statüsüne sahiptir. Ayrıntılı bilgi için *http://www.turkey.mid.ru/rus-bag01_t.html* (02.05.2015).

[189] Gümrük Politikasının Kazakistan Cumhuriyeti Uygulanmasında Bazı Kilit Konular (Kazakhstan Rispubliksında Keden Sayasatın İske Keibir Özekti), http://nblib.library.kz/elib/library.kz/journal/Taigamirov0513.pdf (01.05.2015).

ekonomik ve insani alanlarda bütünleşmeyi gerçekleştirmek ve bütünleşmiş ekonomik bir blok oluşturmak amacıyla Tek Ekonomik Alan uygulamasına geçilmiştir. 2011 yılı itibariyle bu üç ülke arasında mal, işgücü, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı sağlanarak ülkeler arasındaki gümrük duvarları kaldırılmıştır.[190]

Buraya kadarki bölümde özellikle Kazakistan ve diğer Türk devletlerinin içinde yer aldığı örgütlerde Türkiye'nin herhangi bir üyeliğinin olmadığı görülmüştür. Avrasyacılık bağlamında ele alındığında Türkiye'nin de üyeliğinin muhtemel olarak düşünüldüğü ekonomik örgüt 29 Mayıs 2014 tarihinde Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan devlet başkanlarınca onaylanan Avrasya Ekonomik Birliği'dir. Yukarıda detaylı olarak açıklanan AEB, BDT ülkeleri ve Türkiye arasındaki ilişkilerden ziyade, Türkiye'nin Avrasyalı kimliğiyle örtüşen, Nazarbayev'in Türkiye'nin birliğe girmesiyle bu birliğin yeniden SSCB yaratacağı algısını ortadan kaldıracağına ve diğer Türk devletlerine örnek olacağına inandığı bir birliktir. Nazarbayev'in tam desteğini alan Türkiye, dış politikasındaki eksen genişlemesinden de yararlanarak BDT ülkeleri ve birliğe üye olan Kazakistan ile ilişkilerini artırabilir ve böylelikle Kazakistan'ın kendisine yönelik politikalarında yönlendirici bir etkiye sahip olabilir.[191]

Sonuç olarak; Kazak dış politikasının, Avrasyacılık temelinde BDT ülkeleriyle yapılacak işbirliği sayesinde çok yönlü olacağını düşünen Nazarbayev, BDT'nin sadece Slav devletlerinin kurduğu bir örgütlenme olmasına karşı çıkmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1994 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, belirli kuralları olan muhtemel bir "Avrasya Birliği" oluşması halinde BDT ülkelerinin bu birliğe üye olacaklarını ve böylece geniş tabanlı bir Avrasyacılığın

---

[190] Kerim Has-Habibe Özdal, "İdeolojiden Pratiğe Putin'in "Megola İdea"sı Avrasya Birliği", *Analist*, Ağustos 2014/42, s. 21, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi42yazi/18.pdf (20.09.2015).

[191] Bekir Günay, "Yeni Güç Alanı Avrasya Birliği ve Türkiye", *Aljazeere Turk*, 15 Haziran 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-guc-alani-avrasya-birligi-ve-turkiye (15.09.2015); Fatih Özbay - Habibe Özdal, "Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi", *AB Haber,* 08 Ocak 2015, http://www.abhaber.com/avrasya-ekonomik-birligi-bir-medeniyet-projesi/ (15.09.2015); Ümit Nazmi Hazır, "Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği Mümkün mü?", *Akademik Perspektif*, 7 Mayıs 2015, http://akademikperspektif.com/2015/05/07/turkiyenin-avrasya-ekonomik-birligine-uyeligi-mumkun-mu-2/ (15.09.2015); Göktürk Tüysüzoğlu, "Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", *Aljazeere Turk,* 12 Temmuz 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi (15.09.2015).

gelişebileceğinin altını çizmiştir.[192] Nazarbayev, 1991 sonrası BDT ülkeleri ile ilişkilerin çok önemli olduğu ve bu ilişkilerin zamanla Kazak dış politikasının merkezine oturacağı konusundaki kararlılığını 15 Mayıs 1992'de BDT'nin Kolektif Güvenlik Antlaşması'na taraf olarak göstermiştir.[193] Hatta Kazakistan, 2000 yılında genişletilen Kolektif Güvenlik Antlaşması'na onay vererek BDT çerçevesinde oluşturulan güvenlik yaklaşımının süreklilik kazanmasından yana tavır takınmıştır. Kazakistan, BDT ile kurulan işbirliğini, Rusya ile bağları güçlendirecek olan Avrasyacılığın bir gereği, SSCB sonrası oluşan güvenlik boşluğunu dolduracak bir yapılanma[194] ve Çin'e karşı Rusya ile bir denge oluşturmak için benimsediğinden BDT'nin, bir topluluk olarak Kazakistan'ın Türkiye politikasına doğrudan bir etkisi olduğu söylenemez.

3.2. Atlantikçilik

Atlantik denildiğinde genelde Batı dünyası ve Atlantik Okyanusu'na kıyısı olan ülkeler akla gelmektedir. Atlantik'in bir yakasında ABD ve Kanada varken diğer yakasında Avrupa vardır. Atlantikçi söylemde ise ABD'nin liderliğinde olan bir coğrafya kastedilmektedir. NATO ise bu coğrafyanın güvenlik merkezi olarak en önemli unsur konumundadır. SSCB'nin dağılmasıyla dünyanın iki bloğa bürünmüş görüntüsü ortadan kalkmış ve Kazakistan 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan ederek Türkiye'nin de içinde yer aldığı Atlantikçi blok ile tanışmıştır. Aslında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yaratılan tablo, Batı ile bütünleşmenin bir tercih değil bir zorunluluk haline geldiğini göstermiştir. Bu çerçevede Kazakistan'ın dünya sistemine uyum sağlama yolunda izlediği stratejinin temelini Batı'ya yakınlaşma süreci oluşturmuştur. Kazakistan'ın ABD, AB ve NATO ile yürüttüğü ilişki ve işbirliğinin Kazakistan'ın Türkiye politikasını nasıl etkilediği üzerinde duracak olan bu bölüm, Kazakistan'ın Türkiye politikası hakkında somut çıktılara vurgu yapacaktır. ABD için Kazakistan

[192] Dastan Eleukenov, "Perspectives on Security in Kazakhstan", *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, (Ed) Gary K. Bertsch ve diğerleri, Routledge, London 2000, s. 243.
[193] Albert Meneshashvili, "Security and Foreign Policy in the Central Asian and Caucasian Republics", *http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/menteshashvili.pdf*, (14.10.2014), s.18.
[194] Richard Weitz, "Kazakhstan and the Commonwealth of Independent States", 13.02.2012, *http://www.sldinfo.com/kazakhstan-and-the-commonwealth-of-independent-states/* (01.09.2015).

sorun üreten bir ülkeden ziyade fırsatlardan yararlanmak isteyen bir ortak konumundadır. Kazakistan ise ABD'nin özellikle bağımsızlığın kazanılmasından sonra Kazakistan'a destek vermesini ve Almatı'da elçilik açmasını çok önemsemektedir.[195]

3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanımasından hemen sonra iki ülke arasında ekonomi ve Hazar bölgesindeki enerji kaynakları temelli sıcak ilişkiler kurulmuştur. Ancak SSCB'nin ani ve hızlı çöküşü sonrası, tıpkı diğer devletler gibi, ABD'de bölgeye yönelik nasıl bir politika izleyeceğinin cevaplarını arıyordu. Braterskii'nin ifadesiyle "ABD, bölge ülkelerine yönelik herhangi bir tutarlı ve kapsamlı politikadan yoksundu."[196] Hunter'e göre ABD'nin siyasi yaşamın desteklenmesi, bağımsızlığın ve devletleşmenin güçlendirilmesi ve piyasa reformlarının gerçekleştirilmesi gibi genel bir siyaseti vardı. Ne yeniden bir Sovyet İmparatorluğu ne de İran'ın devreye girmesiyle oluşturulacak muhtemel bir İslam dünyası fikrine sıcak bakıyordu. Bu amaç doğrultusunda 30 Ekim 1992 yılında "Özgürlüğe Destek" adlı yeni bir yasa ile Uluslararası Para Fonu (IMF) üzerinden Kazakistan'a yardım ulaştırmıştır. ABD bu dönemde İran ve Rusya'nın proaktif bir dış politika izleme ihtimaline karşı Türkiye devletini bu ülkelere örnek göstermeye başlamıştı. Türkiye ise Özal'ın inisiyatifi ile hem bu bölgede ABD'nin desteğini almak hem de kendi hedeflerini gerçekleştirmek için ABD'nin yanında yer almıştır. Hatta bu dönemde dile getirilen ve yukarıda açıklanan Türk modeli, Kazakistan ve diğer Türk devletleri tarafından örnek alınmıştır.[197]

ABD'nin desteklediği demokratikleşme ve piyasa ekonomisinin hızla gelişmesi politikası Kazakistan tarafından da benimsenmiştir. Bu doğrultuda 1994 yılında ABD ve Kazakistan arasında, ilişkileri karşılıklı güvene dayandıran, uzun süreli ve güçlü bir

---

[195] Almagül İsina, "Kazakistan ve ABD Arasındaki Stratejik Diyalog", *TASAM*, 18.10.2006, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/437/kazakistan_ve_abd_arasindaki_stratejik_diyalog (22.12.2014).
[196] Maxim. B. Braterskii, *ABD ve Asya'nın Problemli Ülkeleri (SŞA i Problemnie Stranı Aziya),* İsk Ran Yay. Moskova 2005, s. 240.
[197] Shireen Hunter, "Central Asia Since Independence", *The Washington Papers*, No. 168, Westport, Praeger 1996, ss. 157-159.

işbirliği için "Demokratik Ortaklık" antlaşması imzalanmıştır.[198] Güvenlik ve ekonomi temelli olan bu antlaşma Kazak-Amerikan ilişkilerinin çerçevesini belirlemiş ve stratejik ortaklığın başlangıcını teşkil etmiştir.[199] Kazak toprakları stratejik konumundan dolayı SSCB döneminde balistik ve nükleer başlık taşıyan kıtalar arası füze rampalarının konuşlandırıldığı bir bölge haline getirilmiştir. SSCB döneminde Kazakistan, nükleer denemelerin yapıldığı ve depolandığı bir coğrafya olduğunu savunan Jim Nichol, özellikle bağımsızlığın kazanılmasından hemen sonra Kazakistan'ın uluslararası arenaya uyum sağlamak için Batı'nın ve ABD'nin teşvikiyle 1991'de nükleer başlık taşıyan füzelerden vazgeçmiş, bütün nükleer araştırma merkezlerini kapatmış ve nükleer fabrikalarını imha etmiştir.[200]

Kazakistan bu süreçte nükleer silahların kullanımını yasaklayan antlaşmalara imza atmıştır. Kazakistan, Mayıs 1992'de Stratejik Saldırı Silahların Azaltılması Antlaşması'nı ve buna ek olarak Lizbon Protokolü'nü imzalamıştır. Ekim 1992'de ABD ve Kazakistan arasında, Kazakistan toprakları üzerindeki nükleer silahların sökülmesine ilişkin imzalanacak çerçeve antlaşma üzerinde görüşmeler yapılmış ve 13 Aralık 1993'de ABD Başkan Yardımcısı Albert Gore bu konuda bir sözleşme imzalamak ve Kazakistan'a güvenlik teminatı vermek amacıyla Almatı'ya gelmiştir.[201] Washington yönetimi, nükleer silahlarını sökmesine yardım etmek için Kazakistan'a 88 milyon ABD doları hibe etmiştir.[202] Bu doğrultuda 1994 yılı içinde imzalan en önemli antlaşma, 5 Aralık 1994'te imzalanan, SSCB'nin dağılmasıyla Beyaz Rusya, Ukrayna ve Kazakistan'da kalan nükleer silahların imhası ve Rusya'ya teslim edilmesine yönelik antlaşma olmuştur.[203]

---

[198] Ainur Nogayeva, a.g.e., ss. 216-217.
[199] Maruyert Zhylkysbayeva, *a.g.t.*, s. 72.
[200] Jim Nichol, "Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests", *Congressional Research Service, The Library of Congress,* 2006, ss. 12-13, http://fpc.state.gov/documents/organization/76879.pdf (17.09.2015).
[201] Anar Somuncuoğlu, *ABD'nin Demokrasi Özendirme Politikası: Kazakistan Örneği*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 129.
[202] Maruyert Zhylkysbayeva, *a.g.t.*, s. 149.
[203] Council on Foreign Relations, *Budapest Memorandums on Security Assurances*, 5 Aralık 1994, http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484 (03.05.2015).

İki ülke arasındaki ilişkiler bu süreçten sonra ivme kazanarak ilerlemiştir. Bölgenin ABD için taşıdığı önemin giderek farkına varılmasıyla beraber Temmuz 1999'da Amerikan Kongresi'nden geçen "İpek Yolu Strateji Yasası", ABD'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik politikalarının ana hatlarını açıkça ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. İpek Yolu Stratejisi, Amerika ve Amerikalı girişimcilerin bölgedeki ekonomik ve ticari çıkarlarının arttırılmasını kolaylaştıracak bir eksen üzerine oturtularak demokratikleşmenin sağlanmasından insan haklarının desteklenmesine kadar Amerika'nın küresel vizyonu ile paralel diğer unsurlara yer vermiştir.[204]

ABD ile ekonomik ilişkilerin yanı sıra siyasi ilişkilerin de gelişmesini isteyen Kazakistan, 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra Orta Asya bölgesine giriş yapan ABD'ye hava sahasını açarak ABD savaş uçaklarının hava sahasını kullanmasına izin vermiştir. ABD, bölgenin tek bir güç tarafından domine edilmesini istemediği için bölgede sıcak çatışma merkezlerinin oluşmasına karşı tutum sergilemiştir. Kazakistan da bu anlamda Rusya, Çin ve Batılı ülkeler ile farklı politikalar izleyerek bölgenin sadece tek bir ülke hegemonyasında olmaması için çaba harcamıştır (harcamaktadır). Ayrıca, 11 Eylül sonrasında ABD'nin diğer büyük güçlerle ilişkilerinde köklü bir değişim söz konusu olmuştur.[205] ABD'nin 2001 sonrası bölgede enerji boru hatları ile ilgili projeler ürettiği görülmüştür. Bluth'a göre Rusya'nın bölge üzerindeki genel etkisi, yükselen Çin tehdidi ve İran'ın saf dışı bırakılmak istenmesi nedeniyle bölgede enerji oyununun önemli bir parçası olmak, ABD'nin bölge siyasetinin amacı haline gelmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında ABD'nin Kazakistan siyaseti SSCB'den kalma

[204] İpek Yolu Stratejisi'ne göre: (I) Tarihi İpek Yolu, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan geçmekteydi. (II) Bu hat üzerindeki ülkelerin karşılıklı işbirlikleri hem bağımsızlıklarını hem de demokratik ilkelerin benimsenmesi ile piyasa ekonomisine hız verecektir. (III) Orta Asya ve Güney Kafkasya ülkeleri arasında ilişkilerin güçlendirilmesi bölgenin istikrara kavuşmasına da hizmet edecektir. (IV) Demokrasi ve ekonominin gelişimi uluslararası özel sektör yatırımcılarının bölgeye girişlerine yardım edecektir. (V) Bölgedeki ülkeler Müslüman olmalarına karşın ABD ile yakın ittifak kurmak isteyen laik yönetimlere sahiptirler. (VI) Bu bölgede, ABD'yi özellikle petrole bağımlı olmaktan kurtaracak önemli enerji kaynakları bulunmaktadır. Text of the Silk Road Strategy Act of 1999, *Back to H.R. 1152* (106th Congress, 1999–2000), http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h106-1152 (11.05.2015).

[205] İvo H. Daalder - James B. Steinberg, "The Bush National Security Strategy: An Evolution", October 2002, *www.brookings.edu.com/policybriefs/pb109.html* (01.05.2015).

nükleer silahların imha edilmesi üzerine yoğunlaşmışken, 1990'ların ikinci yarısında jeopolitik öneme haiz Hazar bölgesi önem kazanmıştır.[206]

2000 sonrası dönemde ise ikili ilişkilerin ana unsuru uluslararası terörizmle mücadele olmuştur. Nitekim Nazarbayev, ABD'ye terörle mücadelede tam destek vererek uluslararası toplumun birleşip terörle mücadele konusunda ortak bir tavır takınmasının gerekliliğini belirtmiştir.[207] Ancak ABD'nin Kazakistan'a duyduğu ilgide dönem dönem azalmalar yaşanmıştır. Örneğin ABD, terörle mücadelenin tavan yaptığı 2003-2004 yılları arasında Özbekistan ve Kırgızistan'a daha çok yönelse de Kazakistan'ın Orta Asya'nın en istikrarlı devleti olması bu ülkeyi hep ön plana çıkarmıştır. Amerikan Kongresi zaman zaman Kazakistan'ı ülkedeki insan hakları ihlalleri ve anti-demokratik tavırları nedeniyle eleştirse de, 2005 yılında Astana ile ilişkilerin korunması yönünde kararlar alınmıştır. 2006 yılında Nazarbayev'in Washington'a yaptığı ziyaret ile Kazakistan'ın bölgenin lideri olduğu algısı güçlenmiştir. Bu zirveden sonra 2010 yılında Nazarbayev Amerika'ya gidip Başkan Obama ile görüşerek hem Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği için destek istemiş hem de AGİT başkanlığı için istişarede bulunmuştur. Nazarbayev 22 Eylül 2011 yılında Birleşmiş Milletler (BM) toplantısında Başkan Obama ile tekrar görüşerek Amerika tarafından ortaya atılan "Yeni İpek Yolu" programı ile alakalı olarak bilgilendirilmiştir. Amerika, bu program ile Afganistan'ı Güney ve Orta Asya ile buluşturarak bir ekonomi ve ulaşım ağı kurmak istiyordu. Nazarbayev ise bu programın merkezi uygulayıcısı olacağını ifade edip desteklerini sunmuştur.[208]

16 Mart 2012'de Obama, Nazarbayev ile Seul'deki Nükleer Güvenlik Zirvesi'nde bir görüşme yaparak Kazakistan'ın DTÖ üyeliği için tekrar söz vermiş ve Kazak halkının Nazarbayev'e duyduğu derin sevgiden övgüyle bahsetmiştir. İki ülke arasındaki en önemli ilişkiler esasen ekonomi alanında gerçekleşmektedir. Amerika

---

[206] Christoph Bluth, *Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin NATO'nun Güvenliğine Etkileri*, SAREM Yayınları, Ankara 2004, s. 147.
[207] Nursultan Nazarbayev, *Kritik On Yıl*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012, ss. 30-31.
[208] Kazakistan–ABD İlişkileri (Kazakhstan Rispublikası - AKŞ Karımkatınastarı), 22.02.2015, http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stanny-yntyma-tasty-y/amerika-memleketterimen-atynastar/8-material-aza/86-aza-stan-respublikasy-men-amerika-ramy-shtattary-arasynda-y-atynastar (05.15.2015).

özellikle Chevron, Texaco, Exxon Mobile, ConocoPhillips ve Oryx şirketleri ile enerji piyasasında lider rolü oynamaktadır. Aslında iki ülke arasında 2002'de Kazak-ABD Enerji İşbirliği Komisyonu'nun kurulması; 2004 yılında Ticaret ve Yatırım Antlaşması'nın imzalanması, 2006'da Ekonomik Kalkınma Programı'nın kabul edilmesi ve 2007'de Kazak-Amerikan Yatırım Forumu'nun kurulmasıyla enerjiden tarıma, alt yapıdan nükleer silahsızlanmaya kadar birçok konuda anlaşma sağlanmıştır. Dünya Bankası verilerine göre Kazakistan'daki en büyük yatırımcılardan biri olan ABD için iş yapılabilirlik açısından 2012'de 185 ülke arasında 49. olan Kazakistan, sonraki yıllarda bu sıralamada gerilere düşmüş; 2014'te 76. ve 2015'te 77. olabilmiştir. ABD en büyük yatırımlarını enerji alanında yapmaktadır.[209] 2013'e kadar ABD'nin Kazakistan'a yaptığı yatırımın toplam tutarı 17,9 milyar dolar olmuştur.[210]

ABD'nin Kazakistan'a yönelik politikasının üç önemli temeli vardır. Almagül İsina'ya göre birincisi, pazar ekonomisinin ve demokratik reformların ön plana çıkartılarak geliştirilmesi; ikincisi, uzun dönemli ilişkilerin temini için bölgesel güvenlik ve işbirliğinin sağlanması; üçüncüsü ise ABD'nin küresel çaptaki ekonomik ve enerji konusundaki çıkarlarıdır. Ayrıca uluslararası teröre karşı mücadele de Kazakistan ve ABD için öncelik niteliği taşıyan enerji kaynakları kadar önemlidir. ABD, Kazakistan için ülkenin demokrasisine ve sosyal bakımdan yeniden yapılanması sürecine katkıda bulunduğu, ekonomik açıdan yapmış olduğu büyük yatırımların ülke ekonomisine sınıf atlattığı ve Kazakistan'ın sadece bir bölgede değil dünya çapında tanınmaya başlamasına katkı sağladığı için önemlidir.[211]

ABD'nin Kazakistan için özellikle ekonomik anlamda çok önemli bir anlamı olduğu düşünülürse Türkiye'nin Kazakistan için ekonomik bir güç olarak kabul edilmeyeceği kolayca anlaşılabilmektedir. ABD'nin Orta Asya bölgesinde eskiye nazaran daha edilgen bir rol oynadığı bunun da ABD'nin değişen bölge politikaları ile

---

[209] Doing Business 2015, *Economy Profile of Kazakhstan*, 12th Edition, http://www.doingbusiness.org/~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/KAZ.pdf (02.03.2015).

[210] Richard Weitz, "Kazakhstan Investment, Part 1: Europeans Dominate Inward Foreign Direct Investment", *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 10, Issue: 10, 2013.

[211] Almagül İsina, Kazakistan ve ABD Arasındaki Stratejik Diyalog, 18.10.2006, *TASAM*, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/437/kazakistan_ve_abd_arasindaki_stratejik_diyalog (22.12.2014).

ilgili olduğu söylenebilir. Zira SSCB'nin çökmesiyle birlikte Rusya, Çin ve İran dışındaki bölge güçlerinin Kazakistan'da nüfuz sahibi olmalarını destekleyen ve bu anlamda Türkiye'yi diğer Türk devletleri ve Kazakistan'a model ülke olarak yansıtan ABD, zamanla Hindistan, Japonya ve AB'nin de bu bölgede desteklenmesini savunmuştur.[212]

Dolayısıyla ABD ve Kazakistan arasındaki ilişkiler, Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde özellikle Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Türkiye'nin ABD tarafından model ülke olarak gösterilmesinde önemli bir rol oynamıştır. ABD'nin ülkedeki varlığı özellikle NATO vasıyasıyla ve ayrıca Türkiye'nin faal katılımıyla devam etmektedir. Kassanova'ya göre, Türkiye'nin NATO'nun en büyük ikinci ordusuna sahip olması Kazakistan için NATO ve ABD ilişkilerini yoğunlaştırmak adına önemli bir unsurdur. Kazak yetkililer için Müslüman ve laik Türkiye'nin NATO içinde böylesine önemli bir yere sahip olması Kazakistan'ın güvenliği için önemli denge unsurlarından biridir.[213] Nitekim 2006 yılında Brüksel'deki NATO karargâhını ziyaret eden Nazarbayev, NATO'nun Özbekistan'ı kaybettiğini, Kırgızıstan'daki üssünün akıbetinin belirsiz olduğunu Kazakistan'ın ise Türkiye'nin desteği ile ilerleyen dönemlerde NATO'nun askeri ve siyasi çıkarlarının merkezine yerleşebileceğini vurgulamış ve Türkiye'nin NATO'daki varlığının ve Amerika ile olan ilişkilerinin Kazakistan için öneminin altını çizmiştir.[214] Bu açıdan değerlendirildiğinde Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde ABD, 1990'larda Türk modelini önererek, 2000 sonrası ise NATO vasıtasıyla etkili bir faktör olmuştur.

---

[212] M. Akif Kireçci, "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları", *Ahmet Yesevi Üniversiteis (Rapor)*, Yayın No: 3, Ankara 2011, ss. 44-45.

[213] Nargis Kassanova ile Mülakat, "View From Kazakhstan to Kazakh-Turkish Relations", *Akademik Perspektif*, 11.02.2015, http://en.akademikperspektif.com/2015/02/11/view-kazakhstan-kazakh-turkish-relations/ (15.05.2015)..

[214] "Kazakistan'da NATO'nun aracısı Türkiye", *Sol Haber Günlük Siyasi Gazete,* Sayı, 205, 12 Aralık 2006, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=6114, (01.02.2015).

3.2.2. Avrupa Birliği

Kazakistan ve AB arasındaki ilişkiler resmi olarak 1995 yılında imzalanan ancak 1999 yılında yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması ile başlamıştır.[215] Bu antlaşma ile Kazakistan'daki yasal düzenlemelerle AB'nin sahip olduğu norm ve değerler arasında bir uyum ve standart yakalanması amaçlanmıştır. İmzalanmasından 4 yıl sonra yürürlüğe girmesinin nedeni, hem AB Parlamentosu içinde insan hakları ve demokrasi konularından Kazakistan'a güvenilmemesi hem de Nazarbayev'in deyimiyle ülkenin tam demokrasiye geçememiş olmasıdır.[216] AB tarafından Orta Asya'ya yönelik geliştirilen en kapsamlı politika Almanya'nın dönem başkanlığı sırasında yürütülen yoğun çalışmaların neticesinde 2007'de resmiyet kazanan AB ve Orta Asya: Yeni Bir Ortaklık için Strateji Belgesi'dir (European Union-Central Asia: Strategy for a New Partnership). İlk kez teknik yardımların dışında stratejik işbirliğini geliştirmeye yönelik olan bu belgenin temel özelliği, Orta Asya ile yürütülen ilişkilerin güvenlik ve istikrar üzerine bina edilmiş olmasıdır.[217] Bu strateji belgesinin üç alan üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölgenin istikrarı sadece AB için elzem değil Hazar Denizi, Afganistan ve Rusya için de önemlidir. Bu nedenle AB, Orta Asya ile ilgili politikalar üretirken bu ülkenin uluslararası kurumlarla olan ilişkilerinin geliştirilmesini arzulamıştır. İyi yönetim ve istikrarlı bir kalkınma ile bunun gerçekleşebileceği tasarlanmıştır.[218]

Kazakistan, AB'nin Orta Asya'daki en büyük ticaret ortağıdır. İşbirliği belgesinin en önemli ayağı AB'nin enerji arz güvenliğidir. Zira AB'nin kendi enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla gösterdiği çabalar, Kazakistan'da özellikle yabancı yatırım ortamını güçlendirmiş ve bölgedeki mevcut enerji kaynaklarının üretimindeki

---

[215] Ortaklık ve İşbirliği Antlaşmalarının içeriği bölgede yer alan devletlerin kendi içyapılarına göre değişiklikler göstermekte, lakin temelde siyasi diyalog, ekonomik işbirliği ve yatırım gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. International Crisis Group, "Central Asia: What Role fort he European Union?", *Asia Report*, Number 113, April 2006, http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4065&1=1 (22.12.2014).

[216] Nursultan Nazarbayev, *Yüzyılların Kavşağında* (Ğasırlar Toğısında), Bilig Yayınları, Ankara 2000, s. 88.

[217] Council of the EU, *EU and Central Asia, Strategy for a New Partnership*, http://eeas.europa.eu/central_asia/docs/2007_eu_strategy_new_partnership_centralasia_en.pdf, (18.012.2012).

[218] M. Murat Erdoğan, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları", *Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi (Rapor)*, Ankara Eylül 2011, s. 37.

verimliliği artırmıştır.[219] Kazakistan'ın AB'ye olan ilgisinde istikrar ve enerji kaynaklarına ulaşım en önemli parametrelerdir.[220] Ortaklık ve işbirliği antlaşmaları ile çerçevesi çizilen ilişkileri uygulayacak belli başlı araçlar vardır. Bunlar, TACIS (Technical Assistance to Countries of Independent States), TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia), ve INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) gibi araçlardır.

TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım) yardımları, AB'nin değerleri doğrultusunda küçük ve orta boy işletmelerin güçlendirilmesi, şirketlerin yeniden yapılandırılması, taşımacılık, bankacılık eğitimi, tarım, çevre, yeni hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, iletişim ve enerji gibi alanlara ayrılmıştır.[221] Çayhan'a göre TACIS programının amacı, sosyalist ekonomik düzen sonrasında bu ülkelerin pazar ekonomisine geçişini sağlayarak demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi temelde AB ilkeleri olan değerleri geliştirmektir. 2001 yılına kadar eğitim, enerji, taşımacılık, endüstriyel ve ticari girişimcilik ve gıda üretimi gibi beş temel sektörün iyileştirilmesi üzerinde yoğunlaşılmıştır.[222] INOGATE (Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı), enerji konusunda çok büyük ölçüde dışa bağımlı olan AB'nin enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla 1995'te geliştirilmiştir. Kazakistan gibi Türkiye'yi de kapsayan programın temel hedefleri bölgesel petrol ve gaz ürünlerinin modernize edilip daha iyi hale getirilmesidir. INOGATE özü itibariyle, AB'nin enerjide, özellikle Rusya'ya karşı tek taraflı bağımlılığını bertaraf etmek için geliştirilen stratejilerin desteklendiği bir programdır.[223]

---

[219] Central Asia: *EU Commissioner Seeks Closer European Ties*, January 16, 2007, http://www.rferl.org/content/article/1074059.html, (12.05.2015).

[220] AB'nin Orta Asya'ya yönelik politikalarında enerjinin rolü bu bölgenin sahip olduğu zengin enerji kaynakları sebebiyle yadsınamaz bir realitedir. Dolayısıyla bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Seyfettin Erol, "EU's New Central Asian Policy and its Energy Dimension", *The Journal of Turkish Weekly*, 1 April 2007.

[221] The European Commission, "Tacis Programme 1991–2006, A Success Story", *http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/annual_programmes/tacis_success_story_final_en.pdf* (17/04/2014).

[222] Esra Çayhan, "The European Union's Central Asia Strategy" *Bilig*, Sayı 26, 2003. s. 38.

[223] INOGATE hakkında detaylı bilgi ve enerji nakil güzergâhlarını görmek için bkz. *Interstate Oil and Gas Transport to Europe http://www.inogate.org/en/participating/signatory/document_view*, (18.04.2014).

TRACECA (Avrupa–Kafkasya–Asya Ulaştırma Koridoru Programı) ise Orta Asya cumhuriyetlerini yakından ilgilendiren önemli bir programdır. Mayıs 1993'te İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması amacıyla Avrupa Komisyonu, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Orta Asya devletlerinin katılımı ile Brüksel'de bir konferans düzenlemiştir. Konferans neticesinde Avrupa'dan, Karadeniz üzerinden Kafkasya'ya ve Hazar Denizi'ne, oradan da Orta Asya'ya batı-doğu ekseninde bir taşıma koridoru geliştirmek amacıyla bu ülkelerin ticaretini güçlendirecek ve onları uluslararası ekonomiyle bütünleştirecek AB finanslı bir teknik yardım programı oluşturulmuştur.[224] Bu program ile enerji kaynaklarına sahip tedarikçi ülkelerin gelişimi amaçlanırken Avrupa'nın enerji arz güvenliği de sağlanmaya çalışılmaktadır.[225] Bu proje Rusya'nın güneyinde bir Avrasya koridoru oluşturmayı amaçladığı için ABD tarafından da desteklenmiştir.[226]

TACIS, INOGATE ve TRACECA programları ile bölgedeki istikrarın korunması, AB için önemli olan enerjinin Avrupa'ya taşınması için alt yapı çalışmalarının yapılması ve enerji kaynaklarında çeşitlilik sağlanarak Rusya'ya olan yüksek bağımlılığın azaltılması amaçlanmıştır.[227] Bu üç programın Kazakistan için önemi büyüktür. Zira AB'nin varlığı bu üç program vesilesiyle Kazakistan'da bilinmeye başlanmış, AB normlarına uyabilmek ve yabancı yatırım çekebilmek için ülkede Yabancı Yatırımcılar Kanunu çıkartılmış, ülkedeki özel sektör ve sivil toplum kuruluşları desteklenerek kurumsallaşma adına adımlar atılmaya başlanmıştır.[228] Kazakistan için sahip olduğu petrolü Batı'ya ulaştırmada Rusya'yı devre dışı bırakma şansı yaratması da ayrıca önemlidir. Kazakistan'ın gaz ve petrol pazarının çeşitlenmesi ve ekonomik açıdan güçlenmesi, kaynaklarını Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Tiflis-Erzurum yoluyla Türkiye üzerinden Batıya aktarması Türkiye'yi Kazakistan için

---

[224] İsmail Bozdemir, "Avrupa Birliği–Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Ekonomik İlişkileri", *http://www..dtm.gov.tr/dtmtdcg/* (11.05.2015).
[225] TRACECA Türkiye Ulusal Sekreterliği, http://www.traceca.org.tr/ (13.04.2015).
[226] Erdoğan, *a.g.r.*, s. 51.
[227] S. Rıdvan Karluk, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", 2009, *http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc* (11.05.2015).
[228] International Crisis Group, "Central Asia: What Role for the European Union?", *Asia Report,* 113, 10 April 2006.

önemli hale getirmektedir. Başka bir ifadeyle Türkiye, Kazakistan için enerji rotalarını çeşitlendiresi açısından Rusya'ya alternatif bir güzergâh üzerindedir.[229]

Bunların dışında Erdoğan'ın da belirttiği gibi bu üç program Kazakistan için uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizmin engellenmesi, illegal göçle mücadele ve karşılıklı ticaret alanlarının açılması gibi önemli anlamlar da ifade etmektedir.[230] Kazakistan için AB'nin bir diğer önemi ise ticaret hacmi ve yabancı yatırımlardır. Nitekim Avrupa Komisyonu verilerine göre AB ile 2014'teki toplam ticaret hacmi 30 milyar Avroya ulaşmıştır.[231] AB'nin Kazakistan'daki toplam yatırım tutarı ise 180 milyar dolar civarında olmuştur. Kazakistan'a en fazla doğrudan yabancı yatırımı yapan AB ülkesi 49 milyar dolar ile Hollanda'dır. Bu ülkeyi 24,7 milyar dolar ile İngiltere izlemektedir. Kazakistan'a doğrudan yatırım yapan diğer ülkeler ise Almanya, Fransa, İtalya ve İsviçre'dir.[232]

Bu programlar ile birlikte AB'nin Kazakistan için ne anlam ifade ettiğini 2008 yılında halka hitap ettiği bir toplantıda anlatan Nazarbayev, Kazakistan'ın "Avrupa Yolu 2009-2011" stratejisini açıklamıştır. Bu strateji belgesi ile iç yapıda var olan hukuki meseleleri çözüme kavuşturmayı, AB'nin kurumsal ve hukuki normlarını benimsemeyi, teknoloji, enerji, ulaşım, ticaret, yatırım ve insani yardım konularında yoğun bir işbirliği içinde olmayı amaçladıklarını belirtmiştir. Bu yeni vizyon belgesi ile Kazak yönetimi, kendi vatandaşlarının refah seviyesinin artırılmasının devletin birincil görevi olduğunu ve bu bağlamda AB ile daha yakın bir işbirliği sağlayacağını beyan etmiştir.[233] Eylül 2011'de AB ve Kazakistan yeni bir "Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması" imzalayarak özellikle ekonomik ilişkilerde genişletilmiş bir işbirliği

---

[229] M. Turgut Demirtepe, *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2008, ss. 75-76.

[230] Erdoğan, *a.g.r.*, s. 51.

[231] European Commission, "Trade, Countries and Regions: Kazakhstan", 22.04.2015, *http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/kazakhstan/*, (15.06. 2015);
European Commission, "European Union, Trade in goods with Kazakhstan", *http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113406.pdf* (15.05.2015).

[232] "Kazakistan'a yapılan yatırım 180 milyar dolar", *Dünya Gazetesi,* 20.05.2014, http://www.dunya.com/dunya/ulkeler/kazakistana-yapilan-yatirim-180-milyar-dolar-228423h.htm (18.08.2015).

[233] Republic of Kazakhstan State Programme, "Path to Europe 2009-2011", Astana 2008, *http://www.kazakhstanlive.com/Documents/Path%20to%20Europe.pdf*, (12.07.2015).

amaçlamışlardır. Bu antlaşma 1999 yılında aynı isimle imzalanan antlaşmanın güncellenmiş versiyonudur. Temel amaç ikili ilişkileri güçlendirip yatırım ve karşılıklı ticareti maksimum seviyeye çıkarmaktır. 9 Ekim 2014'te ise, Avrupa Komisyonu Başkanı J. M. Barroso ve Nazarbayev arasında 2011 yılında imzalanan antlaşmayı yeni bir seviyeye taşıyacak olan yeni bir ortaklık antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Kazakistan'ın DTÖ'ye katılımı[234] konusunda AB'nin tam desteği alınmıştır.[235]

Atlantikçilik kısmında incelenen AB ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin Türkiye söz konusu olduğunda önem arz ettiği başka bir durum daha mevcuttur. Örneğin Kazakistan ve Türkiye, topraklarının büyüklüğü açısından hem Asya kıtasında hem de Avrupa kıtasında belli oranda topraklara sahip ülkelerdir. Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen önemli faktörlerden biri de Türkiye'nin AB'ye olan üyelik sürecidir. Bu süreç Nursultan Nazarbayev tarafından da önceden beri desteklenmektedir. Nitekim kendisi 2009 yılında TBMM'de yaptığı konuşmada Kazakistan'ın temeli sağlam, ekonomisi gelişmiş, dünyada kendine saygın bir yer edinmiş bir devlet olma durumunu sürdürmek istediğini ve Türkiye'nin AB üyeliğini

---

[234] Kazakistan'ın DTÖ'ye üyeliğine ilişkin müzakerelerin tamamlanmasına yönelik yapılan Çalışma Grubu'nun son toplantısı 22 Haziran 2015 tarihinde Cenevre'de gerçekleştirilmiştir. Kazakistan ilk başvurusunu 29 Ocak 1996 tarihinde yapmıştır, ancak ülkenin DTÖ üyeliğine yönelik görüşmelerin tamamlanması 19 yıl sürmüştür. Kazakistan, DTÖ'nün 15-19 Aralık 2015 tarihleri arasında Kenya'da düzenlenen Onuncu Bakanlar Konferansı'nda resmi olarak Örgütün 162. üyesi olmuştur. Kazakistan'ın AEB'ye üye ülkelerden biri olması üyelik sürecini hem Kazakistan hem de DTÖ açısından biraz karmaşık hale getirse de, dış ticaretinin %90'ı DTÖ üyesi ülkelerle olduğundan Kazakistan'ın örgüte katılması, Kazak şirketlerinin yabancı piyasalara daha kolay ulaşımını sağlayacak ve dolayısıyla DTÖ'ye katılım, ülkenin ekonomisini olumlu yönde etkileyebilecektir. Ayrıca, Örgüte üyelik ile beraber ülke vatandaşlarına geniş ve yüksek kaliteli ürün yelpazesi sunulacak ve yurt içi piyasalarda rekabetin iyileştirilmesi sağlanabilecektir. Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in özellikle önem gösterdiği bir diğer konu da üyelik sonrasında Kazakistan'daki mevcut doğrudan yabancı yatırım girişini teşvik etmek amacıyla yurt içi hukuki düzenlemelerin DTÖ'nün anlaşmalarıyla uyumlu hale getirilmesidir. Çünkü günümüzde Kazakistan'a önemli miktarlarda yatırım yapan Hollanda, ABD, İsviçre, İtalya, İngiltere, Çin ve Fransa gibi ülkeler aynı zamanda DTÖ'ye üye ülkelerdir. Üyeliğin faydalarından biri de ticaret ve ekonomik konulardaki sorunların çözüme kavuşturulmasında uluslararası mekanizmaların ve kurumların kullanılmasının mümkün hale gelmesi olacaktır. "DTÖ, ülkelere ticaret ile ilgili problemlerini müzakereler yoluyla eşit şartlarda çözebilmeleri için yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, örgüte katılımla birlikte Kazak şirketleri ekonomik ve hukuki alanda sağladıkları faydaların korunmasını garanti altına alabilmek için DTÖ'ye başvurabileceklerdir". Ayrıntılı bilgi için Eurasian Research Institute, "Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğin Kazakistan'a Getirileri", *Weekly e- bulletin*, 30.06.2015 - 06.07.2015, No: 27, s. 1. http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_27.pdf (11.08.2015).

[235] Delegation of the European Union to Kazakhstan, "Chronology of bilateral relations", *http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/eu_kazakhstan/chronology/index_en.htm* (12.07.2015).

gönülden desteklediğini ifade etmiştir. Bununla beraber Türkiye'nin yüzünü biraz Doğu'ya çevirmesi gerekliliğini de vurgulamıştır.[236]

Türkiye'nin muhtemel bir AB üyeliğinin gerçekleşmesi durumu Kazakistan'ı da bu konuda destek vermeye itmektedir. Çünkü Kazaklar için stratejik kaynak Avrupa'dır.[237] Anar Somuncuoğlu'na göre "Türkiye'nin Avrupa ülkesi olarak görülmesi Kazakistan tarafından önemseniyor. Zaten Türkiye, Kazak Dışişleri Bakanlığ'ının web sitesinde Avrupa ülkeleri arasında gösteriliyor. Türkiye'nin önemi aslında buradan gelmektedir. Türkiye, Kazakistan'ın gelişmesine, modernleşmesine ve dünya ile eklemlenmesine katkıda bulunacak önemli bir aracı ülke olarak görülmüştür."[238] Zira Avrasya uzmanı Nargis Kassanova'ya göre Türkiye, sadece Asya ve Avrupa kıtası arasında yer alan bir köprü değil, aynı zamanda yüzünü belli bir noktaya kadar Batıya dönmüş, Müslüman ve laik olan Kazakistan için zihinsel bir köprüdür. Kassanova, "biz Türkiye'yi kendi kimliğimizden olan Avrasyalı bir ülke olarak telakki ettiğimiz için eğer bir gün Türkiye AB üyesi olursa bu bizim için de bir gün AB üyesi olma ihtimalini canlı tutacaktır*"* demektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin AB üyelik süreci içinde olması ve Batı ile kurduğu yakın ilişki, Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde etkili olan belirleyici bir faktördür.[239]

[236] "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009, s. 1.
[237] Bagdad Amreyev, *Doğu ve Batı Küreselleşme Çağrısı*, Hayat Yayınları, İstanbul 2011, s. 299.
[238] Anar Somuncuoğlu ile Mülakat, 01.10.2015, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
[239] Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, (11.02.2015).

3.2.3. Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü

Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (NATO), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da yaşanılan güvensizlik ve düzensizlik ortamında komünizmin yayılmasına karşı olan ABD önderliğinde oluşturulan, kapitalist ve anti-komünist üyelerin destekleriyle 4 Nisan 1949'da kurulan bir savunma örgütüdür. En belirgin özelliği, SSCB'nin yayılmacı tehdit ve tehlikelerine karşı örgüte üye olan ülkeleri korumak amacı güden askeri bir ittifak olmasıdır. Ancak 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, komünizmin ve Sovyet tehdidinin ortadan kalmasıyla, yeni bir konsept belirlenmiştir. 1991'de Roma Zirvesi'nde alınan kararlar gereği ve yeni tehdit ve risk değerlendirmeleri ile,NATO'nun güvenlik konseptinin stratejik öncelikleri değişmiş ve NATO artık Avrupa ve Atlantik bölgelerinde güvenlik sağlayıcı bir örgüte dönüştürülmüştür. NATO, 1999'daki Washington Zirvesi'nde yeni NATO Güvenlik Konseptini kabul ederek daha geniş bir Avrupa-Atlantik bölgesini savunmanın yanı sıra siyasi, ticari, sosyal ve çevre güvenliğinin sağlanması görevlerini de kabul ederek "çoğulcu güvenlik" topluluğuna dönüşmüştür.[240] Bu yeni anlayış ile NATO, örgüte üye olmak isteyen ülkelerden işleyen bir demokrasi, insan haklarına saygı, pazar ekonomisi, ordunun sivil otoritenin kontrolü altında olması ve komşu ülkeler ile iyi ilişkiler kurmasını şart koşmuştur.

Kazakistan, ulusal güvenliğinin muhafazası üzerine kurduğu dış politikasında NATO ile ilişki kurarak uluslararası camiadan destek almak istemiştir. Bu amaç doğrultusunda Kazakistan, önce Mart 1992'de Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne[241] üye olarak NATO üyesi ülkeler ile güvenlik odaklı diyalog ve askeri işbirliği kurabilme olanağına sahip olmuştur. Kazakistan ile NATO arasındaki işbirliği 27

---

[240] "NATO Public Diplomacy Division", *NATO Handbook*. Brussels, Belgium, NATO Headquarters, 2006. s. 18.

[241] Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte NATO, NATO'ya alternatif olarak 14 Mayıs 1955 yılında kurulan ve Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla dağılan Varşova Paktı'na üye olan ülkelere ve SSCB'nin çöküşünden sonra doğan yeni devletlere ulaşabilmek için 20 Aralık 1991'de Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ni (KAİK) kurmuştur. KAİK'in amacı üyeler arasında kurumsal bağları güçlendirmek ve güvenlik alanında işbirliğini yoğunlaştırmaktır. NATO'nun SSCB'nin dağılmasıyla oluşturduğu yeni stratejisinin bir uzantısı olarak kurulan KAİK, Soğuk Savaş boyunca takınılan tavrı, bu sürecin hem fiziksel hem de zihinsel kalıntılarını yok etmek için bir çerçeve, işbirliği, sağduyu ve sorumlulukların paylaşılmasına dayalı yeni bir süreç başlatmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Robert F. Simmons Jr, "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler", 2007, *http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.html* (16.05.2015).

Mayıs 1994'te imzalanan Barış İçin Ortaklık (BİO) antlaşmasıyla kurumsal bir çerçeveye oturmuştur. Bu antlaşmanın amacı ikili ilişkilere ve demokratik ilkelere bağlı kalarak barışa yönelik tehditleri azaltmak ve NATO üyeleri arasında güçlendirilmiş güvenlik ilişkileri tesis etmektir. Kazakistan'ın mevcut antlaşma vasıtasıyla gerçekleştirmek istediği amaç ise NATO ile askeri işbirliğini geliştirip bir yandan uluslararası bir güvence elde etmek, diğer yandan ise ülkeye yabancı yatırımcılar çekmektir. Kazakistan, barışı destekleme programları için kendi hava kuvvetlerinin içinden Barış Gücü Taburu tahsis ederek NATO ülkeleriyle askeri tatbikatlara katılmaktadır.[242] Bu amaç doğrultusunda 2006, 2007 ve 2009 yıllarında kendi ülkesinde terörizm ile mücadele için Bozkır Kartalı (Step Eagle) tatbikatı gerçekleştirmiştir.

Kazakistan ve NATO arasındaki ilişkiler kısaca aşağıdaki şekilde ilerlemiştir:

1992 Kazakistan Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne katıldı, 1997'de Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi olarak isim değişikliği yapıldı.

1995 Kazakistan resmi olarak Barış İçin Ortaklık (BİO) antlaşması imzaladı.

1997 Kazakistan, NATO ülkeleri önderliğinde olası bir savaş için Kazak askerlerinin eğitilmesi amacıyla "Bozkır Kartalı" adlı askeri tatbikatı gerçekleştirdi.

2002 Kazakistan İpek Yolu ağına etkili bir şekilde dâhil edildi.
Kazakistan BİO Planlama ve Gözden Geçirme Süreci'ne (PARP) katıldı.

2004 İstanbul toplantısında ittifak liderleri Orta Asya'ya özel önem verdiler. Bu doğrultuda NATO Orta Asya temsilcisi ve İletişim Sorumlusu atandı.

2005 Kazakistan NATO'ya Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP) tanıtım dokümanını sundu.

2006 NATO ve Kazakistan Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP) konusunda anlaşmaya vardılar.

2007 Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, NATO Karargâhını ziyaret etti.
NATO Bilimsel Ortaklık Ödülü 2007'de daha önce SSCB tarafından idare edilen Semipalantinsk bölgesinde radyoaktif bulaşıcılığın gözlemlenmesi adlı çalışmayı yapan Kazak ve Amerikalı bilim adamlarına verildi.
Al-Farabi Üniversitesinde NATO Bilgi Merkezi açıldı.

[242] Maruyert Zhylkysbayeva, *a.g.t.*, s. 106.

2008 Kazakistan Milli Kütüphanesinde NATO bölümü açıldı.
Kazak Savunma Bakanı Danial Akhmetov, NATO genel merkezini ziyaret ederek 2006-2008 dönemi Kuzey Atlantik Konseyi faaliyetleri ile ilgili bilgi verdi.

2009 NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, Kazakistan'ı ziyaret etti.
Kazakistan, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'ne Astana'da ev sahipliği yaptı.
Kazakistan, NATO afet müdahale tatbikatı Zhetysu'ya 2009 yılında ev sahipliği yaptı.

2010 Kazakistan Dışişleri Bakanı Kanat Saudabayev NATO'yu ziyaret etti.
NATO Kazakistan'ın da içinde bulunduğu bazı ülkeler ile demiryolu vasıtasıyla öldürücü olmayan ISAF'a ait kargoların Afganistan'a taşınması konusunda anlaştı.
Cumhurbaşkanı Nazarbayev NATO'yu ziyaret etti.

2011 NATO Genel Sekreter Yardımcısı, Siyasi İşler ve Güvenlik Politikası ve Orta Asya Özel Temsilcisi için James Appathurai, Kazakistan'ı ziyaret etti.

2012 Kazakistan'ın Dışişleri Bakanı Yerzhan Kazykhanov Chicago'da 25. NATO zirvesine katıldı.

2013 Kazakistan Dışişleri Bakanı, Erlan Idrissov, NATO Karargâhını ziyaret etti.[243]

Kazakistan, her ne kadar NATO ile ilişkilerine 1994 yılında imzaladığı Barış İçin Ortaklık antlaşmasıyla başlasa da, NATO'ya olan resmi bakışını, 24-25 Haziran 2009 yılında "Ortaklık Yoluyla Güvenlik" adı altında başkent Astana'da düzenlenen Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi toplantısı ile ortaya koymuştur. Dönemin Kazakistan Dışişleri Bakanı Marat Tajin, toplantının tarihte ilk defa Asya kıtasında ve Kazakistan'da düzenlenmesinin nedenini, Kazakistan'ın Orta Asya'nın güvenliği için NATO'nun en faal ortağı olması şeklinde açıklamıştır. Tajin'e göre Kazakistan, NATO'yu üye ülkeler ve diğer ülkeler arasında kurulacak muhtemel askeri ve siyasi diyalog için önemli bir platform olarak görmektedir.[244] Kazakistan'ın eski Savunma Bakanı Danial Ahmetov da, NATO ile olan ilişkilerin önemli olduğunu ve Kazakistan'ın 11 Eylül terör saldırıları sonrasında NATO dâhilinde oluşturulan uluslararası barış gücüne asker göndermesini hem Kazak ordusunun askeri

[243] NATO's relations with Kazakhstan, 22.02.2013, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm (15.05.2015).

[244] Aygerim Şilibekova, "Ortaklık Yoluyla Güvenlik, Kazakistan'dan NATO'ya Bakışlar", *21. Yüzyıl Dergisi*, Ekim 2009, s. 68. http://www.21yuzyildergisi.com/dergi/sayi-10-ekim-2009-kurt-acilimindan-kafkaslardaki-ic-savasa-ankara/149/ortaklik-yoluyla-guvenlik-kazakistandan-natoya-bakislar/ (16.05.2015).

modernizasyonu hem de terörizmle mücadele konusunda tecrübe kazanması için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Şilibekova'ya göre NATO vasıtasıyla Amerikan silah ve teknolojisinin Kazak askeri sanayisi içine girmesi Kazakistan açısından ABD'nin önemsenmesinin bir diğer nedenidir.[245]

Türkiye ise bu süreçte Kazakistan'a askeri, siyasi ve sosyal açıdan yardımcı olmuş, SSCB'nin dağılmasıyla Asya ve Avrupa arasındaki köprü görevinin yanında Orta Asya Türk devletleri ile olan tarihsel bağları nedeniyle de NATO'nun en öncelikli ülkelerinden biri haline gelmiştir. 2004 NATO İstanbul Zirvesi'nde Barış İçin Ortaklık anlaşmasının tarafları olan Kazakistan ve diğer Türk devletlerine özel önem atfedilmesi yönünde görüş bildirerek bu bölgelerden sorumlu NATO Genel Sekreter Özel Temsilcisi atanmasını desteklemiştir. Türkiye, Kazakistan'a yapılan askeri yardımlarda öncü rol oynamaktadır.[246] Örneğin Zirve sonrasında 2005 yılında Türkiye tarafından Kazak Silahlı Kuvvetlerine askeri araç, telsiz ve gece görüş cihazları hibe edilmiştir. Kazak Tümgeneral Mukatov, Türkiye'nin 2005 yılına kadar Kazakistan'a yaptığı askeri teknik yardımların 6 milyon doları geçtiğini belirterek bu yardımların Kazak ordusunun harekât kabiliyetini ve etkinliğini artırdığını söylemiştir.[247] Türkiye, Kazakistan'a en önemli askeri desteğini Kazak Engineering (KAE) firması ile 13 Aralık 2013'te Astana'da ASELSAN fabrikasını açarak vermişir. Bu fabrika ile hem Kazakistan hem de bölge ülkeleri için önce sınır güvenliği ekipmanlarının (termal kamera, dürbün, vs) üretimi, sonra ise ağır makinaların bakımları sağlanacaktır.[248]

Türkiye'nin NATO'nun en büyük ikinci ordusu olması Kazakistan için NATO ile ilişkileri yoğunlaştırmak adına bir güvence niteliğindedir. Kassanova'ya göre Kazak yetkililer için Müslüman ve laik Türkiye'nin NATO içinde böylesine önemli bir yere

---

[245] Aygerim Şilibekova, a.g.m., s. 71..
[246] NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (16.05.2015).
[247] "TSK'dan Kazakistan'a Askeri Araç Yardımı" (TSK'dan Kazakhstana Askeri Kömek), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 8 (520), 25 Şubat 2005, s. 1; "TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005, s. 1; "TSK'dan Kazakistan'a askeri yardım", 28 Kasım 2005, Milliyet, http://www.milliyet.com.tr/2005/11/28/son/sondun36.html (16.05.2015).
[248] "Kazakistan ASELSAN Engineering yeni fabrikasını açtı" (Kazakhstan ASELSAN Injınırıng Jana Zavotın Aştı), 10.12.2013, http://today.kz/kz/news/kazakhstan-news/2013-12-10/47560-2/ (16.05.2015).

sahip olması Kazakistan'ın güvenliği için denge unsurlarından biridir.[249] Nitekim 2006'da Brüksel'deki NATO karargâhını ziyaret eden Nazarbayev, NATO'nun Özbekistan'ı kaybettiğini, Kırgızıstan'daki üssünün akıbetinin belirsiz olduğunu Kazakistan'ın ise Türkiye'nin desteği ile ilerleyen dönemlerde, NATO'nun askeri ve siyasi çıkarlarının merkezine yerleşebileceğini vurgulamış ve Türkiye'nin NATO'daki varlığının Kazakistan için öneminin altını çizmiştir. NATO, bilhassa 2005 ve sonrasında gözünü Kazakistan'a dikmiş ve ülkeye girişini kolaylaştırmak için Türkiye'yi ve Türk Silahlı Kuyvvetleri eliyle yapılan askeri yardımları aracı olarak kullanmıştır.[250] Dolayısıyla, Kazakistan'ın Barış İçin Ortaklık programı kapsamında NATO ile olan yoğun ilişkileri, Türkiye'nin varlığını önemsemesi ve NATO'nun Türkiye vasıtasıyla Kazakistan'da etkin olmaya çalışması Kazakistan'ın Türkiye politikasına etki eden faktörlerden biri olarak telakki edilebilmektedir.

[249] Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, (11.02.2015).
[250] "Kazakistan'da NATO'nun aracısı Türkiye", *Sol Haber Günlük Siyasi Gazete,* Sayı, 205, 12 Aralık 2006, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=6114, (01.02.2015).

4) KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASINI BELİRLEYEN İÇ YAPI FAKTÖRLERİ

Kazakistan'ın Türkiye politikası, Nazarbayev'in başkan olarak seçildiği bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren Orta Asya'da etkinlik ve söz sahibi olma yarışında bulunan Rusya, Çin, ABD ve diğer ülkeleri birbirlerine karşı dengeleme amacıyla, Reuel Hanks'in de deyimiyle, "gerçekçi ve akılcı bir yaklaşım üzerine kurulu, bağımsızlığı ve ülke çıkarlarını korumayı hedefleyen pragmatik bir strateji" içinde şekillenmiştir.[251] Nazarbayev'in Kazakistan'da izlediği dış politika çok yönlülük stratejisine dayanırken bu durum ülke çıkarlarını jeopolitik faktörlerle sınırlandırmamaktadır. Nazarbayev ülkesinin istikbalinin "Asya ile Avrupa, Doğu ile Batıda" olduğunu dile getirirken bu sınırlamalardan uzak durmuştur.[252] Kazakistan'ın Türkiye politikası etnik temelli bir tutumdan ziyade Nazarbayev'in pragmatik bir düzlemde izlediği siyaset ile doğudan alakalıdır.[253]

Nazarbayev, ülkesinin Türkiye'ye yönelik politikasında yukarıda izah edildiği üzere pragmatik bir yaklaşım benimsese de Türkiye'de ya da Türk devlet adamlarının bulunduğu her ortamda "geçen yüzyılın son on yılında bizlerde sizler gibi özgür olduk. Türkiye Cumhuriyeti, tüm halkıyla bizi destekledi. Bağımsızlığımızı tanıyan ilk ülke oldu. Biz bundan dolayı müteşekkiriz" diyerek Türkiye'ye olan sempatisini dile getirmektedir. Nazarbayev, 21. yüzyılın "Türk yüzyılı" olacağını söyleyerek siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Türkiye gibi ortak geçmişe ve kültürel değerlere sahip bir ülkenin Kazakistan'ı kucaklamasının bağımsızlık sonrası ilk dönemlerde moral sağladığını belirtmiştir.[254] Türk modelinin yeni bir ağabey şeklinde algılandığı ve Türkiye'nin ağabeyden ziyade bölge ülkelerini eşit ve eşdeğer paydaşlar olarak

---

[251] Reuel R. Hanks, "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Vol. 11, No. 3, 2009, p. 259.

[252] Kadir Dikbaş, "Kazakistan'ın Avrupa Yolu", Zaman Gazetesi, 17 Kasım 2009, http://www.zaman.com.tr/kadir-dikbas/kazakistanin-avrupa-yolu_916556.html (19.09.2015).

[253] Gülay Kılıç, "Türk Dünyası'nda Örnek İşbirliği: Kazakistan-Türkiye İlişkileri", *Analist Dergisi,* Eylül 2011. s. 50, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi7/files/Analist%207_%20say%C4%B1_001(1).pdf (20.09.2015).

[254] Mustafa, Aydın, Global Değişim ve Genişleyen……, s. 380.

gördüğünü yeterince anlatamadığını eleştirse de[255] Türk modeline ilk başlarda destek verdiğini göstermiştir.[256] Hatta Nazarbayev, kendi politik ve ekonomik çıkarlarının uluslararası arenada Türkiye tarafından desteklenmesine uzun süre ses çıkarmamış[257] ve Türkiye ile birlikte önemli örgütlere katılım konusunda ortak bir irade sergilemeye devam edeceklerini bildirmiştir.[258]

Örneğin bu örgütlerin en önemlilerinden biri olan Avrasya Ekonomik Birliği'ni, SSCB'yi canlandırma girişimi olarak okuyanlara Nazarbayev, 2013 yılında "Bize Sovyetler Birliği'ni kuruyorsunuz diyorlar. Türkiye'yi Avrasya Birliği'ne alırsak bu soru kendiliğinden ortadan kalkar" cevabını vererek Türkiye'ye yönelik pozisyonunu belli etmiştir. Türkiye'nin muhtemel üyeliği ile Azerbaycan ve diğer Orta Asya cumhuriyetlerine AEB'nin ideolojik anlamda farklı bir SSCB yaratma girişimi olmadığının mesajı verilmiş olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'nin AEB'ye üyeliği tüm bu süreçleri hızlandıracak potansiyele sahiptir ve Nazarbayev Türkiye'nin bu potansiyelinin farkındadır.[259]

Nazarbayev aynı zamanda Türkiye'nin AB'ye olan üyelik sürecini de desteklemektedir ve nitekim 2009 yılında TBMM'de yaptığı konuşmada Kazakistan'ın Türkiye'nin AB üyeliğini gönülden desteklediğini ifade etmiştir.[260] Türkiye'nin muhtemel bir AB üyeliğinin gerçekleşmesi durumu Kazakistan'ı da bu konuda destek vermeye itmektedir. Zira Türkiye, sadece Asya ve Avrupa kıtası arasında yer alan bir köprü değil, aynı zamanda yüzünü belli bir noktaya kadar Batıya dönmüş, Müslüman ve laik olan Kazakistan için zihinsel de bir köprüdür. Dolayısıyla

---

[255] Hakan Yılmaz, "Turkey and Central Asia: challenges and change", *Central Asian Survey*, C:15, No:12, Haziran 1996, ss.165-166.

[256] Ali Faik Demir, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Türkiye ile Orta Asya Arasındaki İlişkiler ve Bu Konuda Etkili Olan Faktörler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Eylül 2003, s.171.

[257] Dosım Satpayev, Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin…,. s. 115.

[258] "Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (378), 7 Haziran 2002, s. 7.

[259] Canat Momınkılov, Avrasya Birliği……http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425 (11.02.2015); Cemil Ertem-Beril Dedeoğlu, "Türkiye artık hem doğusuna bakıyor hem batısına bakıyor", *Rusya'nın Sesi Radyosu,* Haziran 2014, http://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_06_06/Turkiye-artik-dogusuna-da-batisina-da-bakiyor/ (10.04.2015).

[260] "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortağı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009, s. 1.

Türkiye'nin AB üyeliği süreci içinde olması ve Batı ile kurduğu yakın ilişki, Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik politikasının belirlenmesinde önemli bir faktördür.[261]

Nazarbayev, ülkesinin bağımsızlıktan sonra kalkınmasında Türk işadamlarının çok önemli katkıları yaptığını, ilişkilerin eğitim ve kültürel açıdan geliştiğini ancak en önemli önceliğin ekonomi olduğunu konuşmalarının satır aralarında sürekli olarak vurgulamıştır.[262] Bunu dile getirirken Türk işadamlarının ve Türkiye'nin ekonomik olarak ilgisinin yetersizliğinden ve durumun kendilerini üzdüğünden bahsederek Türk dış politikasına yönelik eleştirilerini ortaya koymuş, bu durumun Kazakistan'ın Türkiye politikasını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.[263] Nitekim 2012 yılında iki ülke arasında imzalanan "Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Programı" protokolünün ardından bir basın toplantısı düzenleyen Nazarbayev, Türk işadamlarının Kazakistan'ın kalkınmasında ciddi katkısı olduğunu ve Türkiye'deki sanayi alanındaki gelişmeleri yakından takip ettiğini belirterek Türkiye ile her zaman "birlikteyiz" mesajını vermiştir.[264] 2013 yılında Nazarbayev'in Kazak ekonomisini petrol ve doğalgaz gelirlerine bağımlılıktan kurtarıp özel sektörün önünü açmak isteği doğrultusunda Türkiye'deki sanayinin gelişimini örnek alması, bu mesajın en somut göstergesi olmuştur.[265]

Hatta Nazarbayev, 17 Ocak 2014 tarihinde yaptığı "Kazakistan'ın 2050'ye Uzanan Yolu: Ortak Amaç, Ortak Çıkarlar, Ortak Gelecek" konulu ulusa sesleniş konuşmasında, Türkiye gibi gelişmiş ülkelerin uzun vadeli programlar üzerinde

---

[261] Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, (11.02.2015).

[262] "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı", Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015). Saha çalışması sırasında yapılan mülakatlara katılan katılımcıların hemen hemen tamamı Nazarbayev'in Türkiye'ye karşı bir sempatisinin ve ilgisinin olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Özellikle akademide çalışan Kazak öğretim üyeleri ile görüşülürken Türkiye ile ilgili akıllarına ilk gelenin ne olduğu sorulduğunda verilen cevap, tıpkı Nazarbayev'in sözleri gibi Türkiye'nin Kazakistan'ı tanıyan ilk ülke olduğudur.

[263] "İstikrar Başarının Yoludur" (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 22 Ocak 1999, s. 7

[264] "Nazarbayev: Türkiye ile her zaman birlikteyiz", *Ahıska Gazetesi*, 08.06.2012, http://www.ahiska-gazeta.com/tr/news/451/ (21.09.2015).

[265] Nazarbayev, Hisarcıklıoğlu'nu neden davet etmiş?, 23.03.2013, http://www.patronlardunyasi.com/haber/Nazarbayev-Hisarciklioglu-nu-neden-davet-etmis/141782, (11.03.2015).

çalıştığını, 21. asırda stratejik planlamanın bir numaralı öncelik olduğunu ve dolayısıyla uzun vadeli programların ülkesinin gelişiminde en önemli öncelik olduğunu vurgulmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Kazakistan'ın 2050 yılını hedefleyen stratejik planlamasını yaparken Türkye'nin kendi üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir.[266]

Nazarbayev'e göre Kazakistan ve Türkiye hem uluslararası hem de bölgesel arenada stratejik işbirliği içindedirler. Yani iki ülke de birbirlerinin politikalarını desteklemektedir.[267] Nitekim Nazarbayev 2009 yılında Türkiye'ye yapacağı ziyaretten önce gazeteci Erdal Şafak'a bir mülakat vermiş ve Türkiye'ye verdiği önemi gösteren ifadelerde bulunmuştur. Türkiye'nin Kazakistan'ı tanıyan ilk ülke olduğunu, Kazakistan'ın son dönemlerde inşaat, petrol ve iletişim alanlarında yaşadığı gelişmelerde Türk şirketlerinin önemli bir katkısının olduğunu vurgulamıştır. Eğitim alanında da özellikle Hoca Ahmet Yesevi ve Süleyman Demirel Üniversitelerinin yanı sıra ülkedeki Türk liselerinin de çok donanımlı gençler yetiştirdiğini belirterek uluslararası alanda da ortak projelere imza atıldığını dile getirmiştir. Nazarbayev'e göre Kazakistan ve Türkiye uluslararası ve bölgesel arenada stratejik işbirliği içindedirler. Yani iki ülke de birbirlerinin politikalarını desteklemektedir.[268]

Nazarbayev, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere ilaveten eğitim ve kültür ilişkilerinin temel belirleyiciler olduğunu ve bu vesileyle her iki ülkenin de daha yakınlaştığını ancak bunun artık kurumsallaşması gerektiğini ifade etmiştir.[269] Nitekim Nazarbayev'in henüz 2003 yılında daha Başbakan olmadan kendisini ziyaret eden Recep Tayyip Erdoğan'a "Ben öyle Orta Asya salatası yapar gibi, biraz da Kazakistan'dan koy, üç saat birinde, beş saat birinde istemiyorum. Vakit ayıracaksınız, Kazakistan'a özel geleceksiniz ve bütün ilişkilerimizi bir bir ele alıp daha sonra hangi

---

[266] "Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Kazak Halkına Seslenişi", *Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği*, 17.01.2014, http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=168 (20.09.2015).

[267] Erdal Şafak, "Nazarbayev ile Söyleşi, Doğuya Açılmak Bir Vizyonerin Eseri", *Sabah Gazetesi*, Ekim/Aralık 2009, http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/12/25/bir_vizyonerin_eseri, (02.10.2014).

[268] Erdal Şafak, "Nazarbayev ile Söyleşi…..,
http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/12/25/bir_vizyonerin_eseri, (02.10.2014).

[269] "İstanbul'da Abay'ın Okulu Var" (Istanbulda Mektebi Bar Abaydın), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), 29 Haziran 2004, s. 2

safhadayız, ne kadar yol aldık birlikte göreceğiz" demesi, ilişkilerde kurumsallaşma yönünde bir hareketlilik yaşanabileceğinin sinyallerini vermiştir.[270]

2009 yılında iki ülke tarafından imzalanan Stratejik Ortaklık Anlaşması ise ilişkilerde kurumsallaşma adına atılmış en büyük adım olarak görülmüştür. Bu durum Nazarbayev'in Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemlerine göre Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde farklı bir yaklaşım benimseyip kardeşlikten ziyade ekonomi, yatırım ve diplomasi odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik söylemlerinin zamanla yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Bu durum Nazarbayev'in Türkiye'ye yönelik politikasının duygusallıktan akılcı ve mantıklı bir bakış açısına ulaştığını göstermektedir.

Kazakistan, Türkiye'yi özellikle uluslararası alanda kendisine destek veren bir ülke ama muhtemel bir bölgesel liderlik konusunda da rakip olarak görmektedir. İki ülke arasındaki ilişkiler devlet adamlarının yaptıkları siyasi görüşmeler ya da ekonomik ilişkilerin ticari hacmi ile sınırlandırılamaz niteliktedir. Özellikle Türk Konseyi üzerinden devam eden insani ve kültürel ilişkiler şimdi çok olmasa da ikili ilişkilerde gelecekte daha belirleyici olabilir. Türk Konseyi, Kazakistan'ı Türkiye ile daha yakın bir işbirliğine itmektedir.[271] Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'e göre, Türk Konseyi, Nazarbayev'in her zaman vurguladığı devletin dış politikasında çok yönlülüğe sahip olunması gerektiğinin bir yansımasıdır. Bu çok yönlülük içinde en önemli görevlerden biri de en gelişmiş Türk devleti olan Türkiye'ye düşmektedir. Kazakistan, bağımsızlığından itibaren Türkiye ile ciddi sorunlar yaşamamış ve hatta birçok uluslararası meselede birlikte hareket etmiştir. Buna

[270] "Ümitleri Boşa Çıkarmayalım" (Könilip Kalmaymız), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 33 (492), 13 Ağustos 2004, s. 7
[271] Reyhan Sadıkova, "Kazakistan'ın Türkiye Politikasında Denge Unsuru", *EkoAvrasya*, 09.04.2015, http://ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=182&Lang=TR (20.08.2015).

rağmen, Türk Konseyi için değerlendirildiğinde, Türkiye vektörü Kazakistan dış politikasında temel belirleyici olmasa da çok önemli yere sahiptir.[272]

Sonuç olarak Nazarbayev'in Türkiye politkası ile Kazakistan'ın Türkiye politikası şeklinde iki ayrı yaklaşımdan bahsedilemez. Nazarbayev yukarıda da vurgulandığı gibi Türkiye'ye karşı ilgi ve sempati duysa da, Kazakistan devleti olarak ileriye yönelik rasyonel ve stratejik hedefler ortaya koymaktadır. Örneğin Nazarbayev'in 2014 yılının başında ilan ettiği Kazakistan'ın dış politika konseptinde Türkiye'den de bahsedilmekte ve "ortak tarihsel köklere ve kültürel değerlere sahip Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir" denerek Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik nasıl bir dış politika benimseyeceğ ortaya konmuştur.[273] Nazarbayev, açıkladığı bu stratejik belge ile Kazak dış politikasının çok yönlü, dengeli, faydacı, karşılıklı ve ulusal çıkarların savunulması esaslarına dayandığını dolayısıyla dış politikada Rusya, Çin, BDT, Batı ve Doğu ile ilişkilerin en üst düzeyde tutulacağı mesajını vermektedir. Bu strateji belgesi ile Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, halk ve devlet katında fazlasıyla bilinmesine rağmen Kazak dış politikasında belirleyici ve temel bir vektör olmaktan ziyade ülkedeki denge mekanizmasının önemli bir aracı olduğu anlaşılmaktadır.[274]

[272] Canseyit Tüymebayev, Kazakistan Türkiye…., s. 8.
[273] Kazakistan Cumhuriyetinin 2014-2020 Yılları Dış Politika Stratejisi (Kazakhstan Rispublikası Sırtkı Sayasatının 2014-2020 Jıldarğa Arnalğan Tujırımdaması), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy, (24.05.2014).
[274] Canat Momınkulov ile Mülakat, 12.07.2014.

4.1. Başkanlık

Kazakistan'ın Türkiye politikasının araştırıldığı bu tez çalışmasında, Kazakistan'daki başkanlık makamının ve bizatihi başkanın bu politikalardaki rolünün incelenmesi, konunun daha iyi anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır. Zira bu çalışma, ülkedeki Devlet Başkanlığı makamının ve Devlet Başkanı Nazarbayev'in Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen en önemli iç yapı faktörleri olduğunu ileri sürmektedir. Ancak konunun bir bütünlük arz etmesi için başkanlık makamı öncelikle idari açıdan incelenecek ve rejimin yapısı net olarak belirtildikten sonra bu iki faktörün Kazakistan'ın Türkiye politikasına ne ölçüde bir etkisi olduğu tartışılacaktır. Kazakistan'da Başkan (Cumhurbaşkanı), "Prezident" veya Kazakların dile getirdiği şekliyle "El Bası" şeklinde söylenir. Kazakistan'daki Başkanlık Kurumu 24 Nisan 1990'da Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde (KSSC) cumhurbaşkanlığı hakkındaki kanun ile yasallaşmış, 1993'te kabul edilen Kazak Anayasası ile bazı değişikliklere uğramış, ancak en nihayetinde 30 Ağustos 1995'te kabul edilen yeni ve mevcut anayasa ile "güçlü cumhurbaşkanlığı modeli" şeklinde isimlendirilmiştir. Kazakistan'da başkan hakkında 2733 sayılı, anayasa özelliğini taşıyan ve başkanın hukuki durumunu tanımlayan bir kanun bulunmaktadır.[275] Buna göre yasama (iki kanatlı parlamento), yürütme (hükümet önderliğinde) ve yargı (yüksek mahkeme önderliğinde) gibi sabit mekanizmalar oluşturulmuştur.[276]

Nursultan Nazarbayev, 28 Aralık 1993 tarihinde kabul edilen anayasada "Devlet Başkanı" olarak ilan edilmiş ve 1995 anayasası ile de sınırsız yetkilerle donatılmış güçlü bir başkanlık sistemi ülkede meşrulaştırılmıştır. 1993 anayasası ile yargıçları, savcıları ve Anayasa Mahkemesi başkanını atama yetkilerine sahip olan Nazarbayev, 1995 anayasasının kabulünden sonra ülkede yürütmeden sorumlu tek kişi olmuştur. Halk tarafından seçilen başkan, hükümet üyelerini seçmekte, başbakanı atayıp görevden alabilmekte, parlamentoyu feshedebilmekte ve olağanüstü toplayabilmekte, seçimlerin ve referandumun yapılmasına karar vermekte, devletin bütünlüğünü,

[275] 2733 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hakkında Kanun; 26.12.1995. http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z950002733_/info (12.10.2014).
[276] Batırhan İsayev, "Kazakistan Cumhuriyeti İdari Yapı Reformlarının Temel Yönleri", *Ekonomist Dergisi*, No: 11, 2003, s. 2.

yasama, yürütme ve yargı güçlerinin işleyişini sağlamakta ve ülkenin uluslararası antlaşmalarını imzalamakta ve bunları yürütmektedir.[277]

Kazakistan'daki başkanlık makamının idari açıdan yapılanması, başkanlık hükümeti sistemi, başkancı parlamenter sistem ve süper başkanlık sistemlerinin bileşimi olan kendine özgü niteliklere sahip bir model olarak ifade edilebilir. Başkanlık hükümet sistemi, Özer'e göre, genel itibariyle kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulandığı, demokrasi ile kişisel iktidarın birleştirildiği bir sistemdir.[278] Bu sistemin belli başlı özellikleri vardır: Sistemin birinci özelliği başkanın halk tarafından seçilmesidir. İkinci olarak bu sistemde kuvvetler ayrılığı vardır ve bu organlar birbirinin işine karışmazlar. Üçüncüsü, hükümet üyeleri başkan tarafından seçilir ya da görevden alınır. Yani üyeler başkana karşı sorumludurlar. Sistemin dördüncü özelliği devletin başkanı ve hükümetin başkanının aynı kişi olmasıdır. Beşinci ve son özellik ise bu sistemde başkanın kuvvetlerden birisi olarak yasamayı feshetme yetkisi yoktur.[279]

Bu sistemin en başarılı olduğu yer ABD'dir. Bu modeli savunanlara göre, sistem güçler ayrılığı ilkesine dayandığından uzmanlaşmayı kolaylaştırmakta ve bu yüzden yönetimi etkinleştirmektedir.[280] Başkan doğrudan olarak halk tarafından seçildiği için hükümetin kurulamaması durumunda ortaya çıkabilecek muhtemel otorite boşluğu sakıncası engellenir. Başkanın göreve geldikten sonra azledilemeyişi hükümete ve izlediği politikalara istikrar sağlar. Yürütmenin monolitik yapısı kriz ve acil

---

[277] Kazakistan'da başkanın güçlü olduğu ve bütün devlet sisteminin en başında yer alacak şekilde geniş anayasal yetkilerle donatıldığı bir yapılanma vardır. Başbakan daha ziyade ekonomik ve teknik işlerden sorumludur. Başkan parlamentodaki olağan ve erken seçimleri tayin ederek parlamentonun açılış dönemimin çağrısını yapar ve milletvekillerinin yeminini kabul eder. Kanunları imzalar, yasaların iadesini yapar veya bazı maddelerin tekrar görüşülmesini sağlayıp oylanması hususunda parlamentoya tekrar gönderir. Başbakanın kim olacağını seçer ve istifasını kabul eder; Başbakanın sunumu üzerine hükümetin yapısını ve üyelerini belirler veya reddeder. Hükümet yapısının içine girmeyen merkezi yürütme organları meydana getirmek, reddetmek ve yeniden oluşturma görevleri vardır. Olağanüstü konularda hükümet oturumlarında başkanlık ederek parlamentoya yasa tasarısı sunulması hususunda Hükümete görev verir. Hükümet üyelerini atadığı gibi şehirleri yöneten valileri de atar. Parlamentonun da mutabakatıyla Merkez Bankası başkanı; Senatonun da mutabakatıyla genel savcıyı ve ulusal güvenlik komite başkanını atar veya görevlerinden alır. Cumhuriyetin milli programlarını ve referandumun yapılması kararını onaylar, meclisi fesheder. Mensulu Amangaliyeva, *a.g.t.*, ss. 59-99.

[278] Atilla Özer, *Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Genişletilmiş* 2. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 2005. s. 157.

[279] Atilla Özer, *a.g.e.*, ss. 162-163.

[280] Günsev Evcimen, "Başkanlık Hükümeti Sistemi: Ratio Politica'sı ve Türkiye", 1992, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5166.pdf, (10.0.2014). s.319

durumlarda süratli ve etkin müdahale etme imkânı yaratır ve dolayısıyla izlenecek politikalarda tutarlılık olur.[281] Bu modeli eleştirenlere göre ise, organlar arası uyuşmazlıklarda hukuki ve ya siyasi bir çıkış yolu ileri sürülemediği dönemlerde yönetim hareketsizleşir ve etkinliğini kaybeder. Dolayısıyla işin içinden çıkmak için tüm yasama yetkilerinin yürütmenin eline geçmesi söz konusudur. Yürütmenin sadece başkandan ibaret olması, Corwin'e göre, başkana bağımsız bir görüş sunabilecek ya da onu ikaz edecek bir hükümetin olmaması, başkanın halk tarafından seçilmesi ve gücün başkanın kişiliğinde birleşmesi iktidarı kişiselleştirebilir ve keyfi bir yönetime davetiye çıkarabilir. Yani bu sistemde kurumsal denetim mekanizması siyasi bakımdan zayıftır. Hukuki açıdan kurumsal işbirliği ise fren ve denge mekanizmalarıyla etkisiz kalır. Başkan yetkilerini denetime tabi olmadan kullanır. Antidemokratik ve keyfi bir yönetime neden olabilir.[282]

Başkanlık makamının iç ve dış politikayı beliryen en önemli faktör olduğunu vurgulayan Matthew Shugat'a göre başkancı parlamenter sistem, SSCB sonrası bağımsızlığını kazanan Kazakistan ve Kırgızistan gibi birçok ülkede benimsenmiş bir sistemdir. Bu ülkelerdeki devlet başkanları en önemli siyasi aktörlerdir. Ülkelerin anayasalarında devlet başkanlarına ülke güvenliğinin, anayasanın ve toprak bütünlüğünün yegâne koruyucusu sıfatları verilmektedir. Başkan halk tarafından seçilmektedir, referandum kararı almak ve kararname çıkarmak gibi güçlü yetkileri vardır. Başbakanı ve diğer kurul üyelerini atarlar. Başbakan ve bakanlar kurulu hem yasama organına hem de başkana karşı sorumludurlar. Bakanlar kurulu hem parlamento hem de başkan tarafından azledilebilir.[283] Ancak özellikle Kazakistan'da parlamento, başkanın isteği dışında bakanlar kurulunu azlederse başkan da parlamentoyu feshetme yetkisini kullanabildiği için genelde parlamento başkanın önerdiği başbakan ve bakanlar kuruluna güvenoyu verir.

---

[281] Ernest S. Griffith, *Congress, Its Contemporary Role*, New York University Press, New York 1967, s. 245.
[282] Edward S. Corwin, *The President: Office and Powers*, New York University Press, New York 1957, ss. 295-312.
[283] Matthew Soberg Shugart, "Of Presidents and Parliaments," *East European Constitutional Review* (2), 1, Winter 1993, ss. 30-32.

Kazakistan'daki başkanlık makamının idari açıdan yapılanması Steven Fish'in[284] vurguladığı süper başkanlık sistemi ile de benzerlikler göstermektedir. Bu sistem olağanüstü yetkilerle donatılmış bir cumhurbaşkanı karşısında, ona nazaran daha zayıf bir yasama organının yer aldığı anayasal düzenin adıdır. Başkanın kararnameler ile kanun yapma yetkisi vardır. Başkan hükümetin oluşum biçimine, başbakanın kim olacağına karar vermekte ve onu yasama organının denetiminden koruyabilmektedir. Başkanın yasama organını feshetme yetkisi vardır. Ülkede gelişmiş bir anayasa yargısı yoktur. Başkan denetime tabi değildir. Bu sistemde siyasal partiler gelişmiş değildir ve mecliste çok parti yer almaz. Rusya, Orta Asya cumhuriyetleri ile bazı Güney Amerika ülkeleri buna örnektir. Aslında genel olarak bakılırsa bu iki sistem arasında çok fazla bir fark görümemekte ve hatta Duverger gibi kimi yazarlara göre her iki model de yarı başkanlık modelinde birleşmektedir. En göze batan ince ayrım başkancı parlamenter sistemde, başbakan ve bakanlar kurulu hem başkana hem de parlamentoya karşı sorumludur ve bakanlar kurulu parlamento tarafından azledilebilir. Oysa süper başkanlık sisteminde başbakan sadece başkana karşı sorumludur. Bakanlar kurulu, parlamento tarafından azledilemez.[285]

Bu üç yönetim sisteminin özellikleri göz önüne alınacak olunursa Kazakistan'daki yönetim biçiminin hepsi ile bazı benzerlikleri olduğu söylenebilir. Kazak anayasasının ikinci maddesi birinci bendinde yönetim biçimi için şu ifade kullanılmaktadır: "Kazakistan Cumhuriyeti, başkanlık yönetim şekliyle üniter bir devlettir."[286] Kazakistan'daki yönetim sistemini Amerikan tarzı başkanlık hükümeti sisteminden ayıran en büyük özellik, Kazakistan'da başkana tanınan parlamentoyu feshetme

---

[284], M. Steven Fish, "The Pitfalls of Russian Superpresidantalizm", *Current History*, October 1997, ss. 326-330; Hasan Dursun, "Süper Başkanlık ya da Başkancı Parlamenter Sistem: Weimar Almanya'sı ile Rusya Federasyonu Örnekleri ve Çıkartılacak Dersler", *TBB Dergisi*, Sayı 67, 2006, ss. 230-284.

[285] Maurice Duverger, "A New Political System Model: Semi-Presidential Government", *European Journal of Political Research*, (8) 2, 1980, ss. 165–187.

[286] TÜRKPA, *Türk Cumhuriyetleri Anayasaları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan*, TÜRKPA Yayınları: 4, Ankara, 2012. Kazak Anayasası 30 Mayıs 1995 tarihinde kabul edilmiştir ve 7 Ekim 1998, 23 Nisan 2003, 21 Mayıs 2007, 2 Şubat 2011 tarihinde değişiklik ve ilaveler yapılmıştır. Anayasa şu şekilde başlamaktadır: "Biz, Ortak tarihi kaderle birleşmiş Kazakistan halkı, ezeli Kazak toprakları üzerinde devleti kurarak, kendimizi özgürlük, eşitlik ve barış ideallerine adamış, barışsever ve sivil bir toplum olduğumuzun bilincine vararak, dünya toplumu içinde hak ettiği yeri almayı arzulayarak, bugünkü ve gelecek nesiller karşısında yüksek sorumluluğumuzun bilincinde olarak, egemenlik hakkımızdan yola çıkarak, bu Anayasayı kabul ediyoruz." Kazakistan Cumhurbaşkanlığı sitesi, http://akorda.kz/kz/category/konstituciya (12.02.2015).

yetkisi ve yasama yetkisinin bir yıllık süreyle başkana devredilmesidir. Ülkedeki bu sistemin otoriter bir düzenden çıkıp demokrasiye geçiş döneminde güçlü ve istikrarlı bir yürütme olması zorunluluğu Nazarbayev tarafından şöyle savunulmaktadır: "Oluşturulan Başkanlık sistemi ile yabancı diktatörlüğe tabi olunmaktan kurtulunmuş, iç işlerine ve ekonomiye müdahale engellenmiştir. İç işleri üzerinde oluşacak gizli otorite önlenmiştir. Cumhuriyetler arası işbirliğinin gelişmesine Başkan düzeyinde katılımla olumlu etki yapılır."[287] Bu amaç doğrultusunda Nazarbayev, 2007 yılında anayasada birtakım değişikliklere gidilmesi yönündeki tasarıyı parlamentoya sunmuş ve neticede 21 Mayıs 2007 tarihinde Kazak anayasasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile ilgili olarak Nazarbayev, yönetim sisteminin ve parlamentonun yetkilerinin genişletileceğinden başkanlık tipi cumhuriyet modelinden başkanlık-parlamenter tipi bir yönetim modeline taşınacağını belirtmiştir.[288]

Sonuç itibariyle Kazakistan'da yürütmenin güçlü parlamentonun zayıf olduğu bir sistem mevcuttur. Başkanın parlamentoyu feshetme yetkisi olduğundan parlamento aslında hükümet üzerinde ciddi bir denetim yetkisine sahip değildir. Parlamento çalışır gibi gözükmektedir lakin devlet başkanının yetkileri karşısında işlevsiz durmaktadır. Başkana her konuda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmesi hukuk devleti anlayışının yerleşmesini geciktirmektedir. Parlamentoda üç parti olmasına rağmen ezici çoğunluk tek parti ile sağlanmıştır. Görüldüğü üzere Kazakistan'daki parlamenter sistemi içinde barındıran güçlü başkanlık modeli, devlet başkanına ciddi bir güç imkânı sağladığından ülkenin iç ve dış politikası başkan tarafından şekillenmektedir. Ülkede başkanın güçlü bir pozisyonda olması Kazak dış politikasının liderin yönelimleri doğrultusunda belirlenmesini sağlamıştır. Nitekim bir yandan Rusya ve Çin gibi küresel manada iki süper güçle iyi komşuluk ilişkileri tesis edilirken diğer yandan AB, ABD, Japonya ve Hindistan gibi küresel aktörler ile de istikrarlı ilişkiler kurulmuştur. Bununla beraber İslam ve Türk dünyası ile yakın temas

---

[287] Bahtiyar Togayev, *Kazakistan'daki Yasama ve Yürütme Erki*, (Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2004, ss. 47-48.

[288] Almagül İsina, "Kazakistan'da Yeni Anayasal Reform Paketi: Başkanlık Parlamenter Rejim?", *TASAM*, 26.06.2007, http://www.tasam.org/tr-R/Icerik/595/kazakistanda_yeni_anayasal_reform_paketi_baskanli_parlamenter_rejim, (10.11.2014).

içinde olup Türkiye gibi Türk dünyasının önemli gücü olan bir ülke ile ilişkilerini diplomatik açıdan iyi bir seviyede tutmaktadır. Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması ve bağımsızlığın ilk yıllarında Kazakistan'ı Batılı birçok uluslararası örgütte temsil etmesi Nazarbayev tarafından her fırsatta vurgulanmakta ve dolayısıyla bu durum Kazakistan'ın Türkiye politikasına etki etmektedir.[289]

4.1.1. Nursultan Nazarbayev

Kazakistan'daki başkanlık sistemini yönetim şekli açısından irdeledikten sonra çok önemli bir iç yapı unsuru olan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in bizzat kendisinin ve Türkiye'ye olan ilgisinin Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirlemedeki rolününün araştırılması, çalışmaya önemli katkı sağlayacaktır. Nursultan Abuşuli Nazarbayev, 6 Temmuz 1940 tarihinde Almatı'da bulunan Çemolgan köyünde dünyaya gelmiştir. 18 yaşında Karaganda'da bulunan Temirtau demir-çelik tesislerinde çalışmaya başlamış ve kısa bir süre sonra çelik yapımını öğrenmek üzere Ukrayna'ya Dniprodzerzhynsk'e eğitim gönderilmiştir. Kazakistan'a döndükten sonra Karaganda Teknik (Yüksek Metalurji) Enstitüsünde tahsilini tamamlayıp metalürji mühendisi olmuştur. 1962'de Komünist partisi üyesi olmuş ve aynı yıl Sara Kunakayeva ile evlenmiştir.[290] Haksızlığa karşı mücadele inancıyla girdiği Komünist Partide tam tersi bir ortamla karşılaşmasına rağmen parti görevlerini yerine getirirken Kazakların sevmeye başladığı bir lider haline gelmiştir.[291] 1970'te Temirtau Parti Komitesi Birinci Sekreter yardımcılığına 1973'te ise parti komitesinin sekreterliğine yükselmiştir. 1979'da Kazak Komünist Parti Sekreteri olmuştur. 1984-1989 yılları arasında ülkenin Bakanlar Kurulu Başkanlığını yapmıştır.[292]

---

[289] Dosım Satpaev, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Dinamiği", *Avrasya Dosyası Kazakistan-Kırgızistan Özel*, Cilt 7, Sayı 4, Kış 2001-2002, s. 115.

[290] "Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Nursultan Abuşuli Nazarbayev", *Akorda,* http://www.akorda.kz/kz/category/prezident (02.01.2015).

[291] Nazarbayev, Komünist partisine nasıl girdiğini şu şekilde anlatmaktadır: "Partiye girince dürüstlüğü, adaleti bulacağımı umuyordum ve bunun için girmiştim. Bu teşkilatı, haksızlığa ödün vermeyen insanların oluşturduğunu sanıyordum." Nursultan Nazarbayev, *Özgürlük ve Demokrasi Yolunda,* Hotama Kültür Yayınları, İstanbul 1992, s. 69.

[292] Jonathan Aitken, *Kazakistan'ın Efsanevi Lideri NAZARBAYEV*, (Çev) Ali C. Akkoyunlu, Hayat Yayınları, İstanbul 2010. ss. 59-77.

Kazakları ancak Kazaklar yönetir sloganıyla başlayan 18 Aralık Jeltoksan[293] olaylarında Kazak halkının güvenini kazanan Nazarbayev, 24 Nisan 1990 tarihinde Kazakistan'ın Cumhurbaşkanı olarak atanmış ve ertesi yıl ülkenin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olmuştur.[294] Daha sonra 1995, 1999, 2005, 2011 ve 2015 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden de zaferle ayrılan Nazarbayev bu görevini 24 yıldır kesintisiz sürdürmektedir. Mütevazı ve alçakgönüllü bir liderdir.[295] Rico Isaacs'a göre Nazarbayev, uluslaşma ve devletleşme süreçlerinde ülkenin yaşadığı sorunlara çözüm bulması, etnik çatışmaları önlemesi, ekonomik refah sağlaması, uluslararası arenada tanınırlık sağlaması ve ulusal bütünlüğü pekiştirmesi açısından başarılı, pragmatik ve anlayışlı bir liderdir.[296] Hoşgörüyü hiçbir zaman elden bırakmayan, diğer etnik gruplara ve dinlere mensup insanları aşağılamayan ve mezhep ayrımcılığı yapmayan bir liderdir. Isaacs'a göre Nazarbayev döneminde ekonomik açıdan ciddi bir istikrar ve büyüme yakalanmış, yaşam standartlarının gelişmesiyle belli bir kesimde refah artışı sağlanmış, dış yatırımlarda ülke çekim merkezi haline gelmiş ve buna uygun yatırım kanunları belirlenmiştir. Petrol gelirlerinin artmasıyla Kazakistan'da bir orta sınıf yaratılmıştır.[297]

---

[293] 18 Aralık 1986 protestoları (Aralık ayı Kazakçada Jeltoksan anlamına gelmektedir) 16 Aralık 1986 tarihinden Dinmuhammed Kunayev'in Kazakistan Komünist Partisi Birinci Sekreterliği görevinden alınıp yerine Rus asıllı Gennady Kolbin'in atanmasıyla başlamıştır. Protestonun asıl sebebi Kolbinin etnik kökeni değildir, asıl neden onun Kazakistan'ı tanımaması ve Kazak halkının da onu tanımamasıdır. Kolbin'in ülke dışından olması ve ülkeyi tanımaması Kazakistan'ı ancak Kazaklar yönetir diyen Kazak gençlerini sokaklara ve meydanlara çıkarmıştır. Meydanlarda Sovyetler Birliği'nin almış olduğu karadan caymasını talep eden geçler, aslında aynı zamanda Komünist diktatörlüğe, Ruslaştırma siyasetine ve nükleer denemelere karşı biriktirdikleri öfkelerini açığa çıkartarak SSCB'nin çöküşüne sebebiyet veren ilk isyan hareketini de başlatmış oldular. 16 Aralık (Jeltoksan) 1986 olayları sadece Kzakistan'ın değil Sovyetler Birliği'ne bağlı birçok ülkenin kaderini değiştirmiştir. Nitekim Jeltoksan hareketinden hemen sonra Azarbaycan, Gürcistan ve Baltık ülkelerinde ulusal hareketler ortaya çıkmış ve bu durum Sovyetler Birliği'nin çöküşünü hazırlamıştır. Abdulvahap Kara, *Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları*, Ufukötesi Yayınları, İstanbul 2006; Füsun Kara, "Almaatada 1986 Aralık Olayları: Jeltoksan", *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fal, 2012, ss. 417-426.

[294] "Milletiyle Bütünleşen Lider: Nazarbayev" (Halıktı men Jakındaskan Köşbaşısı: Nazarbaev), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 37 (112), 6 Kasım 1995, s. 11.

[295] Nazarbayev'i Türk halkına tanıtan ve Abdullah Gül, Süleyman Demirel, Abdul Ahad Andican, İsmail Cem ve Halil Akıncı gibi devlet adamlarının Nazarbayev ile ilgili görüşlerine yer veren en önemli eserlerden biri de "Dünya Çapındaki Lider Nursultan Nazarbayev" adlı kitaptır. Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev tarafından hazırlanan ve 2013 yılında yayımlanan kitap, Nazarbayev'in liderlik özellikleri hakkında geniş çaplı bilgiler vermektedir. Canseyit Tüymabayev, *Dünya Çapındaki Lider Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın Kurucu Devlet Başkanı*, MRK Baskı, Ankara, 2013.

[296] Rico Isaacs, "Charisma and Nation-Building in Kazakhstan: The Post-Soviet Leadership of Nursultan Nazarbayev", *Studies in Ethnicity and Nationalism*, ASEN 2010 Conference Special Issue: Nation & Charisma, Volume 10, Issue 3, 2010, ss. 443-452.

[297] Rico Isaacs, *a.g.m*, s. 447.

Bu kazanımlara rağmen özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında siyasi ve ekonomik açıdan birçok sıkıntı ile mücadele edilmiştir. Nazarbayev, mevcut problemlerle mücadele etmek için Türkiye ile yakın bir işbirliği amaçlamıştır. Nitekim Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ve yüksek düzeyli ziyaretler gerçekleştiren ilk ülke Türkiye olmuştur.[298] Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması, gerek devlet nezdinde gerekse de halk nezdinde sürekli olarak vurgulanan bir konudur. 2009 yılında Türkiye ziyareti öncesi verdiği bir mülakatta kendisine ziyaret öncesi nasıl bir mesaj vermek istediği sorusu sorulmuş ve Nazarbayev şöyle cevap vermiştir: "16 Aralık 1991'de bağımsızlığımızı kazandığımızda henüz bir saat dolmadan Cumhurbaşkanı Özal beni arayarak kutladı ve 1992'de iki ülke arasında doğrudan ilişkiler başladı."[299] Bu durum sadece devlet yetkilileri tarafından değil ülkedeki özel kurumlar ve kamu kurumlarınca da defaatle vurgulanmaktadır. Örneğin Kazak Türk İşadamları Derneği (KATİAD) genel sekreteri olan ve ülkede 23 yıldır yaşayan Ahmet Alyaz, "biz katıldığımız resmi toplantılarda şunu hep işitiyoruz. Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur ve biz bunu hiçbir zaman unutmayacağız. Bu bizim için çok iyi bir kredidir" diyerek ikili ilişkilerde bunun her zaman Türkiye adına önemli bir avantaj olduğunun altını çizmiştir.[300]

İki ülke arasındaki ilişkiler kardeşlik ve dostluk kavramının ötesine taşınarak 2009 yılından itibaren stratejik ortaklık düzeyinde ilerlemektedir. Bunun sonucu olarak, özellikle son sekiz yılda her iki ülke arasındaki ilişkiler derinleşmiş ve karşılıklı ziyaretler en yüksek seviyede artış göstermiştir. Nazarbayev, kendisinin kurucusu olduğu Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA)[301] örgütüne,

---

[298] Serdar Yılmaz, "Nazarbayev as the Unifying Figure, What Role Turkish Investors Played to Ensure the Development of Kazakh-Turkish Relations", *The V International Academic Conference for Young Scientists*, Faculty of History of Al–Farabi University, May 20, 2014, ss. 6-11, Almaty – Kazakhstan, ss. 6-11.

[299] Erdal Şafak, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den Türkiye ziyareti öncesi çağrı var: *"Buralar sizin vatanınız. İlk Türk hakanlığı burada kuruldu. Gelin, bize destek verin...",* 19.10.2009, http://www.sabah.com.tr/gundem/2009/10/19/atalarinizin_yurduna_gelin (14.04.2015).

[300] Ahmet Alyaz ile Mülakat, *Akademik Perspektif,* (01.02.2015).

[301] CICA, merkezi Almatı'da bulunan karşılıklı işbirliği, nitelikli diyalog ve anlayış yoluyla Asya'da barışın, güvenliğin ve istikrarın sağlanmasını amaçlayan devletlerarası bir forumdur. Üye ülkeler: Azerbaycan, Çin, Moğolistan, İran, Mısır, Afganistan, Hindistan, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Kore, Rusya, Filistin, Tacikistan, Tailand, Türkiye ve Özbekistan'dır. Gözlemci devletler ABD, Japonya, Malezya, Endonezya, Vietnam, Ukrayna'dır. Ayrıca BM ve AGİK gibi uluslararası gözlemci kuruluşlar da vardır. 1993-1994 yıllarında Asya ülkeleri Dışişleri Bakanları ve uzmanları arasındaki görüşmeler ile şekillenmeye başlayan CİCA, hukuki yönde atılan ve yapılan çalışmalardan

Türkiye'nin dönem başkanı olmasını teklif etmiştir.[302] Türkiye'nin faal siyaseti ile bunu başaracağını söyleyen Nazarbayev'in çağrısına kulak veren Türkiye bu teklifi geri çevirmemiş ve Haziran 2010'da İstanbul'da gerçekleştirilen CICA üçüncü zirvesinde dönem başkanlığını iki yıllık bir süre için üstlenmiştir. Türkiye'nin dönem başkanlığı üye devletler tarafından iki yıllık (2012-2014) bir süre için bir kez daha uzatılmış ve Türkiye, CICA'da dört yıldır sürdürdüğü Dönem Başkanlığını 2014'te CICA Şanghay Zirvesi'nde ev sahibi Çin Halk Cumhuriyeti'ne devretmiştir.[303] İki ülke esasen uluslararası birçok platformda birlikte hareket etmektedir. Her iki ülke de ilişkilerini, ikili ilişkilerle sınırlandırmayıp uluslararası ve bölgesel örgütler ve teşkilatlar çerçevesinde de geliştirmeye büyük önem göstermektedir. Zira her iki ülkede BM, AGİT, Türk Konseyi, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Türk Parlamenterler Asamblesi gibi kurumlarda birlikte hareket etmektedirler.[304]

Tablo 1: Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Ziyaretleri (1991-2014)

Yıllar	Ziyaretler
1991	25-29 Eylül, Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne İlk Ziyareti.
1992	28-31 Ekim, Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
1993	21-22 Nisan, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 6-7 Temmuz, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti
1994	16-19 Ekim, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
1996	1 Ağustos, Nazarbayev'in Demirel'i Ziyareti.
1998	14-19 Haziran, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 28-30 Ekim, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.

sonra özel çalışma grupları oluşturulmuştur. 1996 ve 1997 yıllarında yukarıda ismi zikredilen ülkelerin dışişleri bakanları ile iki kez toplanılmıştır. Sonraki süreçte ise 1999 yılında üye ülkeler arasında ilişkileri düzenleyen Prensipler Deklarasyonu imzalanmıştır. Daha sonra CİCA, resmi olarak 4 Haziran 2002'de ilk zirvesi yapılmıştır. Almagül İsina, *Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA*, TASAM Yayınları, İstanbul 2012.

[302] Nazarbayev, CICA başkanlığına Türkiye'yi teklif etti, *Dünya Bülteni*, 25 Ağustos 2008, http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=51130 (01.02.2015).

[303] *Türkiye CICA Dönem Başkanlığını ÇHC'ye devretti*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cica-donem-baskanligini-chc_ye-devretti.tr.mfa (01.02.2015).

[304] Canseyit Tüymebayev, "Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı", *EkoAvrasya Dergisi*, Bahar 2012, Yıl. 5, Sayı. 18. ss. 8-11.

1999	6 Temmuz, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 18-19 Kasım, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2001	26–27 Nisan, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 4 Ekim, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2003	21-23 Mayıs, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2004	28-29 Haziran, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti ve İstanbul'daki NATO Zirvesi'ne Katılması.
2006	17 Kasım, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2007	30 Eylül, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2009	22-24 Ekim, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2010	7-9 Haziran, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 15-16 Eylül, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2012	11–12 Ekim, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.
2014	5-6 Haziran, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti. 28 Ağustos, Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın Yemin Törenine Katılması.

Kaynak: Egemen Kazakhstan Gazetesi 1991-2014 ve Zaman Kazakhstan Gazetesi 1992-2014 dönemlerinde yapılan haberlerden derlenmiştir.

Son yıllarda Nazarbayev'in Türkiye'ye yapmış olduğu üst düzey ziyaretler Kazakistan'ın Türkiye'ye verdiği önemin bir işaretidir. Özellikle Nazarbayev'in 2014 yılı içinde birinci olarak 4-5 Haziran'da Türk Konseyi için Bodrum'a, ikinci olarak Ağustos ayında Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katılmak üzere Ankara'ya gelmiş olması Nazarbayev'in Türkiye'ye verdiği değerin bir göstergesidir.[305] Nazarbayev'in Türkiye'yi Avrasya Ekonomi Birliği'ne üyelik için davet etmesi,[306] NATO ile yürütülen ilişkilerde Türkiye'den askeri teçhizat yardımı alması,[307] Türkiye'nin AB üyeliğinin ileride Kazakistan'ın AB'ye üyelik

[305] Canseyit Tüymebayev, "Kazakhstan-Turkey Strategic Partnership Can Serve as Example", *THEASTANANTIMES*, 16 April 2015, http://astanatimes.com/2015/04/kazakhstan-turkey-strategic-partnership-can-serve-as-example/ (30.09.2015); "Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği", *Devlet Başkanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katıldı*, http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=242 (03.05.2015).

[306] Canat Momınkılov, Avrasya Birliği……http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425 (11.02.2015).

[307] "Kazakistan'da NATO'nun aracısı Türkiye", *Sol Haber Günlük Siyasi Gazete*, Sayı, 205, 12 Aralık 2006, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=6114, (01.02.2015).

yolunu açacağına inanması,[308] Türk Konseyi ile Türkiye'nin Türk devletlerini bir çatı altında birleştirecek öncü rolünü kabul etmesi,[309] bulduğu her fırsatta iki ülke arasındaki siyasi, yatırım, ulaşım, turizm ve ticari ilişkilerin artması gerektiğini ısrarla vurgulaması,[310] 2009 yılında Türkiye ile Stratejik İşbirliği Antlaşması imzalayarak ilişkileri hukuki boyuta taşıyacak adımlar atması gibi nedenlerden dolayı Kazakistan'ın Türkiye politikasına doğrudan etki etmektedir.[311]

Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen bir diğer iç yapı faktörüne geçmeden önce Nazarbayev'in 1992-2014 yılları arasında ilişkilerin en yoğun olduğu Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı dönemlerinde yapmış olduğu bazı konuşmalarının içerik analizi yapılacaktır. Bu vesileyle Nazarbayev'in söylemlerinde Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasında nasıl bir değişiklik olduğu ortaya konacak ve böylelikle ilerleyen başlıklarda anlatılacak olan her iki ülke ilişkilerinin geldiği son durum daha iyi anlaşılacaktır. Seçilen konuşmaların içeriklerinin analiz edilmesi, Nazarbayev'in Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen en önemli iç yapı faktörü olduğunu vurgulmak adına çalışmaya ciddi bir katkı sağlayacaktır.

Tablo 2: Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer ve Gül Dönemlerindeki Söylemleri

Nazarbayev'in Söylemleri	**Turgut Özal Dönemi**	**Süleyman Demirel Dönemi**	**Ahmet Necdet Sezer Dönemi**	**Abdullah Gül Dönemi**
	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı	Tekrar Sayısı
Bağımsız	4	4	1	6
Kardeş	4	5	2	10
Akraba	4	6	2	1
Dostluk	5	5	1	3
İşbirliği	6	2	10	3

[308] Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, (11.02.2015).
[309] Kürşad Zorlu ile Mülakat, (29.09.2015).
[310] Canseyit Tüymebayev, a.g.m., ss. 8-11.
[311] "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009, s. 1

Eğitim	3	6	4	6
Kültür	3	5	4	8
Ekonomi	2	2	8	34
Yatırım	2	2	4	19

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Buna göre Nazarbayev, ülkesinin bağımsızlığını kazandığı andan itibaren Türkiye ile yakın işbirliğine önem vermiştir. Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olduğu 1992 yılında Kazakistan'a gelen Başbakan Süleyman Demirel ile yaptığı görüşmede, "işbirliği" kelimesini altı kere kullanarak Türkiye'ye güvendiklerini belirten Nazarbayev, eğitimde, bilimde ve kültürel alanda kurulacak olan ilişkilere vurgu yapmıştır. Nazarbayev'in Türkiye'nin en güçlü Türk devleti olduğuna ve iki ülke halklarının kardeş olduğuna vurgu yapmak üzere en fazla kullandığı ikinci kelime ise "dostluk" kelimesi olmuştur. Ekonomi ve yatırım kelimeleri ise ilişkilerin ilk yıllarında dostluk ve işbirliği kelimelerinin arkasında kalmıştır.[312] Turgut Özal'ın 1993 yılında son yurt dışı seyehati olan Kazakistan'ı ziyaretinde ise ilişkilerin ilk yılları olması hasebiyle duygusal açıklamalar yapılmaya devam edildiği görülmüştür. Nazarbayev'in dönemin başkenti Almatı'daki sarayında yaptığı konuşmasında "akraba" ve "dostluk" kelimelerini üçer kere kullanması, "ekonomi" kelimesini ise sadece bir kez tercih etmesi bunun en büyük göstergesi olmuştur. Nitekim dönemin Egemen Kazakhstan adlı gazetesi de iki ülke ilişkilerinde en önemli unsurun dostluk olduğuna ve bu dostluk devam ettiği müddetçe ekonomik ilişkilerin gelişeceğine vurgu yapmıştır.[313]

Turgut Özal'ın 17 Nisan 1993 tarihindeki vefatı sonrasında Süleyman Demirel'in Türkiye'nin Cumhurbaşkanı olmasıyla iki ülke liderleri daha sık bir araya gelmeye başlamıştır. Örneğin 17 Ekim 1994 tarihinde iki ülke arasında Ankara'da imzalanan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" sonrasında Nazarbayev, Türkiye'ye güvendiklerini, Türkiye'nin güçlü olmasının Kazakistan için çok önemli olduğunu dile getirdiği

[312] "Ortak Açıklamalar" (Birlesken Mazmundama), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, 5 Mayıs 1992, No: 1034 (20178), s. 3.
[313] "Cumhurbaşkanı Turgut Özal" (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993, ss. 1-2.

konuşmasında "dostluk" kelimesini iki kere, "akraba" kelimesini ise üç kere kullanmıştır.[314] Nazarbayev'in iki ülke ilişkilerinin başlangıç dönemindeki konuşmalarında ekonomiden ziyade dostluk ve akrabalık vurgusunu daha ön plana çıkardığı görülmüştür. Nitekim 1995 yılında Demirel'in Nazarbayev'i ziyaretinde Nazarbayev'in yaptığı konuşmada "dostluk" ve "akrabalık" kelimelerini üçer kere, "ekonomi" ve "işbirliği" kelimelerini ise birer kere kullanması bunun bir örneği olmuştur.[315] Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerinde yaptığı konuşmaları genel itibariyle dostluk, akrabalık ve kardeşlik söylemleri üzerine olmuştur. Bunun dışında ekononomi, kültür ve eğitim alanlarında yapılan ve yapılması muhtemel olan işbibirliği kelimesine de vurgu yapılmıştır. Başka bir ifadeyle bu dönemde Nazarbayev'in söylemleri Kazakistan'ın Türkiye politikasında dostluk ve kardeşliğin daha çok önemsendiğini göstermektedir.

Nazarbayev'in Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlığı döneminde yaptığı konuşmalara bakıldığında Özal ve Demirel dönemlerinin aksine kardeş, dostluk ve akraba gibi kelimelerin daha az vurgulandığı görülmüştür. Örneğin Nazarbayev, 2001 ve 2003 yıllarında Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretlerde "akraba" ve "kardeş" kelimelerini ikişer kere tekrarlarken; "ekonomi" kelimesini sekiz, "işbirliği" kelimesini ise on kere kullanmıştır.[316] Başka bir ifadeyle, Nazarbayev, Özal ve Demirel dönemlerinde sıkça tekrarladığı akraba, kardeş ve dost kelimelerini Sezer döneminde realpolitiğe ve Kazakistan'ın yakaladığı kalkınma ve büyüme hızına paralel bir şekilde çok daha az tekrarlayarak ekonomi ve yatırım kelimelerine daha fazla vurgu yapmıştır.

Nazarbayev'in Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı dönemindeki konuşmalarında ise Sezer döneminin devamı olarak ekonomi ve yatırım gibi kelimelerin daha da ön plana çıkarak zirve yaptığı görülmektedir. "Biz Türkiye'ye güveniyoruz, Türkiye'nin

---

[314] "Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı" (Kazakhstan Men Turkiya Dostık Jane Intımaktastık Turalı Şartka Kol Koydı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No: 181 (20818), 19 Ekim 1994, s. 1.

[315] "Kökleri Sağlam Kardeşlik" (Tamırı Teren Tuvıstık), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 97(22), 16 Haziran 1995, s. 1

[316] "Asıl Amacımız Bütünleşme" (Asıl Muratımız Tutastık), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 45 (732), 28 Nisan 2001, ss. 1-2, "Intımaktastıstın Jana Belesi" (İşbirliğinde Yeni Ufuklar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), s. 1.

güçlü olması bizi de güçlü kılar" diyen Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik kelimeleri, zaman geçtikçe yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi siyasi gündeme uygun, mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Örneğin hem Nazarbayev'in 2009 yılında TBMM'de[317] ve Türkiye Kazakistan İş Forumu'nda[318] yaptığı konuşmalarının hem de 2012 yılında dönemin Başbakan'ı Erdoğan ile yaptığı ortak basın açıklamasının[319] içeriğinin analiz edilmesi, değişen bu söylemi gözler önüne sermektedir. Türkiye'de yapılmış olan bu üç konuşma metninin tercih edilme nedeni, konuşma metinlerinde Türkiye'ye ve ikili ilişkilere daha fazla ağırlık verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.[320]

Nazarbayev, yaptığı her üç konuşmasında 34 kez olmak üzere en çok "ekonomi" kelimesini kullanmış her iki ülke arasındaki mevcut ticari ve ekonomik ilişkilerin yeterli olmadığına sıklıkla vurgu yapmıştır. Özellikle TBMM'deki konuşmasında Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine destek verdiklerini belirten Nazarbayev, hem ülkesinin yer altı kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı pazarlarına aktarılması hem de karşılıklı ticaretin arttırılması hususlarına verdiği önem dolayısıyla ekonomi kelimesini yoğun bir şekilde kullanmıştır. Nazarbayev'in sözü edilen konuşmalarında üzerinde ikinci olarak en çok durduğu kelime ise "yatırım" kelimesidir. Nazarbayev, 19 kez vurguladığı yatırım kelimesiyle karşılıklı ticaret hacminin tatmin edici seviyede

---

317 "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı", *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması,* 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim 22 Ekim 2009.
http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).

318 Nursultan Nazarbayev, "Türkiye ile İlişkilerimiz Parayla Ölçülemeyecek Düzeyde", *Atayurt (Eğitim, Kültür ve Ekonomi Dergisi)*, Sayı: 3, Kış 2010, ss. 22-27.

319 *Başbakan Erdoğan-Nazarbayev Ortak Basın Toplantısı,* 11 Ekim 2012, https://www.youtube.com/watch?v=dO_XmwRNRD4 (15.09.2015).

320 Bu kısmın hazırlanmasında Sedef Zeyrekli Yaş tarafından editörlüğünü Fahri Türk'ün yaptığı Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi için kaleme alınan ve Süleyman Demirel döneminde Türkiye-Orta Asya ilişkilerinin incelendiği "Türkiye'nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel'in Rolü" adlı çalışmadan istifade edilmiştir. Detaylı bilgi için, Sedef Zeyrekli Yaş, "Türkiye'nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel'in Rolü", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Haziran 2013 Cilt: 4 Sayı: 2, ss. 1-28. http://www.esbadergisi.com/images/sayi7/turkiyenin_orta_asya_politikasinda_demirelin_rolu.pdf (14.09.2015).

olmadığına, ülkesindeki yatırım potansiyelinin Türk işadamları tarafından yeterince değerlendirilmediğine ve bundan dolayı daha fazla Türk işadamının Kazakistan'da yatırım yapması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerinde en fazla tekrarladığı "kardeş" kelimesi ise Gül döneminde yapılan üç konuşmada toplam on kere takrarlanmıştır. Kardeş kelimesine on kere vurgu yapılması iki ülke arasındaki tarih, dil ve kültür konularında ortak bir bilincin oluşturulması yönünde bir iradenin olduğunu göstermektedir. Nitekim Nazarbayev'in Kazakistan ve Türkiye arasındaki ortak bağlara ve yakınlığa vurgu yapmak için tarih, dil ve kültür kelimelerini belli aralıklarla kullandığı görülmüştür. Ancak Nazarbayev'in yaptığı her üç konuşma dikkatlice incelenecek olunursa, kardeş kelimesinin ekonomi ağırlıklı olan toplantılarda az tekrarlandığı (dört kere), fakat özellikle TBMM kürsüsünde milletvekilleri önünde sıkça tekrarlandığı (altı kere) görülmüştür. Bu durum Nazarbayev'in Özal ve Demirel dönemlerine göre Gül döneminde farklı bir yaklaşım benimseyip kardeşlikten ziyade ekonomi ve yatırım odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Bu yaklaşımın en somut göstergelerinden biri de yıllar itibariyle "bağımsızlık" kelimesine daha az vurgu yapılması olmuştur. Nazarbayev'in altı kere dile getirdiği bağımsızlık kelimesi, Kazakistan'ın bağımsızlığına ve bu bağımsızlığın ilişkilerde temel prensip olarak anlaşılmasına verilen önemi göstermesi açısından anlamlıdır. Nazabayev'in, Türkiye ile olan ilişkilerde bağımsızlık kelimesini "eşit" kelimesi ile birlikte destekleyerek kullanması, ilişkilerin gidişatının bundan sonra da diplomatik açıdan ülkelerin eşitliği çerçevesinde yürütüleceğinin mesajını verdiği söylenebilmektedir.

Sonuç olarak, içerik analizi çerçevesinde incelendiğinde Nazarbayev'in, Özal ve Demirel dönemlerinde yaptığı dört konuşmasında da vurguladığı dostluk ve kardeşliğin devam etmesinin, o dönemlerde ekonomik ilişkileri otomatik olarak geliştireceğine inanıldığını göstermektedir. Bu dönemlerde birçok yazarın da bahsettiği ilişkilerin duygusallık boyutunda devam etmesi durumu uzun yıllar Kazakistan'ın Türkiye politikasına yön vermiştir.[321] Bununla beraber Nazarbayev,

[321] Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan.

ülkesinin sahip olduğu doğal kaynakları ve yürüttüğü denge siyaseti ile 2000'li yıllar sonrasında Kazakistan'ın dış politika önceliklerini belirlemiş ve ülkenin kalkınmasına yönelik uzun dönemli ekonomik ve dış politikalar benimsemiştir. Bu açıdan bakıldığında Nazarbayev'in Sezer dönemindeki iki konuşması ve özellikle Gül döneminde yaptığı üç konuşmasında, ekonomik alanda yapılanların yeterli olmadığından, mevcut potansiyelin değerlendirilemediğinden ve Kazakistan'ın enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Batı'ya ulaştırılmasından bahsetmesi; ticari ilişkileri geliştirmek ve daha fazlaTürk yatırımcıyı Kazakistan'a çekmek istediğinin bir işaretidir. Nitekim ekonomi ve yatırım gibi kelimelerin en fazla kullanılan kelimeler olması bunu kanıtlar niteliktedir. İki ülke arasındaki ortak değerler ve yakınlığa dikkat çekmesi, karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesini istemesi ve Kazakistan'ın bağımsızlığının önemini belirtmesinden; mevcut ilişkilerin bundan sonra da ülkelerin eşitliği çerçevesinde yürütüleceğine önem verileceği sonucu çıkarılabilmektedir.

Tablo 3: Nazarbayev'in Özal, Demirel, Sezer ve Gül'ün Cumhurbaşkanlığı Dönemlerinde Türkiye Ziyaretleri

	Turgut Özal	**Süleyman Demirel**	**Ahmet Necdet Sezer**	**Abdullah Gül**
Nazarbayev' in Türkiye Ziyaretleri	**İki Ziyaret:** 25-29 Eylül 1991 28-31 Ekim 1992	**Yedi Ziyaret:** 6-7 Temmuz 1993 16-19 Ekim 1994 1 Ağustos 1996 14-19 Haziran 1998 28-30 Ekim 1998 6 Temmuz 1999 18-19 Kasım 1999	**Dört Ziyaret:** 26-27 Nisan 2001 4 Ekim 2001 21-23 Mayıs 2003 28-29 Haziran 2004	**Yedi Ziyaret:** 30 Eylül 2007 22-24 Ekim 2009 7-9 Haziran 2010 15-16 Eylül 2010 11-12 Ekim 2012 5-6 Haziran 2014 28 Ağustos 2014

Kaynak: Egemen Kazakhstan Gazetesi 1991-2014 ve Zaman Kazakhstan Gazetesi 1992-2014 dönemlerinde yapılan haberler dikkate alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Görüldüğü üzere Nazarbayev, Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem içinde ülkenin iç ve dış siyasetinin belirlenmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Nazarbayev, yuvarlak bir masa etrafında toplanarak ülkeyi yöneten devlet kurmaylarını bir orkestra şefi gibi yönlendirirken, farklı fikirleri kendi süzgecinden geçirebilen, küresel gelişmeleri yakından takip eden, bölgesel bütünleşmelere ve iyi komşuluk ilişkilerine sıcak bakan, Kazakistan'ı layık olduğu seviyeye getirmeye kararlı, sabırlı, güvenilir ve inandırıcı bir lider profili çizmektedir. Dolayısıyla, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde tarihsel birlikteliğin, akrabalığın, dil ve kültür benzerliğinin etkisi olduğu kadar, Nursultan Nazarbayev'in de ülke lideri olarak etkisi vardır.[322]

4.2. Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı, Kazakistan Cumhuriyeti'nin en önemli merkezi yürütme organlarından biridir. Diğer tüm bakanlar gibi dışişleri bakanı da cumhurbaşkanı tarafından göreve atanır ya da görevden alınır. Dışişleri bakanı diğer tüm bakanlar gibi cumhurbaşkanının sahip olduğu dış politika vizyonunun bir parçası olmaya ve gerekli alt yapı çalışmalarını gerçekleştirmeye çalışır. Çünkü cumhurbaşkanının alacağı kararların dışişleri bakanlığınca yüzde 100 desteklenmesi ve başkanın istekleri doğrultusunda araştırma ve değerlendirme yapılması başkanın izleyeceği dış politika çizgisinin başarıya ulaşmasında önemlidir. Nazarbayev, dış politikaya çoğu zaman daha fazla vakit ayırmakta, ülkenin dış işlerini ve ilişkilerini kendi idare edip son sözü kendisi söylemektedir.

1959 doğumlu olan Kazakistan Dışişleri Bakanı deneyimli bürokrat Erlan Abilfaizoviç İdrissov, Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra başladığı siyaset hayatında ülkenin dışişleri bakanlığına kadar yükselmiştir.[323] Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler (BM) temsilciliği, ülkenin Amerika Büyükelçisi ve dışişleri bakan yardımcılığından sonra dışişleri bakanı olarak atanan

[322] Serdar Yılmaz, "Kazakistan'da Siyasal Denge Unsuru: Nazarbayev", *EkoAvrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl: 8, Sayı: 31, Temmuz 2015, ss. 94-100.
[323] Erlan A. İdrissov, "Dışişleri Bakanı, Biyografi", http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/biography, (05.03.2015).

İdrissov bu görevi 28 Eylül 2012 tarihinden beri sürdürmektedir. İdrissov ayrıca bu görevi 1999-2002 yılları arasında da yapmıştır. Erlan İdrissov 29 Aralık 2014'te Türkiye'ye yaptığı ziyarette 2012'te birincisi yapılan ve 29 Aralık'ta düzenlenen Türkiye-Kazakistan Ortak Stratejik Planlama Grubu'nun ikinci toplantısına katılmıştır. Ziyaret sırasında iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin daha da artırılması gerektiği mesajı verilmiştir. İdrissov, ilişkilerin geliştirilmesi yönünde Kazakistan'da güçlü bir iradenin bulunduğunu belirterek Türkiye'nin, Kazakistan'ın 2017-2018 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) geçici üyeliğine tam destek vermeye devam etmesi dileklerinde bulunarak ziyaretine son vermiştir.[324] Hatırlanacağı üzere Kazakistan izlemiş olduğu çok yönlü dış politikanın bir gereği olarak, 2017-2018 arası dönem için BMGK geçici üyeliğine adaylığını 2013 yılında açıkladığında Türkiye buna hemen destek vermiştir.[325]

Tablo 4: Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanları (1991-2014)

İsim	**Görev Tarihi**
Toleutay Y. Suleymenov	1991 - 1994
Kanat B. Saudabayev	1994 - 1994
Kassym-Jomart K. Tokayev	1994 - 1999
Erlan A. Idrisov	1999 - 2002
Kassym-Jomart K. Tokayev	2003 - 2007
Marat M. Tazhin	2007 - 2009
Kanat B. Saudabayev	2009 - 2011
Yerzhan Kh. Kazykhanov	2011 - 2012
Erlan A. Idrisov	2012 – Devam etmekte

Kaynak: Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği çalışanlarından Asset Darimbekov ile yapılan e-mektup soruşturmasından alınan bilgiler ile yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

[324] Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Kazakistan Dışişleri Bakanı Sayın Erlan İdrissov İle Ortak Basın Toplantısı, 29 Aralık 2014, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kazakistan-disisleri-bakani-sayin-erlan-idrissov-ile-ortak-basin-toplantisi_-29-aral.tr.mfa, (05.03.2015).

[325] Kazakhstan's Campaign for UN Security Council: A focus on real issues, 23 Aralık 2014, http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/interviews-and-speeches/2819-kazakhstan-s-campaign-for-un-security-council-a-focus-on-real-issues, (05.03.2015).

Yukarıda adı geçen dışişleri bankanlarından biri olan Kanat Saudabayev, Kazakistan-Türkiye diplomatik ilişkilerinin başladığı 1992 yılında Kazakistan'ın Ankara'ya atadığı ilk büyükelçidir. O dönemlerde Kazakistan'ın Türkiye'ye verdiği önemin işareti olarak Nazarbayev tarafından iki yıl sonra 20 Nisan 1994 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı olarak atanmıştır.

Ülkedeki dışişleri bakanlığında özel olarak bir Türkiye masası olmasa da Yakın Doğu (Türkiye, İran, Afganistan), Orta Doğu (Arap ülkeleri, İsrail) ve Afrika Ülkeleri Genel Müdürlüğü vardır.[326] Bagdad Amreyev ve Canseyit Tüymebayev gibi Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine sıcak bakan ve Türkiye'de çalışma fırsatı bulan dışişleri bakanlığı bürokratları vardır. Bir sonraki bölümde Tüymebayev'den bahsedileceği için Amreyev'i kısaca ele almakta fayda vardır. Zira Amreyev, 1995-1996 yılları arasında Türkiye'nin de içinde yer aldığı Yakın Doğu Ülkelerinden Sorumlu Genel Müdürlük görevinden hemen sonra Suudi Arabistan ve Mısır Büyükelçiği görevlerinde bulunmuş, 2008 yılında Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçisi olarak atanmıştır. Amreyev, bizzat Nazarbayev tarafından "evine gidiyorsun" denilerek Kazak-Türk ilişkilerini canlandırmak amacıyla görevlendirilmiştir. Nitekim kendisi de Türkiye'de görev yapmayı her zaman arzulayan bir dışişleri bakanlığı bürokratı olmuştur.[327]

İki ülke arasındaki stratejik işbirliği antlaşması Amreyev döneminde imzalanmıştır. Nazarbayev'in önerisi ile hayata geçen Türk Konseyi'nin kurumsal bir kimlik kazanmasında kritik bir rol oynamıştır. Kendinden önceki Büyükelçiler zamanında her iki ülkenin cumhurbaşkanları bir kez görüşmüşken, Amreyev zamanında yedi resmi görüşme olmuştur.[328] Görüldüğü güzere Amreyev, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi taraftarı olan önemli bir dışişleri bakanlığı mensubudur ve Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde en az dışişleri bakanı kadar önemli bir rol oynamıştır.

---

[326] Kazakistan'da yapılan saha çalışması sırasında ülkeyi yöneten siyasal seçkinler ile resmi bir görüme yapılamadığı ve dışişleri bakanlığına giriş yapılamadığı için Kazakistan-Türkiye ilişkilerinden rahatsızlık duyan bir siyasetçinin olup olmadığı ilk ağızdan öğrenilememiştir. Ancak Kazak dış politikası üzerine çalışan ve Türkiye ile ilişkilere özel önem veren Canat Momınkulov, Zharmukhamed Zardykhan ve Mehmet Arslan gibi akademisyenler, Kazak parlamentosunda ya da Kazak bürokrasisinde Türkiye ile ilişkilere soğuk bakan bir siyasetçi ve ya bürokratın olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

[327] Bagdad Amrayev, *Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası*, Hayat Yayınları, İstanbul 2010, s. 156.

[328] Amreyev, a.g.e., ss. 162-163.

Dışişleri bakanlığı, Nazarbayev'in 2014 yılının Ocak ayında açıkladığı Kazakistan 2014-2020 Dış Politika Konsepti'nde yer alan önceliklere göre hareket etmektedir. Bu öncelikler şöyle sıralanmıştır: Rusya ve Çin ile stratejik işbirliğini sağlamlaştırmak, çevre ülkeleri ile karşılıklı iyi dostluk ilişkileri geliştirmek, BDT ülkeleri ile işbirliği yaparak CİCA, ŞİÖ, Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Örgütü gibi önemli devletlerarası örgütlere aktif katılım göstermek, ABD, AB ülkeleri ile AGİT ve NATO örgütleriyle yakın bir işbirliği içinde olmak, İslam İşbirliği Teşkilatı, Arap Devletler Ligi ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gibi İslam dünyası devletleri ve kurumlarıyla samimi diyalog kurmak, ve Asya-Pasifik bölgesi ülkeleri ile ikili ortaklık anlaşmaları imzalamaktır.[329]

Kazak dış politikası, açıklanan bu stratejik belge ile çok yönlü, dengeli, faydacı, karşılıklı ve ulusal çıkarların savunulması esaslarına dayanmaktadır. Dolayısıyla dış politikada Rusya, Çin, BDT, Batı ve Doğu ile ilişkilerin en üst düzeyde tutulacağı mesajı verilmektedir. Çok yönlü dış politikanın en büyük güncel göstergesi Batı'nın, Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna krizinden ötürü Rusya'ya uyguladığı yaptırımların Kazakistan'ı olumsuz etkileme tehlikesine karşı Kazakistan'ın Rusya ile Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurmasıdır. Bir diğer gösterge ise Kazakistan'ın diğer taraftan Dünya Ticaret Örgütü'nün bir üyesi olmak için görüşmelere devam etmesidir. Dış politika konseptinde Türkiye'den de bahsedilmekte ve "ortak tarihsel köklere ve kültürel değerlere sahip Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir" denmektedir.[330] Bu strateji belgesi ile Türkiye'nin, Kazak dış politikasında temel belirleyici ve temel bir aktör olmaktan ziyade ülkedeki denge mekanizmasının bir aracı olduğu, ancak Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının ve halk ve devlet katında fazlasıyla bilinmesinin de ziyadesiyle önemsendiği anlaşılmaktadır.[331]

Aslında yukarıdaki sıralamanın, Avrasya bölgesinin tam merkezinde bulunan, petrol ve maden zengini olan Rusya ve Çin gibi iki küresel lider ülkenin arasında yer

[329] Kazakistan Cumhuriyetinin 2014-2020 Yılları Dış Politika Stratejisi (Kazakhstan Rispublikası Sırtkı Sayasatının 2014-2020 Jıldarğa Arnalğan Tujırımdaması), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy, (24.05.2014).
[330] Aynı yerde
[331] Canat Momınkulov ile Mülakat, 12.07.2014.

alan bir ülke için doğru bir seçim olduğu söylenebilir. Nitekim 1991'de bağımsızlığın elde edilmesinden sonra ülkenin dış politikasında belirleyici olan Nazarbayev, silahlanma yerine silahsızlanma ve diplomasiyi tercih ederek hem ülkenin hem de bölgenin güvenliğine büyük katkı yapmıştır. Sonuç itibariyle; Kazak Dışişleri Bakanlığı Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesine yardımcı olabilecek alt yapı çalışmalarını nihayete erdirmek ve devlet başkanının çizdiği vizyonu takip etmekle sorumludur.

4.3. Siyasal Partiler

Bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Kazakistan, siyasal partiler konusunda bir çeşitlilik yaşamış ve ülkede farklı ideoloji ve amaçlarda birçok parti kurulmuştur. Kazakistan, bağımsızlığın elde edilmesinden sonra Batı tarzı bir demokrasiyi geliştirmeye aday bir devlet olarak gösterilmiştir, çünkü ülkede bağımsızlığın kazanılmasından önce bile siyasal grupların faaliyetlerine izin verilmiştir. Kazak hükümeti sadece aşırı milliyetçi ve etnik düşmanlığı körükleyen siyasal grupların faaliyetlerini sınırlamış ve/veya yasaklamıştır. Bu durum Kazak Anayasası'nda şu şekilde ifade edilmiştir: "Anayasal düzeni zorla değiştirme, ülke bütünlüğünü bozma, devlet güvenliğine zarar verme, sosyal, ırk, milliyetçilik, din, sınıf ve kabile temelli çatışmaları kışkırtmaya çalışan partiler hariç tüm partilerin hakları anayasa tarafından garanti altına alınmıştır."[332]

Kazak hükümeti, Adam Michnic'in de belirttiği gibi, yerleşik bir siyasal ve demokratik kültür olmadığından kitle partilerinin kurulmasına önem vermiştir.[333] Kesici'ye göre, Nazarbayev'in girişimleriyle, çok uluslu olan Kazak toplumundaki hassas etnik dengeleri korumak için Sosyalist Parti, Halk Kongresi Partisi ve Halkın Birliği Partisi gibi partiler bu maksatla kurulmuştur. Bununla birlikte genel olarak milliyetçi, sosyalist, komünist ve liberal saiklerle kurulan partiler sayıca fazla olmalarına karşın ülke yönetiminde herhangi bir rol oynamamışlardır.[334] Bu

[332] Abdulvahap Kara - Okan Yeşilot, *a.g.e.*, s. 80.
[333] Adam Michnic, "Sparring With the Kazakh President", *Transition*, Vol. 4, No. 1, June 1997, s. 29.
[334] A. Kayyum Kesici, *Dün, Bugün ve Hedefteki Kazakistan*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003, ss. 244-245.

çerçevede, Fahri Türk'ün de ifade ettiği gibi, siyasal iktidara yakın olan rejim partilerine alternatif olabilecek partilerin engellenerek "sözde partilerin" (pseudo - parties) demokratik bir görüntü çizmek için desteklendikleri görülmüştür.[335]

Siyasal partilerin Kazakistan'da gelişimi henüz çok yeni bir konudur. Bağımsızlığından beri Nursultan Nazarbayev'in partisi Nur Otan tarafından yönetilen Kazakistan'ın siyasi yaşamı için 2012 yılı bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Zira çok partili hayata 2012'de geçen Kazakistan'da, parlamentodaki partiler siyasal iktidarı destekler nitelikte olmaları ve iktidar partisi olan Nur Otan partisine rakip olamamaları nedeniyle alternatif partiler olarak görülmemektedirler. Nazarbayev'e ya da ürettiği politikalara muhalif yaklaşımlar sergileyebilecek ve Kazak halkından destek sağlayabilecek isimlerin var olduğunu iddia etmek son derece güçtür. Ülke içinde ılımlı bir muhalefet yaratmak ve demokratik bir adım atmak maksadıyla parlamentoda temsil edilen partiler, Nur Otan partisi haricinde ülkenin her tarafına hitap edememekte ve siyasal iktidarı denetleyememektedir. Bu partiler Nazarbayev'e karşı çok ılımlı bir söylem benimsemektedirler.[336]

Siyasal partilerin geçmişi ve faaliyetleri eski olmasına rağmen kuruluş ve kurumsallaşmaları ancak 15 Temmuz 2002 tarihinde kabul edilen "Siyasal Partiler Hakkında" kanun ile mümkün olmuştur.[337] Dolayısıyla bu çalışmada da bu kanuna atıflar yapılacaktır. Ayrıca bu çalışma Kazakistan'daki siyasal partilerin Kazakistan'ın Türkiye politikasına ol(may)an etkilerini araştırdığından Kazakistan'ın bağımsızlığından günümüze kadar kurulmuş tüm partileri incelemekten ziyade, 2012 yılındaki çok partili hayata geçiş için yapılan seçimlere katılan ve yüzde yedi seçim

---

[335] Fahri Türk, Kazakistan'da 1990-1995 arasında yaşanan değişim döneminde ortaya çıkan siyasal partileri "Milli Demokratik Partiler" ve "Çokuluslu ve Rejim Yanlısı Partiler" şeklinde incelemiştir. Türk'e göre Milli Demokratik Partileri, Kazakistan Alaş Milli Partisi, Şeltoksan Milli Demokratik Partisi ve Kazakistan Halk birliği Partisi gibi partilerdir. Çokuluslu ve Rejim Yanlısı Partiler ise Kazakistan Komünist Partisi, Kazakistan Demokratik İlerleme Partisi ve başkanlığını Olcas Süleymanov'un yaptığı Kazakistan Halk Kongresi gibi partilerdir. Türk'ün üzerinde durduğu en önemli konulardan biri ise bağımsızlığın ilk yıllarında milli demokratik partilerinin engellenmesi ile gerçek bir siyasal parti sisteminin gelişmesinin önüne geçilmiş ve bu durum "sözde parti" sisteminin gelişmesine neden olmuştur. Fahri Türk, "Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,* Cilt 4, No 2, 2012, ss. 11-20.

[336] Canat Momınkulov, "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri", *ORSAM,* Rapor No: 120, *The Black Sea International,* Rapor No: 21 Mayıs 2012. ss. 1-36.

[337] 344-2 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu, RG: 15.08.2002.

barajını geçerek parlamentoda temsil edilme hakkını kazanan üç parti üzerinde duracaktır. Üç partinin bu çalışma için incelenmesinin en önemli nedeni, Türk'ün de yukarıda belirttiği gibi diğer partilerin sözde partiler konumunda olması ve siyasete etki yaparak iç ve dış politikayı şekillendirecek sağlam bir alt yapılarının bulunmamasındandır. Bu partilerin kuruluş süreci ve amaçları hakkında bilgiler verilirken Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmede etki sahibi olup olmadıklarına parti program ve amaçlarına bakılarak yanıt aranmaya çalışılacaktır.[338]

Kazakistan'daki siyasal partilere geçmeden önce ülkedeki siyasi sistemin özelliklerinden bahsetmek konunun anlaşılması için elzemdir. Kazakistan Parlamentosu Senato ve Majlis (Meclis) olmak üzere iki farklı kamaradan oluşur. Senato'da 47 Senatör ve Majlis'te (Parlamento) 107 milletvekili olmak üzere parlamentonun 154 üyesi bulunmaktadır. Kazakistan'ın 14 vilayeti ve iki büyük şehri vardır ve bunların her birini iki senatör temsil etmektedir. 32 senatör bu yolla seçilirken geriye kalan 15 senatör Nazarbayev tarafından atanmaktadır. Senatörlerin yetki süreleri altı yıldır. Majlis'teki milletvekillerinden 98'i nispi sisteme göre seçilirken geri kalan dokuz milletvekili ise Kazakistan Halklar Asamblesi içinden Nazarbayev tarafından seçilmektedir. Milletvekillerinin yetki süresi beş yıldır.[339] Kazakistan'da seçim barajı 2012 yılında yüzde ondan yüzde yediye düşürülmüştür. Nazarbayev özellikle Arap Baharı'nın yaşanmasının ardından çok partili sistemin gerekliliği yönünde açıklamalarda bulunmuş, seçim barajını kısmen düşürerek kademeli ve planlı bir şekilde demokrasiye geçiş aşamasında olduğunu vurgulamıştır. 2012 seçimlerinde toplamda üç partinin Parlamento'ya girmesi ile yaşanan bu tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş demokratik gelişim açısından büyük bir adım olarak değerlendirilmelidir.[340]

Ülkedeki en önemli parti konumunda olan ve siyasal iktidarı oluşturan parti Nur Otan Partisi'dir. Nur Otan, "Nurlu Vatan" anlamına gelmektedir. Ocak 1999'da Nazarbayev'in inisiyatifi ile kurulmuştur ve 22 Aralık 2006 tarihinden beri bu isimle

---

[338] Momınkulov, *a.g.r.,* s. 30-31; Anthony Clive Bowyer, "Parliament and Political Parties in Kazakhstan", *Silk Road Paper,* May 2008, http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2008_bowyer_parliament-and-political-parties-in-kazakhstan.pdf, (07.06.2014).
[339] Momınkulov, a.g.r., s. 9.
[340] Momınkulov, a.g.r., s. 17-18.

anılmaktadır. Kazakistan'ın en büyük partisidir. Parti kendisini sosyal, demokrat, reformcu ve yapıcı bir parti olarak tanımlamaktadır. Avrasyacılık ve Avrasya Birliği fikrini desteklemektedir. Partinin ideolojilerinden biri, dağılmış SSCB'nin yerine ekonomik ve jeopolitik bir güç oluşturacak Avrasya Birliği'nin kurulmasıdır. Bir diğeri ise kişi başına düşen gelirin iki katına çıkarılıp sosyal devletin gerekliliklerini yerine getirmektir.[341] Bowyer'e göre parlamentoyu Nur Otan partisinden ayrı düşünmek imkânsızdır. Organizasyon yapısı, sınırsız kaynakları ve Nazarbayev'in tam desteğini aldığından Orta Asya'nın süper partisi konumundadır. İşçi, öğrenci, devlet memuru, sanatçı, işadamı ve aydınlar gibi her kesimden destek almaktadır. [342] 2012'de yapılan seçimlere kadar ülkedeki yüzde yedi barajını geçen tek partidir.

15 Ocak 2012 tarihinde ülkede yapılan seçimden de zaferle ayrılan Nur Otan partisi seçim öncesi açıkladığı programını partinin 2020 Stratejik Gelişim Planına dayandırmıştır.[343] Temel gaye vatandaşların refah içinde yaşamasıdır. Ekonomik büyüme, yaşam kalitesinin yükselmesi, istikrarın muhafaza edilmesi, halkın birlik içinde olması, ulusal güvenlik ve uluslararası alanda saygınlık, bilim ve eğitimde hızlı yükseliş, bölgelere teşviklerin artırılması ve sivil hakların savunulması gibi stratejik önceliklere parti programında yer verilmiştir. Bu çalışmanın üzerinde durduğu parti dış politikasının ne olduğu konusunda ise öncelik Nazarbayev'in planladıklarının

---

[341] Momınkulov, *a.g.r.*, s. 17.

[342] Anthony Clive Bowyer, a.g.m., s. 14.

[343] Parti Misyonu: Sürekli ve sürdürülebilir kalkınmayı temin ederek demokratik, müreffeh, rekabetçi ve sosyal bir devlet içinde kanunlara saygılı, kararlı ve çalışkan bir toplumun temelini atarak ülkenin bağımsızlığını daima payidar kılmaktır. Parti Değerleri: Birey, özgürlük, hukukun üstünlüğü, adaletin tesisi, dayanışma, vatandaşların hayallerini gerçekleştirebileceği ortamın hazırlanması ve aile ve geleneklerin korunması Nur Otan partisinin temel değerleridir. Devlet ve Vatandaşlar Arasındaki İletişimde Yeni Prensipler: Devlet kurumları insanların çıkarlarını düşünmeli, haklarına saygı duymalı ve işlerini bürokrasiye maruz kalmadan hızlıca çözüme kavuşturmalıdır. Özgür ve sorumluluk sahibi vatandaşların yaşadığı vatansever bir ulus için çaba sarf edilmelidir. Başarı İçin Gerekli Faktörler: Bunun için öncelikle birlik ve beraberlik içinde uyumlu ve karşısındakine saygılı bir yaşam tarzı olmalıdır. Kazakistan'ın benzersiz kültür ve medeniyeti sahiplenilmeli, devam ettirilmeli ve yeni hayat standartları ile modernize edilmelidir. Kazakistan'ın dünyaya tanıtımı için uluslararası topluma aktif bir katılım gösterilmelidir. Herkese adil olan sosyal politikaların benimsenmesi, bilgi ve yeniliklerden istifade ederek teknolojik imkânlardan yararlanılması, okuyan, eleştiren, yaratıcı, entellektüel ve işine önem veren bir ulus inşa edilmesi diğer faktörlerdir. Ancak başarının sağlanması için en önemli faktör güçlü bir ekonomik yapının tesis edilmesidir. Partinin Tarihi Sorumlulukları: Nur Otan partisi, hem ülkenin hem de toplumun kalkınmasında sorumluluk alacağını, ülke yönetiminde belirleyici bir rol oynamak istediğini ve 21. yüzyılda Kazakistan'da ve dünyada iz bırakacak projelere imza atacağını bu doktrin ile ilan etmektedir. Nur Otan Partisi, *Doctrine*, www.nurotan.kz/kz/doctrine, (07.06.2014).

gerçekleştirilmesi, Avrasya Ekonomik Birliği'ne uyum sağlamak, küresel güvenlik sisteminin içinde yer almak ve nükleer silahsızlanmaya devam etmektir.[344]

Nazarbayev'in önderliğinde ülkenin bağımsızlığının elde edilmesiyle birlikte girdiği her seçimden başarıyla ayrılan ve diğer partilerin barajı geçememesinden dolayı parlamentoda tek parti olan Nur Otan partisi başarısını neye borçludur? Burada çok farklı faktörler söz konusudur. Ülkede tek parti sisteminin yerleşmesi, Halkın Nazarbayev'e inanması ve onu desteklemesi, bürokrasinin sürekli olarak Nur Otan partisine oy vermesi, halkın siyasi istikrarı bozmak istememesi, partinin ekonomik olarak büyüklüğü, rakip partilerin sistemli olarak zayıflatılması ve Nazarbayev'in otoritesi bu faktörlerden bazılarıdır.[345]

Partinin Türkiye'ye yönelik özel bir politikası olmamakla birlikte lider odaklı bir parti olduğu için tıpkı Nazarbayev gibi Nur Otan partisi de Türkiye'ye karşı samimidir. Nazarbayev tarafından şekillendirilen bir dış politika konseptine sahiptir. Yani Nazarbayev Türkiye ile ilişkilere önem verilecektir dendiğinde bu bir emir telakki edilir ve bunun gerektirdiği şekilde davranılır. Diğer yandan, Nur Otan partisi ile AKP arasında süren dostluk ilişkisine ilaveten Ekim 2009'da Nazarbayev'in Türkiye'yi ziyareti sırasında AKP ile Nur Otan partisi arasında "Karşılıklı İlişkileri Geliştirme Memorandumu" imzalanmıştır. Nur Otan partisi başkan yardımcısı olan Darhan Kalataev'e göre bu antlaşmanın temel amacı; iki ülke arasındaki kardeşlik ilişkilerini devam ettirip ileri bir boyuta taşımak, uluslararası ilişkilere benzer tepkiler vermek için iletişim içinde bulunmak ve parti temsilcilerinin ülkeleri ile ilgili konularda işbirliği yapmalarını sağlamaktır. [346]

Nur Otan partisinin Türkiye ile doğrudan bir münasebeti olmasa da parti liderinin düşünce ve eylemleri neticesinde şekillenen bir parti görünümündedir. Parti yetkilileri devlet eliyle belirlenen politikalara göre hareket etmekte ve proje üretmektedirler. Parti içinde Türkiye'ye ve Türk siyasal hayatına karşı bir merak ve ilgi vardır. Zira Nur Otan Partisi Almatı Dış İlişkiler ve Basın sorumlusu Kayım Munar Tabei, kendisi ile yapılan mülakatta Türkiye ile olan ilişkilere büyük önem verdiklerini, Türkiye'nin

[344] Canat Momınkulov, *a.g.r.*, s. 17-18.
[345] Canat Momınkulov, *a.g.r.*, s. 8.
[346] "Ankara Anlaşması" (Ankara Kelisimi), *Dala Men Kala Gazetesi*, No: 13, 29 Ekim 2009, s. 4.

bağımsızlıklarını tanıyan ilk ülke olduğunu ve bunu kendileri için psikolojik olarak önemli olduğunu belirterek, bir nevi siyasal iktidarın dilini kullanmıştır. Ancak Munar Tabei, özellikle Astana'daki parti merkezinin bu aralar Türkiye'deki siyasal kurumlar ile ilgili bilgiler topladığını, AKP'nin muhafazakâr yapısının ve söyleminin parti yetkililerince incelendiğini ifade ederek partiler arası var olan diyaloğun geliştirilebileceğini belirtmiştir.[347]

Kazakistan Parlamentosu'nda yer alan bir diğer parti ise Ak Yol Demokratik Partisi'dir. 3 Nisan 2002 tarihinde kurulmuş olan Ak Yol partisi yaklaşık 175.000 civarında üyeye sahiptir. Kendisini "yapıcı muhalefet" diye tanımlayan bu parti, kendisini aynı zamanda 20. yüzyılda kurulan Alaş hareketinin[348] bir devamı olarak görmektedir. Kurulduktan kısa bir süre sonra katıldığı 2004 genel seçimlerinde yüzde 12.04 oy alarak iki milletvekili çıkarmış ve parlamentoya girmeyi başarmıştır. Ancak 2005'te partinin öncü liderleri arasında çıkan ihtilaf neticesinde Ak Yol partisi, 15 Mart 2005 tarihinde parçalanmış ve partinin yeni lider Alihan Baymanov olmuştur. Aşırı muhalif grup ise Nağız (gerçek) Ak Yol partisini kurmuş ancak bir varlık gösterememiştir. Parti 2007 seçimlerinde yüzde 3.09 oy alarak yüzde yedi olan seçim barajını aşamadığından parlamentoya girememiştir. 2 Temmuz 2011 tarihinde ise Ak Jol partisinin yeni başkanı Azat Turlubekuly Peruashev olmuştur. Peruashev seçilmeden önce Türkiye'deki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) benzeri olan Atameken Birliği (Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği) başkanlığı görevini 2006 yılından beri sürdürmekteydi. 1999-2006 yılları arasında Kazakistan Sivil Partisi genel sekreterliği görevini yapmış ve Sivil Partinin 2006'da Nur Otan partisi ile

---

[347] Kayım Munar Tabei ile Mülakat, 28.04.2015.

[348] Öncülüğünü Alihan Bökeyhanov (1870-1937), Ahmet Baytursınov (1873-1937), Miryakup Dulatov (1885-1937) ve Mağjan Jumabayev (1893-1938) gibi Kazak düşünce adamları yapmıştır. Hareketin temel amaçları Kazak halkını çağdaşlaştırmak ve kültürel ve siyasi nitelikler taşıyan bir toplum oluşturmaktır. Alaş hareketi mensupları, yirminci yüzyıl başlarında Kazak siyasi yapısını değiştirerek bir dizi modern değişiklik yapmışlardır. Alaş hareketi aydınları kısa zaman içinde siyasi alanda da örgütlenerek Kazak kurultayları toplamışlar ve Kazakların modern anlamdaki ilk siyasi partisi olan Alaş partisini kurmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için İbrahim Kalkan, *Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri (1822-1920)*, Arayış Yayın Ajansı, İstanbul 2013. Web kaynağı için ayrıca bkz. İbrahim Kalkan, "Kazak Siyasî Düşüncesinin Gelişimi ve Kazak Gazetesi (1913-1918)", *http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=357690*; "Alaş Partiyası", *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, 09.07.2014, http://egemen.kz/2014/07/09/31861 (07.01.2015). s. 4; Modern dönemde yer alan Alaş Partisi ise Nisan 1990 tarihinde kurulmuş, eski SSCB topraklarında yaşayan tüm Türkleri ve daha sonra Türkçe konuşan halkaları "Büyük Türkistan Birliğine" götürmeyi amaç edinmiştir. Fahri Türk, Kazakistan'da Değişim Sürecinde..…..., s. 14.

birleşmesinin ardından Nur Otan partisine katılmıştır.[349] Yani aslında Peruashev, Nur Otan partisinin bir üyesiydi.

Joanna Lillis'e göre, Peruashev esasen Atameken Birliği'nde Nazarbayev'in küçük damadı olan Timur Kulibayev ile birlikte çalışıyordu. Parlamentoda bir muhalif parti yaratılması için Nur Ortan partisinden istifade edip ertesi gün Ak Yol partisinin başkanı olmuştur. Sanki her şey daha önceden planlanmıştı ve o plan doğrultusunda hareket ediliyordu. Nitekim Lillis, Kazak usulü çok partili bir muhalefetin oluşturulduğunu Nazarbayev'in danışmanı olan Yertusbayev'in şu sözlerine dayandırmıştır. "Önemli olan hangi partinin parlamentoda yer alacağı değil hangi partinin Nur Otan partisinin partneri olacağıdır." Dolayısıyla Lillis, her şeyin iktidar partisinin elinde olduğu bir muhalefet yaratıldığı sonucuna varmıştır.[350]

2012 yılında yapılan parlamento seçimlerinde oyların yüzde 7,47'sini alarak toplamda sekiz milletvekili çıkaran Ak Yol partisi, seçim öncesi programını açıklarken bunların aynı zamanda partinin genel politikası olduğunu vurgulamıştır. "İlerlemek İçin Değişim" sloganıyla yola çıkan parti, işsizliğin azaltılması, halkın ucuz konut imkânından yararlanması, kültüre, maneviyata ve insan haklarına önem verilmesi prensiplerine uygun hareket etmiştir. En dikkat çekici vaatleri ülkenin de ciddi sorunu olan rüşvet ile mücadele yolunda kişisel gelirlerin beyan edilmesi, bürokrasinin önüne geçilmesi vaatleridir. Özellikle iş çevreleri ile yakın ilişkiler kuran bir parti olduğundan Kazak devleti ile ülkedeki özel sektör arasındaki işbirliğini artırmaya, iş adamlarını yatırım için desteklemeye, girişimciliği artırmak için vergi kolaylığı sağlamaya ve halka yönelik sosyal harcamaların artırılması konularına da ayrıca çok önem vermiştir. Bu parti esasen genel olarak girişimcilik ve işletme partisi olarak tanımlanmaktadır.[351]

Ak Yol partisi dış ilişkiler konusunda özellikle Avrupa Birliği ve ona üye ülkelerle iyi ve yapıcı ilişkilere önem veren, AB ülkelerinde dikkat edilen vergi kaçakçılığı ve

[349] Ak Jol Demokratik Partisi (Ak Jol Demokratiyalık Partiyası), www.akzhol.kz/kz/article/index/23/29, (05.02.2015).
[350] Joanna Lillis, "Democracy, Kazakh Style", 05.07.2011, *www.eurasianet.org/node/63797*, (05.02.2015).
[351] Ak Jol Partisi, *Parti Programı*, http://akzhol.kz/kz/programma/show/32/50/53, (08.01.2015).

yolsuzluk ile mücadele önlemlerinin Kazakistan'da uygulanması için adım atan bir parti görünümündedir. Çin ile ikili ilişkileri önemsemekte ve ticari olarak Çinli iş adamları ile yakın bir işbirliği içerisinde yer almaktadır. En önemli ağırlığı Rusya ile olan ilişkilere ve Rus yatırımcıların ülkede yaptıkları yatırımlara veren parti, özellikle ülkedeki Rus iş çevreleri ile yakın temas içerisindedir.[352]

Parti yönetimi, Avrasya Birliği projesinin, Kazak işletmeler kısa dönemde bütünleşme konusunda zorlansalar bile, ekonomik olarak yeni ufuklar açacağına inanmaktadır. Uzun vadede ise Avrasya Birliği'nde gerekli verimin alınacağı ve bu projenin ulusal bağımsızlığı güçlendireceğini düşünmektedirler.[353] Ülkedeki iş dünyası ile yakın bir işbirliği içinde olduğu için özellikle bütünleşme modellerine olan üyelikler ile ülkeye daha fazla girdi sağlanacağını savunmaktadırlar. Partinin Almatı'daki merkezinden bir yetkili ile yapılan mülakatta, Türkiye'nin Kazakistan'da yapmış olduğu yatırımların partilerince olumlu karşılandığını, Türkiye'nin daha büyük işadamlarıyla Kazakistan'da daha büyük yatırım alanlarına yönelmeleri gerektiği belirtilmiştir. Yani Türk yatırımlarına olumlu bakıldığı vurgulanarak Türkiye'nin ekonomik bir ortak olarak görüldüğü ifade edilmiştir.[354] Görüldüğü gibi partinin Türkiye ile alakalı bir programı yoktur. Türkiye ile olan düşünceleri Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in düşünceleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Çalışma için incelenecek son parti Kazakistan Komünist Halk Partisi'dir (KKHP). 21 Haziran 2004 tarihinde kurulan partide başkanlık değil genel sekreterlik sistemi vardır ve şimdiki genel sekreter Vladislav Kossarev'dir. Kurulduktan hemen sonra 90.000 üyeye ulaşan parti 2004 yılında katıldığı parlamento seçimlerinde yüzde 1,98 oy alarak barajı aşamamış ve meclise girememiştir. 2007 parlamento seçimlerinde de barajı aşamayan KKHP yüzde 1,29 oy almış ve milletvekili çıkaramamıştır. 2012 seçimlerinde ise çok partili parlamento sistemine geçen Kazakistan'da oyların yüzde 7,19'unu alarak yedi milletvekilini parlamentoya göndermiştir. Bilimsel ve teknolojik imkânlardan istifade edilerek oluşturulan, sosyalizm etrafında şekillenen; demokratik,

---

[352] Ak Jol Partisi, *Uluslararası İlişkiler*, http://akzhol.kz/en/listarticle/index/3/9, (08.01.2015).
[353] Canat Momınkulov, *a.g.r.*, s. 18.
[354] Ak Jol Partisi, Almatı Genel Merkez ile İnternet Üzerinden E-Mektup Soruşturması, 28 Nisan 2015, Almatı, Kazakistan.

adil, özgür ve müreffeh bir yaşamın kurulmasına yönelik amaçları vardır. Bu amaçlara siyasi, ekonomik, sosyal ve uluslararası alanda ulaşmak için parti tarafından birtakım prensipler benimsenmiştir.[355]

Örneğin; siyasi alanda insanın sömürülmesini engelleyen demokratik bir sistemin benimsenmesi, mülkiyet hakkının layıkıyla tanınması ve gerçek bir halk hareketinin oluşması gerektiği düşünülmektedir. Ekonomik alanda hammadde temini sıkıntısının aşılması, hem sanayide hem de tarımda modern teknolojinin kullanılması ve kilit alanlardaki devlet mülkiyetinin çerçevesinin yeniden çizilmesi parti tarafından dile getirilmektedir. Sosyal alanda ise ülkede uzun yıllardır yaşayan insanların (Ruslar kastediliyor) güvenliği ve sosyal haklarının iyileştirilmesi konusuna önem verilmektedir. Partinin uluslararası alanda ise BDT ülkeleri ile işbirliğini desteklemek, terörizmle mücadeleye önem vermek ve geniş kapsamlı bir uluslararası ilişkiler konsepti belirlemek gibi öncelikleri vardır.[356]

Ülkenin bağımsızlığı öncesinde mevcut olan Kazakistan Komünist partisinden ayrılarak kurulan KKHP Nazarbayev'e sadık partilerden biri olarak telakki edilmektedir. Nazarbayev'in bu partiyi özellikle komünist sistemden liberal ekonomik sisteme geçerken yaşanacak olası halk muhalefetini dengelemek için desteklediği dile getirilmektedir. Özellikle 2012 seçimleriyle ülkede oluşturulan çok partili hayat ile ılımlı muhalefetin sistem içerisine oturtulması ve bu yolla demokrasi konusunda gelen eleştirilere bir cevap verilmesi amaçlanmıştır.[357] KKHP, Türkiye'ye en uzak olan parti görünümündedir. Zira çalışmanın yazarının partinin Almatı'daki merkezine yaptığı bir ziyarette Türkiye ile ilgili bilgi verecek kimseyi bulamaması ve birçok kez gönderdiği e-mektuplara cevap alamaması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Üç parti de Türkiye'ye yönelik özel bir politika belirlemese de Türkiye'ye karşı olumlu düşünceler beslemektedir (KKHP'nin bu konudaki tutumu öğrenilememiştir). En azından Nur Otan ve Ak Yol partilerinden mülakat yapılan yetkililer bu yönde görüşler belirtmişlerdir. Ülkede gelişmiş bir parti sistemi olmadığı için partiler

---

[355] Momınkulov, *a.g.r.,* s. 18-19.
[356] Kazakistan Komünist Halk Partisi, *Parti Programı*, http://knpk.kz/wp/kz/programny-e-dokumenty/, (09.01.2015).
[357] Haluk Alkan, *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar*: *Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan,* USAK Yayınları, Ankara 2011, s. 101.

birbirlerine alternatif projeler üretememekte ve kendilerini halka ifade edememektedirler. Kazakistan'da geçirilen süre ve edinilen tecrübe gereği böyle bir politikalarının olmadığı da söylenebilir. Zira sohbet edilen akademisyen ve STK üyeleri de benzer kanaattedirler. Partiler finansman açısından siyasal iktidara bağımlı olduklarından alternatif proje ve politikalar üretmekte sıkıntı yaşamaktadırlar. Dolayısıyla da birbirlerine ters düşecek hareketlerden uzak durmaktadırlar. Partiler gelişmemiştir, siyasal ortam çeşitlilikten uzaktır. İktidar partisi ülkedeki zenginliğin ve politikaların belirleyicisi konumundadır.[358] Türkiye'ye yönelik özel bir sempati beslense de Türkiye'ye yönelik bir projeye sahip değillerdir. Ülkedeki partiler, 2015 yılı içerisindeki ikinci saha çalışması sırasında Nur Otan Partisinin Türkiye'deki siyasal partilerin mevcut durumu ile ilgilendiğinin öğrenilmesinin dışında, Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarında aktif bir rol oynamamaktadır. Sonuç olarak ülkedeki partiler, Kazakistan Türkiye politikasının belirlenmesinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Sadece iktidar partisi olan Nur Otan Partisi'nin adı, Nazarbayev'in görüşlerini parti politikası olarak uyguladığı için Türkiye ile olan ilişkilerde daha fazla telaffuz edilmektedir.

4.4. Parlamento

30 Ağustos 1995 tarihli Kazakistan Anayasası'na göre Kazakistan Parlamentosu ülkede yasama fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Parlamentonun ve parlamentoyu oluşturan senato ve meclis kanadının görevleri ülkenin anayasası tarafından belirlenmiştir. Senato ve meclisin görev süreleri dört yıl iken son anayasa değişikliği ile meclisin görev süresi beş yıl, senatonun görev süresi ise altı yıl olmuştur. Senatoda 47 senatör vardır ve bunların 15'i cumhurbaşkanı tarafından atanırken geri kalanları her vilayetten ikişer tane olmak üzere yerel organlar tarafından seçilirler. Meclisteki milletvekili sayısı ise 107'dir ve bunun 98'i genel seçimler neticesinde yüzde yedi seçim barajını geçen siyasal partiler içinden seçilir. Geriye kalan dokuz milletvekili ise cumhurbaşkanı tarafından Kazakistan Halklar Asamblesi içindeki ülkedeki etnik

[358] Haluk Alkan, *a.g.e.*, ss. 101-103.

unsurları temsil edenlerin arasından seçilmektedir.[359] Kazakistan siyasal sisteminde yapılan değişiklikler ile artık parlamentoda tek partili sistemin yerine en az iki partinin temsil edileceği çok partili parlamento hayatına geçilmiştir.

Yukarıda da anlatıldığı üzere kendine özgü güçlü bir başkanlık sistemi olan Kazakistan'da parlamento, devlet başkanı karşısında Amerika'da olduğu kadar güçlü değildir. Aksine başkan, parlamento karşısında büyük bir güce sahiptir. Başkanın sahip olduğu ağırlaştırılmış veto yetkisi, istediği yasanın parlamentodan geçmesini sağlamaktadır. Parlamentoyu oluşturan senato ve meclisin yasama yetkileri bile anayasada da belirtildiği üzere bir yıllığına başkana devredilebilir. Parlamento, başkan tarafından gönderilen yasa tasarılarını iki ay içinde inceleyip karara bağlamalıdır; aksi takdirde başkanın istediği tasarı yasalaşıp yürürlüğe girer. Parlamento ancak yeni bir yasa çıkarırsa başkanın bu işlemini engelleyebilir. Alkan'a göre başkanın az önce bahsedilen ağırlaştırılmış veto yetkisi başkana bir nevi yasa çıkarma yetkisi vermektedir.[360] Parlamentonun başkan karşısında çaresiz kaldığı ve başkana verilmiş bir diğer belirleyici yetki ise parlamentoyu feshetme yetkisidir. Yani parlamento, başkanın seçtiği hükümete güvenoyu vermez, başbakanın atanmasına iki kere karşı çıkarsa ve diğer bürokratik organlar ile anlaşamaz ve neticesinde siyasi kriz meydana gelirse başkan parlamentoyu feshedebilir.[361]

Yazarın 2014 yılında Kazakistan'da yaptığı saha çalışması esnasında Başkan Nazarbayev'in halk tarafından milli bir kahraman olarak kabul görüldüğü ve başkanın politikalarından halkın genel olarak memnun olduğu gözlemlenmiştir. Kazak halkının çevre ülke halklarına göre daha rahat yaşam koşullarına ve görece yüksek gelire sahip olması, ülkede anayasa kurallarının işletilmesi, ülkenin bağımsızlık sonrası

---

[359] Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu (Kazakhstan Rispublikasının Parlamenti), http://www.parlam.kz/kk, (02.03.2015).

[360] Haluk Alkan, *a.g.e.*, ss. 57-58.

[361] Kazakistan'daki 1994 Mayıs seçimleri sonrasında milletvekillerinin çoğu parlâmento seçimlerinde bağımsız tutum alarak hükümete güvensizlik oyu verdiğinde, hükümet parlâmentonun feshedilmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Bir yıl sonra 1995 yılında Anayasa Mahkemesi 1994 seçimlerinin anayasaya uygun olmadığına karar vermiş, Parlâmento ise kendi gücünü kullanarak Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin geçici olarak durdurmasını oy çokluğu ile onaylamıştır. Parlâmento ile devletin diğer kurum ve organları arasında giderilemeyen anlaşmazlıklar ve görüş ayrılıkları sonucu siyasî kriz meydana geldiğini gören Nazarbayev bir müddet sonra parlâmentoyu feshetmiştir. *Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Majilis* (Kazakhstan Rispublikası Parlamentinin Majlisi), http://www.parlam.kz/kk/mazhilis/news-details/id394/2/1, (02.03.2015).

uluslararası arenada gördüğü saygınlık ve Nazarbayev'in şahsiyeti gibi faktörler bunda çok etkilidir. Parlamentoda kim olursa olsun halk öncelikle Nazarbayev'i ve liderlik ettiği partiyi desteklemektedir. Halk parlamentoda temsil edilmek için yarışan partilere değil Nazarbayev'in başında olduğu partiye, milletvekillerini tanımaksızın, destek vermektedir. Dengeleyici ve uzlaştırıcı rolü partiler değil Nazarbayev'in şahsı gerçekleştirmektedir.[362]

Ülkede, özellikle dış meselelerde ve ikili ilişkilerde belirleyici olan parlamento değil Nazarbayev'in kendisidir. Dolayısıyla Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde parlamentonun rolü Nazarbayev'in verdiği ev ödevlerini yapmak ve imzalanan ikili antlaşmaları onaylamak ile sınırlıdır. İki ülke meclis başkanları zaman zaman birbirlerini ziyaret edip çeşitli temaslarda bulunmak suretiyle işbirliğini geliştirecek adımlar atsa da ve gösterilen karşılıklı konukseverlikten memnun kalınsa da meclis başkanlarının rolü ülke yöneticilerinin mesajlarını taşımaktan öteye geçememektedir.[363]

Kazak Parlamentosu'nda Türkiye'nin de içinde bulunduğu ve fikir babalığını Nazarbayev'in yaptığı TÜRKPA'ya da bir ilginin olduğu görülmektedir. 21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanlarınca İstanbul'da imzalanan antlaşma ile kurulan TÜRKPA'nın merkezi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'dedir. Devletler arasında siyasi diyalogun daha da geliştirilmesi, üye ülkeler arasında sosyo-ekonomik, kültürel, insani, hukuki ve diğer alanlardaki ilişkilerin artması için parlamentoların uyumlu şekilde çalışması gibi temel amaçları vardır.[364] Kazakistan, TÜRKPA'nın bütün toplntılarına meclis başkanı düzeyinde

---

[362] Serdar Yılmaz, Kazakistan'da Siyasal Denge……, s. 98.

[363] Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM) ziyaret edip konuşma yapan ilk Kazak Meclis Başkanı Abdilin Serikbolsun'dur. 23 Nisan 1992 yılında TBMM'yi ziyaret eden Serikbolsun, Kazakistan'ın demokratikleşme konusunda yeni doğmuş bir çocuğun tecrübesine sahip olduğunu, Türkiye'nin yapacağı yardımın 70 yaşındaki tecrübeli bir büyüğün yeni doğmuş bir çocuğa yapacağı yardım kadar faydalı, önemli ve elzem olduğunu dile getirerek Türkiye'nin 70 yıllık meclis deneyiminden istifade etmek istediklerini belirtmiştir. İki ülke arasındaki ilişkileri sağlam temeller üzerine oturtmak ve Türkiye'nin dost ve Kardeş ülke Kazakistan'a yardım etmesi gerektiğini ifade etmiştir. TBMM, *Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları*, Şubat 2012, http://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/YDB_konusmalari_web.pdf, (03.03.2015). ss. 63-65.

[364]TÜRKPA *(Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi),* http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr (04.06.2015).

katılmış ve TÜRKPA bütçesi için üzerine düşen meblayı eksiksiz ödemiştir.[365] Kazak parlamentosunda bu gelişmeler olumlu karşılanmış ve bir sonraki zirvenin 2011'de Kazakistan'da düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

2011'de TÜRKPA'nın Astana'da yaptığı bir toplantısına tebrik mesajı gönderen Nazarbayev, Kazakistan'ın TÜRKPA'ya olan bakışını şu şekilde özetlemiştir: "TÜRKPA, kültürel mirasımız için bir bağlantı, manevi değerlerimizin canlandırılması için bir fırsat ve hem bölgesel hem de uluslararası bütünleşmelerde yer almak için ortak bir iradedir."[366] Şilibekova'ya göre Kazakistan, TÜRKPA için hiçbir zaman aktif rol üstlenmekten kaçınmamış ve bu vesileyle Türkiye ile ilişkilerini gündemde tutmak istemiştir. Çünkü ikili ilişkiler aynı zamanda bu zirveler kapsamında da gelişmektedir. Örneğin; Nazarbayev'in 2006'da iki ülke arasındaki ekonomik, bilimsel, siyasal ve kültürel ilişkilerin stratejik boyuta çıkması gerektiği düşüncesi 2009'da stratejik işbirliği antlaşması imzalanmasına vesile olmuştur.[367] Gerek TÜRKPA vesilesiyle gerek bireysel olarak Türkiye'yi ziyaret etme fırsatı bulan Kazak parlamenterler, Türk yetkililerle her fırsatta görüşerek ikili ilişkileri TÜRKPA üzerinden geliştirmektedirler. Örneğin 2013 yılında TÜRKPA'nın İstanbul'da yapılan dördüncü zirvesine katılan Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis Başkanı Nurlan Nigmatullin, dost ve kardeş Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının Kazakistan'da çok önemsendiğinin ve Türkiye'nin Türk dünyasının lokomotifi olduğunun altını kalın harflerle çizmştir.[368]

---

[365] Ali Asker, "Bir Kurumsallaşma Örneği: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü,* 09.10.2009, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2009/10/03/3034/bir-kurumsallasma-ornegi-turk-dili-konusan-ulkeler-parlamenter-asamblesi (04.06.2015).

[366] Ortak Değerleri Çoğaltma Zamanı Geldi (Ortak Kundılıktardı Kayta Jangırtatın Kez Keldi), 29.04.2011,http://baq.kz/news/bilik/ortak-kundiliktardi-kaita-zhangirtatin-kez-keldi-3506, (13.08.2015).

[367] Aygerim Şilibekova, "Görevimiz Güvenlik: Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem" *http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/163.pdf* (11.08.2015).

[368] "Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis Başkanı Nurlan Nigmatullin resmi ziyaretle Türkiye'de", 11.06.2013, *Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği,* http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=117 (12.08.2015).

4.5. Sivil Toplum Kurumları

Sivil Toplum Kurumları (STK) farklı güç ve siyasi görüşlere sahip gruplar tarafından oluşturulduğundan politika yapımı konusunda devlete baskı yapabilirler.[369] Yani politika yapım süreci ulusal ve uluslararası STK'larca etkilenebilen bir süreçtir. Kazakistan'da ise son dönemlerde hükümet ve STK'lar arasında ciddi bir yakınlaşma süreci olduğu gözlemlenmektedir. En önemli gelişme ise hem devletin hem de STK'ların eskinin alışkanlıklarını bir kenara bırakıp konuşmaya çalışmalarıdır. Segey Diachenko,[370] Kazakistan'daki STK'ların bu güne kadar 4 aşamadan geçtiğini belirtmektedir. Ona göre bu aşamalar ülkedeki STK'ların bağımsızlıktan sonra gösterdikleri gelişimi de ifade etmektedir.[371]

---

[369] Sefa Şimşek, "Transformation of Sivil Society in Turkey: From Quantity to Quality", *Turkish Studies,* Vol. 5, No. 3, Güz 2004. s. 47.

[370] Sergey Diachenko, "The Government and NGO's in Kazakhstan: Strategy, Forms and Mechanisms of Cooperation", *Central Asia and the Caucasus*, No:1 (43), 2007, s. 46.

[371] Birinci Aşama: 1980-1994 arası dönemi kapsar. Bu dönemde kar amacı gütmeyen STK'lar kurulmaya başlamıştır. İnsan hakları ile ilgili yaklaşık 400 STK kurulmuştur ki bu dönemde aynı zamanda Nevada-Semipalatinsk gibi çevresel örgütler de oluşmuştur. Bu dönemde devlet ile STK'lar arasında yok denecek kadar az ilişki vardı. İkinci Aşama: 1994-1997 arası dönemi kapsar. STK'lar hem nicelik hem de nitelik bakımından hızla artmıştır. Toplamda 1600 kadar STK kurulmuştur. Yabancı devletlerin yardımlarıyla kurulan birçok STK da vardır. USAID, UNDP, Soros Vakfı ve TACIS gibi STK'lar sosyal hareketliliği sağlamak için ciddi kaynaklar harcamışlardır. 1996'da devlet "Kamu Kurumları" yasasını çıkartarak STK'ların anayasal statülerini ve hizmet edecekleri alanları belirlemiştir. Adalet bakanlığına kayıtlı olmayan STK'lar yasaklanmıştır. Üçüncü Aşama: 1998-2002 arası dönemi kapsar. Kazak devletinin STK'lar ile ciddi bir şekilde işbirliği yapmaya başladığı dönemdir. Devlet ile STK'lar ilk kez en üst seviyede iletişime geçmiş ve bunun neticesinde Kazakistan STK'lar Birliği ve STK Çevresel Forumu gibi ulusal düzeyde çatı görevi gören kapsayıcı kurumlar açılmıştır. Ancak ülkedeki siyasi belirsizlik, ekonomik sıkıntılar ve yetersizliklerden dolayı STK'ların sayısında düşüşler olmuş birçok STK finansal açıdan yetersiz olduğundan kapanmak zorunda kalmıştır. Dördüncü Aşama: 2003 ve sonrası dönemi kapsar. Devletin eğitim, kültür ve içişleri bakanlığı gibi birçok kurumu ve STK'lar arasında yapıcı işbirliğinin en aktif olduğu dönemdir. 2007 yılından beri STK'lar vergiden muaftır ve devlet yardımı alabilmektedir. Uluslararası kurumlardan yardım alınmasının önündeki engeller kaldırılmıştır. USAID, "HGO Sustainability Index, Kazakhstan", 2010, *http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2009/kazakhstan*,(25.02.2015).
Kazakistan'daki STK faaliyetleri 1996 tarihli "Dernekler Yasası" ve 2001 tarihli "Kar amacı Gütmeyen Örgütler Yasası" tarafından düzenlenmiştir. Yasa gereği tüm STK'lar adalet bakanlığına kayıtlı olmalıdır. Yasalara göre STK'lar siyasi faaliyetlere katılamaz ve ticari faaliyetlerde bulunamazlar. Kendi kendin idame ettirmeleri ancak devlet yardımları ve bağışlara bağlıdır. Tarnoff' göre bu yüzdende Kazak yönetimi ile STK'lar arasında güven problemi ve karamsarlık vardır. Kasım 2003'te Gürcistan'ın, Aralık 2004'te Ukrayna'nın ve Mart 2005'te Kırgızistan'ın yaşadığı renkli devrimler sonrasında Kazak hükümeti STK'lar üzerindeki baskısını giderek artırmıştır. Nitekim Mart 2005'te birçok STK'nın tepkisini çeken iki yasal düzenleme yapılmış ancak bir müddet sonra geri çekilmiştir. Bu dönem Kazakistan'da STK'ların nasıl bir rol oynadıklarını öğrenmek için Nazarbayev'in 4 Aralık 2005 başkanlık seçimi öncesinde söylediklerine bakmakta fayda vardır. Nazarbayev seçim öncesi yaptığı bilgilendirmede, ülkedeki STK'ların ülke siyasetine karışmaması, özellikle yabancı STK'ların seçim esnasında siyasal partilere para pompalamaması ve bazı ülkelerde yaşanan renkli devrimlerin Kazakistan'da kışkırtılmaması gibi uyarılarda bulunmuştur. Meclisin ve hükümetin Kazak ve yabancı

Bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren 23 yıllık süre sonunda çevreden kültüre, eğitimden gençliğe, sosyal ve toplumsal problemlere odaklanan kurumlardan kadın örgütlerine kadar farklı alanlarda faaliyet gösteren yüzlerce STK kurulmuştur.[372] Bu kurumların birçoğu Kazak hükümetinin fonları ile faaliyet gösteren yerel (İşbirliği Konseyi) STK'lar iken bir kısmı da Amerikan (USAID), Rus (Rus-Slav Kazak Örgütleri Derneği) ve Alman (Marshall Fund) destekli yabancı STK'lardır. Örneğin Chevron ve Exxon gibi büyük bütçeli Amerikan şirketleri, finanse ettikleri STK'ların propagandaları vesilesiyle bölgeye yerleşmişlerdir. Kazakistan'ın coğrafi, ekonomik ve etnik yapısından dolayı Rusya destekli STK'lar Rus azınlığın haklarını aramaktadır. Avrupa Birliği ise TACIS, TRACECA ve INOGATE aracılığıyla özel sektörün desteklenmesine, tarım ve alt yapı reformlarının gerçekleşmesine yönelik ülkeye fonlar sağlamıştır. Türkiye ise Kazakistan ile olan ekonomik ilişkiler, dil, din ve tarih ortaklığı gibi faktörler ile ülkede belli bir yer edinmiş durumdadır.

Dış politikanın sivil ayağı olan STK'lar ülkede bir etkinlik kurmak için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu açıdan bakıldığında Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesi hususunda ülkede faaliyet gösteren bazı önemli STK'ların, bu politikalar üzerindeki rolü ve etkisi araştırılmaya değer bir konudur. Ancak burada amaç Kazakistan'daki tüm STK'ları incelemekten ziyade Türkiye ile bağlantısı bulunan önemli STK'ların Kazakistan'ın Türkiye politikası üzerindeki rolünü ve etkisini incelemektir. Bu bağlamda Kazakistan'da faaliyet gösteren Kazak-Türk İşadamları Derneği (KATİAD), Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı (TİKA), Kazak-Türk Eğitim Vakfı (KATEV), Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve Ahıska Türk Milli Merkezi incelenecek STK'lardır.

STK'ların eylemlerini yakından izleyeceğini belirterek STK'lara bir nevi ültimatom vermiştir. Curt Tarnoff, "U.S. Assistance to the Former Soviet Union", *CRS Report for Congress*, 14 July 2005; Fırat Purtaş, "Kazakistan'da Sivil toplum Kuurluşları, İç ve Dış Politikaya Etkileri", *OAKA*, Cilt 1, No 1, 2006. ss.1-18; Bruce Pannier, "Kazakhstan: Nazarbaev Warns Foreign NGOs Ahead Of Presidential Election", *Radio Free Europe/Radio Liberty* March 26, 2015, http://www.rferl.org/content/article/1061367.html (24.02.2015).

[372] A. Kayyum Kesici, a.g.e., ss. 237-238.

4.5.1. Kazak-Türk İşadamları Derneği

1991 sonrasında Kazakistan'a ilk gelen yabancı yatırımcı ve işletmeciler Türkiye'den gelen işadamlarıdır. İki ülke arasındaki ortak geçmişin, tarihsel ve kültürel bağların da etkisiyle Türk işadamları Kazakistan iş ortamına kısa zamanda uyum sağlayarak hem sermayeleri hem de bilgi ve birikimleriyle Kazakistan ekonomisinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bir süre sonra Kazakistan'da iş yapan Türkiye kökenli firmaların ve işadamlarının sayısının artmasıyla bu firmaların ortak bir çatı altında toplanması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Kazak-Türk İşadamları Derneği (KATİAD), 1995'da Türk firmaları tarafından, Kazakistan'daki dernekler yasasına tabi olarak, bu amaçla kurulmuş bir dernektir. Derneğin, Türk firmalarını Kazakistan'ın yasa ve mevzuatları hakkında bilgilendirmek, ekonomik konular ile ilgili konferanslar düzenlemek, Kazakistan'ın resmi kurumları ve Kazak iş dünyası ile derneğe üye firmalar arasındaki eşgüdümü sağlamak gibi amaçları vardır. Kazakistan'daki yatırım olanaklarının genişliğini göstermek için Kazakistan ülke raporu yayımlamak, Kazak hükümetine Türk firmalarını tanıtmak için yıllık kataloglar hazırlamak, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenleyerek iki ülkenin firmaları arasındaki ilişkilerin pekiştirilmesine vesile olmak KATİAD'ın yürüttüğü bazı faaliyetlerdendir.[373]

2013 yılından beri derneğin başkanı Fettah Tamince, genel sekreteri ise Ahmet Alyaz'dır. 2014'te kendisiyle yapılan bir mülakatta Ahmet Alyaz, işçiler ve aileleri ile toplamda 5.000 Türkiye vatandaşının Kazakistan'da yaşadığını, 630 Türk şirketinin ülkede aktif olarak faaliyet gösterdiğini ve bunların yüzde 80'inin KATİAD'a üye olduğunu ifade etmiştir.[374] KATİAD Türk iş dünyasının Kazakistan'da geldiği noktanın bir göstergesidir. Bu çalışma için KATİAD'ın incelenmesinin nedeni, derneğin yerel ve resmi kuruluşlar ile sürekli temas halinde bulunması ve zaman zaman düzenlediği toplantılarla iki ülke yetkililerini ve işadamlarını bir araya getirerek Türk iş adamlarının ortak sorun, görüş ve önerilerinin çeşitli platformlarda Kazakistan devlet yetkililerine iletilmesini sağlayarak çözüm ortamının oluşmasına katkıda

[373] KATİAD, *Kazakistan - Türkiye İş Adamları Derneği hakkında, http://www.katiad.kz/index.php/tr/katiad-hakkinda/katiad-hakk-nda,* (25.02.2015).
[374] Ahmet Alyaz ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (01.02.2015).

bulunmasıdır. Alyaz, Kazakistan'ın Türkiye politikasına etki edebilecek ve ülkeye yatırım yapacak büyük işadamları ve firmaların olmayışını, Kazakistan gibi ekonomik ilişkilere çok önem veren bir ülkeye yönelik Türkiye'nin bir eksikliği olarak görmektedir. Alyaz' göre

"Sultan Makarna, Hamne, Galaksi, Efes ve Coca Cola gibi fabrikaların dışında büyük yatırımlar bulunmamaktadır. En büyük yatırımlar inşaat alanında yapılmakta ancak bu yatırımlar çeşitlendirilememekte; çelik, petrol ve gaz gibi önemli alanlarda yatırım yapılmamaktadır. Böyle olunca da ülkedeki politika yapım sürecinde etkimiz yok denecek kadar az oluyor. Türk firmalarının yaptığı işler Türkiye devletinin yaptığı işler gibi addedilse de büyük oynayabilecek işadamları konusunda eksiğiz. Bu durumda KATİAD'ın da yapabilecekleri sınırlı kalmakta, devlet katında bilinmesine rağmen fazla önemsenmemektedir."[375]

KATİAD'ın Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenemsindeki en somut katkılarından biri, Alyaz'ın da ifade ettiği gibi, ülkede yatırım yapmak isteyen Türk işadamları ve firmaları hakkında bilgi almak isteyen Kazak yetkililerinin öncelikli olarak KATİAD'a başvurmalarıdır. Alyaz aynı zamanda, Türkiye'de olduğu gibi Kazakistan'da da oluşturulacak olan organize sanayi bölgeleri için özellikle valiliklerle yakın bir çalışma içinde olduklarını, Kazakistan ekonomisini çeşitlendirmek için Türk müteşebbislerini bu özel bölgelere yönlendirdiklerini ve böylece ülke ekonomisine katkı sağladıklarını belirtmiştir. KATİAD başkanı Fettah Tamince'nin ülke yöneticileri arasındaki saygınlığı, gerçekleştirdiği proje ve yatırımların toplam miktarı, Nazarbayev'in elinden hizmet madalyası alması; bu madalyanın verilmesi esnasında Nazarbayev'in KATİAD'a ve Tamince'ye Astana'nın kalkınmasına ve tanıtımına sağladığı katkılar için teşekkür etmesi, KATİAD'ın ülkenin en zirve yötecisi tarafından bilindiğini ve önemsendiğini göstermektedir.[376]

Nitekim bu durumu haklı çıkaran ve çalışmanın yazarının Kazakistan'da yaptığı saha çalışması sırasında Astana'da gözlemlediği ilginç olaylardan birisi, Fettah

---

[375] Aynı yerde

[376] Kazakistan, Astana'nın başkent oluşunun 16. yıl dönümünü kutluyor, 07.07.2014, http://www.haberler.gen.al/2014-07-07/kazakistan-astananin-baskent-olusunun-16-yil-donumunu-kutluyor/ (13.08.2015).

Tamince'yi bilen Kazakların "birçok devlet adamı Nazarbayev ile görüşmek için sıra beklerken Fattah Ağa bir telefon açarak Nazarbayev ile hemen yüz yüze görüşebilir" ifadesiydi. Fettah ağayı nereden tanıyorsunuz diye sorulduğunda, "Astana'da Orta Asya'nın en büyük camisi olan Hazreti Sultan Camisini yapmasından dolayı" cevabı alınmıştır. Dolayısıyla KATİAD'ın Kazakistan'ın Türkiye politkasına yaptığı bir diğer önemli katkı da, Fettah Tamince ve onun gibi önemli müteahhitlik işleri yapan Türk işadamlarının halk ve yöneticiler tarafından bilinmesidir. Zira caminin açılış töreninde Nazarbayev'in, Fettah Tamince ve Türkiye'den gelen diğer şirketlere teşekkür etmesi bu durumun en büyük göstergesidir.[377]

4.5.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın Kazakistan Şubesi

TİKA esasen Orta Asya Türk devletlerinin teknik sıkıntılarını çözmek için kurulmuş Orta Asya'ya yönelik bir projedir ve günümüzde de bu bölgede önemli projelere imza atan etkili bir STK konumundadır.[378] TİKA'nın 42 farklı ülkede 46 program koordinasyon ofisi bulunmaktadır. Kazakistan'ın coğrafi büyüklüğü nedeniyle hem Almatı'da hem de Astana'da TİKA koordinasyon ofisi vardır.[379] Bu iki

[377] Nazarbayev doğum gününde cami açılışı yaptı, 06.07.2012, http://www.haberler.gen.al/2012-07-06/nazarbayev-dogum-gununde-cami-acilisi-yapti/ (13.08.2015).

[378] Türk Halkları Medeniyet Vakfı Başkanı Ahmet Dağduran ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, 18 Eylül 2014, http://akademikperspektif.com/2014/09/18/kazakistanin-turkiye-politikasi-ozel-roportaj/ (01.08.2015).

[379] 1991 sonrasında Türkiye'nin yanı başında ortak tarihi, geçmişi ve akrabalık bağları olan, aynı dile ve dine mensup ülkelerin (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan) bağımsızlıklarını ilan etmeleri Türk dış politikasının ekseninde bir genişleme yaratmıştır. Türkiye'nin bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıyan ilk ülke olması, dünya coğrafyasında jeopolitik ve jeostratejik bir konumda bulunması ve bölgesel bir güç olma potansiyeli taşıması bu yeni bağımsız Türk devletlerince de bir hayli önemsenmiştir. Bu doğrultudaTürkiye'nin bölgeye yönelik faaliyetlerinin artmasıyla alt yapı çalışmalarını düzenleyecek, bölge ülkeleri ile ilgili projeler üretip uygulayacak ve faaliyetlerin eşgüdümünü sağlayacak bir teşkilata ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) kurulmuştur. 1999'da Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrılarak Başbakanlığa bağlanmış ve 12 Mayıs 2001 tarihinde 4468 sayılı kanunla da TİKA'nın görev ve sorumlulukları ile teşkilat yapısı belirlenmiştir. TİKA, ilgili başbakan yardımcılığına karşı sorumlu olan ve Tüzel kişiliği bulunan bir kuruluştur. 1992-2002 yılları arası TİKA'nın kuruluş ve kendini tanımlama dönemi iken 2002-2014 yılları arası TİKA'nın kurumsallaşma ve gelişim dönemidir. TİKA, *Tarihçemiz,* www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-22, (01.03.2015); TİKA'nın kuruluşundan kısa üsre sonra gerçekleştirdiği en ses getiren icraatı "müşterek alfabe" konusudur. Kazakistan için geçerli olmasa da, 34 harften oluşan bu alfabe ilk önce Azerbaycan sonra da Türkmenistan tarafından benimsenmiştir. 1993'te TİKA'nın başdanışmanı olan Mehmet Saray, "aynı alfabeyi kullanmamız her alanda birbirimizi daha iyi anlamamızı kolaylaştıracaktır" diyerek, alfabe birliğinin siyasi ve kültürel ilişkileri artıracağını ve ekonomik açıdan da yatırımcılarla aynı dil konuşulduğunda daha fazla yatırımın ülkeye çekilmesinin mümkün olabileceğini vurgulamıştır. "Orta

koordinasyon ofisi, Kazakistan'ın kamu kurumları ile olan irtibatı, projenin gerçekleştirileceği yerdeki alt yapı ve imkânların hazırlanması görevini üstlenmektedir. TİKA'nın Kazakistan'da yaptığı birçok proje Kazak devlet adamlarınca takip edilmektedir. TİKA'nın ülkede gerçekleştirdiği projelere bakıldığında, faaliyet gösterdiği ilk yıllardan günümüze kadar, en çok eğitim alanında proje ürettiği görülmektedir. Bunu, sosyal alt yapı ve hizmetler, ekonomik alt yapı ve hizmetler, sağlık hizmetleri ile diğer iş ve sektör alanları izlemektedir. Örneğin 2013 yılında 60 Kazak öğretmene İstanbul'da tarım, turizm, veterinerlik ve okul öncesi öğretmenliği konularında eğitim verilmiştir. Kazak bürokratları yetiştiren Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi'nden 19 yüksek lisans öğrencisine Türkiye Adalet Akademisi'nde insan hakları temalı eğitim verilmiştir. 64 Kazak doktora Türkiye'nin çeşitli hastanelerinde (Hacattepe, Afyon) 5 ayrı branşta mesleki uzmanlık eğitimi verilmiştir.[380]

Bunun dışında devletin üst düzey görevlilerinden, başsavcı, milletvekili ve emniyet müdüründen oluşan 17 kişilik Kazak heyetine Ankara'da terörle mücadele konusunda eğitim verilerek ülkede yaşanabilecek olası terör eylemlerinde nasıl bir tavır takınılacağı konularında bilgi aktarılmıştır. Kazakistan Cumhurbaşkanlığı Teleradyo Kompleksi ile işbirliği yapılarak "Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nursultan Nazarbayev" isimli bir belgesel hazırlayarak ülkenin kurucu başkanını tüm dünyaya anlatmıştır.[381] Bu belgeselin ülkede tüm televizyon kanallarında ve gazetelerinde haber yapılmasıyla birlikte TİKA'nın özellikle halk nezdinde bilinirliği artmıştır.[382] TİKA'nın Kazakistan'da çok önemli işlere ve özellikle gelecek nesillere kalacak önemli projelere imza attığını ifade eden Nazarbayev'in Özel Kalem Müdürü Mahmut

---

Asya Hizmet Bekliyor" (Ortalık Aziya Kızmet Kütüp Jatır), Zaman Kazakhstan Gazetesi, No: 11 (35), 4 Haziran 1993, s. 3

[380] TİKA, *2013 Faaliyet Raporu*, www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, ss.98-99.

[381] TİKA, *2013 Faaliyet Raporu*, ss. 101-102.

[382] "Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nursultan Nazarbayev", *TİKA Dünyası*, Sayı 4, 2014, ss. 23-25, http://www.tika.gov.tr/upload/publication/Tika-Dunyasi-4.pdf (06.07.2015).

Kasımbekov, Nazarbayev'in TİKA yöneticilerine özel olarak yazdığı teşekkür notunu teslim etmiştir.[383]

2012'de 100 savcı ve bürokrata eğitim verilerek iki ülke arasındaki teknik işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. KOSGEP ve Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu (DAMU) arasında yapılan işbirliği gereği Türkiye'deki KOBİ sisteminin Kazakistan'a uyarlanması için DAMU üyelerine eğitim verilmiştir. Kazakistan'da yaşayan ve sayıları 200.000 civarında olan Ahıska Türklerini temsil eden Ahıska Türkleri Milli Merkezi'ne sosyal ve kültürel içerikli etkinlikleri kolaylıkla gerçekleştirebilmeleri için çeşitli ekipmanlar hibe edilerek oradaki soydaş halka da destek verilmektedir. Hoca Ahmet Yesevi'nin ve Yesevi'nin hocası olan Arslan Baba'nın türbesinin restorasyonunu bitirerek yöneticilerin teveccühlerini kazanmıştır.[384] 2010 yılında Talgar Kazak-Türk Lisesinin inşaatını üstlenerek Ahıskalı Türklere desteğe devam etmiştir. Uluslararası Polis Eğitimi" projesi ile 93 Kazak polise suçla mücadele konusunda uygulamalı eğitimler verilmiştir.[385] 2000 yılında Astana Lev N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi'nde uygulanmaya başlanan Türkoloji Projesi kapsamında Abılay Han Üniversitesi'nde açılan Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine 2008 yılında teknik malzeme hibe edilerek Türkçenin öğretilmesine katkıda bulunulmuştur. Kazakistan Yazarlar Birliği üyelerini Antalya'da Türk meslektaşları ile buluşturup muhtelif konularda görüş alışverişi sağlamıştır.[386]

---

[383] "Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nazarbayev belgeseli tanıtıldı", *Zaman Gazetesi*, 11.12.2013, http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-dunyasinin-buyuk-sahsiyeti-nazarbayev-belgeseli-tanitildi_2181421.html (07.08.2015).

[384] TİKA, *2012 Faaliyet Raporu*, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, ss. 177-183.

[385] TİKA, *2010 Faaliyet Raporu*, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, s. 111.

[386] TİKA, 2009 yılında Almatı'da bulunan Al-Farabi Üniversitesinde 80 öğrencinin eğitim gördüğü Türk Dili ve Bilgisayar sınıfı açmış, yine Almatı'da bulunan Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi ile Süleyman Demirel Üniversitesinde Türkçe sınıflar açmıştır. Yukarıda adı geçen Abılay Han Üniversitesinde 2009 yılında Türkçeyi ikinci yabancı dil olarak seçenlerin sayısı 750 kişiyi bulmuştur. Bu durum yazarın 2014 yılında Kazakistan'da yaptığı saha çalışması sırasında da gözlemlenmiş ve adı geçen üniversitelere yapılan ziyaretlerde öğrencilerin koridorlarda pratik yapmak için birbirleri ile Türkçe konuşuldukları görülmüştür. (Türkoloji bölümleri ve Türkçe kurslar için bkz. Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne, 2014; TİKA, 2008 Faaliyet Raporu, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, ss. 24-27).

Önceleri ülkenin eski başkenti Almatı'da bulunan TİKA, ülkenin siyaset merkezi olan Astana'ya uzak kaldığından özellikle siyasetçi ve bürokratlar ile iletişim noktasında eksiklikler yaşamıştır. 2008 yılının sonunda Astana'ya taşınmış ve bu dönemden sonra bütün kurumlar ile sıkı bir işbirliğine girmiştir.[387] 2014'te Kazakistan'da yapılan saha çalışmasında da gözlemlendiği üzere TİKA, ülkede yaptığı faaliyetler açısından en bilinen STK'ların başında gelmektedir. Sadece Kazak yetkililerince değil ülkede yaşayan etnik diasporalarca da bilinmektedir.[388] TİKA'nın Kazakistan'ın Türkiye politikasına yaptığı en somut katkılardan biri gerçekleştirmiş olduğu projelerle (Ahmet Yesevi'nin türbesini onarmak, Nazarbayev belgeseli çekmek, ülkede gelecek yıllarda siyasete atılacak birçok kişiye Türkiye'de eğitim vermek, halka eğitim ve sağlık hizmetleri sunmak) adını halk ve yöneticiler nezdinde duyurması ve Türkiye'nin imajına pozitif katkı yapmasıdır.[389] Bir diğer katkısı ise, Askar Turgunbayev'e göre, bir gün Kazakistan ve diğer Türk soylu kardeşlerimizin de kalkınma ve yardım ajansları kurabileceği vizyonunu göstermesidir.[390] Özellikle ilk başlarda ele aldığı projeleri zamanında teslim edemediği için olumsuz bir imaj bırakan ve Nazarbayev'in "8 yıldır Yesevi Külliyesinin restorasyonunu bitiremeyen TİKA'mı" bu olumsuz imajı silecek dediği bir kurumdan, kurumsal alt yapısını iyileştirerek yukarıda sözü edilen faaliyetleri gerçekleştiren bir kuruma dönüşen TİKA, yöneticiler tarafından en fazla bilinen ve Kazakistan –Türkiye ilişkilerine yön verebilecek potansiyeli olan bir STK'dır. [391]

TİKA'nın Kazakistan'da göstermiş olduğu gelişim Nazarbayev'in de dikkatinden kaçmamıştır. TİKA'nın 13 Aralık 2013'te Nazarbayev'in, Orta Asya'da ilk defa bir devlet başkanının, belgeselinin gösterimini yapması ülke medyasında da ciddi

---

[387] "TİKA ve Kazakistan: İlişkilerin En İyi Örneği" (TİKA jane Kazakhstan: Intımaktastın Üzdik Ülgisi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, 19 Aralık 2013, ss. 5-8.
[388] Gös. yer.
[389] "Astanada Kazakhstan Basşısı Turalı Jane Darekti Film Tanıstırıldı" (Kazakistan Cumhurbaşkanı hakkında yeni belgesel filmin tanıtımı), *Kazinform*, 12.12.2013, http://www.inform.kz/kaz/article/2613004 (12.08.2015).
[390] Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015. Bu anlamda 2014 yılında öncelikli olarak Türk ve Müslüman dünyaya yardım etmek için Kazakistan Uluslararası Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Martin Sieff-Michelle Witte, "KazAID to Invest in Eurasia's Peaceful Future", *http://www.edgekz.com/kazaid-invest-eurasias-peaceful-future/* (12.08.2015).
[391] Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları,* Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara 2012, s. 77.

anlamda yankı bulmuştur. Zira Nazarbayev, "TİKA ortak tarihi ve kültürü korumak ve geliştirmek adına önemli çalışmalar yapmaktadır" demiştir.[392] Nitekim 2015 yılında Türk Akademisi'bi ziyaret gelen Kazak başsavcılar, Nazarbayev'in "TİKA'nın iki dost ülke arasındaki dostluğu güçlendirdiğini ve işbirliğini geliştirdiği" sözünü aktarmışlardır.[393]

4.5.3. Kazak-Türk Eğitim Vakfı

Kazakistan ile Türkiye arasında eğitim alanında hem dostluğu hem de işbirliğini geliştirmek amacıyla 1997 yılında kurulmuştur. Kazak-Türk Eğitim Vakfı'nın (KATEV) şu anki başkanı Mehmet Mesut Ata'dır. Ana faaliyet alanı ilk, orta ve yüksek eğitim kurumlarıdır. Kazakistan'daki Kazak-Türk Liseleri (KTL) ile Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) vakfa bağlı eğitim kurumlarıdır. KTL'lerde Kazakça, İngilizce, Rusça ve Türkçe olmak üzere dört dilde eğitim verilmekte iken SDÜ'nün eğitim dili İngilizcedir. KTL mezunlarının tamamı ülkedeki üniversitelerde burslu okurken birçok KTL mezunu da Amerika, Avrupa, Rusya, Çin ve Türkiye'yi tercih etmektedirler. İlk KTL 1992'de Almatı'da açılmış ve açılış bizzat Nazarbayev ve Turgut Özal tarafından yapılmıştır. Sonraki okullar Türkistan ve Kökçetav'da açılmış 1993'te toplam okul sayısı 24'e yükselmiştir. Şimdi ise toplamda 31 KTL vardır (Bkz. Tablo 5). KTL mezunları birden çok dil bildikleri için ülkedeki iş dünyasının tercih ettikleri kalifiye elemanlardır ve birçoğu yerli ve yabancı firmalarda iyi pozisyonlarda çalışmaktadır. KATEV'e bağlı okullarda yetişenler, halkın öz değerlerine bağlı birden fazla dil bilen, çok yönlü ve modern zamanın gerekliliklerine ayak uyduran yetişmiş bireyler olarak addedilmektedir.[394]

---

[392] Kımbat Eltaykızı, "Elordada 'Turik Aleminin Tegeirindi Tulğası' attı Darekti Filmnin Kesildi" (Başkanlık Sarayında 'Türk Dünyasının Güçlü Şahsiyeti' adlı Belgesel Gösterildi), *BNEWS Kazakhstan*, 12.12.2013, http://bnews.kz/kz/news/obshchestvo/elordada_turki_aleminin_tegeurindi_tulgasi_atti_derekti_filmnin_tusaui_kesildi_foto-2013_12_12-983809 (26.02.2015).

[393] Alaman Konır, "Kazakhstan Delegatsiyası Turkıyanın Adil Sot Akademiyaındaydı" (Kazak Delegasyonu Türk Akademisindeydi), *Egemen Kazakhstan*, 30.06.2015, http://egemen.kz/2014/?p=68457 (28.02.2015).

[394] KATEV, *Biz Turalı* (*Hakkımızda),* http://katev.kz/?p=content&cl=about_us, (26.02.2015).

Tablo 5: Kazakistan'da Bulunan Türk Okulları (1992-2014)

Bulunduğu Şehir	Eğitime Başladığı Tarih	Okul Türü	Bulunduğu Şehir	Eğitime Başladığı Tarih	Okul Türü
Almatı	1993	Erkek	**Çimkent**	1993	Erkek
Almatı (Tolgar)	1993	Kız	**Çimkent**	1993	Erkek
Almatı	1994	Erkek	**Çimkent**	1993	Kız
Almatı	1992	Erkek	**Kökçetav**	1992	Erkek
Aktau	1994	Erkek	**Jezkazgan**	1993	Erkek
Taraz (Cambıl)	1993	Erkek	**Karaganda**	1993	Erkek
Taraz (Cambıl)	1994	Kız	**Karaganda**	2010	Kız
Taraz (Cambıl)	1993	Erkek	**Kostanay**	1994	Erkek
Türkistan Kentau	1992	Erkek	**Öskemen**	1993	Erkek
Kızılorda	1993	Erkek	**Pavlodar**	1994	Erkek
Kızılorda	1994	Kız	**Semey**	1994	Erkek
Astana	1994	Erkek	**Taldı Korğan**	1993	Erkek
Astana (NurOrda)	2007	Karma	**Taldı Korğan**	1993	Erkek
Aktöbe	1993	Erkek	**Oral**	2006	Karma
Arkalık	1993	Erkek	**Atirau**	1993	Erkek
Öskemen (NurOrda)	2010	Karma			

Kaynak: KATEV'in (http://www.katev.kz/?p=schools&cl=lyceum&i=67) internet sayfasından alınan bilgilerle yazar tarafından derlenmiştir.

Saha çalışması sırasında KATEV'e bağlı kurumların vermiş olduğu kaliteli eğitim neticesinde Kazak halkının bu kurumları benimsediği, önemsediği ve eğer imkânları

dâhilinde ise çocuklarını bu kurumlara gönderdikleri müşahade edilmiştir. Bu okullar halk nezdinde saygın okullardır ve bu okullara girebilmek için ülke çapında bir giriş sınavı yapılmaktadır. KTL'ler ülke çapında yapılan üniversiteye giriş sınavlarında ciddi başarılar göstermektedir. Örneğin 2004-2005 yıllarında ülkede yapılan üniversiteye giriş sınavında KTL'lerde okuyan toplam 986 öğrenci, yüzde yüz başarı sağlayarak üniversiteye yerleşme başarısını göstermiştir.[395] Yazarın birçok öğrenci ile yaptığı görüşmelerde öğrencilerin çok iyi derecede İngilizce ve Türkçe bildikleri görülmüştür. Kazakçayı ve Rusçayı ana dili olarak öğrendikleri için öğrencilerin dil öğrenme becerileri çok gelişmiştir. Görüşmeler sırasında bir öğrenci Almatı'daki büyük bir Türk firmasında çalışmak istediğini, bir diğeri ise üniversite'yi Amerika'da burslu okuduktan sonra Kazakistan'a dönüp dışişleri bakanlığı'nda çalışmak istediğini belirtmiştir. KTL'den mezun olan gençleri ülkenin başta Almatı, Astana ve Çimkent olmak üzere her şehrinde görmek mümkündür. Türk firmalarının birçoğu elemanlarını KTL mezunları arasından seçmektedir. Türkiye Büyükelçiliği ve Türkiye Konsolosluklarında çalışan, Türkiye'den gelen yetkililerin dışındakiler, Kazak görevlilerin bir kısmı bu liselerden mezun olmuştur.[396] Türkiye bursları sayesinde Türkiye'ye okumaya gelen öğrencilerin bir kısmı da bu liselerden mezundur.[397]

KATEV yapmış olduğu önemli faaliyetler neticesinde ülke yöneticilerinin her zaman takdirini ve teveccühünü kazanmıştır. Örneğin KATEV her yıl mayıs ayının ilk haftası KTL öğrencileri arasında KTL'lerde okutulan tüm derslerden bilim olimpiyatları düzenlemektedir. 1998'den beri KTL'ler arasında bilim fuarları organize edilip öğrencilerin eğitim ve hayal dünyaları zenginleştirilmektedir. Düzenlenen dil festivallerinde öğretilen Kazakça, İngilizce, Rusça ve Türkçe'nin kolayca öğrenilebilmesi için eğitimciler tarafından faklı yöntemler ve oyunlar gösterilir. Nevruz Bayramı tüm Orta Asya'da olduğu gibi Kazakistan'da da çok önemsendiği için 21 Mart'ta KTL öğrencileri tarafından kurulan Nevruz çadırında geleneksel Kazak lezzetleri hazırlanmakta, tarihi değerler yaşatılmakta ve Kazak milli oyunları

---

[395] "Üniversite Giriş Sınavına Kazak-Türk Liseleri Damga Vurdu" (Kazak Türik Liseilerdi Unibersite Emtehanına Markalardın Tizdi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 26 (538), 1 Temmuz 2005, s. 1.

[396] Türkiye Cumhuriyeti Almatı Başkonsoılosu Suphi Atan ile yapılan görüşme, 24. Nisan 2014, Almatı, Kazakistan.

[397] Türkiye Bursları, *Burs Olanakları*, http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-olanaklari, (05.01.2015); Fahri Türk, *Türk Kültür Dış…..,* s. 137.

oynanmaktadır. Günün hatırası olarak el işi göz emeği çeşitli hediyeler taktim edilerek Kazak ananelerine önem verilmektedir. Ancak vakfa bağlı KTL okullarının en büyük başarısı uluslararası alanda yapılan ve çok prestijli olan Bilim Olimpiyatları'nda Kazakistan'a çok ciddi başarılar yaşatmak olmuştur.[398]

2002'de sayısı 24'e ulaşan KTL'lerin onuncu yıl kutlamalarına katılan dönemin Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Kasım Jomart Tokayev, devlet olarak KTL'lere bugüne kadar destek verdiklerini bugünden sonra da buna devam edeceklerini, bu liselerin faaliyetlerinden çok memnun olduklarını ve liselerin Kazak-Türk işbirliğini artırdığını söyleyerek KATEV'in oynadığı rolün önemine işaret etmiştir.[399] Aradan on yıl geçtikten sonra bile devlet adamlarının düşünceleri değişmemiş ve KTL'lerin kuruluşunun 20. yılında da yukarıda bahsedilen rolün önemine değinilmiştir.[400]

Yapılan bu faaliyetler devlet adamları tarafından da memnuniyetle karşılanmaktadır. Örneğin KATEV tarafından Nisan 2014'te yapılan Kazak Dili Olimpiyatları'nda dereceye giren ve çeşitli üniversitelerde tam burslu okumaya hak kazanan öğrencilerin ödül töreninde konuşan Kazak milletvekili ve Kazakistan Yazarlar Birliği Başkanı Nurlan Orazalin, Kazakistan'a ve Kazak diline büyük katkı sağlayan KTL ve öğretmenlerinin büyük işlere imza attığını belirtmiştir. "Kazakistan'ın bütünlüğü için halkımızın geleneklerini muhafaza ederek, Kazakistan'ı devletler katında bir millet olarak tanıtmak amacıyla ferasetle çalışan, kökü bir kaderi ortak olan Türkiye'den gelen can kardeşlerimize teşekkür ederim" diyerek Vakıf faaliyetlerini ne kadar önemsediğini dile getirmiştir.[401]

Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev, "KATEV'in eğitim alanında yaptığı faaliyetler ile yeri ayrıdır ve KATEV sayesinde Kazak öğrenciler dünya olimpiyatlarında yer alıyor" diyerek bu liselerin ne kadar nitelikli eğitim

---

[398] KATEV, *Faaliyetler (İs Şaralar*), http://katev.kz/?p=events, (26.02.2015).
[399] "Muhteşem Gece" (Aserli Tüngi), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 45 (400), 8 Kasım 2002, s. 7
[400] "Kazak-Türk Liselerinin 20. Yıl Kutlamaları" (Kazak-Türik Litseilerinin 20 Jıldık Mereitoyı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, 20 Haziran 2012, s. 8
[401] "Kazak-Türk Liselerinden Kazakça şöleni" (Kazak-Türik Mektepterinden Kazakşa Merekesi), *Cihan Haber Ajansı,* 19.04.2014, http://www.cihan.com.tr/tr/kazak-turk-liselerinden-kazakca-soleni-1410316.htm (27.02.2015).

verdiklerini vurgulamıştır.[402] KATEV başkanı Mesut Ata ise yaptığı konuşmada okulların tamamında çoğunlukla Kazakların okuduğunu, öğretmenlerin yüzde 80'inin Kazak olduğunu ve bu okulların başlangıçta oraya giden Türk müteşebbisler tarafından açılmış olmakla birlikte artık birer Kazak okulu haline geldiğini ifade etmiştir.

21-23 Mayıs 2003 tarihinde Türkiye'ye bir çalışma ziyaretinde bulunan Nazarbayev, İstanbul'da kendi adına verilen yemekte Kazak-Türk Liseleri ile ilgili şöyle bir konuşma yapmıştır: "Kazakistan'da iki üniversite, 24 Kazak-Türk Lisesi var. Bu okullarda Kazakça, Türkçe, Rusça ve İngilizce olmak üzere 4 dil konuşuluyor. Bunlar çok iyi okullar. Bu okulları çok seviyorum" diyerek 13 yaşındaki çocukların dört dil konuşmasının ve okulların başarısının kendisini son derece memnun ettiğini söylemiştir.[403] Nazarbayev, 2007'de açılışını yaptığı Astana Nur-Orda Uluslararası Kazak-Türk Lisesi'nin 2011-2012 Eğitim-Öğretim sezonunun açılışı töreninde, Kazakistan'ın geleceği olan gençlerin bu okullarda yetiştiğini ve bu okullardan mezun olanların Kazakistan'ı uluslararası üniversitelerde en iyi şekilde temsil ettiğini vurgulamıştır. "Kazak-Türk Liseleri uluslararası olimpiyatlarda Kazakistan'ı en iyi şekilde temsil ediyor" diyerek hem velilerin hem de öğrencilerin bu okulların kıymetini bilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Nazarbayev ayrıca bu okullarda okumanın bir ayrıcalık olduğunu söyleyerek öğrencilere kendilerini yetiştirip ülkeye faydalı vatandaşlar olmalarını tavsiye etmiştir.[404] Nazarbayev, "Kazakistan'da binlerce öğrenci öğrenim görmektedir. Hiç şüphesiz bu okullardan mezun olan öğrenciler Türk-Kazak ilişkilerinin derinleşmesine önemli katkı yapacaklardır" diyerek KATEV'in Kazakistan'ın Türkiye politikasının bilhassa eğitim kısmına yaptığı somut katkıyı ortaya koymuştur.[405]

KATEV Kazakistan'da halk ve yönetici seçkinler tarafından iyi bilinen bir STK'dır. Ülkede kaliteli bir eğitim verilmesinin önünü açmış olan KATEV, Kazak

---

[402] KATEV'den Kazakistan Büyükelçisi'ne Vefa Plaketi, http://www.zaman.com.tr/gundem_katevden-kazakistan-buyukelcisine-vefa-plaketi_2138628.html, (27.02.2015).
[403] "Nazarbayev Türkiye'de Türk Okullarını Övdü" (Nazarbaev Turkiyada Türik Mekteplerini Joğaro Bağaladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (428), 23 Mayıs 2003, s. 8
[404] Nazarbayev, ziyaret ettiği Kazak—Türk Liselerine övgüler yağdırdı, 01.09.2011, http://www.haberler.com/kazak-turk-lisesi-ne-ovguler-yagdirdi-2966281-haberi/, (27.02.2015).
[405] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış*…, s. 103.

devlet adamlarının bile çocuklarını gönderdikleri kaliteli eğitim kurumlarına sahiptir. Siyasi anlamda herhangi bir amaç gütmediği için Kazakistan'ın Türkiye politikasının eğitim ayağında etkili olabilecek bir potansiyele sahiptir. Ancak Türkiye'nin, son yıllarda bu liselere alternatif olarak doğrudan Türkiye devletine bağlı okullar kurmak istemesi nedeniyle Türkiye'nin desteğini kaybetmiştir.[406] Buna rağmen ülkedeki KTL sayısı verdikleri kaliteli eğitime paralel olarak artmaktadır.

4.5.4. Yunus Emre Türk Kültür Merkezi

Kazakistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde, yapılan kültürel (kültür günleri, festivaller, gösteriler) ve iletişimi artırmaya yönelik toplantılar (seminer, sempozyum, workshop) ile yazılı ve görsel basın, üniversiteler arası işbirlikleri ve kurumlar önemli rol oynamaktadır. Bu önemli kurumlardan biri de Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'dir. Bu merkez Orta Asya coğrafyasında sadece Astana'da vardır. Merkez, Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak çalışmalarına devam etmektedir.[407] 26 Mayıs 2010

[406] KATEV'e bağlı Kazak-Türk Liseleri Fethullah Gülen Cemaatine yakın okullar olarak telakki edilmektedirler. Dünyanın birçok bölgesinde gönüllü işadamları tarafından belirli fedakârlıklar yapılarak kurulan okullarda, İngilizcenin dışında Türkçe ve yerel diller okutulmaktadır. Kazakistan'da ise yukarıda belirtildiği gibi dört dilde eğitim yapılmaktadır. 2013 yılının Aralık ayına kadar Türk Liseleri olarak adlandırılan bu okullar, 17/25 Aralık rüşvet ve yolsuzluk iddiaları sonrasında AKP'nin operasyonlardan Cemaati sorumlu tutmasıyla artık devlet desteğini yitirmiştir. AKP ve Cemaat arasındaki işbirliğinin bitmesiyle bu liseler artık Türkiye devletinin yetkililerinin desteğini kaybetmiştir. Kazakistan'da 2015 yılında ikinci kez yapılan saha çalışması sırasında görüş bildiren Askar Bey, bazı Kazak devlet yetkililerinde KTL'ler ile ilgili şüphelerin oluştuğunu bu liselerin bir gizli gündemlerinin mi olduğu yönünde düşüncelerin ortalıkta dolaştığını söylemiştir. Amangeldi Kurmetulı imzalı haberde ise bunun tam tersine KTL'lerin Nazarbayev tarafından desteklendiğine ve Nazarbayev'in şu görüşlerine yer verilmiştir: "Bu insanları biz otuz yıldır tanıyoruz. Ülkemizin en kötü zamanlarında geldiler, elimizden tuttular, fırınlar açtılar, dükkânlar, hastaneler açtılar bize dürüstçe alış veriş yapmasını öğrettiler. Çocuklarımıza en kaliteli eğitimi verdiler. Bu ülkenin temellerinde onların alın teri var. Şu an okulların yüzde sekseni Kazak yöneticilerin elinde bunu kendileri istiyor. Oysa ben müdüründen tut hademesine kadar Türkiye'den olsun istiyorum. Çünkü onlar, işi iyi biliyor ve bizim Kazak yöneticiler gibi suistimal etmiyorlar." Amangeldi Kurmetulı, "Erdoğan, Kazak-Türk Liseleri Kapatılmasını Savundu" (Erdogan, Kazakh-Turik Liseilerin Jabuını Usınıptı), 22 Nisan 2015, *http://old.qamshy.kz/?p=22967* (27.02.2015).

[407] Yunus Emre Vakfı; "Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı Kanun'la kurulmuş bir kamu vakfıdır." Detaylı bilgi için bkz. *Yunus Emre Enstitüsü*, http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/anasayfa, (08.01.2015); Merkezin amacı: "Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının daha iyi tanıtılması ve öğretilmesi maksadıyla araştırmalar yapmaktır. Ayrıca farklı kurumlarla işbirliği yaparak bilimsel çalışmaları desteklemek ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmaktır." *Yunus Emre Vakfı Kanunu*, 5/5/2007, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26526_0.html (08.01.2015).

tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından "Türkiye'nin Kazakistan'daki faaliyetlerini kolaylaştıracağı" ümidiyle açılmıştır. Merkezin faaliyetlerini yürüttüğü binası küçük, büyük bir konferans salonu yok ve merkez müdürü İbrahim Yıldırım'ın verdiği bilgilere göre Türkçe dersi veren üç okutmana Kazakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından vize verilmemektedir. Hâlbuki merkezin yaptığı en iyi iş Yunus Emre Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi (YETEM) ile Türkçeyi kısa sürede öğretmek olmuştur. Kazakistn'da üç yıl kültür müşavirliği yapan Hayati Tüfekçioğlu'na göre Türkçe öğretmenlerine vize verilmemesi bile bu kurumun ülkede herhangi bir etkinliğinin olmadığını, Türkiye'nin diplomatik olarak kurallara uymadığını ve bu durumun takipçisi olmadığını göstermektedir.[408] Bu merkez Türk devletinin bazı yetkililerinin Astana ziyaretlerinde dahi uğramayı ihmal ettikleri bir merkezdir.[409]

Merkez, henüz ses getiren bir projeye imza atamamış, devlet nezdinde bilinen ama etkinliği neredeyse olmayan bir yapıdadır. Bu durum merkezle ilgili bazı soruların sorulmasını zaruri kılmaktadır. Bu merkez Kazak yönetici seçkinleri tarafından ne düzeyde bilinmektedir? Halk nezdinde tanınmakta mıdır? Türk ve Kazak edebiyatının tanıtımı için ne yapmıştır? Dilleri yakınlaştıracak ortak alfabe çalışması var mıdır? Türk devlet yetkililerinden yeterli ilgiyi görmekte midir? Alanında uzman kişiler tarafından mı yönetilmektedir? Astana Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nin gerçek potansiyelini yansıtıp yansıtmadığı tartışılırken belki bu kurum yeni bir yapılanma ile amaca yönelik projeler konusunda uzman bir ekip kurmalı ve sadece Türkiye değil

[408] Türkçe öğretmenlerine vize verilmemesinin diplomatik nedenlerinin ne olduğu yönündeki soruya cevap veren Tüfekçioğlu'na göre sorunun çıkış nedeni iki ülke arasında imzalanan dostluk ve işbirliği anlaşmasında yer almayan bazı maddelerin sorun çıkarmasıdır. Zamanında her iki devlet karşılıklı olarak eğitim ve kültür merkezleri açabilirler diye yazmıştır, ancak hangi madde göz önüne alınacak, vergi ödenecek mi, vizeler nasıl halledilecek gibi sorulara cevap verilmemiştir. Tüfekçioğluna göre "Türkçe öğretmenlere Kazak devleti tarafından bilerek vize verilmemektedir ve burada da suçlu olan Kazakistan değil Türkiye'dir. Çünkü Kazakistan diplomatik olarak ilişkilerin kurumsallaşması için çaba sarfetmekte ve varolan eksikliklerin giderilmesi için böyle bir yaptırım yolunu tercih etmektedir. Ona göre Türk yetkililer bazı konularda kafalarına göre hareket etmekte, örneğin Türkiye bursları için öğrenci seçiminde bile Kazak yetkililere haber vermemektedirler." Kendisinin kültür müşaviri olduğu dönemde de böyle vize sıkıntıları yaşadıklarını söyleyen Tüfekçioğlu, bu durumu çözmek için Türk yetkililere defalarca yazdığını fakat dikkate alınmadığını bildirmiştir. Yani on yıl önce yaşanan vize alamama sorununun hâlâ daha yaşanıyor olması, problemin Türkiye tarafından ne kadar ciddiye alınmadığını da göstermektedir. Hayati Tüfekçioğlu ile Mülakat, 18.09.2015, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.

[409] İbrahim Yıldırım ile mülakat, 29 Mart 2015, *Akademik Perspektif*, (29.03.2015).

Kazakistan devletince de maddi ve manevi olarak desteklenmelidir. Sabri Hizmetli'ye göre bu soruların cevabını vermek şu an itibariyle erken. Zira Astana'daki bu merkez, kurumsallaşmasını tamamlayamadığı, bütçe sıkıntısı çektiği ve ülke çapında ses getirecek bir proje gerçekleştiremediği için çalışmaya konu olan STK'lar arasında Kazakistan'ın Türkiye politikasına şimdilik somut bir katkı yapamamış olan bir kurumdur.[410]

Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nin esasen faydalı işler yapmakla birlikte bütçesi yetersiz bir kurum olduğunu düşünen Zorlu, bu merkezin bazı konularda katalog basan bir kurum olmak yerine ülkenin her tarafında geniş çaplı tanıtıcı faaliyetler yapılması gerektiğini belirtmektedir. Zorlu'ya göre "oradaki ilişkileri kurarken sahayı iyi bilen insanların öngörüleri ile hareket etmek lazım. Yani sahayı bilen insanların fikirlerine destek verildiği oranda bu kurumlar başarılı olurlar."[411] Kara ise bu merkezin Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen bir faktör olmadığını ancak ikili ilişkilere Türkçeyi öğretmesi ve Kazakistan'daki bilim adamlarıyla ortak projeler yürütmesi bakımından katkısı olduğunu ifade etmektedir.[412]

Her ne kadar Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Türkiye'nin kültürel kimliğini, tarihi birikimini, özellikle yakın akraba topluluklarıyla sıcak ilişkilerini sergileyen çok önemli bir kurum olarak çalışmalarını sürdürse de; şu an itibariyle Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirebilecek bir etkiye sahip değildir. Ancak bu merkezin Kazakistan devletine yaptığı en büyük katkı ve Türkiye'ye yönelik politikalarında sağladığı en önemli farkındalık, bir gün Kazakistan ve diğer Türk soylu kardeşlerimizin de kendi kültür merkezlerini kurabileceği vizyonunu göstermesidir. Bu anlamda ister Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde olsun ister Kazakistan'da cumhurbaşkanlığına bağlı bir kurumda olsun Kazakistan'ın da dilini, kültürünü ve sanatını öğretebileceği bölümlerin ve kurumların kurulabilmesi hedefini ortaya koymuştur. Zardykhan'a göre "bu şekilde Türk dünyasının ortak kültürü ve sanatını

---

[410] Sabri Hizmetli ile Mülakat, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Eğitim, Kültür ve Diplomatik Açıdan Gelişimi: 1991-2014", *Akademik Perspektif*, 23.12.2014,http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/ ((07.01.2015).

[411] Kürşad Zorlu ile Mülakat, 29.09.2015.

[412] Abdulvahap Kara ile Mülakat, 30.09.2015.

bütün dünyaya tanıtabileceği gibi zor da olsa gelecekteki ortak kültür, sanat ve ortak dil hayalini de gerçekleştirebilir."[413]

4.5.5. Ahıska Türk Milli Merkezi

Ahıska Türk Milli Merkezi 1991 yılının Şubat ayında Almatı'da kurulmuş ve daha sonra Güney Kazakistan'da gelişmiş bir merkezdir. Ahıskalı Türklerin kendi kültürlerini koruyup yaşatmak ve Ahıska halkının eğitim seviyesini artırmak amacıyla kurulmuştur. Kazakça, Türkçe ve Rusça yayımladıkları "Ahıska" adında bir gazeteleri vardır.[414] Bu gazetenin baş editörü aynı zamanda bir Ahıska Türkü olan Rövşen Memmedoglu, Ahıska gazetesinin 2000'de yayın hayatına başladığını ve başlangıçta aylık olarak yayımlandığını, 2006'da ayda iki defa ve 2007'den itibaren de haftalık olarak yayımlanmaya başladığını dile getirmiştir.

Resmi olarak 2007 senesinden itibaren Kazakistan'daki milli gazeteler arasında en çok satan gazete olan Ahıska gazetesi, Kazakistan Basım Bakanlığının ilgisini çekmiş ve Kazakistan Halklar Meclisi'nin amblemini almıştır.[415] Bu merkeze çalışmada yer verilmesinin en büyük amacı Ahıska Türklerinin Kazakistan'daki sayısının yaklaşık 200.000 civarında olması ve bu nedenle orada bir Türk diasporası teşkil etmesidir. Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarına yön verebilecek bir kapasitede olması, merkezin başkanı Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov'un tanınmış ve saygın bir işadamı kimliğinin bulunması, ülkedeki Ahıskalıları Kazakistan Haklar Asamblesi'nde temsil

---

[413] Zharmukhamed Zardykhan ile Mülakat, 07.15.2014, KIMEP Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü, Almatı, Kazakhstan.

[414] Türk Milli Kültür Merkezi (Turik Ulttık Medeni Ortalığı), http://bostandyk.almaty.gba.kz/page.php?page_id=409&lang=2, (01.03.2015).

[415] Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rövşen Memmedoğlu ile Mülakat, Kazakistan'daki Türk Diasporası: "Ahıska Türkleri" *Akademik Perspektif*, Yayın Tarihi, 11 Ekim 2014, http://akademikperspektif.com/2014/10/11/kazakistandaki-turk-diasporasi-ahiska-turkleri-ozel-roportaj/ (10.11.2014). Rövşen Memmedoğlu, 1966 senesinde Gürcistan'da doğdu. Eğitimimi Bakü'de aldı. Bakü Devlet Üniversitesi'nin hem Hukuk hem de Gazetecilik fakültelerinden mezun oldu. Askerliğini Moskova'da yaptı. Gazetecilik eğitimimi bitirdikten sonra SSCB'nin dağılmasıyla Azerbaycan Milli Akademisi'nden davet alıp orada Aktarış gazetesinde baş editör olarak çalışmaya başladı. Dört sene çalıştıktan sonra kendini hukuk alanında da sınamak istedi ve yaklaşık iki sene noter olarak çalıştı. Ancak daha sonra gazeteciliğe döndü. Karabağ'da yayımlanan Gazi (Veteran) gazetesinde 2000 senesine kadar baş editör olarak çalışıp Gürcistan'a döndü ve 2004 yılına kadar orada yaşadı. 2004 senesinde Kazakistan'dan davet alıp Ahıska gazetesinde çalışmaya başlamıştır. 2006 yılından itibaren bu gazetenin baş editör olarak çalışmaktadır.

etmesi ve bu vesileyle bir dönem Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in yardımcılığını yapması açısından incelemeye değer bir merkezdir. Zira Kassanov, Kazakistan'a gelen Türk yetkililerin ülkedeki resmi görüşmeleri bitirdikten sonra muhakkak Ahıskalı Türkler ile görüştüğünü, dertlerini dinlediklerini ve Ahıskalı Türklerin arkasında olduklarını ifade etmektedir.

"Türk yöneticiler buraya gelip devlet büyükleriyle görüştükten sonra hemen akabinde Ahıskalılar ile görüşüyorlar. Biz bundan çok memnunuz. Cumhurbaşkanı olsun, Başbakan olsun ya da Bakanlar olsun buraya geldikten sonra bizimle görüşmeden ihtiyaçlarımızı sormadan gitmezler. Bize özel zaman ayırırlar. Sizinle bizim aramızda bir fark yok derler. Ne kadar Anadolu insanının arkasındaysak sizin de o kadar arkanızdayız. Bazen de ilk önce bizimle konuşuyorlar sonra da Türk iş adamlarını kabul ediyorlar."[416]

Ziyatdin beyin şahsiyeti ülkedeki Ahıska Türklerinin durumunu da özetler niteliktedir. Rövşen Memmedoğlu bu durumu faklı bir şekilde ifade etmekte ve Ahıska Türk Milli Merkezi'inden ziyade Ziyatdin beyin kendisinin ve yaptıklarının Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyebileceğini belirtmektedir. Memmedoğlu bu durumu izah etmek ve söylediklerini temellendirmek için aşağıdaki anektodu dile getirmiştir:

"Cumhurbaşkanımız Nazarbayev'in 2012'de Türkiye'ye yaptığı ziyaretteki ekibinde Ziyatdin Bey de vardı. O zaman Sayın Abdullah Gül Nazarbayev'e, sizin ekibinizde bizim Türkümüz de var dediğinde Nazarbayev, hayır o sizin değil bizim Türkümüz dedi. Ziyatdin Beyin emeği gerçekten çok. Dolayısıyla Nazarbayev'in Ahıskalıları önemsemesi, Ziyatdin Beyin aldığı görevler, Türk yetkililerin buraya geldiklerinde muhakkak Ahıskalılarla görüşmesi Kazakistan'ın Türkiye politikasını otomatikman etkilemektedir. Ahıskalılar olarak bizim de bunda olumlu bir katkımız var. Zaten bence politika, insanların birbirlerine yakın olması demektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı buraya geliyorsa ve gidip bir Ahıskalının evinde

[416] Kazakistan Halklar Asablesi Eski Başkan Yardımcısı, Ahıska Türk Milli Merkezi Başkanı ve Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov ile Mülakat, 20.07.2014.

öğlen yemeği yiyorsa bu iki devletin sıcak temas kurması demektir. İki ülke arasındaki ilişkilerin günü gününe gelişmesi demektir."[417]

Yazarın hem 2013'te Fahri Türk ile Kazakistan'daki Ahıska Türklerinin dernek yöneticileri ile yaptığı görüşmelerdeki izlenimlerine hem de 2014'te yaptığı saha çalışması sırasındaki gözlemlerine göre Ziyatdin beyin ismi bazen Ahıska Türklerinin bile önüne geçmekte fakat bu durum halk içinde herhangi bir olumsuzlukla karşılanmamaktadır. Kassanov'un gerek ekonomik durumunun iyi olan bir işadamı olması, gerek Kazakistan Halklar Asamblesi'nde Ahıskalı Türkleri temsil etmesi ve gerekse de halkının sorunlarıyla çok yakından ilgilenmesi, kız ve erkek çocukların eğitimine önem vermesi halk tarafından ziyadesiyle benimsenmiştir.[418] Kassanov, düğünlere, cenazelere, dini bayramlara ve özel günlere halk ile birlikte katılmakta, insanlara sıkıntılı zamanlarında yardım etmekte ve çoğu zaman da iş vermektedir. Sonuç olarak; Ahıska Türk Milli Merkezi, 200.000'lik nüfusuyla ülkede önemli bir yere sahip olan Ahıska Türklerini temsil eden, Kazakistan'ın Türkiye politikasına somut ve ciddi katkıları olan bir STK'dır. Bu katkıda en büyük pay kuşkusuz merkezin başkanı, Nazarbayev'in elinden hizmet madalyası alan saygın ve tanınmış işadamı Ziyattin Kassanov'undur.

---

[417] Rövşen Memmedoğlu ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (11.10.2014).

[418] Fahri Türk ve bu çalışmanın yazarı tarafından 10-12.08. 2013 tarihinde Almatı merkezde bulunan Ahıska Türk Milli Merkizi'ne yapılan ziyarette, Ahıska Türk Milli Merkezi ve Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov, Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rövşen Memmedoğlu ve Çimkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Latif Şen ile muhtelif konularda yaklaşık 20 soruluk söyleşi yapılmıştır. Bu söyleşiler bir müddet sonra Fahri Türk tarafından düzenlenerek editörlüğünü Türk'ün yaptığı Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanmıştır. Fahri Türk – Serdar Yılmaz, "Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyaettin İsmihanoğlu Kassanov ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Ocak 2014,Cilt: 5, Sayı: 1, http://esbadergisi.com/images/sayi8/datub_baskani_ziyaettin_ismihanoglu_kassanov_ile_soylesi.pdf (14.08.2015); Fahri Türk - Serdar Yılmaz, "Çimkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Latif Şen ve Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ruşen Mehmetoğlu ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Ocak 2014 Cilt: 5 Sayı: 1, ss. 66-79. http://esbadergisi.com/images/sayi8/latif_sen_rusen_mehmetoglu_gorusme_almati.pdf (14.08.2015).

4.6. Bürokratik Kurumlar

Bu bölümde Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği, Uluslararası Türk Akademisi, Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi ve Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu gibi bürokratik kurumların Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesindeki somut katkıları incelenmektedir. Örneğin Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'in Türkiye'de faal bir şekilde çalışması ve Türkiye'deki gündemi takip ederek Kazakistan'ı sürekli olarak bilgilendirmesi, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde önemli bir görev ifa etmektedir. Uluslararası Türk Akademisi ise özellikle Akademi Başkanı Darhan Kıdırali vasıtasıyla Kazakistan'ın Türkiye politikasına somut bir katkı yapmaktadır. Zira Kıdırali, eğitim hayatının önemli bir bölümünü Türkiye'de geçirmiş, Nazarbayev'e yakın bir isim olarak iki ülke ilişkilerini güçlendirecek bir pozisyondadır.

Bir diğer bürokratik kurum olan Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi ise devletin muhtelif kademelerinde çalışan ve çalışacak olan birçok devlet personelinin Türkiye'de eğitim almasını sağlamasından dolayı önemli bir kurumdur. Çünkü bu kurumdan mezun olup Türkiye'de eğitim almış ve Türkiye'yi seven devlet personelinin ülkede önemli pozisyonlarda çalışması Kazakistan'ın Türkiye politikasını şimdi yeterince olmasa da çok yakın bir zamanda belirleyecek olan çok önemli bir iç yapı faktörüdür. Çalışmada incelenecek olan son kurum ise Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu'dur (DAMU). DAMU, ülkede Türkiye'deki gibi küçük ve orta ölçekli işletmeleri düzenlediği için ekonominin bel kemiğini ve Türkiye ile yürütülen ticari ilişkilerin temelini oluşturduğu için özellikle ekonomi konularında Kazakistan'ın Türkiye politikasına somut katkı yapmaktadır.

4.6.1. Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği

Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde Türkiye'de görevli Kazak büyükelçilerinin önemli katkıları vardır. Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ve Almatı'da büyükelçilik açan ilk ülke olması nedeniyle Kazakistan, Türkiye'de görev yapacak olan büyükelçilerin seçiminde hep hassas davranmıştır. Nazarbayev, anayasanın kendisine verdiği yetki gereği ülkenin iç politikasını belirlediği gibi ülkenin dış politikasının şekillenmesinde önemli rol oynayan bürokratlarının atamasında da tek yetkilidir. Bu haliyle, Amreyev'e göre, Türkiye ile ilişkilerin yoğunlaşarak artması amacıyla atanan büyükelçiler konusunda çok hassas davranmaktadır.[419] Örneğin Kazakistan'ın Ankara'ya atadığı ilk büyükelçi olan Kanat Saudabayev, bu görevine 20 Mayıs 1992 tarihinde başlamış ve iki yıl sonra 20 Nisan 1994 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı olarak atanmıştır. Bu durum Kazakistan'ın o dönemde Türkiye'ye verdiği önemin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Kazakistan'ın Türkiye poltikasına somut katkı yapan bir başka önemli örnek ise mevcut büyükelçiden önce Türkiye'de görev yapan Büyükelçi Bagdad Amreyev'in İstanbul'dan ev almak istemesiyle yaşanmıştır. Mütekabiliyet (Karşılıklılık) ilkesi[420] gereği Türk vatandaşları Kazakistan'da mülk edinemediği için Kazak vatandaşları da Türkiye'den mülk edinemiyordu. 2010 yılında bu sorunun çözümü için harekete geçen Amreyev, Kazakistan Parlamentosu'ndaki vekillerle görüşerek Kazak vatandaşların Türkiye'den mülk edinmesini içeren bir kanun tasarısı hazırlatmıştır.[421] Amreyev'in çabaları iki yıl sonra meyvesini vermiş ve 2012'de meclisten geçen yeni mütekabaliyet yasası gereği her iki ülkede de Kazak ve Türk vatandaşları mülkiyet edinme hakkına

---

[419] Bagdad Amrayev, *Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası*, Hayat Yayınları, İstanbul 2010, s. 156.

[420] Mütekabiliyet Yasası tam metni için bkz. "Mütekabiliyet Yasası Tam Metni", *Milliyet,* 14.06.2012, http://www.milliyet.com.tr/-konut-1553812/ (16.08.2015).

[421] Büyükelçi'ye göre bu kararın çıkması hâlihazırda başkasının üzerine gayrımenkul alan 20 bin Kazak vatandaşının da sorununu çözecek ve Dubai'ye yönelen Kazak gayrımenkul alımlarını İstanbul'a döndürecektir. "Bu sorun çözülmeli!", *Sabah Gazetesi*, 29.07.2010, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2010/07/29/istanbul_askina_yasa_degistirtiyor, (17.08.2010).

kavuşmuşlardır.[422] Görüldüğü gibi Türkiye'de görev yapan büyükelçiler Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde önemli roller üstlenmektedirler.

Tablo 6: Türkiye'de Görev Yapmış Kazak Büyükelçiler (1992-2014)

Adı – Soyadı	**Görev Yılı**	**Eğitim Durumu**	**Doğum Yılı**
Kanat Bekmırzaulı Saudabayev	1992-1996	Leningrad Kültür Enstitüsü	1946
Baltaş Moldayulı Tursumbayev	1996-1998	Omsk Tarım Enstitüsü	1946
Kayrat Şaraulı Sarıbay	1999-2003	Lenin Devlet Üniversitesi	1966
Amanjol Kazıbekulı Jankuliyev	2003-2005	Almatı Pedagoji Enstitüsü	1952
Beybit Oksikbayulı İsabayev	2006-2008	Kazak Devlet Üniversitesi	1962
Bagdat Kultayulı Amreyev	2008-2010	Tacikistan Devlet Üniversitesi	1959
Canseyit Kanseitulı Tüymebayev	2010 --	Kazakistan Devlet Üniversitesi	1958

Kaynak: Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği Çalışanı Asset Darimbek ile yapılan e-mektup soruşturması neticesinde çalışmanın yazarı tarafından düzenlenmiştir.

Kazakistan'ın şu andaki Türkiye Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev, Türkiye'deki görevinden önce Kazakistan'ın Bilim ve Eğitim Bakanlığı yapmış önemli bir diplomattır. 8 Temmuz 1958 doğumlu olan Tüymebayev, tecrübeli bir diplomat olduğu kadar aynı zamanda dil bilimi profesörüdür. 1994-1997 yılları arasında Kazakistan'ın Ankara Büyükelçiliği'nde ikinci kâtip olarak görev yapan Tüymebayev, 1999'da Kazakistan'ın İstanbul Başkonsolosu olarak görev yapmıştır. 1999-2004 yılları arasında Kazakistan Devlet Başkanlığı Protokol Müdürü, 2004-2006 yılları arası Nazarbayev'in danışmanı olarak görev yaptıktan sonra 2007'de Kazakistan'ın

[422] TBBM'den geçen yasa gereğinde Orta Asya'daki Türk devletlerinin vatandaşlarının önündeki gayrimenkul edinilememesi problemi çözüldüğünden Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Azerbaycan vatandaşları Türkiye'den özgürce gayrimenkul edinebileceklerdir. "İşte mütekabiliyetin şifresi", *Sabah Gazetesi*, 27.07.2012, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/07/27/iste-mutekabiliyetin-sifresi (17.08.2015).

Eğitim ve Bilim Bakanı olarak atanmıştır. 2010 yılına kadar bu görevi sürdüren Tüymebayev, aynı yılın Ekim ayından itibaren Büyükelçi olarak Türkiye'de görevini ifa etmektedir.[423]

Basılmış birçok kitap, makale ve yazının sahibi olan Tüymebayev, Türkiye'de en çok tanınan, insani ve ikili ilişkileri en iyi olan büyükelçilerden birisidir. Kendisi, üniversite ve çeşitli STK'ların davetiyle iki ülke arasındaki ilişkileri gerek öğrencilere gerekse halka her fırsatta anlatmakta, zaman zaman gazetelere röportajlar vermekte ve bulduğu her fırsatta Kazakistan'ın tanıtımını yapmaktadır. Medyatik bir diplomattır ve Türkiye'nin karar verici mercilerindeki siyasetçileriyle de önemli ikili görüşmeler yapmaktadır.[424] Bu görüşmeler birçok zaman il valileri ve belediye başkanları ile de yapılmaktadır. Örneğin 2013-2014 yılları arasında Sakarya, İzmir, Eskişehir, Trabzon, İstanbul, Samsun, Hatay, Konya, Manisa ve Denizli gibi şehirlerde de düzenlenen Türkiye-Kazakistan İş Forumlarına katılmıştır. Denizli, Eskişehir, Konya, Trabzon ve Kocaeli Valileri ile Almatı, Astana, Kızılorda, Çimkent ve Karaganda Valilerinin kardeş şehir işbirliği yapmasında önemli rol oynamıştır.[425]

Çok akıcı olan Türkçesi ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakan ve Cumhurbaşkanlarının Kazakistan'a yapmış oldukları ziyaretlerde Nazarbayev'e tercümanlık yapmaktadır. Her sene geleneksel olarak yapılan "Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü ve onun Kurucu Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev"[426] konferanslarını düzenlemektedir. Bu sayede iki ülkenin eğitim, kültürel ve beşeri ilişkilerinin artmasında öncü olmuştur. Şu andaki en büyük önceliği ise Türkiye'de gelişmiş olan organize sanayi bölgelerinin aynılarının Kazakistan'da da kurmaktır. Bu amaç için örneğin İstanbul, Kocaeli ve Denizli gibi sanayileşmiş

---

[423] Kazakistan Türkiye Büyükelçiliği, *Büyükelçi Canseyit Tüymebayev*, http://kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=42, (01.03.2015).

[424] Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'i makamında kabul etti, http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?l=aef6c539-6ca3-484c-aea6-ea4551a35a71&i=689, (01.03.2015).

[425] Konuk Kalem, *Canseyit TÜYMEBAYEV*, 15.04.2015, http://www.yenicaggazetesi.com.tr/konuk-kalem-canseyit-tuymebayev-112898h.htm, (16.04.2015).

[426] 2013 yılında Bahçeşehir Üniversitesi'nde yapılan konferansa konuşmacı olarak katılan ve "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Stratejik Ortaklık" konulu bir konuşma yapan bu çalışmanın yazarı, Büyükelçi Türymebayev ile ayaküstü sohbet etme fırsatı bularak ikili ilişkilerde gelinen son nokta hakkında görüş alışverişi yapmıştır. Bahçeşehir Üniversitesi, *Bahçeşehir Üniversitesi'nde Kazakistan Günü*, 13 Nisan 2013, http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/2246-bauda-kazakistan-gunu, (01.03.2015).

şehirlerdeki işadamları ile bir araya gelmektedir.[427] Bu tarz görüşmeleri birçok yerde düzenlediğini dile getiren Tüymebayev, böylece sadece İstanbul ve Ankara'daki değil Türkiye'nin sanayileşmiş başka şehirlerindeki işadamlarıyla da kaynaşma fırsatı yarattıklarını ifade etmiştir.[428]

Görüldüğü gibi çok hareketli ve etkin bir şekilde çalışan Canseyit Tüymebayev, Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillendirilmesi, ilerlemesi, sürdürülebilir olması ve yürütülen çalışmalardan sonuç alınması hususunda önemli bir yere sahiptir. Tüymebayev'in Türkiye'deki faaliyetleri, Türk siyasal hayatını yakından takip etmesi, Nazarbayev'e sürekli olarak bilgi vermesi ve Nazarbayev'in bu bilgiler doğrultusunda hareket etmesi, Türk devlet adamları ile samimi ilişkiler içinde olması Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesine somut bir katkı sağlamaktadır.[429]

4.6.2. Uluslararası Türk Akademisi

3 Ekim 2009 tarihinde Nahçıvan'da yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları IX. Zirvesinde, Türk dünyasının geçmişini ve geleceğini, maddi ve manevi zenginliklerini araştıracak bir merkezin kurulmasını teklif eden Nazarbayev'in inisiyatifi ile 25 Haziran 2010 tarihinde Astana'da kurulmuştur. Kurulduğu yılda adı Türk Akademisi iken 22-23 Ağustos 2012 tarihinde Bişkek'te yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin ikinci zirvesinde Türkiye, Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan Cumhurbaşkanları tarafından imzalanan anlaşma ile Uluslararası Türk Akademisi (UTA) adını almıştır. Akademinin kurulma amacı, Türk dünyasının tarihini, dilini, değerlerini, din ve dünya algısını uluslararası düzeyde bilimsel olarak inceleyerek ortak kültürel projelere imza atmaktır.[430]

---

[427] KASİAD, *Kazak heyeti ilimizde sanayi kuruluşlarını gezdi*, http://www.kasiad.com/?Haber=KAZAK_HEYETI_ILIMIZDE_SANAYI_KURULUSLARINI_GEZDI_1, (01.03.2015).

[428] Büyükelçi Canseyit Tüymebayev: Her Alanda İşbirliği, 2011, http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi14/sayfalar.asp?link=s14-5.htm, (01.03.2015).

[429] "Cumhurbaşkanı, Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçisini Kabul Etti" (Elbası Kazakhstannın Turkiya Rispublikasındağı Tötenşe jane Ökiletti Elşisi Janseyiy Tüymebayevtı Kabıldadı), *Akorda,* http://www.akorda.kz/kz/page/page_219719_ (10.08.2015).

[430] Türk Akademisi Kuruluşunun Onaylanması Hakkında (Turik Akademiyası Kurılıı Ratifikası Turalı), 14 Haziran 2014, No: 657, http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000657 (11.04.2015).

Astana'da Nazarbayev ile görüşen dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türk Akademisi'nin açılış töreninde, Kazakistan ve Türkiye'nin öncülüğünde açılan Akademi ile Türk dünyası arasındaki işbirliğinde yeni bir boyuta geçildiğini ifade etmiştir. Gül'e göre Türk Akademisi Avrasya'nın merkezinde yer alan Türk medeniyet havzasındaki kültürel canlanmayı ve gelişimi artıracak, Türkçenin bilimsel açıdan uluslararası düzeyde incelenmesine vesile olacaktır.[431] Açılışta konuşan Nazarbayev ise Türk dünyasının keşfedilmeyi beklediğini belirterek Türk Akademisinin Türkçe konuşan halkların kültürünü ve tarihini; Altaylar'dan Akdeniz'e kadar geniş bir Türk coğrafyasında sergilenen kahramanlık ve manevi zenginliği inceleyeceğini dile getirmiştir.[432]

UTA, kurulduğu yıldan itibaren 50'den fazla kitap yayımlamış, Altayistik ve Türkoloji ile GLOBAL Türk adında iki bilimsel dergi çıkarmıştır.[433] Yayınlarını Türkçe, Kazakça, Rusça ve İngilizce olmak üzere dört dilde yapmaktadır. Bunların dışında Türk dünyasında çalışan saygın bilim adamlarını bir araya getiren ulusal ve uluslararası konferanslar, forumlar ve toplantılar düzenlemektedir.[434] Akademi'de çalışan Türkologlardan Yerzhan Kuanışbayev, Kazakistan'ın kültürel değerlere sahip çıkmak açısından Türkiye'den çok şey öğrendiğini ve sağlanan işbirliği ile UTA'nın çok başarılı olacağına inandığını belirtmiştir. Kuanışbayev'e göre UTA, kültürel

---

[431] Türk Akademisi: "Türk Medeniyet Havzasındaki Kültürel Canlanmaya İvme Kazandıracak", 25.05.2010, http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/49341/turk-akademisi-turk-medeniyet-havzasindaki-kulturel-canlanmaya-ivme-kazandiracak.html (11.04.2015).

[432] Türk Akademisi'nin kurulması (Turki Akademiyasının Kurılu), 28.05.2010, http://www.inform.kz/kaz/article/2272856 (11.04.2015).

[433] "Biz Türk dünyasının bilimsel entegrasyonuna gücümüz varan derecede katkı vereceğiz" önsözüyle başlayan GLOBAL Türk dergisinin ilk yayını 2014 yılında yapılmıştır. Akademi'nin başkanı Darhan Kıdırali, "Avrasya'da önemli devletler kuran Türklerin tarihi eksik yazıldı. Artık Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'deki önemli tarihçiler Türk Akademisi çatısı altında ortak tarih yazımı çalışmaları gerçekleştirecek" diyerek derginin ilk hedefinin ortak tarih yazımına katkı vermek olduğunu belirtmiştir. "GLOBAL-Türk, Türk dili konuşan ülkeler ile geniş anlamda Avrasya ülkelerinin gelişimi ile ilgili sosyal ve ekonomik süreçler, uluslararası ilişkiler, milli kimliğin oluşumu, dil siyaseti gibi kapsamlı konuları inceleyen uluslararası bilimsel bir dergidir. Derginin misyonu, Türk dili konuşan ülkeler ile Avrasya ülkeleri ve bölgelerinin bilimsel entegrasyonu ve tek entelektüel ortamının oluşturulmasıdır." "Uluslararası "Global Türk" Dergisi İlk Kez Yayınlandı", *Edebiyat Portalı*,http://adebiportal.kz/news/uluslararasi-global-t-rk-derg-s-lk-kez-yayinlandi/?lang=tr (16.08.2015); Uluslararası Türk Akademisi (Halıkaralık Türki Akademiyası), http://twesco.org/edition/ (21.12.2015).

[434] Türk Akademisi Arşiv Etiketi (Turik Akademiyası Muğaratı Tegi), 18.11.2014, http://www.astana-akshamy.kz/?tag=turki-akademiyasy (11.04.2015).

anlamda Kazakistan'ı Türkiye'ye yakınlaştıran, ortak bir alfabe ve ortak bir tarih yazımı konusunda iki ülkeyi ortak bir noktada birleştiren önemli bir kurumdur.[435]

Türk Akademisi bünyesinde birçok Türkolog bilimadamı ile yapılan ortak araştırmalar ve çalışmalar neticesinde Türk dünyası müzesi, kütüphanesi, Türk dilleri sözlükleri ve ortak sözcük hazineleri oluşturulmuştur. Türk Akademisi'nin başkanı dört yıllığına üye devletlerden seçilir ve şu anki başkan Darhan Kıdırali'dir. Konuyu bu çalışma için önemli yapan da bu husustur, zira Darhan bey tam bir Türkiye sevdalısıdır. Kendisi Akademi'nin amacını "Türk tarihindeki eksik sayfaları tamamlamak, bilimsel çalışmaları teşvik edip Türk dünyasındaki önemli gündem meselelerini ele almak" olarak ifade etmektedir. Yüksek lisansını Ege Üniversitesi'nde ve doktorasını İstanbul Üniversitesi'nde yapan Kıdırali, 2012-2014 yılları arasında Türk Konseyi Genel Sekreter Yardımcılığı yaptıktan sonra 2014'te UTA başkanlığına getirilmiştir.[436] 2013 yılında kendisiyle yapılan söyleşide Darhan Kıdırali, Türk dünyasının bilimsel ve hukuksal temelde bir araya getirilmesinin gerekliliğini vurgulamış bunun Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyecek önemli bir faktör olduğunun altını çizmiştir.

Türkiye Devleti olarak Kıdırali'nin UTA başkanlığından daha fazla istifade edilebilmeli ve UTA iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirecek bir adım olarak görülmelidir. Kazakistan Cumhuriyeti UTA içinde tam zamanlı çalışacak ve UTA'yı kuran dört devleti de temsil edecek birer Türk dünyası uzmanı atamalıdır. Böylelikle Akademi'nin çalışma sahasını ve etkinliğini geliştirip halkların birbirlerini daha yakından tanımalarına imkân vererek kamu diplomasisinin kurulması sağlanacakır. UTA, yeni kurulan ve kurumsallaşma sürecinin başında olan bir kurum olduğundan biraz daha zamana ihtiyacı vardır. Kazakistan'ın Türkiye politikasında şu an itibariyle fazla etkili olamasa da yetiştirecekleri Türkologlar vasıtasıyla ilerleyen dönemlerde önemli roller oynayacaktır. Şu an için Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesine yapılan en büyük katkı Darhan Kıdırali'nin Akademi başkanlığını yürütmesidir.

---

[435] Yerzhan Kuanışbayev ile Mülakat, Uluslararası Türk Akademisi, Astana, 08.07.2014.

[436] Darhan Kıdırali, Türk Akademisi'nin Başkanı *(Darkhan Kırdırali, Turik Akademiyasının Prezidenti),* 11.07.2014, http://archive.turkystan.kz/kz/articles/view/53251 (11.03.2015).

4.6.3. Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi (KKYA), cumhurbaşkanlığına bağlı olarak 29 Ağustos 1994 tarihinde Almatı'da kurulmuştur.[437] Akademi'nin görevi kamu kurumları için kalifiye personel yetiştirmek; hukuk, diplomasi ve kamu yönetimi alanlarında uzman ekipler oluşturmaktır. KKYA, Kazakistan yönetiminde gelecekte söz sahibi olacak bireyler yetiştirdiği için Türkiye ile olan ilişkilerde bu kişilerin söz sahibi olma ihtimalleri çok yüksektir. Bu kurum şu anda TİKA, Türkiye Adalet Akademisi, Hazar Strateji Enstitüsü (HASEN) ve Türkiye ve Ortadoğu Amma İdaresi Enstitüsü üzerinden Türkiye ile yoğun bir işbirliği içeresindedir.[438] Akademi'nin birçok öğrencisi Türkiye'de çeşitli konularda eğitim görmüştür ve halen görmektedir.

KKYA'nın Kazakistan'da esasen çok önemli bir kurum olduğunu ifaden eden, kurumun dış ilişkiler müdürü Kamilla Sheryazdanova, "politikayı devlet adamlarının yaptığını düşünürsek, KKYA bu devlet adamlarının seçiminde önemli bir pozisyondadır. Türkiye ile kurduğumuz sıkı işbirliği neticesinde Türkiye'de okuyan ve Türkçe konuşan Kazak devlet adamları KKYA olarak Kazakistan'ın Türkiye politikasına yaptığımız en somut katkıdır" diyerek bir anlamda bu kurumun neden çalışmada incelenecek bir kurum olduğunun da altını çizmiştir. Sheryazdanova, Türkiye'nin Orta Asya coğrafyasında önemli bir güç olma potansiyelinin olduğunu bildirerek İstanbul Üniversitesi, TİKA ve Türkiye Adalet Akademisi ile yoğun bir işbirliklerinin olduğunu belirtmiştir.[439] Örneğin TİKA, akademi içeresinde Uzaktan Eğitim Merkezi kurarak sadece Astana'da değil ülkenin birçok yerindeki kamu görevlilerine ve öğrencilere çevrimiçi ders ve seminer verilmesini olanaklı hale

---

[437] 2000'de Astana'ya taşınan KKYA, 2005'te devlet kurumlarının kurumsallaşması için yeniden organize edilmiştir. Amacı, devlet kademesinde önemli görevlerde çalışacak devlet personelini yetiştirmek ve bilhassa personelin yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olmaktır. Öğrenciler bizzat KKYA'nın bünyesinde eğitim almaktadır, zira bu kurum önemli ve itibarlı bir üniversite hüviyetindedir. 152 öğrencisi yüksek lisans mezunudur. Hâlihazırda 250 kadar yüksek lisans ve 38 doktora öğrencisi vardır. Burada okuyan öğrenciler devletin çeşitli kademelerinde görevlendirilmektedirler. *Önemli İstatistikler (Manızdı sıtatistika),* http://pa-academy.kz/index.php/kz/ob-akademii-2/klyuchevye-fakty-i-statistika, (05.03.2015).

[438] Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi, *Uluslararası Partnerler*, http://pa-academy.kz/index.php/kz/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-2/akademiyany-sheteldik-riptesteri, (05.03.2015).

[439] Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Dış İlişkiler Müdürü Kamilla Sheryazdanova ile Mülakat, 27.04.2015. Almatı-Kazakistan.

getirmiştir. TİKA'nın işbirliğinin kendileri için çok önemli olduğunu ifade eden Akademi'nin Rektörü Bolatbek S. Abdrassilov, TİKA'ya teşekkür ederek dost ve kardeş Türkiye'nin ve Türk halkının Kazakistan'ın her zaman yanında olduğunu belirtmiştir.[440]

Bunun dışında yukarıda da belirtildiği üzere, bu kurumda okuyan bireyler ülke yönetiminde yer aldıkları için Türkiye ile yapılan projeler çok önemlidir. Örneğin 2014 Kasım ayında KKYA Savcılık Enstitüsü'nün hâkim ve savcı adayı öğrencilerine İstanbul Üniversitesi tarafından iki haftalık eğitim verilmiştir. Kazak savcı ve hâkim adayları Türkiye'de aldıkları eğitim ile iki ülke arasındaki ilişkilerin hukuksal alt yapısının temelini atmada önemli görevler ifa edeceklerdir.[441] Kazak bürokratları yetiştiren KKYA öğrencilerine yönelik Türkiye Adalet Akademisi'nde insan hakları konusunda eğitim programı düzenlenmiştir. Nitekim Türkiye Adalet Akademisi, beş farklı gruptan oluşmak üzere 100 Kazak savcı ve bürokrata insan hakları, Türk hukuk sistemi, terör ve örgütlü suçlar ile evrensel hukuk alanlarında eğitim vermiştir.[442] 19 yüksek lisans öğrencisinin katıldığı program, 29 Nisan-4 Mayıs tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.[443] 2013'te KKYA yöneticileri tarafından KKYA içinde bir Tercüme Merkezi kurulması talebi üzerine TİKA tarafından açılan merkezde uluslararası ilişkiler, diplomasi ve kamu yönetimi alanında yazılmış yabancı birçok eser Kazakçaya çevrilerek Kazak yazın hayatına ciddi katkılar yapılmıştır.[444]

Bu eğitim programları ile hem bahse konu enstitünün insan kaynakları potansiyelinin geliştirilmesi amaçlanmakta hem de bu tür programlar ile iki ülke arasındaki teknik işbirliğinin daha ileri boyutlara taşınması sağlanmaktadır. Akademi

---

[440] TİKA Tarafından Kazakistan`da, Uzaktan Eğitim Merkezi Açıldı, 28 Aralık 2014, http://euturkhaber.com/tika-tarafindan-kazakistanda-uzaktan-egitim-merkezi-acildi/ (06.03.2015).

[441] Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Savcılık Enstitüsü Öğrencilerine Eğitim, 03.11.03.2014. http://www.milliyet.com.tr/kazakistan-kamu-yonetimi-akademisi-savcilik-ankara-yerelhaber-453965/ (05.03.2015).

[442] TİKA, *İdari ve Sivil Altyapılar*, TİKA 2012 Faaliyet Raporu, ss. 176-185. http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2012.pdf (06.03.2015).

[443] TİKA, *Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi Öğrencilerine Eğitim Programı*, TİKA 2013 Faaliyet Raporu Kazakistan, ss. 96-104. http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf (06.03.2015).

[444] Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi'ne Malzeme Desteği, 03.11.2014, http://www.tika.gov.tr/tr/haber/kazakistan_kamu_yonetimi_akademisine_malzeme_destegi-5478, (06.03.2015).

içinde yetişen genç neslin, ilerleyen dönemlerde devletin karar alma katında üst düzey pozisyonlara gelmesiyle Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarında belli ölçüde etkili olabilmektedir.

4.6.4. Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu

Kazakistan'ın 16 şehrinde de ofisleri bulunan Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu (DAMU), Mart 1997'de kurulmuş ve 8 Ağustos 1997 tarihinde faliyete başlamıştır.[445] DAMU esasında Türkiye'deki KOSGEB gibi bir devlet kuruluşudur. İnşaat, taşımacılık, lojistik alanlar ile tarım ve hayvancılıktan gıda üretimine kadar birçok alanda kredi garantisi, pazarlama ve muhasebe konularında danışmanlık hizmeti vermektedir. Özellikle girişimcilere sağladığı kredi garantisi ile işadamlarımızı her daim Kazakistan'da görmeyi arzu eden bir kurumdur. DAMU'nun başkanı Lazzat İbragimova'da bu anlamda Türk yatırımcıların sorunlarıyla ilgilendiklerini ve onları yatırım için ülkeye beklediklerini ifade etmektedir. Ancak bazı Türk işadamları gerek bu kurumdan gerekse de kurumun sağladığı desteklerden yeteri kadar haberdar değildir.[446] Hâlbuki KOSGEB ile DAMU arasında Kazakistan-Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Antlaşması gereği 13-16 Mart 2012 tarihinde Almatı'ya bir KOSGEB ekibi gitmiştir. Türk yetkililer bu antlaşma gereği Türk işadamlarının DAMU tarafından daha fazla desteklenmelerini talep etmiştir. Kazakistan'daki Türk işletmelerin ve Türk çalışanların yaşadığı zorlukların (vize, çalışma lisansı, oturma izni, sosyal güvenlik) düzeltilmesi yönünde bir konuşma yapan KOSGEB Başkan yardımcısı Tuna Şahin, DAMU'nun Kazakistan-Türkiye

[445] Kazakistan'da faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. DAMU, bankalar aracılığıyla kredi ve finansman sağlayarak finansal kiralama ve mikro krediler yoluyla girişimciliği desteklemektedir. Bu fonun programları üçe ayrılmaktadır: girişimcilik için finansman hacimlerinin artırılması, girişimciliğin çeşitlenmesi ve endüstriyel yenilikçi kalkınmanın desteklenmesi, ülkedeki işletme sahiplerinin eğitim alması ve mesleki profesyonelliklerinin yükseltilmesi. Ayrıca girişimci işletmelerin ve iş sayısının artırılması hammadde ihtiyacının olduğu sektörlerin dışındaki sektörlerin de desteklenmesi ve halkın girişimcilik faaliyetlerine katılım göstermesi konusunda teşvik edilmesi de bu önemli stratejilerden bazılarıdır. *Tarih ve Önemli Kilometre Taşları (Kor Damunın Negizgi Kezenderi*), www.damu.kz/307, (06.03.2015).

[446] KATİAD, *Türk İşadamları DAMU'yu Keşfetti*, www.katiad.kz/index.php/tr/damu, (02.04.2015).

ilişkilerinde önemli bir sacayağı olduğunu belirterek DAMU'ya her zaman destek olacaklarını ifade etmiştir.[447]

DAMU'dan bu tezde bahsedilmesinin en büyük nedeni Kazakistan-Türkiye ilişkilerine yaptığı ve yapacağı temel katkıdır. KOSGEB'in örnek alınarak geliştirildiği DAMU, yabancı sermayenin ülke ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu bilmekte ve projelerini ona göre yapmaktadır. Özellikle Türk işadamlarının Kazakistan'da yaptıkları yatırımlar ve 30 binden fazla kişiye sağladıkları istihdam ile Kazakistan için ne denli önemli olduğunun bilincindedir.[448] DAMU bir devlet kurumu olarak Türkiye'deki KOSGEB ile sürekli temas ve diyalog halindedir. DAMU sadece işletme düzeyinde girişimciliğin artırılmasından ziyade eğitim alanında da faaliyetlerini sürdürmektedir. Örneğin 2012'de Girne Amerikan Üniversitesi ve Astana Nazarbayev Üniversitesi ile Kazakistan Astro Fizik Enstitüsü uluslararası bir işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği gereği uzay bilimleri ve astronomi alanında, Kazakistan'daki Baykonur Uzay Üssü nedeni ile dünyanın önde gelen ülkelerinden olan Kazakistan, Kıbrıs'ta bir uzay bilimleri bölümünün açılmasına katkıda bulunacaktır.[449] DAMU zaman zaman Kazakistan'da düzenlediği toplantılara KOSGEB yetkililerini de davet etmektedir. Türkiye'nin adının sıklıkla geçtiği kurumlardan birisidir. DAMU, Kazakistan'daki mikro ölçekli ekonominin temel sacayaklarından biridir ve eğer Türkiye devleti DAMU ile devletin bürokratik kurumları düzeyinde işbirliği içinde olduğundan iki ülkenin ekonomik ilişkilerinde Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkilemektedir.

---

[447] Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu (DAMU) ile İşbirliği, 16.03.2012, http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=475, (02.04.2015).

[448] KATİAD, "Kazakistan'da Özel Ekonomik Bölgeler", *KATİAD Birlik Dergisi*, Eylül-Aralık 2014, ss. 10-16.

[449] GAÜ'de KKTC'nin İlk Astrofizik Uzay Bilimleri Araştırma Merkezi Kuruluyor, 01.04.2013, http://www.gundemkibris.com/gaude-kktcnin-ilk-astrofizik-uzay-bilimleri-arastirma-merkezi-kuruluyor-54508h.htm (22.08.2015).

4.7. Çıkar Grupları

Günümüzde Orta Asya Türk cumhuriyetlerindeki devlet faaliyetlerinin hemen her vatandaşın yaşayışını farklı yönlerde ve düzeylerde etkilemesi, siyasal partilerin toplumu oluşturan bireylerin sorunlarına kayıtsız kalması, beraberinde daha dar çıkarları temsil eden ve siyasal süreci etkilemeye çalışan çıkar gruplarının oluşmasına yol açmıştır. Bu çalışmada da Kazakistan'ın Türkiye politikasında etkili olabilecek çıkar grupları ele alınmış ve çeşitli yönlerden incelenmiştir. Genelde ekonomi temelli bir baskı ağı kuran çıkar grupları Kazakistan gibi lider ideolojisi etrafında şekillenen bir ülkede etkisini pek fazla gösterememektedir. Dolayısıyla da özellikle ekonomi temelli çıkar grupları daha etkili olma potansiyeline sahip olmaktadır. Bu amaçla, bu çalışmada Yabancı Yatırımcılar Konseyi, Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği ve Kazakistan Halklar Asamblesi gibi Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyebilecek önemli çıkar gruplarına yer verilecektir.

Yabancı Yatırımcılar Konseyi, Kazakistan gibi ekonominin temel belirleyici unsur olduğu bir ülkedeki en etkili çıkar grubudur ve 2014 yılından itibaren bu konseyin bir de Türk üyesi vardır. Kazakistan'ın Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerinde Türk yatırımcıların önemli bir rol oynadığını birçok kez dile getiren Nazarbayev, Türkiye'nin bu konseyde yer alarak ülkedeki yatırımlarının hacmini büyüteceğine inanmaktadır.[450] Ekonomi temelli olan bir diğer çıkar grubu Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği ise ülkedeki tüm işadamlarının haklarını savunan, Türkiye'deki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) örnek alınarak oluşturulan ve Nazarbayev'in iki ülke ilişkilerine katkı sağadığını ifade ettiği önemli bir kurumdur.[451] Bu bölümde incelenecek son çıkar grubu ise Kazakistan Halklar Asamblesi'dir. Bu grubun Kazakistan'ın Türkiye politikasına en somut katkısı, Kazakistan Halklar Asamblesi'nin başkan yardımcılığına kadar yükselmiş, ülkedeki Türkleri Asamble'de

[450] "Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüştü" (Kazakhstan Prezidenti Nursultan Nazarbaev Turkiya Sırtkı İster Ministiri Ahmet Davutoğlumen Kezdesti), *Akorda*, http://www.akorda.kz/kz/page/page_213688_ (16.08.2015).
[451] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu'nu kabul etti,* 18.01.2013, http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2054&lst=MansetListesi, (11.03.2015).

temsil eden ve Nazarbayev tarafından üstün hizmet madalyası ile ödüllendirilmiş olan Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov'un gerşekleştirdiği faaliyetlerdir.[452]

4.7.1. Yabancı Yatırımcılar Konseyi

Kazakistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra gerek ekonomisini dönüştürmek gerek mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmek ve gerekse de işgücü ihtiyacını karşılamak için sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. "En önemli önceliğim istikrar ve geniş kapsamlı bir ekonomik reform" diyen Nazarbayev yabancı yatırımcıların ülkenin kalkınması için ne derecede önemli olduğunu bilmekteydi.[453] Bu amaçla yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek ve onlara güven vermek için 1994'te Yabancı Yatırım Kanunu çıkartılmış ve üretim sektörünün geliştirilmesi için bu kanun daha sonra 1997'de Yatırım Teşvik Sistemi şeklinde güncellenmiştir. Bu kanuna ek olarak 2003'te Yatırımlar Kanunu kabul edilerek yabancı ve yerli yatırımcılara eşit şartlar ve zararın tazmini gibi önemli konular çözüme kavuşturulmuş ve yabancı yatırımcıların önü açılmıştır.[454]

1990'lı yılların sonunda hem Kazakistan'da faaliyet gösteren yabancı yatırımcılar ile diyaloğun kurulup geliştirilmesi hem de yatırım faaliyetleri ile ilgili sorunların acil bir şekilde çözülmesi amacıyla cumhurbaşkanlığına bağlı Yabancı Yatırımcılar Konseyi (YYK) kurulmuştur. 30 Haziran 1998 tarihinde kurulan YYK, ülkedeki en önemli çıkar gruplarından birisidir. Konsey, ülkedeki yatırım işlerinin yapılması ve geliştirilmesi ile alakalı tavsiyelerini hazırlayarak hem cumhurbaşkanına hem de hükümete sunar. Böylelikle ülkedeki yatırım faaliyetlerinin yapılabilir ve sürdürülebilir olması için tıpkı bürokratik kadrolar gibi çalışır. Konsey toplantıları Nazarbayev'in başkanlığında yılda bir kez yapılır. Bu toplantıların dışında Kazakistan Cumhuriyeti Endüstri ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı ve Yatırım ve Kalkınma Bakanlığı ile çok yakın bir işbirliği ve çalışma içerisindedir.[455] Konsey içerisinde tıpkı bürokrasideki uzmanlaşma gibi uzman çalışma grupları vardır. Vergi, hukuk, petrol,

[452] Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov ile Mülakat, 20.07.2014.
[453] Jonathan Aitken, Kazakistan'ın Efsanevi…., s. 111.
[454] Kara - Yeşilot, *a.g.e.*, s. 252.
[455] Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/, (03.03.2015).

gaz ve yatırım konularında uzmanlaşmış çalışma grupları, belirledikleri mevcut ve olası sorunları devlet kurumlarının üst seviyede temsil edildiği ilgili çalışma gruplarında gündeme getirir.[456]

Önceden 21 üyesi olan YYK'nin şu anda Anadolu Grup, ArcelorMittal, Chevron, Ernst&Young, Avrasya Kalkınma Bankası, Exxon Mobil, Lukoil, Royal Dutch Shell ve Total gibi sermaye açısından çok büyük olan 28 üyesi vardır.[457] Aslında Konseyin ilk Türk üyesi Koç Holding'tir.[458] Fakat daha sonra Koç Holding'in ülkedeki yatırımlarını devretmesiyle Türkiye uzun süre Konsey'de temsil edilmemiştir. 2014'te Tuncay Özilhan'ın yönetim kurulu başkanı olduğu Anadolu Grup YYK'ye davet edilmiş ve böylece Türkiye uzun zamandan sonra temsil edilmeye başlanmıştır.[459] Anadolu Grubu Kazakistan'da 1997 yılından beri Efes ve Coca-Cola içecek yatırımları ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Şirketin Efes Pilsen fabrikası Karaganda'da, Coca Cola fabrikası ise Almatı'da olup yaklaşık 2000 insana istihdam temin etmektedir.[460]

YYK'ya bu çalışmada yer verilmesinin ana nedeni, Türkiye'nin şimdiye kadar etkili bir şekilde temsil edilmediği ama şimdiden sonra etkin olarak Konsey vasıtasıyla Kazakistan'da gerçekleşecek Türk yatırımlarının Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasını şekillendireceğine olan güçlü inançtır. Zira gerek iki ülke arasındaki ekonomik potansiyeli 10 milyar dolara çıkarma isteği gerekse Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Mayıs 2015'te Kazakistan'a yaptığı ziyaret en azından ekonomik

---

[456] Foreign İnvestors' Council, *History*, http://www.fic.kz/eng/o_sii/history/, (03.03.2015). Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için Almas Kudaibergen, *Bölgesel Yatırım Meseleleri ve Kazakistan'da Yatırım*, 24.05.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3367/bolgesel_yatirim_meseleleri_ve_kazakistanda_yatirim, (03.03.2015).

[457] Members of the Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/o_sii/chleny_sii/?cid=2&page=1, (03.03.2015).

[458] *Rahmi Koç, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde*, 05.12.1999, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=-117288, (03.03.2015).

[459] Konsey toplantısında gerçekleştirdiği konuşmasında, Anadolu Grubu'nun Kazakistan'a olan inancının altını çizen Tuncay Özilhan, Astana'da hizmete girecek yeni şişeleme tesisiyle ilgili bilgiler paylaştı. Hizmete girecek tesis için 80 milyon doların üzerinde yatırım yaptıklarını söyleyen Özilhan, tesisin yerel ekonomiye büyük katkılar sağlamasının yanı sıra, bölgede sürdürülebilir bir istihdam da yaratacağını belirtti. Anadolu Grubu, hizmete girecek yeni tesisinin yanı sıra, bira ve meşrubat alanlarındaki faaliyetlerine yapacağı yeni yatırımlarıyla, Kazakistan'daki büyümesini sürdürmeyi hedefliyor. *Özilhan, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde*, 13. Haziran 2014, http://www.haberler.com/ozilhan-kazakistan-yabanci-yatirimcilar-konseyi-6151141-haberi/, (03.03.2015).

[460] Serdar Yılmaz, Economy Comes First…., s. 34.

olarak daha önemli işler yapılacağının bir göstergesidir. Kazakistan'ın Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerinde Türk yatırımcıların önemli bir rol oynadığını birçok kez dile getiren Nazarbayev,[461] Türkiye'nin bu konseyde yer alarak ülkedeki yatırımlarının hacmini büyüteceğine inanmaktadır.[462] Fakat Türk yatırımcılar Kazakistan'da yeterince büyük yatırımlar yapmıyor, yiyecek, içecek, tekstil ve restaurant işlerinin dışına çıkıp hammaddeye yönelik sektörlerde yer almıyorlar.[463] Oysaki Nazarbayev her fırsatta Türk işadamlarını ülkeye çekmek için çeşitli platformlarda onları ülkeye davet etmektedir. Örneğin İstanbul'da 11 Ekim 2012 tarihinde yapılan Türkiye-Kazakistan Ticaret ve Yatırım Forumu'nda konuşan Nazarbayev "2015 yılına kadar 56 milyar dolar değerinde 500 projeyi hayata geçireceğiz, bu projelere Türk şirketlerini de yatırım için bekliyoruz" diyerek Türk yatırımcıları ülkede görme iradesini bir kez daha ortaya koymuştur.[464] Dolayısıyla Türkiye, Kazak ekonomisinde yatırım açısından yer alır, Kazakistan'da ne kadar fazla yatırım yapar ve büyük sermayeli Türk firmalarını Kazakistan'a kanalize ederse, Kazakistan'ın Türkiye politikasını da o kadar etkiler.

---

[461] Nazarbayev'den Kazakistan'a Yatırım Yapan Türk İşadamlarına Destek Sözü, 12.10.2012, Ankara. http://www.haber3.com/nazarbayevden-kazakistana-yatirim-yapan-turk-isadamlarina-destek-sozu-1555131h.htm#ixzz2MYtyMRCm, (10.02.2015).

[462] "Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüştü" (Kazakhstan Prezidenti Nursultan Nazarbaev Turkiya Sırtkı İster Ministiri Ahmet Davutoğlumen Kezdesti), *Akorda*, http://www.akorda.kz/kz/page/page_213688_ (16.08.2015).

[463] Ahmet Alyaz ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (01.02.2015).

[464] TUSKON, *Türkiye-Kazakistan Ticaret ve Yatırım Forumu*, 12.10.2012, http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=399 (18.06.2015).

4.7.2. Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği

Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği (Atameken Birliği),[465] Türkiye'deki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) benzeri bir birliktir. Türkiye'deki güçlü oda sistemini örnek almaktadır. Kuruluş aşamasında böyle bir düşüncesi olmasa da ilerleyen yıllarda TOBB benzeri bir yapılanmayı benimsemiştir. Ülkedeki işveren ve işadamlarının zorunlu üyelik[466] sistemine geçmesiyle ülkedeki girişimciliğin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda TOBB yetkilileri ile birçok kez görüşmeler yapılmıştır. Atameken Birliği'nin TOBB benzeri bir uygulamayı başlatma isteği 2008 yılında ortaya çıkmıştır. Zira 2008'de TOBB'un bir organizasyonu ile Türkiye'ye gelen Birliğin başkan yardımcısı Ekaterina Sergeyevna, TOBB'un çok güçlü ve etkin bir kuruluş olduğunu ve bu sistemi Kazakistan'da uygulamak istediklerini belirtmiştir. Nazarbayev'in özel sektörü Türkiye'ye yönlendirdiğini ve ekonominin birbirleriyle uyumlu olması için teşvikte bulunduğunu dile getiren Sergeyavna, Türkiye ile sahip olunan tarihsel ortaklık ve kan bağının da ilişkilere yön veren önemli bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca oluşturulan Türk-Kazak İş Konseyleri vasıtasıyla milyonlarca dolarlık iş bağlantısının kurulduğuna

[465] Kazakistan'daki iş çevrelerinin haklarını koruyan, iş imkânlarını artırmaya çalışan ve ülkedeki işadamlarını temsil eden en büyük birliktir. 24 Mart 2005 tarihinde Astana'da yapılan Kazakistan İşadamları Kongresinde Nazarbayev'in önerisiyle kurulması kararlaştırılmış ve 25 Nisan 2005 tarihinde resmi olarak kurulmuştur. Temel amaçları, birliğe üye tüm işadamlarının haklarını korumak, hükümet üyeleri ile yakın işbirliği içinde olup iş sahalarını genişletmek, devletin üzerinde yoğunlaştığı ekonomik ve sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmak, ülkede iş yapılabilirliğin artırılması için projeler geliştirmek, bunun için hem ulusal hem de uluslararası konferanslar, toplantılar, sergiler düzenlemek ve şehirler arası yatırımın dengeli olmasına dikkat etmektir. Atameken Birliği (Atameken Odağı), http://www.akimvko.gov.kz/kz/promyishlennost-i-biznes/osprk-atameken.html (11.03.2015).

[466] Dizman ve Dündar'a göre oda sistemleri ikiye ayrılmaktadır. "Birincisi Kıta Avrupası hukuk sisteminin geçerli olduğu zorunlu üyelik modelinin uygulandığı Avrupa ülkeleri, diğeri ise Anglo-Sakson hukuk sisteminin geçerli olduğu ve gönüllü üyelik modelinin uygulandığı İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD'dir. Zorunlu üyeliğin olduğu ülkelerde firmalar arası koordinasyon bir üst çatı kuruluş tarafından sağlanmakta ve ortak menfaatler savunulabilmektedir. Bir çatı kuruluşun koordinasyon işlevi gördüğü sistemlerde odaların hükümetlerle daha güçlü ilişkiler kurabilmesi ve taleplerini iletebilmesi mümkün olmaktadır. Zorunlu üyeliğin olduğu ülkelerde odalar yerelde, kalkınmanın öncüsü olmaktadır. Odalar; yeni yatırımları, bulundukları il ve ilçeye çekmek için önemli lobi faaliyetleri yürütmektedirler. Odalar, kendi kendini yöneten ve yasal dayanakları olan oluşumlardır. Odalar hukuki olarak yerel, bölgesel veya ulusal mevzuata tabidirler". Ali Osman Dizman – Hasan Çağlayan Dündar, "Kazakistan Neden Türkiye'deki Oda Sistemini Örnek Alıyor?", *Tepav*, No: 201322, Mayıs 2013, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1367571984-2.Kazakistan_neden_Turkiye_deki_oda_sistemini_ornek_aliyor.pdf (11.03.2015). ss. 1-4

dikkat çekmiş ve devlet başkanlarının pozitif münasebetleriyle bu yatırım miktarının artacağını söylemiştir.[467]

6 Kasım 2012 tarihinde Ankara Sanayi Odası'nı ziyaret eden Atameken Birliği Başkanı[468] Baş Danışmanı Dinmuhammed Absattarov, Ankara sanayisinin işleyişi hakkında bilgiler alarak yerinde incelemeler yapmıştır.[469] 2013'te TOBB başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu, Nazarbayev'in daveti üzerine Kazakistan'a giderek Nazarbayev ile iki ülke arasındaki yatırım ve ticari işbirliğinin geliştirilmesi konularını görüşmüştür. Bu ziyareti konumuz açısından önemli kılan husus ise Kazakistan'ın o dönemdeki Başbakanı Serik Ahmetov'un Türkiye'deki güçlü oda sisteminin bir benzerini Kazakistan'da yürürlüğe sokacaklarını ve TOBB'un büyük sanayi girişimlerinden faydalanmak istediklerini belirtmesidir.[470] Hisarcıklıoğlu'nun davet edilmesinin bir diğer önemli nedeni ise Nazarbayev'in Kazak ekonomisini petrol ve doğalgaz gelirlerine bağımlılıktan kurtarıp özel sektörün önünü açmak için görüş alma isteğidir. Nazarbayev, TOBB'un hazırladığı raporların OECD tarafından çok önemli görülmesini nasıl başardıklarını ve "Kazakistan ekonomisini nasıl özel sektöre açarız" şeklinde spesifik sorular yöneltmiştir.[471]

TOBB, dünyada örgütlü girişimciliğin en büyük temsilcilerinden birisi olduğu için Kazakistan'ın TOBB benzeri bir yapılanmayı örnek alması tesadüf değildir. Orta sınıf girişimciliğin Türkiye'de oluşmasını ve sanayinin büyük kentlerden Anadolu'ya yayılmasını sağlayarak ekonominin doğal kaynaklara olan bağımlılığını azaltmada

---

[467] Kazakistan, TOBB ile VOB'u model alacak, 01.05.2008, http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/kazakistan-tobb-ile-vobu-model-alacak-7970h.htm (11.03.2015).

[468] Atameken Başkanı Timur Kulibayev, Forbes dünyanın en zenginleri listesinde ismi çıkan, başarılı, ekonomi alanında doktoralı ve kalifiye bir işadamıdır. Ancak en büyük özelliği Nursultan Nazarbayev'in küçük kızı Dinara Nazarbayeva ile evli olup Nazarbayev'in damadı olmasıdır. Ülkenin en büyük şirketi olan SamrukKazuna'nın başkanıdır. Ülkede en büyük ve önemli işletme sahipleri Kulibayev ile iyi geçinmektedirler. Kulibayev siyasete atılmamasına karşılık özellikle iş çevreleri tarafından Nazarbayev sonrası düşünülen ilk isimlerden birisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.forbes.com/profile/timur-kulibaev/; Heidi Kjaernet, Dosym Satpaev - Stina Torjesen, "Big Business and High-Level Politicsin Kazakhstan: An Everlasting Symbiosis?", *China and Eurasia Forum Querterly*, Vol 6, No 1, 2008, ss. 95-107.

[469] Kazakistan'dan gelen danışman incelemelerde bulundu, 06.11.2012, http://aosb.org.tr/AnaSayfa/Icerik/387 (11.03.2015).

[470] Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu'nu kabul etti, 18.01.2013, http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2054&lst=MansetListesi, (11.03.2015).

[471] Nazarbayev, Hisarcıklıoğlu'nu neden davet etmiş?, 23.03.2013, http://www.patronlardunyasi.com/haber/Nazarbayev-Hisarciklioglu-nu-neden-davet-etmis/141782, (11.03.2015).

önemli roller oynamaktadır. Yazarın Kazakistan'daki saha çalışması süresince gözlemlediği kadarıyla ülkede orta sınıf yaratılması girişimleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca Kazakistan'da yatırımların Astana ve Almatı dışındaki şehirlere yönlendirilmek istenmesi, Hollanda Hastalığı (Dutch Disease)[472] olarak adlandırılan doğal kaynaklara aşırı bağımlılıktan kurtulmak isteği ve orta sınıfın güçlendirilmesinin istenmesi TOBB'un Atameken'e örnek alınmasına vesile olmuştur.[473]

Görüldüğü üzere ekonomi temelli olan Kazakistan Ulusal Ekonomi Birliği, ülkedeki tüm işadamlarının haklarını savunan, Türkiye'deki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) örnek alınarak oluşturulan ve Nazarbayev'in iki ülke ilişkilerine katkı sağadığını ifade ettiği önemli bir kurumdur.[474] Kazakistan'ın Türkiye politikasına en somut katkısı Türkiye'deki oda sistemi örnek alınarak düzenlenmiş olmasıdır. Türkiye ve TOBB bu fırsattan istifade ederek Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmek için Atameken Birliği ile olan işbirliğini artırmalı ve ülkedeki en büyük çıkar gruplarından biri olan bu birlik vasıtasıyla Türk işadamlarına her türlü desteği vermelidir. Türkiye, Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği için elinden gelenin en iyisini yaparak Kazak sanayisinin gelişmesi için Türk işadamlarını Kazakistan'da yatırım yapmaya teşvik etmelidir.

---

[472] Hollanda hastalığı, 1960'lı yılların sonunda Kuzey Denizi'nde çok zengin doğal gaz kaynakları bulan Hollanda'nın, bu gazı çıkarıp dünya piyasasına hızlı şekilde sürmesiyle büyük bir döviz girişi sağlayıp ani bir zenginliğe kavuşmasının ardından ülkenin para birimi olan Florin'in aşırı değerli hale gelmesi ve bu durumun zamanla imalat ve tarım sektörlerinde ciddi bir daralmaya, ihracatın düşerek ithalatın artmasına sebebiyet vermesidir. Hollanda Hastalığı terimi ilk kez 26 Kasım 1977 tarihinde The Economist dergisi tarafından kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jonathan Di John, "Conceptualising the Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature", *Crisis States Research Centre*, Working Paper No. 25, London 2008.

[473] Ali O. Dizman - Hasan Ç. Dündar, *a.g.m.*, s. 4.

[474] Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu'nu kabul etti,* 18.01.2013, http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2054&lst=MansetListesi, (11.03.2015).

4.7.3. Kazakistan Halklar Asamblesi

Anayasal bir kurum olan Kazakistan Halklar Asamblesi (KHA) yaklaşık 20 yıllık varlığı süresince önemli değişimler yaşamış ve Kazakistan'da bir toplum modeli olmuştur. Bu yönüyle dünyada eşi benzeri olmayan KHA, ülkede yaşayan farklı etnik gruplara mensup insanların barış içinde yakaladıkları uyum ve kaynaşmanın bir simgesidir.[475] Böyle bir meclis kurma fikri ilk kez 1992'de Nazarbayev tarafından dile getirilmiş ve Mart 1995'te uygulamaya geçilmiştir. 2001 yılında KHA Stratejisi ile toplumda fikir birliği konsepti belirlenmiş, 2006 - 2008 arası dönemde Kazakistan Halklar ve Dinler arası Uyum Modeli Geliştirme Programı uygulanmıştır. 2008'de çıkartılan KHA Hakkında Yasa ile KHA'nın ülkenin siyasal sistemindeki yeri, faaliyetlerinin hukuki ölçütleri, yapısının nasıl olduğu ve gerek devlet kurumları gerekse de STK'lar ile olan ilişkilerinin düzeyi belirtilmiştir.[476]

Bu model etnik, dini ve dilsel açıdan farklılıklara bakılmaksızın ülkede yaşayan tüm vatandaşların eşitliğinin pratikte uygulanmasına izin vererek "Kazakistanlılık" ilkesine önem vermektedir. 2001 yılında KHA'nın başkan yardımcılığını yapan Tugjanov'a göre de Asamble, Kazakistan'daki halklar arası anlayış modelinin kilit unsuru olarak toplumda güçlü ve istikrar sağlayıcı bir faktör olmuştur.[477] Ülkede yaşayan farklı etnik grupları bünyesinde barındırdığı için farklı çıkarları da bünyesinde barındırmaktadır. Böylece KHA ülkedeki en büyük çıkar gruplarından birisi haline gelmiştir. Hedefi Kazakistanlılık bilinci ve birliğini aşılamak olan KHA'nın bazı temsilcileri iktidar ve yönetim makamlarına milletvekili olarak cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.[478] Kendi etnik gruplarının menfaatlerini korumak için

---

[475] Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı resmi sitesinde yer alan bilgilere göre Kazak nüfusunun yüzde 63,07'si Kazak, yüzde 23,7'si Rus, yüzde 2,85'i Özbek, yüzde 2,08'i Ukrayna, yüzde 1,4'ü Uygur, yüzde 1,28'i Tatar, yüzde 1,1'i Alman ve geri kalan yüzde 4,51'i ise diğer milletlerden oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi Sitesi (Kazakhstan Rispublikası Prezidentinin Resmi Saytı), http://akorda.kz/kz/category/kazakhstan (11.03.2015).

[476] "Kazakistan Halklar Asamblesi" (Asambleya Naroda Kazakhstana) *Kazahstanskaya Pravda Gazetesi*, No: 229, 21 Ekim 2008.

[477] Kazakistan Parlamentosundaki 107 milletvekilinin 98'i genel seçimler neticesinde belirlenirken geriye kalan 9 milletvekili ise Cumhurbaşkanı tarafından KHA içindeki ülkedeki etnik unsurları temsil edenlerin arasından seçilmektedir. Yerali L. Tugjanov, "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Milli Politikasının Temel Özellikleri Hakkında", *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 2. Sayı, 2011, ss. 589-594.

[478] Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu *(Kazakhstan Rispublikasının Parlamenti*), http://www.parlam.kz/kk, (02.03.2015).

milletvekili olan grup temsilcileri dış işleri, adalet, iç işleri, eğitim ve enformasyon bakanlıkları ile çok sıkı temasta bulunarak ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Her yıl bir ya da iki kez toplanan KHA'nın her toplantısı özel bir konu başlığı ile gerçekleştirilir.[479] KHA yeri geldiğinde siyasal sitem ile ilgili bazı tavsiyelerde de bulunur. Nitekim 26 Nisan 2015 tarihinde yapılan Kazakistan Cumhurbaşkanlığı seçimleri KHA'nın tavsiyesi üzerine, normalde 2016 yılında yapılması gerekirken, bir sene erken yapılmıştır.[480]

KHA'nın bu tezde incelenmesinin ana nedeni, bu merkezin başkan yardımcılığına kadar yükselmiş ve bizzat Nazarbayev tarafından hizmet madalyası ile ödüllendirilmiş bir Ahıska Türkü olan Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov'un şahsının ve yaptığı faaliyetlerin Kazakistan'ın Türkiye politikasına olan somut katkısıdır. 2012'de yapılan "Kazakistan Yolu: İstikrar, Birlik, Modernizasyon" konulu 19. KHA oturumunda, KHA başkanı Nazarbayev, aynı zamanda Dünya Ahıska Türkleri Birliği ve Ahıska Türkleri Kazakistan Milli Merkezi başkanı olan Ziyatdin Kassanov'a KHA başkan yardımcısı olarak atamıştır.[481] 1958 doğumlu olan Kassanov, Ulusal Ekonomi

---

[479] 2012 yılında yapılan 19. KHA toplantısı "Kazakistan Yolu: İstikrar, Birlik, Modernizasyon" konusuna odaklanmışken, 23 Nisan 2015 tarihinde 22. KHA toplantısı ise "Ebedi Kazakistan: Bir ülke, Ortak Kader" konusu olmuştur. *Cumhurbaşkanı Kazakistan Halklar Asamblesi'nin 22. Oturumuna Katıldı (El Bası KHA'nın 22 şi Sessiyasınga Katıstı),* 23.04.2015, www.akorda.kz/kz/page_219858_ (08.03.2015).

[480] Normalde 2016 yılında yapılması öngörülen cumhurbaşkanlığı seçimleri Kazakistan Halklar Asamblesi'nin önerisi, Kazakistan parlamentosunun bu öneriyi kabul etmesi ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in onayı ile 26 Nisan 2015 Pazar günü yapılmıştır. Peki, seçimler neden bir yıl erkene alınmıştır? Kazakistan dünyadaki petrolünün yüzde ikisine sahiptir ve nitekim ülkedeki ödemeler dengesinin yüzde 60'ı petrol geliriyle sağlanmaktadır. 2014 yılının Şubat ayında Kazak para birimi Tenge'nin yüzde 18-20 devalüe edilmesi, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve akabinde yaşanan ve hâlâ devam eden Ukrayna krizinin yol açtığı bölgesel türbülans, Rus rublesindeki ciddi değer kaybı ve petrol fiyatlarındaki aşağı yönlü seyir en önemli nedenlerdendir. Rusya'nın boz ayısı ve Çin'in ejderhası arasında kalan, Amerika'nın çıkar çatışmasının odak noktası olan bir bölgede yer alan Kazakistan, hem sınırlarının güvenliğini hem de siyasi ve ekonomik bağımsızlığını koruyabilmek için istikrarlı bir dış politika gütmek zorunda kaldığı gibi istikrarlı bir iç politika da sürdürmek zorundadır. Dolayısıyla Kazakistan'daki birlik, uyum ve istikrarı güçlendirmek ve yaşanabilecek muhtemel bir ekonomik yavaşlama öncesi güven tazelemek ve riskleri göğüslemek amacıyla seçimlerin bir yıl erken yapılmasına karar verilmiştir. Seçimi %97.50 gibi çok yüksek bir oy oranı ile beşinci defa Nursultan Nazarbayev kazanmıştır. Ayrıntılı bilgi için Serdar Yılmaz, "Kazakistan'da Devlet Başkanlığı Seçimleri: Sonucu Belli Bir Yarış", *Akademik Perspektif*, 21 Nisan 2015, http://akademikperspektif.com/2015/04/21/kazakistanda-devlet-baskanligi-secimleri-sonucu-belli-bir-yaris/ (22.04.2015).

[481] DATÜB Genel Başkanı Kazakistan Halk Asamblesi Başkan Yardımcısı Görevine Atandı, 27.04.2012, http://www.datub.eu/datub_genel_baskani_kazakistan_halk_asamblesi_baskan_yardimcisi_gorevine_atandi.htm, (08.03.2015).

Fakültesini bitirdikten sonra 1982 yılında iş hayatına atılarak çeşitli sektörlerde çalışmıştır. 1995'te kendi şirketini kurduktan sonra kısa zaman içinde başarılı olmuş toplumsal sorumluluk sahibi bir işadamıdır. Ülkede tüm siyasetçiler tarafından tanınan ve Nazarbayev'in elinden hizmet madalyası almış önemli bir şahsiyettir.

Kassanov, kendisini ülkedeki Ahıskalı Türklerin sorunlarını çözmeye adayan, mesaisinin çoğunu buna ayıran, yeri geldiğinde Ahıskalı gençlere iş kapısı olan yeri geldiğinde onların düğünlerini yapan, cenaze işlemlerini kendisi halleden ve bu yönüyle Kazakistan'da yaşayan bütün Ahıskalı Türlerin gönlünde yer edinmiş biridir. Nazarbayev tarafından kendisine teklif edilen milletvekilliğini bile bu amaçla kabul etmemiştir. Yazarın kendisiyle yaptığı mülakatta, Kassanov bu konu ile ilgili şunları söylemiştir:[482]

"Nazarbayev başta olmak üzere herkesin desteğini gördüm. Mesela bana iki kere milletvekili olma teklifi geldi ama ben ikisinde de kabul etmedim ve televizyonların önünde reddettim. Neden kabul etmedim? Çünkü Astana'da olsam milletime faydalı olamayacağım, ama burada onlarla beraber daha özgür olduğumda onlara daha çok katkı verebilirim. Düşünün orada beş yıl boyunca Astana'da kalmam, devlet işleriyle uğraşmam ve mecliste oturmam lazım. O zaman bizim milletin işleriyle ve problemleriyle kim ilgilenecek? Milletimizin sorularına kim cevap verecek? O yüzden milletimizi düşünerek teklifleri kabul etmedim."

Kassanov'un, Türkiye'nin Kazakistan ile olan ilişkilerini derinleştirmede ve Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarının belirlenmesinde önemli bir rolü vardır. Zira Türk yöneticiler Kazakistan'a gelip devlet yöneticileriyle toplantılar yaptıktan sonra hemen akabinde Ahıskalılar ile görüşmektedirler. Bu durumun Kazakistan'ın Türkiye politikasını siyasi açıdan etkilediğini savunan Kassanov'a göre, "Cumhurbaşkanı olsun, Başbakan olsun ya da Bakanlar olsun buraya geldikten sonra Ahıskalılarla görüşmeden ihtiyaçlarımızı sormadan gitmezler. Şüphesiz ki bu durum çok önemlidir. Bu durum bizim KHA'daki duruşumuzu ve kendimize olan

[482] Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov ile Mülakat, 20.07.2014.

özgüvenimizi pozitif olarak etkilemektedir. Böylelikle Türkiye bir devlet olarak Kazakistan'da yaşayan Türk kökenli vatandaşların arkasındayız mesajı veriyor ve bu durum dolaylı yollardan Kazakistan Cumhuriyeti'nin bize karşı olan duruşunu müspet yönde etkileyebiliyor". Ancak Kassanov, aşağıdaki sözleriyle Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde rol oynayabilecek temel faktörü belirterek Türk yöneticilerine de önemli bir mesaj vermektedir. Kassanov'a göre,

"Buradaki, KHA içerisindeki, varlığımızın yani Türk diasporasının Kazakistan'ın Türkiye politikasına elbette etkisi var, çünkü ülkedeki nüfusumuz, ülkeye kattığımız değer, üretkenlik ve çalışkanlığımız burada herkes tarafından takdir ediliyor. Siyasi açıdan ciddi bir oy potansiyelimiz var. Bunların hepsi Kazakistan'ın Türkiye politikasına KHA nezdinde yaptığımız somut katkılardır. Yeterli midir? Hayır değildir. Biz hem Türk olarak hem de Kazakistan vatandaşı olarak isterdik ki Kazakistan ile Türkiye arasında ciddi bir köprü olalım. Burada doğup büyüyen ve buranın kanunlarını bilen insanlar olmamıza rağmen Türkiye devleti bizi yeterince kullanmıyor ve bizden faydalanmıyor. Hâlbuki Kazakistan devleti bize sahip çıkıyor ve çok önemsiyor. Buna rağmen KHA toplantılarında zaman zaman Türkiye'nin bazı projelerimize verdiği destekten bahsediyoruz."[483]

Sonuç olarak çıkar grupların ülkedeki etkinliği konusunda ekonomi temelli grupların kısmen de olsa daha başarılı olduklarını görebiliriz. Çünkü yazarın Kazakistan'da yaptığı saha çalışması neticesinde gözlemlediği durum, çıkar gruplarının, özellikle dış politika konularında, herhangi bir etkisinin olmadığı yönündedir. Ekonomi temelli hareket eden ve yukarıda zikredilen bazı gruplar ise özellikle uluslararası sermayenin ülke içinde dolaşımı ve yatırımı için etkili olabilecek konumdadırlar. Aslında Kazakistan'daki çıkar grupları dış politikadan ziyade iç politikaya yöneldiklerinden etkileri azdır. Ülkede dış politika kararları devletin en üst kademesi tarafından alındığı için zirveye yakın olan çıkar gruplarının cumhurbaşkanını ve dolaylı olarak dış politikayı az da olsa etkileme şansı vardır.

[483] Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov ile Mülakat, 20.07.2014.

4.8. Ulusal Faktörler

Kazakistan gerek iç politikasında gerekse dış politikasında izlemiş olduğu akıllıca strateji ve dünyanın en gelişmiş 30 ülkesinden biri olma hedefiyle yoluna emin adımlarla devam etmektedir. Nazarbayev, iç politikada izlediği halkların eşitliği ve Kazakistanlılık politikası ile ülke nüfusunu meydana getiren farklı etnik gruplara mensup insanları barış ve uyum içerisinde bir arada yaşatabilmektedir. Nazarbayev'in dış politikada izlemiş olduğu çok vektörlü strateji ise ister yakın ister uzak çevreden olsun hiçbir gücün dışlanmaması ve ulusal çıkarların muhafaza edilmesi üzerine kurulmuştur.[484] Rusya, Çin ve Batılı (ABD, AB) güçlerin arasında kalan Kazakistan, sahip olduğu jeopolitik çevre gereği bölgedeki güç boşluğunu doldurmak için farklı kurumlar ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu farklı ülkeler ile ortak projeler yapmaya çalışmaktadır. Dış politikasını belirlerken ulusal faktörlere önem veren Kazakistan, konu Türkiye olduğunda iç yapı faktörlerinden kamuoyu ve medya gibi araçlara daha fazla dikkat etmektedir. Zira Türkiye, Kazakistan için artık bir denge unsurudur.

Kazakistan, Türkiye politikasını şekillendirirken tarihsel, kültürel, dinsel ve dilsel yakınlığı göz ardı edemeyeceği gibi ülke liderinin bu politikaları etkilemedeki rolü de yadsınamaz bir realitedir. Ancak, Kazak toplumunun Türkiye'ye olan sıcak ilgisi ve samimi duyguları, Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesinde kamuoyu ve medya gibi unsurların görece etkili olabilecekleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Zira Türkiye, 1991 yılından itibaren bölgeye yönelik bazı TV kanalları açmış ve özellikle Türk dizilerini Kazakistan'a pazarlayarak, aşağıda da görüleceği üzere, kamuoyunda Türkiye'ye yönelik bir algı oluşturmuştur. Bunun dışında, Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması da Kazak halkı üzerinde pozitif bir Türkiye algısı yaratmıştır.[485]

---

[484] Darhan Kalataev, *Ulusal Lider Etkeni: Kazakistan Geleceğe Yol Alan Ülke*, Kazakistan Ankara Büyükelçiliği, Ankara 2009, ss. 5-21.
[485] Ayşegül Aydıngün - Hayati Tüfekçioğlu, *a.g.m.*, s. 117

4.8.1. Kamuoyu

Orta Asya Türk devletleri gibi liderlerin güçlü ve söz sahibi olduğu ülkelerde kamuoyunun iç ve dış politikayı şekillendirme etkisi çoğu zaman sınırlı olmakla beraber nadiren de olsa şartlara göre alınan kararları etkileyebilmektedir. Yazarın Kazakistan'da yaptığı saha çalışması neticesinde ve farklı kaynaklardan edinilen bilgilere göre ülkedeki kamuoyunun rolü etkin, yol gösterici ve sonucu tayin edici nitelikte değildir.[486] Buna karşılık kamuoyunun etkisi de hiç yok değildir. Kazakistan'da iç ve dış politikaya etki edebilecek kesim halk yığınlarından ziyade ülkedeki büyük iş çevreleri ve Sovyet kültürü ile yetişmiş siyasal seçkinlerdir. Ülkede birçok farklı yapıda grup vardır ve tam da Mehmet Gönlübol'un dediği gibi Kazakistan'daki kamuoyunun etkinliği ne dış politikada devrim yapacak kadar yüksek, ne de sistemi felce uğratabilecek kadar güçlüdür. [487]

Saha çalışması sırasında yapılan mülakatlarda sorulan sorulardan birisi; Kazak yöneticilerinin ve halkının Türkiye ve Türk algısı nasıldır sorusuydu. Mülakata katılan hemen herkesin ortak düşüncesi Kazaklarda Türkiye ve Türk algısının pozitif olduğu yönündeydi. Örneğin Uluslararası Türk Akademisi uzmanlarından Canat Momınkulov'a göre Kazak halkı Türk halkını kendisine yakın ve samimi bulmaktadır. Ancak Kazak seçkinlerinin Türkiye algısını açıklarken bu algının çelişkilerle dolu olduğunu, Kazak milliyetçisi kesimlerin Türkiye'yi Moskova'ya karşı bir denge unsuru olarak gördüklerini fakat bunu stratejik bir hedef haline getirmediklerini belirtmiştir. Momınkılov, sözlerini ülkedeki iç yapıya dair aşağıdaki sözleriyle desteklemiştir.

"Şimdiki Türk-Kazak ilişkileri 1990'lı yıllarda Türkiye'nin yaptığı bazı jeostratejik hataların meyvesidir. Ancak Kazakistan'ın da yaptığı hatalar da olmuştur. Örneğin Kazak toplumunun Türkiye algısında bazı olumsuz kalıplaşmış düşünce ve önyargıların olması üst düzey karar vericilerde de gözlemlenmektedir. Maalesef Türkiye 'ağabey' olamadığı gibi Kazakistan seçkinleriyle de güvenli ve doğal ilişkiler

[486] Canat Momınkulov ile yapılan mülakat, 12.07.2014, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan; Askar Turgunbayev ile yapılan mülakat, 22.04.2015.
[487] Mehmet Gönlübol, "Kamuoyu ve Dış Politika", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 4, 1968. ss. 87-89.

kuramadı. Bunun nedeni de Kazak tarafının aşırı kuşkuculuğu ve kültürel önyargısı olabilir. Kazakistan'ın Türkiye algısı çelişkilerle doludur. Kazak milliyetçi kesimleri Türkiye'yi Moskova'ya karşı denge unsuru olarak görse dahi bu görüşün henüz stratejik anlamlandırması yoktur."[488]

Kazakistan Kültür Bakanlığı eski Müsteşarlarından Al-Farabi Üniversitesi Filoloji bölümü öğretim üyesi ve TÜRKSOY Kazakistan temsilcisi Askar Turgunbayev ise Kazak kamuoyunun Türkiye'ye yönelik algısını tarif ederken devletin algısını şu şekilde yorumlamıştır.

"Kazak halkı olarak bizler her zaman Türkiye'yi bizim en yakın kardeşimiz olarak görürüz. Hatta Kazak halkının çoğu eğer Rusya ile aramızda kötü bir şey olursa bize sadece Türkiye yardım için gelir şeklinde düşünmektedir. Yani duygusal olarak halkın bakışında bir sıkıntı yoktur. Kazak devleti ise pragmatik bir bakış açısına sahiptir. Bağımsızlık yıllarının ilk dönemlerinde sürdürülen devlet duygusallığı zaman içerisinde yerini adım atarsan adım atarım politikasına bırakmıştır."[489]

Turgunbayev'in söylemleri ile benzer açıklamalarda bulunan Orta Asya tarihçisi Ahmet Taşağıl, 1997 yılından beri Kazakistan'da muhtelif konularda çalışmalar yaptığını ve hem Nazarbayev'in hem Kazak halkının özellikle de öğrenci ve akademisyenlerin Türkiye algısının olumlu olduğunu belirtmiştir. Taşağıl'a göre "Nazarbayev'de Türklük şuuru vardır ve bu defalarca kendi ağzından dinlenilmiştir. Kazak halkının'da Türkiye algısı şehirlere göre değişmektedir. Yani Rusların çoğunlukta olduğu Kuzey şehirlerinde olumlu Türkiye algısından belki de bahsedemeyiz, ancak özellikle Almatı, Çimkent ve Türkistan gibi Güney Kazakistan şehirlerinde çok müspet bir Türkiye algısı vardır. Bunu oralarda yaptığımız çalışmalarda kendi gözlerimizle müşahade ettik."[490]

[488] Canat Momınkulov ile yapılan mülakat, 12.07.2014.
[489] Askar Turgunbayev ile yapılan mülakat, 22.04.2015.
[490] Ahmet Taşağıl ile Mülakat, 28.09.2015.

Kazakistan'da halk, akademisyenler ya da resmi yetkililer ile görüşülürken Türkiye algısının nasıl olduğu sorusuna verilen cevap, Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olduğu ve bunun asla unutulmayacağı cevabı olmuştur. Bu durumun Türkiye algısında pozitif bir durum yaratmıştır. Nitekim Ayşegül Aydıngün ve Hayati Tüfekçioğlu'nun yaptığı saha çalışmasında da böyle bir sonuca ulaşıldığı ve bağımsızlığın ilk defa Türkiye tarafından tanınmasının, dil ve din birlikteliğinin Kazakların hafızlarında pozitif Türkiye algısı olarak yer edindiği görülmüştür.[491] Ersanlı'ya göre 20 yıl öncesinde bile Kazak halkı Türkiye'yi ve Türk halkını çok iyi tanımadıkları halde Türkiye ve Türk siyaset adamlarına güvendiklerini, Türkiye'den maddi destek ve serbest piyasa ekonomisine geçişte önderlik beklediklerini dile getirmişlerdir.[492] KATİAD Genel Sekreteri Ahmet Alyaz, DATÜB Başkanı Ziyatdin Kassanov, Türk Halkaları Medeniyet Vakfı Başkanı Ahmet Dağduran, KIMEP Üniversitesi'nden Orta Asya uzmanı Nargis Kassanova, Kazakistan Kamuoyu Araştırmaları Ensitüsü kurucusu Botagöz Rakisheva ve Nur Otan Partisi Almatı Dış İlişkiler ve Basın sorumlusu Kayım Munar Tabei, Kazakların Türkiye algısı konusunda müspet cümleler kurmuşlardır.

Nitekim yazarın saha çalışması sırasında yaşadığı tecrübeler de Kazak kamuoyunun Türkiye algısının genelde iyi yönde olduğunu göstermektedir. Bu algının Kazak siyasetini ne ölçüde etkileme potansiyeline sahip olduğu ise sorulması gereken bir sorudur. Gözlemlendiği kadarıyla halkın pozitif Türkiye algısı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmede rol oynayan faktörlerden biridir. Zira aradaki tarihsel bağlar, dil ve din ortaklığı, Türk işadamlarının Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Kazakistan'da iş yapıp birçok Kazak vatandaşına iş ve ticaret öğretmesi, turizm açısından Kazak halkının en çok tercih ettiği ülkenin Türkiye olması,[493] Türkiye'nin

---

[491] Ayşegül Aydıngün - Hayati Tüfekçioğlu, *a.g.m.*, s. 117.

[492] Büşra Ersanlı Behar, *Türk Cumhuriyetleri Kültür*….., ss. 142-143.

[493] TURSAB, *Türkiye'nin Sessiz Büyüyen Pazarı: Kazakistan*, https://www.tursab.org.tr/dosya/981/kazak_981_4909543.pdf (12.03.2015). 20-30 Nisan arası Almatı'da saha çalışması için bulunulan dönemde yapılan 20-22 Nisan 2015 Kazakistan Uluslararası Turizm Fuarına katılım gösterilmiş ve en çok ilgi çeken stantların Türkiye ve Malezya stantları oldukları görülmüştür. Örneğin 2014 yılında 438 bin Kazak Türkiye'ye tatil amaçlı gelmiştir ve bu sayı bu sene 500 bin olarak hedeflenmiştir. Turizmin gelişmesi için Kazakistan yönetimi, tarifeli uçuşlara ilaveten charter uçuşlara da izin vermeli ve Türkiye bu konuda hem ısrarcı olmalı hem de maddi olarak charter firmalarının arkasında durmalıdır. *http://www.turizmdenhaberler.com/kazakistan-pazarindaki-hedef-500-bin-turist-40026/* (02.05.2015).

inisiyatifi ile Kazakistan'da açılan TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin eğitim ve kültürel ilişkileri artırmaya yönelik projeler Kazak kamuoyunu Türkiye'ye yakınlaştırmaktadır.[494] Ancak burada eleştirel bir bakış açısı getiren Abdulvahap Kara, Türkiye'nin algı yönetimi konusunda çok zayıf olduğunu ve özellikle Kazakistan ve Türk dünyası üzerindeki kendi algısını yönetemediğini düşünmektedir. Kara'ya göre Türkiye'nin Kazak medyası üzerinden Türk imajını kamuoyuna anlatma fırsatı bulması Kazakistan'ın Türkiye politikasına katkı sunacak bir unsur olarak nitelendirilebilir.[495]

Kültür, dil ve soy birliği gibi unsurlar, çeşitli projelerin hayata geçirilmesi noktasında Türkiye'nin elini güçlendirebilecek araçlardır. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti, Kazakistan ile yürütülen ekonomik ilişkilerin yanında kültürel ve insani işbirliğini artırarak halkları birbirine yakınlaştıracak kamu diplomasisini inşa etmeli ve Kazak medyasında yer alacak projeler geliştirmelidir. Türkiye, Kazakistan ve Türk devletleri ile yakın bir işbirliğinin kurulması için büyük bir artı değer olan tarih, köken, dil ve din bağlarının bulunduğunu belirten Somuncuoğlu'na göre, "ancak diğer halkların deneyimlerinin de gösterdiği gibi (örneğin Slavlar) stratejik işbirliği için bu

[494] Bu tür kurumların ikili ilişkilere ve imaj konusuna katkı sağladığını belirten Anar Somuncuoğlu, Kazakların Türkiye algısı konusunda önemli olanın insanların bilgi kaynaklarını nereden aldıkları olduğunun altını çizmektedir. Somuncuoğlu, "Kazaklar, bilgiyi daha çok Rus kanallarından mı alıyor, Ruslar tarafından yazılmış tarih kitaplarından mı alıyor, Rus medyasından mı alıyor yoksa Kazakistan'ın Kazakça kanallarını mı izlemektedir, gazetelerini mi okumaktadır" diyerek bu gibi durumların algıyı etkilediğini savunmaktadır. Ona göre "sadece Türkiye'ye bakış değil Kazakistan içinde herhangi bir meseleye bakışı bile bilgi kaynaklarına göre farklılık gösterebilir. Ama tabi Türkiye'nin özel bir yere sahip olması, kardeş ülke olması, başlangıçta Kazakistan'a yardım etmesi yıllar içinde algıyı olumlu yönde etkilemiştir." Anar Somuncuoğlu ile Mülakat, 01.10.2015.

[495] Algı yönetimi konusundaki yetersizliğin Kazak devletinde de olduğunu ve Türkiye'de yaşayan Kazak toplumunun Kazak imajını yükseltmesine dair Kazakistan'ın bir politikasının olmadığını ifade eden Kara'ya göre "Rusya bunda çok başarılı. Kazakistan'da hala daha Rus tvleri ve basını takip ediliyor. Dolayısıyla bazen Kazakistan'daki Türkiye imajını Rusya belirliyor. Rusya'nın Türkiye haberleri çok seçilerek verilir. Sovyet döneminde bile böyleydi. Atatürk döneminde Türk-Sovyet ilişkileri zirve yapmışken içeride Türkiye aleyhine propaganda yapılmıştır. Neden, çünkü Türkiye'nin Orta Asya'ya yakınlaşması istenmiyordu. Rusya, Orta Asya'yı kendi arka bahçesi olarak gördüğü için orada bir Türk buluşması ya da Türkiye ağırlığı istemiyor. Bazen Kazakistan'da çok aykırı bir Türkiye imajı gördüğümüzde bunun Rusya üzerinden geldiğini görüyoruz. Bunun karşısında Türkiye'nin Türkiye algısını orada yönetmesi lazım. Türkiye'nin orada medya üzerinden kültürel faaliyetler yapması gerekiyor. Örneğin 6 Temmuz hem Astana'nın başkent oluşu hem de Nazarbayev'in doğum günü. Buraya yüksek seviyede katılım olması Kazakları sevindirir. Artı mesela bakıyoruz Rusya'nın büyük sanatçıları gidiyor konser veriyor, Türkiye'ye bakıyoruz sanatçı göndermiyor. Hâlbuki Tarkan gibi ya da muhteşem yüzyılın başrol oyuncuları gibi isimleri oraya götürürsek Türkiye'nin imajı yükselir." Abdulvahap Kara ile Mülakat, 20.09.2015.

tip bir ortaklık zemininin objektif gerçekliği yeterli değildir. Bu ortaklık zemininin onu paylaşan halklar arasında da bilinmesi ve önemsenmesi gerekmektedir."[496]

Türkiye, sahip olduğu mevcut turizm potansiyelini[497] daha iyi tanıtarak her yıl Türkiye'ye gelen Kazak sayısını uygun otel ve bilet fiyatları ile arttırmalıdır. Ülke televizyonlarında gösterilen Türk dizileri de bu bağlamda araç olarak kullanılabilir ve Türkiye'nin ününü artırılabilir. Türkiye devleti kendi tanıtımını ne kadar iyi yapar ve Kazak halkına kendisini ne ölçüde iyi tanıtırsa iki ülke halkları da o kadar çok bir araya gelir ve karşılıklı projeler ve faaliyetler gerçekleştirir. 21. yüzyılın iletişim çağı olduğunu ve teknolojinin zaman ve mekân kavramını ortadan kaldırdığını bilerek halkların kaynaşması sağlanmalıdır. Böylelikle birbirlerini tanıyan ve iyi anlaşan iki ülke halkı, iki devleti de otomatik olarak bir araya getirecektir.[498]

---

[496] Anar Somuncuoğlu, "Bağımsızlık Sonrasında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Türkiye ve Türk Algısının Geçirdiği Değişim", *OAKA*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2007, ss. 68-69.

[497] Fahri Türk tarafından ele alınan ve Türkiye'nin turizm potansiyelinin Orta Asya Türk devletleri vatandaşları tarafından yeteri kadar bilinmediğini ve Türkiye'nin özellikle truzim acentaları vasıtasıyla yapacağı tanıtımlar ile bu potansiyeli ortaya çıkarabileciğinin incelendiği "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri" adlı makale, Türkiye ve Türk devletleri arasındaki ilişkilere yoğunluk kazandıracak en önemli unsurlardan birinin turizm olduğu ortaya koymaktadır. (Fahri Türk, "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Haziran 2015 Cilt: 6 Sayı: 2, ss. 97-105, http://www.esbadergisi.com/images/sayi11/turk_dunyasinda_turizmin_gelismesinde_devlet_disi_aktorler_fahri_turk.pdf (19.08.2015).

[498] Canat Momınkulov ile yapılan mülakat, 12.07.2014.

4.8.2. Medya

Politik, tarihi ya da karşılıklı ilişkilerin inceleneceği bir akademik çalışmada bakılması gereken en önemli yerlerden biri de arşivlerdir. Bu amaçla çalışmanın yazarı tarafından Kazakistan Milli Kütüphanesi'nin gazete arşivleri bölümünde iki ay boyunca saha araştırması yapılmıştır. Bu araştırmaların neticesinde Kazakistan'ın Türkiye politikasına etki edebilecek faktörlere yer veren haberlerin yapıldığı görülmüştür.[499] Araştırma süresince ülkedeki gazetelerin Türkiye ile ilgili haberlere nadiren yer verdiği ve yıllar içinde Türkiye haberlerinin azaldığı tespit edilmiştir.

İncelenen gazetelerden Egemen Kazakhstan gazetesi Türkiye ile ilgili haberlere en fazla yer veren ikinci gazete konumundadır. Bu gazetenin iki ülke devlet başkanları ve yöneticilerinin karşılıklı ziyaretleri sırasında Türkiye ile ilgili iki-üç gün boyunca manşetten haber yaptığı görülmüştür. Onun dışında Türkiye haberlerine köşe yazıları ve arka sayfalarda yer verildiği gözlemlenmiştir.[500] Egemen Kazakhstan gazetesi, 2001'de Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin onuncu yılı vesilesiyle iki ülke arasındaki ilişkileri yıl yıl inceleyen bir yazı dizisi hazırlamıştır. Mart-Aralık 2001 yılında gazetenin her ay ikinci sayfasında her bir yılın değerlendirildiği bu yazı dizisi, iki ülke

[499] "Kaliteli hizmet alma isteği geldi" (Kızmet körsetu sapası jaksarıp keledi), Egemen Kazakhstan Gazetesi, No:180 (21645), 13 Eylül 1997; "Beşinci Türk Zirvesinde Somut Adım" (Besinşi Türik Sammitinde Naktı Kadamdar), Zaman Kazakhstan Gazatesi, No: 25 (248), 12 Haziran 1998; "Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), Zaman Kazakhstan Gazetesi, No: 23 (378), 7 Haziran 2002; "Başeskioğlu: Somut Anlaşmalar Yapmak İstiyoruz" (Naktı Kelisimder Jasauğa Keledi), Kazakhstan Zaman Gazatesi, No: 10(522), 11 Mart 2005; "TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), Kazakhstan Zaman Gazetesi, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005; "Kazakistan Halklar Asamblesi" (Asambleya Naroda Kazakhstana) Kazahstanskaya Pravda Gazetesi, No: 229, 21 Ekim 2008; "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), Egemen Kazakhstan Gazetesi, No: 42 (762), 22 Ekim 2009; "Kazak-Türk Liselerinin 20. Yıl Kutlamaları" (Kazak-Türik Litseilerinin 20 Jıldık Mereitoyı), Zaman Kazakhstan Gazetesi, No: 23 (427), 20 Haziran 2012; "TİKA ve Kazakistan: İlişkilerin En İyi Örneği" (TİKA jane Kazakhstan: Intımaktastın Üzdik Ülgisi), Kazakhstan Zaman Gazetesi, No: 21 (533), 19 Aralık 2013. s. 8.

[500] "Birliği Güçlü Olanın Bileği de Güçlü Olur" (Birligi Mıktının Bilegi Mıktı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi,* No:110 (28334), 6 Haziran 2014; "İstanbul'da Abay'ın Okulu Var" (Istanbulda Mektebi Bar Abaydın), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), 29 Haziran 2004; "Nursultan Nazarbayev, Yönümüzü Belirleyen Program Nursultan Nazarbayev", (Bağıtımızdı Bağamdağan Bağdarlama), *Egemen Kazakstan Gazetesi*, No: 17 (345) 12 Eylül 2005; "Cumhurbaşkanı Turgut Özal" (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993.

arasında 1991'de başlayan siyasi, ekonomik, kültürel ve eğitim alanındaki ilişkileri detaylıca ele aldığı için çok önemli bir arşiv belgesi niteliğindedir.[501]

Kazakistan Milli Kütüphanesi ve Arşiv Merkezi'nde yapılan çalışmada elde edilen verilerden çıkan genel sonuç, Türkiye gibi jeopolitik ve coğrafi öneme sahip Batılı, Müslüman, laik ve aynı soydan olan bir ülkeye Kazak basınının gerekli ve yeterli ilgiyi göstermediği yönündedir. Nazarbayev'in Türkiye'ye karşı özel bir sempatisinin olduğu bilinmesine rağmen siyasi, ekonomik ve olay ağırlıklı haberlerin ancak her iki ülkenin cumhurbaşkanlarının yaptığı karşılıklı ziyaret dönemlerinde gündeme geldiği görülmüştür. Nazarbayev'in kültürel ilişkilerin gelişmesi yönündeki beyanatlarına rağmen iki ülke rasındaki kültürel meselelere ilişkin yazıların ve Kazak uzmanlarca yapılan tespitlerin çok az olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu 2005 yılında Almatı'da kültür müşaviri iken ele aldığı fakat yayınlamadığı bir eserinde incelediğini dile getiren Tüfekçioğlu, "10 yıl önceki Kazak basınında yer alan Türkiye haberlerini incelediğimde de Türkiye ile ilgili haberlere fazla yer verilmediğini gördüm. Kazakistan'ın Türkiye politikası pragmatik bir yaklaşımla şekillendiği için sadece Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik eylemleri ile değil aynı zamanda Türkiye'nin Kazakistan'a atacağı adımlarlada şekillenmektedir."[502]

İncelenen gazetelerden olan Zaman Kazakhstan ise Türkiye ile ilgili en çok haber yapan gazete olarak göze çarpmıştır. Önceleri aylık sonraları haftalık olarak çıkan gazete, haberlerini hem Kazakça hem de Türkçe yapmış, Türkiye'deki önemli gelişmeleri gazete manşetlerine taşımıştır. İki ülke cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretleri sırasında çeşitli yazarlarca ele alınan analitik köşe yazılarına, ülkelerin ekonomik ilişkilerinin sayısal değerlerine ve Kazak devlet adamları ile yaptıkları mülakatlara yer veren Zaman Kazakhstan gazetesi, Kazakistan'daki en büyük Türk medyası konumundadır.[503] Zaman Kazakhstan ve Egemen Kazakhstan gazeteleri

---

[501] "Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazakhstan-Turkiya Karımkatnastarı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, Mart-Aralık 2001. s. 2

[502] Hayati Tüfekçioğlu ile Mülakat, 18.09.2015, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.

[503] "İstikrar Başarının Yoludur" (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 22 Ocak 1999, "Kazakistan, Türkiye'den çok şey bekliyor" (Kazakhstan Turkiyadan Köp Kütedi), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (141), 9 Nisan 1996; "TİKA ve Kazakistan: İlişkilerin En İyi Örneği" (TİKA jane Kazakhstan: Intımaktastın Üzdik Ülgisi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (533), 19 Aralık 2013. s. 8; "Ümitleri Boşa Çıkarmayalım" (Könilip Kalmaymız), *Kazakhstan Zaman*

sonradan Türk Konseyi olarak ismi değiştirilen Türk Dünyası Devlet Başkanları Zirveleri ve bu toplantıların sonuçlarını konu alan haberlere de yer vermişlerdir. Yapılan haberlerde, kardeş ülkelerin aralarındaki iklişkilerin canlanması ve birbirlerini olumsuz durumlara karşı desteklemeleri konularında başlıklar atılmıştır.[504]

Gazetesi, No: 33 (492), 13 Ağustos 2004; "TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005; *Zaman Kazakistan*, http://www.kazakzaman.kz/kz/mainAction.action /(12.03.2015).

[504] Türk dünyasındaki liderlerin bir araya gelmelerini gazete manşetlerine taşıyan ve birlikteliğin bu devletleri güçlü kılacağını haberleştiren Zaman Kazakhstan gazetesi, 1994 yılında yapılan İkinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi için "İkinci Türk Zirvesi sona erdi" başlığını atarak bu zirvenin Türk devletlerinin arasındaki mevcut ilişkileri geliştirmeye olan inancın pekişmesini sağladığına değinmiştir. "İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (Ekinşi Türik Samiti Ayaktadı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (67), 29 Eylül1994, s. 1; Aynı gazete 1998 yılında Astana'da yapılan Beşinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi için Türk devletlerinin aralarındaki iletişimi ve işbirliğini arttıracak ve nihayetinde kurumsallaşma adına önemli sayılacak olan 'Daimi Sekretarya'nın kurulmasının karara bağlanmasını "5. Türk zirvesinde somut adım" olarak haberleştirmiş ve Nazarbayev'in *"Türk medeniyeti ile büyük gurur duyuyorum"* sözüne vurgu yapmıştır. "5. Türk zirvesinde somut adım" (Beşinşi Türik Samitında Naktı Kadamdar), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 25 (248), 12 Haziran 1998, s. 17; 8 Nisan 2000 tarihinde Azerbaycan'da yapılan ve Ermenistan'ın Azerbaycan'a ait olan Karabağ topraklarından geri çekilmesine yönelik uzlaşmaya varıldığı altıncı zirve için "Bakûdeki Karşılama" başlığını atan Egemen Kazakhstan gazetesi, Türk devletleri arasında özellikle kültürel ilişkileri arttıracak bilimsel, edebi, tarihsel ve sanatsal aktivitelerin TÜRKSOY vasıtasıyla ülke halklarına tanıtılması gerektiği üzerinde de durmuştur. "Bakûdeki Karşılama", (Bakudegi Baskosu), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 85 (22355), 11 Nisan 2000, ss. 1-2; 2001 yılına kadar yapılan altı zirvenin neticesinde gelinen noktayı *"Türk devletleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel kaynaşmaya ciddi bir katkı sağladığını söylemek biraz zor görünüyor"* diyerek değerlendiren Zaman Kazakhstan gazetesi, 27 Nisan 2001'de İstanbul'da yapılan yedinci zirve için "Kardeşler İstanbul'da buluştu" manşetini atarak 1991'den bu yana geçen on yılın muhasebesinin Türk liderler tarafından yapılması ve bir an önce somut adımlar atılması gerektiğinin altını çizmiştir. "Kardeşler İstanbul'da Buluştu" (Bavırlar Istanbulda Kezdesti), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 6 (311), 27 Nisan 2001, s. 8; Egemen Kazakhstan gazetesi ise aynı zirve için Nazarbayev'in zirve sırasında yaptığı konuşmasında söylediği "Asıl Amacımız Bütünleşme" sözünü manşetine taşıyarak Türk dünyasını bir araya getirecek kurumlara ihtiyaç olduğunu, ilişkilerimizin söylemden eyleme dönüşmesi ve bu amaç doğrultusunda Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi'nin kurulması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. "Asıl Amacımız Bütünleşme" (Asıl Muratımız Tutastık), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 45(732), 28 Nisan 2001, ss. 1-2; Yedinci zirveden sonra beş yıl boyunca bir araya gelmeyen Türk devletlerinin liderleri, 17 Kasım 2006'da Türkiye'nin girişimleriyle Antalya'da buluşarak sekizinci zirveye katılmışlardır. Uzun bir süreden beri görüşmeyen Türk devletlerinin (Özbekistan katılmamıştır) üzerinde en fazla durduğu konu duraksama içinde olan karşılıklı ekonomik ilişkilerin akıbeti olmuştur. Ancak Nazarbayev, ekonomik ilişkilere ilaveten Türk devletleri arasında yaşanan iletişim kopukluğuna vurgu yapmak için Atatürk'ün *"Türke Türkten başka dost yoktur"* sözüne atıf yaparak Türk dünyasının bütünleşmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bunun üzerine Egemen Kazakhstan gazetesi de "Birlik Olun, Aynı Dilli Kardeşler" başlığını atmıştır. "Birlik Olun, Aynı Dilli Kardeşler" (Tugel bol, Turki Tildes Tuıstar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 284 (24537), 18 Kasım 2006, s. 1; Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi adı altında düzenlenen onuncu ve son zirve 15-16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenmiş ve bundan sonra zirvelerin adı Türk Konseyi zirveleri olarak değişmiştir. "İstanbul Deklarasyonu, Gelecekten Gelen Işık" başlığını atan Kazakistan Zaman gazetesi, sadece Özbekistan'ın yer almadığı bu zirveyi, Türk devletleri arasındaki ilişkilerde kurumsallaşma adımlarının somut olarak atıldığı bir zirve olarak değerlendirmiştir. Gazeteye göre kurulan Türk Konseyi sayesinde diplomatik açıdan daha yoğun bir işbirliğinin kurulması amaçlanmış ve bu vesileyle Türk devletlerinin sahip oldukları ekonomik potansiyeli birbirlerinin yararına kullanabileceklerine olan inançları pekişmiştir. "İstanbul

Zaman Kazakhstan kadar önemli bir diğer gazete ise ülkede yaşayan Türk diasporasına hitap eden 'Ahıska' adlı gazetedir. 2000 yılında kurulan, 2006 yılına kadar aylık olarak, 2006'dan sonra ayda iki defa basılan Ahıska gazetesi ve 2007'den bu yana haftalık olarak basılmaktadır. Gazetenin genel yayın yönetmeni Memmedoğlu'na göre "Ahıska gazetesi Kazakça, Türkçe ve Rusça olmak üzere üç dilde basılarak güneyden kuzeye tüm Kazakistan'da okuyucular ile buluşmaktadır. Dolayısyla bu durum Türk soydaşlarımızın özellikle Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin mevcut durumunu öğrenmeleri ve her iki ülkenin de Ahıskalı Türklere sahip çıktığını görmeleri açısından önemlidir." Ülkede yaşayan etnik grupların çıkardıkları gazeteler arasında 2007'den beri en çok satan gazete olarak birinci sırada yer alan Ahıska gazetesi ülkedeki Türk diasporasını, Türkiye ve Türk dış politikası hakkında bilgilendiren önemli bir gazetedir.[505]

Eğer Türkiye, bu gazete ile eşgüdüm içerisinde çalışır, daha geniş kesimlere hitap eder ve Türkiye kurumları vasıtasıyla daha fazla maddi destek verirse, bu gazetenin varlığı Türkiye'nin ülkedeki varlığını ve ikili ilişkilerini güçlendirir.[506] Ancak şu anda bu gazete sadece Türk diasporasına hitap ettiği için etkinliği yok denecek kadar azdır. Ülkedeki bir başka Türk kökenli gazete ise 2000 yılından beri çıkartılan Türk Alemi adlı gazetedir. Bu gazete Türk Halkları Medeniyet Vakfı'na bağlı olarak Vakıf başkanı Ahmet Dağduran tarafından çıkartılmaktadır. Dağduran, gazetenin önceleri daha çok satıldığını, vakıf ve gazete vasıtasıyla Kazak-Türk ilişkilerine yer verildiğini söylese de gazetenin karşı karşıya kaldığı en büyük problemin sahipsizlik ve ekonomik darboğaz olduğunu vurgulamıştır. Gazetenin, aynı zamanda internet üzerinden yayın yaptığı TürkAlemi TV adında bir televizyon kanalı da vardır. Dağduran'a göre "bu vakıf Türk yetkililerce görmezden gelinmektedir. Oysa 15 yıldır aralıksız çıkan bir

---

Deklerasyonu, Gelecekten Gelen Işık" (Istanbul Dekleratsiyası, Bolaşakka Bastar Bağdarşam), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 38 (809), 23 Eylül 2010, s. 3;Sonuç olarak Egemen Kazakhstan ve Kazakhstan Zaman gazetelerinin Türk Konseyi'ne giden süreci haberleştirmeleri; Kazakistan medyasında Türk dünyasına yönelik bir merakın olduğu anlamına gelmektedir. Ancak her iki gazetenin de yapmış olduğu haberlerde üzerinde durduğu en önemli ortak konular: Türk devletleri arasında eylemden ziyade söylemin çok olduğu, ekonomik ilişkilerin çok yavaş ilerlediği, ilişkilerin kurumsallaşması için atılan adımların yetersiz olmasından dolayı Türk dünyasının bütünleşmesinin giderek zorlaştığı konuları olmuştur.

[505] Rövşen Memmedoğlu ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (11.10.2014).

[506] Gös. yer.

gazete ile vakıf, Kazak halkını ve sistemini yakından tanıyan bir vakıf başkanı, Türkiye'nin ihmal etmemesi ve istifade etmesi gereken önemli noktalardır."[507]

Türkiye ile ilgili doğrudan haber yapan bu gazetelerin dışında insanların para verip özel anten ve yayınlar alırlarsa izleyebilecekleri TRT Avaz TV kanalı vardır. Bir sonraki bölümde detaylıca inceleneceği üzere, kanalın açılışını yapan dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, kanalın tüm Türk dünyasına avaz avaz sesleneceğinden bahsetmiştir.[508] Ancak bu kanal, bırakın Kazak halkını orada yaşayan Türk diasporası tarafından bile bilinmemektedir. Nitekim ülkede yapılan alan araştırması boyunca hem Kazaklar hem de orada yaşayan Ahıska Türkleri ile beraber yaşanılmış, ne Kazakların ne de Ahıskalıların TRT Avaz TV kanalının varlığından haberdar oldukları gözlemlenmiştir. Televizyonda bir kere bile TRT Avaz kanalının programları görülmemiştir. İnsanlar para verip uydu almak zorundadırlar, aksi halde kanalı izleme şansları yoktur. Araştırma için incelenen gazetelerden olan Egemen Kazakhstan, Jas Alaş ve theastanatimes gazetelerinde TRT Avaz ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır Ortada bir tanıtma ve tanınma probleminin olduğu aşikârdır.

Ancak TRT Avaz ya da gazetelerin yapamadığı etkiyi Kazak kanallarında yayımlanan Türk dizilerinin yaptığı ve bu dizilerden bazılarının Nazarbayev'in ailesi tarafından bile izlendiği bizzat Nazarbayev tarafından söylenmiştir.[509] Ülkede en çok izlenilen Türk dizileri, Deli Yürek, Acı Hayat, Kurtlar Vadisi, Kınalı Kar, Asmalı Konak, Gümüş, Fatmagül'ün Suçu Ne ve son yıllara damga vuran Muhteşem Yüzyıl dizileridir. Diziler insanlar üzerinde o kadar etkili olmuşlar ki birçok Kazak bu diziler sayesinde Türkiye'yi ve Türkleri tanıdıklarını idafe etmektedirler. Saha çalışması sırasında yazarın bindiği her taksinin şöförü kendisine dizi karakterlerinden, sahnelerin gerçekçi olduğundan ve hatta Muhteşem Yüzyıl dizisiyle Türklerin tarihini araştırdıklarından söz etmiştir. Öyle ki ülkenin milli kanalı olan Khabar TV kanalında "Biz" adlı programda Muhteşem Yüzyıl dizisi haftalarca tartışılmış ve bu dizinin

---

[507] Ahmet Dağduran ile Mülakat, *Akademik Perspektif* (01.08.2015).

[508] *Cumhurbaşkanı Gül, "TRT Avaz, Avaz Avaz Bütün Türk Dünyasına Seslenecek"* 21.03.2009, http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/47824/cumhurbaskani-gul-trt-avaz-avaz-avaz-butun-turk-dunyasina-seslenecek.html (12.03.2015).

[509] 2009 yılında Türkiye'ye yapacağı ziyaret öncesi Erdal Şafaka'a röportaj veren Nazarbayev, Türk dizilerini izlemeye vaktinin olmadığını ancak eşinin sürekli izleyip kendisine anlattığını söylemiştir. Erdal Şafak, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev mülakatı…, (14.04.2015).

Kazakistan'da Osmanlı tarihine yönelik büyük bir merak uyandırdığı ele alınmıştır. Dizi hakkında konuşan milletvekili Kamal Burhanov, "Türkiye bizim kan bağımız olan özel bir ülke. Ben ekranlarda Kore, Brezilya veya Rus dizileri göreceğime Türk dizilerini tercih ederim" diyerek dizide aktarılan Türk gücünün aslında kendilerini yansıttığını ve bu durumun Kazak kamuoyunda olumlu bir Türkiye imaj yarattığını vurgulamıştır.[510]

Kazak halkı özellikle bu dizi ile Türkün gücünü ve gerçekleştirdiklerini öğrenip aynı soydan gelen insanların bunları yaptığını görünce çok gururlanmaktadırlar. Dolayısıyla Türk dizileri, 24 yılda birbirleriyle yakınlaşamayan Türk ve Kazak halklarını adeta kaynaştırmış ve pozitif bir Türkiye algısı yaratmıştır. Momınkılov'a göre Kazak kamuoyunun Türkiye ile ilgili olumlu algısı devlet yöneticileri tarafından da dikkatle takip edilmektedir.[511] Buradan hareketle, Kazakistan'daki Türk medyasına Türkiye devleti tarafından yeteri kadar destek verilmeli ve bu medya Türkiye'nin Kazakistan'daki yumuşak gücü olarak kabul edilmelidir. Bir iç yapı faktörü olarak medya, hem kamuoyunun kanaatlerinin oluşmasında hem de bu kanaatlerin ülke yöneticilerine ulaştırılmasında önemli bir görev ifa etmektedir. Dolayısıyla medya, ikili bir görev üstlenip kamuoyunu etkilemesi ve Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmesi açısından nispeten etkili olmaktadır.

[510] Kazakistan'da yılın Dizisi seçilen Muhteşem Yüzyıl tartışıldı, 2013, http://yee.org.tr/polonya-varsova/tr/haberler/bizden-haberler/kazakistanda-yilin-dizisi-secilen-muhtesem-yuzyil-tartisildi-1242 (12.03.2015).

[511] Canat Momınkulov, "Türkiye Hakkında Almatı'da Yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları", *ORSAM*, 07 Şubat 2013, http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4277, (02.05.2014).

5) KAZAKİSTAN'IN TÜRKİYE POLİTİKASININ SOMUT ÇIKTILARI

5.1. Diplomatik Tanınma

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Orta Asya'nın kapılarının dünyaya açılmasıyla birlikte dünya haritasında beliren Türk devletleri, Türkiye ve Türk dış politikası için büyük bir heyecan yaratmıştır. Türkiye'nin, Kazakistan'ın 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan edene kadar Moskova üzerinden yürüttüğü ve SSCB'yi tehdit edebilecek tavırlardan kaçındığı çekingen siyaseti, 16 Aralık ile birlikte yerini heyecanlı politikalara bırakmıştır. Artık karşılıklı iletişim ve işbirliği için hiçbir engel kalmamıştır. Türkiye diğer yandan da kendisini yeni oluşumlar ve bundan doğan fırsat, tehdit ve risklerle karşı karşıya bulmuştur. Kazakistan ile Türkiye arasındaki ilk diplomatik işbirliği protokolü, 1990 yılının Ekim ayında o zamanki adıyla Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (KSSC) ile Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı arasında Almatı'da imzalanmıştır. Bu iyi niyet protokolü iki ülke arasında gerçekleştirilecek eğitim, bilim, turizm, ulaşım, haberleşme, ekonomik işbirliği ve mesleki eğitim gibi önemli konuları kapsamaktadır. Bu protokolü sayesinde sonraki yıllarda birçok Kazak vatandaşı Türkiye'de eğitim görmüştür. 16 Aralık'ta Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur.[512]

Günümüz dünyasında devam ettirilen ilişkilerin temeli bağımsızlık yıllarında atılmıştır. Nitekim 2 Mart 1992 tarihinde Kazakistan Dışişleri Bakanı Töleutay Süleymanov ile Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Almatı'da Kazakistan ve Türkiye arasında "Diplomatik İlişkiler Kurma ve Vize Muafiyeti" antlaşmasını imzalamışlardır.[513] Bu anlaşmadan hemen önce Türkiye'ye ziyarette bulunan Nazarbayev, 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağını söyleyerek siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Türkiye gibi ortak geçmişe ve kültürel değerlere sahip bir ülkenin

---

[512] Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar*, İlişkiler ve Faaliyetler, 1990-1992*, T.C., M.E.B., Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Daire Başkanlığı Dairesi Yayınları, Yayın No.I/1, Birinci Kitap, Ankara 1993.

[513] Orazbek Nuskabayev - Feyzullah Budak, "Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazakhstan-Turkiya Intımaktastığı), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No: 4, Haziran 2003, ss. 11-17.

Kazakistan ve diğer Türk devletlerini kucaklamasının o dönemlerde bir moral sağladığını belirtmiştir.[514]

2 Mart 1992 tarihinde imzalanan antlaşma neticesinde 18 Nisan 1992'de Almatı'da Türkiye Büyükelçiliği ve Mayıs 1992'de Ankara'da Kazakistan Büyükelçiliği açılmış ve böylece iki ülke arasında diplomatik ilişkiler fiilen tesis edilmiştir. Artık "Adriyatikten Çin Seddine kadar Türk dünyasından" bahsedilmekte ve Türkiye de bu dünyanın model ülkesi olarak lanse edilmekteydi.[515] Zira SSCB'den boşalan yerin Rusya ve İran tarafından doldurulması yerine Türkiye gibi dinamik ekonomisi, laik yönetimi, müslüman kimliği ve demokratik yapısı olan bir ülke tarafından doldurulması ABD ve müttefikleri tarafından da desteklenmiştir. Nasıl bir modelin ortaya çıkacağının tartışıldığı o dönemde Türkiye ve İran modellerinden bahsediliyordu. Ancak Batılı güçler Türk modeli üzerinde duruyordu. Bu model üzerinde duran Graham Fuller, henüz 1990 yılında Orta Asya'da ve Azerbaycan'da bir şekilde "Türk Halkları Birliği" ortaya çıkacaktır demiştir. Bu gelişmede Türkiye'nin değerli bir rol oynayacağını iddia etmiştir. Amerika'nın o dönemki başkanı George Bush, Türkiye'yi bölge ülkeleri için laik ve demokratik bir devlet olarak

---

[514] Mustafa, Aydın, Global Değişim ve Genişleyen……., s. 380.

[515] Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin dış politikasında açılım imkânlarını sağlayan en önemli gelişme Orta Asya ve Kafkasya'da Türk devletlerinin bağımsızlıklarını elde etmesi olmuştur. 1990'lı yılların başında Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yaşanan sorunlar, dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk ve Körfez Savaşı gibi dış faktörler, bunların Türkiye'de yüksek enflasyon ve ekonomik kriz ile neticelenmesi, iç yapıda terör olaylarının şiddetinin artması ve NATO ittifakı içinde stratejik önemini yitirdiğini düşündüğü bir ortamda tarihsel ve kültürel bağlar ile yakınlık duyduğu bu devletlerle ilişkileri Türk dış politikası için bir eksen genişlemesi ya da bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, bu yeni dünyaya yönelik nasıl bir irade de olduğunu şu cümle ile açıklamaktaydı: "Bugün tarihin öyle bir noktasına gelmişizdir ki Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Balkanlar'dan Orta Asya'ya kadar Müslüman ve yahut Türk toplulukları ile meskûn geniş bir saha önümüzde açılmıştır… Bu imkân 400 seneden beri milletimizin eline geçen en büyük fırsattır. Bir nevi hacet kapıları açılmıştır milletimizin önüne… Gerçekten de herhangi bir millet veya memleketin birkaç asırda bir elde edebileceği türden devasa bir fırsat ve nimettir" şeklindeki açıklaması siyasi seçkinlerin zihin dünyalarında nasıl bir algı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. "Özal: Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır", *Türkiye Günlüğü,* Sayı 19, Yaz 1992, s. 13. Türkiye gündeminde konuşulması dahi istenmeyen ama o dönemlerde artık tartışmaya başlanan bir konu daha vardı. Soğuk Savaş'ın dış politika üzerindeki sınırlayıcı etkisinin azalması "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası" olarak nitelendirilen bir coğrafyada hareket serbestîsi yaratmıştır. 1990'lı yılların başında siyasetin gündeminde en fazla karşımıza çıkan kavramlardan biri dış Türkler olmuştur. Türk siyasetçilerin de sarıldığı bu dış Türkler, model ülke olarak ortaya çıkmamızla bir müddet daha gündemde kalmıştır. Hatta Türkiye'deki siyasi partiler Türk devletleri ile tarihi, dini, kültürel ve etnik bağların güçlendirilmesi yönünde uzlaşmaya varmışlardır. Bunun sonucunda da Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin inisiyatif almasıyla "Dış Türkler Bakanlığı" kurulmuştur. Gün Kut, "Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Uluslararası Ortam", *Bağımsızlığın İlk Yılları,* (Der) Büşra Ersanlı, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s.13.

göstermiştir.[516] 1992 yılında dönemin NATO Genel Sekreteri Manfred Wörner, İslami kökten dincilerin bu coğrafyada güçlenmesini istemediklerinden Türkiye'ye önem verdiklerini ifade etmiştir.[517] Bölge ülkelerini bağımsızlık sonrası dönemde ziyaret eden Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker, yapmış olduğu geziler sırasında bölge ülkelerine, oluşturacakları iç ve dış stratejielerinde laik Türkiye'ye ağırlık vermeleri gerektiğini dile getirmiştir.[518]

SSCB'nin parçalanmasıyla tek başına kalan ve bir geçiş süreci yaşayan Rusya bile Türkiye'yi bölgede bir tehlike olarak görmemiş, Türk modelinin desteklenmesinin Pantürkist (Turancı)[519] politikalara yardım etmek olmadığına kanaat getirmiştir.[520] Bir yandan Batı ve ABD'nin desteğini alarak Rusya'nın varlığına ragmen kendini bu cumhuriyetlere model ülke olarak lanse eden Türkiye, diğer yanda ise bağımsızlıklarını kazandıklarında Sovyet sınırları ötesindeki dünya ile neredeyse hiç bir bağlantısı olmayan ve dolayısıyla dünya ile bağlantı kurup statü kazanma ve yaşanan değişime ayak uydurma arzusuyla Türkiye'ye yönelen Türk devletleri vardır. Örneğin, şu anda ilişkilerin soğuk olduğu Özbekistan'ın Devlet Başkanı İslam Kerimov, o dönemde, Türkiye'den öğrenecekleri çok şeyin olduğunu, Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev, Türkiye'nin Orta Asya devletlerine klavuzluk ettiğini, Nazarbayev ise 21. yüzyılın Türklerin yüzyılı olacağını belirterek bu modele ilk başlarda verdikleri desteği göstermişlerdir.[521] Hatta Satpayev'e göre bu devletler,

---

[516] İdris Bal, *Turkey's Relations with The West and Turkic Republic*, Ashgate 2000, s. 206

[517] Ahmet Raşid, *Orta Asya'nın Dirilişi*, (Çev), Osman Deniztekin, Cep Kitapları, İstanbul 1996, s. 246.

[518] Shireen Hunter, "Central Asia Since Independence", *The Washington Papers*, No. 168, Praeger, Westport 1996, ss. 157-159.

[519] Pantürkizm 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında ortaya çıkan Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, Çin, İran ve Afganistan'daki Türkçe konuşan bütün halkların siyasi birlikteliği ülküsüdür. Volga ve Kırım Türkleri içinde başlayan Pantürkizm, Rus imparatorluğunun bu bölge Türklerine yönelik baskı ve şiddet eylemleri sonucu ileri sürülmüştür. Bu durumun devam etmesi üzerine 1883 yılında İsmail Gaspıralı tüm Türk halkları için "dilde, fikirde ve işte birlik" diyerek bu akımı ve Türkçe konuşan bütün Türk halkların birleşmesi fikrini geliştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Jacob M. Landau, *Pantürkizm,* (çev), Mesut Akın, Sarmal Yayınları, İstanbul 1999).

[520] Arthur Sagadayev, "Great Power Ideology and the Muslim Nations of CIS", *Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union: domestic and international Dynamics*, (Der) Mohiaddin Mesbahi, University Press of Florida, Florida 1994, s. 242.

[521] Ali Faik Demir, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Türkiye ile Orta Asya Arasındaki İlişkiler ve Bu Konuda Etkili Olan Faktörler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Eylül 2003, s.171.

kendi politik ve ekonomik çıkarlarının uluslararası arenada Türkiye tarafından desteklenmesine uzun süre ses çıkarmamışlardır.[522]

Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Türk modeli söylemine büyük önem vermiş ve bu vesileyle Türk dış politikasında bir eksen genişlemesi yaşanmıştır. Türkiye'nin Batı ile Doğu arasında bir köprü olduğunun, Türk devletleri ile yürütülecek sağlıklı ilişkilerin Avrupa Birliği ve ABD ile ilişkilerde avantaj sağlayacağının ve bu vesileyle Türkiye'nin bölgeye girmek isteyen önemli aktörler için tarihi, dilsel ve kültürel akrabalıktan dolayı kilit rol oynayacağının altı kalın harflerle çizilmiştir. Ekonomik olarak Türkiye için yeni bir pazar oluşmuş, Türk işadamları bölgeye gelen ilk yatırımcılar olmuş ve bilhassa yabancı yatırımcılar Türk müteşebbisler öncülüğünde bölgeye girerek şirket kurmuşlardır. Dolayısıyla Türk modeli ile Türkiye, bölgenin gaz ve petrol zengini olması durumunu değerlendirecek ve belki de bu model sayesinde bölge enerji kaynaklarını Batı pazarına ulaştırabilecekti.[523]

Peki ne oldu da bu model, ortaya atılmasından iki sene sonra gündemden düştü? Sebepleri nerlerdi?

Türk modeli, laik bir sistemi, liberal demokrasiyi ve serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir devlet modeli sunmaktaydı. Ancak bu modelin aksine bölge ülkelerinin liderlerinin merkezi ve otoriter yönetim anlayışını benimseyerek kendi iktidarlarını belirleyici konuma getirmelerinin nedenleri Türkiye tarafından anlaşılmamıştır. Türkiye, bölgenin dinamiklerini ve yapısal özelliklerini tespit etmekten ziyade plansız bir şekilde kendi doğru bulduğu değerleri benimsetmeye çalışmıştır. Türk modeli ile aradaki tarihi birlikteliğin, dilsel ve kültürel yakınlığın bir öncelik sağlayacağını ve buna paralel olarak da bölgenin belirleyici gücü olacağını sanmıştır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Türk devlet adamlarında oluşan aşırı iyimser yaklaşım bürokrasiye de yansımış ve neticesinde bölgeye yönelik kapsamlı bir politika üretilememiştir. Bölgenin hassasiyetlerini göz önünde bulundurmayan Türk dış politkasının karar mercindeki devlet adamları, bölgeye yönelik potansiyel

[522] Dosım Satpayev, Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin….,. s. 115.
[523] Serdar Yılmaz, Economy Comes First….., ss. 28-40.

seçenekleri, siyasal ve duygusal söylemlerde bulunarak görmezden gelmişlerdir. Türk modelinin, bir devlet modeli olmaktan ziyade bir iç mesele gibi siyasal söylem modeli olarak yansıtılması Orta Asya Türk devletlerinde ters etki yaratmıştır.[524] Türk modelinin yeni bir ağabey şeklinde algılanması, Türkiyenin ise yeni bir ağabeyden ziyade bölge ülkelerini eşit ve eşdeğer paydaşlar olarak gördüğünü yeterince anlatamaması bilhassa Kerimov ve Nazarbayev tarafından eleştirilmiştir.[525]

Bir yandan Türk modeli ağır aksak ilerlerken diğer yandan Türkiye, Türk devletleri ile ilişkilerini geliştirmeye devam etmiştir. Türkiye'nin bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıyan ilk ülke olması, dünya coğrafyasında jeopolitik ve jeostratejik bir konumda bulunması ve bölgesel bir güç olma potansiyeli taşıması bu yeni bağımsız Türk devletlerince de bir hayli önemsenmiştir. Türkiye'nin bu bölgeye yönelik faaliyetlerinin artmasıyla bu faaliyetleri düzenleyecek, bölge ülkeleri ile ilgili projeler üretip uygulayacak ve de faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayacak bir teşkilata ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli kararı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanan 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) kurulmuştur. 1999 yılında Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrılarak Başbakanlığa bağlanmış ve 12 Mayıs 2001'de çıkartılan 4468 sayılı kanunla TİKA'nın görev ve sorumlulukları ile teşkilat yapısı belirlenmiştir.[526] TİKA esasen Orta Asya Türk devletlerinin teknik sıkıntılarını çözmek için kurulmuş bir projedir ve günümüzde bu bölgede önemli projelere imza atan etkin bir STK konumundadır.

Karşılıklı ilişkilerin yoğunluk kazanmasıyla birlikte Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın Kültür Bakanları, 1992 yılında

---

[524] Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmeleri sonrasında gerek Türk toplumu gerekse devlet yöneticileri arasında görülen sevinç ve memnuniyetin aynı soy ve kökten gelmemize bağlı olarak ortak tarihsel bağlarımıza vurgu yapan bir romantizm yaşattığını ifade eden Tüfekçioğlu'na göre, "başlangıçta doğal karşılanması gereken akrabalık, kardeşlik ve kandaşlıkla ilgili kavramlar etrafında şekillenen bu romantik yaklaşımın yer yer soyut, içi boşaltılıp sloganlaştırılan bir dozda söylem düzeyinde kaldığı taktirde antipati yarattığı müşahade edilmiştir." Hayati Tüfekçioğlu, "Küreselleşme Önünde Türk Dünyası", *I. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı,* (Der) Ebulfez Suleymanov, 25-27 Kasım 2005, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli 2005, ss.140-141.

[525] Hakan Yılmaz, "Turkey and Central Asia: challenges and change", *Central Asian Survey*, C:15, No:12, Haziran 1996, ss.165-166.

[526] TİKA, *Tarihçemiz*, www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-22, (01.03.2015).

İstanbul ve Bakü'de bir araya gelerek kültürel işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır. Türk dili konuşan ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlamak amacıyla 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da yapılan toplantı neticesinde Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) kurulmuştur.[527] TÜRKSOY, üye ülkelerin yönetimine, iç ve dış politikalarına karışmayan, resmi dili Türkçe ve merkezi Ankara olan uluslararası bir teşkilattır.

Türk modeli'nin tartışıldığı, TÜRKSOY ve TİKA'nın faaliyetlerine başladığı bu yıllarda her iki ülkenin liderleri de karşılıklı ziyaretlerde bulunarak ikili ilişkilere ivme kazandırmışlardır. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 9-11 Nisan 1993 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti'ne resmi ziyarette bulunarak hem Kazak Parlamentosu hem de Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi'nde konuşmalar yapmış ve kardeşlik vurgusunda bulunmuştur.[528] Kazakistan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinde önemli olan bir diğer adım ise Nursultan Nazarbayev'in Türkiye ziyareti sırasında 17 Ekim 1994'te imzalanan iki taraflı siyasi, ekonomik, kültürel ve beşeri alanlardaki işbirliğini canlandırmaya yönelik olan "Dostluk ve İşbirliği" antlaşmadır.[529] Kazakistan'ın bağımsızlığının 5. yıl dönümü vesilesiyle 12 Haziran 1995 tarihinde Almatı'ya giden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin giderek artacağını vurgulamıştır. Nazarbayev'in dirayetli bir lider profili çizdiğini ve onun önderliğinde, Kazakistan'ın bölgenin barış ve kalkınmasına katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Türk işadamlarının o zamana kadar toplam değeri 1.5 milyar doları bulan projelere imza attığını ve iki ülke ekonomik ilişkilerinin daha da artacağını, böylece iki ülkenin yakınlaşacağını ifade etmiştir.[530]

1990'lı yıllarda iki ülke ilişkilerinin akademik yönünün de tartışılmaya başlanmasıyla birlikte, Orta Asya'nın enerji kaynakları ve bu kaynakların Türk

---

[527] TÜRKSOY, http://www.turksoy.org.tr/en/turksoy/about_us (01.03.2015).
[528] "Hoş Geldiniz Değerli Kardeşimiz Turgut Özal" (Koş Keldiniz Kımbattı Tuısımız Turgut Özal), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No:31, 9 Nisan 1993, s. 1
[529] Bu dönemde Türkiye'de bulunan Nazarbayev, aynı zamanda Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları İkinci Zirvesi'ne de katılmıştır. "İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (İkinşi Türik Samiti Uyattı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23(67), 29 Ekim 1994, s. 4
[530] "Kökleri Sağlam Kardeşlik" (Tamırı Teren Tuvıstık), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 97(22), 16 Haziran 1995, s. 1

devletlerinin yararına olacak şekilde işlenmesi tartışılmıştır. Nitekim 1 Ağustos 1997'de tatilini geçirmek için Antalya'ya gelen Nazarbayev, bir dönem önemini kaybeder gibi olan Asya'nın, zengin maden yataklarının keşfedilmesiyle yeniden dünyanın merkezi haline geldiğini ve kendi zenginliklerini öncelikli olarak kendi soydaşlarının yararına olmasını istediğini belirtmiştir. Türkiye'nin öncelikli olarak enerji dağıtım konusunda önemli roller üstlenebileceğini ve bu durumun Kazakistan'ın Türkiye ve diğer devletler ile yürüttüğü politikaları etkileyebileceğini dile getirmiştir.[531] Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Mesut Yılmaz, 9-11 Eylül 1997 tarihinde Kazakistan'da düzenlenen "Kazakistan ve Türkiye: İşbirliğinin Geleceği" konulu konferansa katılarak iki tarafın siyasi, ticari, ekonomik ilişkilerinin gelişmesi potansiyeli üzerinde durmuştur.[532]

22 Ocak 1999 tarihinde Nazarbayev'in tekrar Cumhurbaşkanı seçilmesinin üzerine Astana'ya giderek yemin törenine katılan TBMM Başkanı Hikmet Çetin, Türkiye'ye yönelik bir özeleştiri yaparak Özal'dan sonra Kazakistan'a yönelik olan ilgide ve özellikle işadamlarımızın yaptıkları yatırımlarda azalma yaşandığını söylemiştir. Nazarbayev ise Türkiye'nin ilgisinin azlığından ve durumun kendilerini üzdüğünden bahsederek Türk dış politikasına yönelik eleştirilerini ortaya koymuş, bu durumun Kazakistan'ın Türkiye politikasını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.[533] Türkiye ise diğer taraftan işbirliğine devam ederek Kazakistan ile yürüttüğü ekonomik ilişkilerde belli bir standardizasyon yakalamak amacıyla 1998'de Almatı'da Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) bir şubesini açmıştır. Bu durumun Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesine somut bir katkı sağladığının altını çizen Zaman Kazakhstan gazetesi, TSE ile mallarının markalaşacağını ve bunun Türkiye'nin sayesinde olacağını belirtmiştir. TSE'nin amacı: standardizasyon ve belgelendirme alanlarında ortak kalitenin yakalanmasıdır. TSE olarak Kazak Standartları Enstitüsüne teknik enformasyon, akreditasyon ve belgelendirme konularında eğitimler

---

[531] "21. yy İşbirliği Asrı Olacak" (21-ğasır Intımaktastık Ğasırı Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 31 (2014), 1 Ağustos 1997, s. 6

[532] "Kaliteli hizmet alma isteği geldi" (Kızmet körsetu sapası jaksarıp keledi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No:180 (21645), 13 Eylül 1997, s. 2

[533] "İstikrar Başarının Yoludur" (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 22 Ocak 1999, s. 7

verilmektedir.[534] Yavaş ilerleyen ekonomik ilişkilerin yanı sıra Nazarbayev'in 1999 yılında Türkiye ile olan ilişkilerde bir duraksama olduğunu ifade etrmesinin ardından, 19 Ekim 2000 tarihinde Türkistan şehrinin 1500. yıldönümü kutlamaları için Kazakistan'ı ziyaret eden Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, iki ülke ilişkilerinde duraksama olmayacağını vurgulamıştır.[535]

2000'li yıllar ile birlikte ikili ilişkilerin en çok ivme kazandığı dönemlerden biri de, Nazarbayev'in inisiyatifi ile kurulan ve merkezi Almatı'da bulunan karşılıklı işbirliği, nitelikli diyalog ve anlayış yoluyla barışın, güvenliğin ve istikrarın sağlanmasını amaçlayan Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA) örgütüne Türkiye'nin cumhurbaşkanlığı seviyesinde katılmasıdır. 1996 ve 1997 yıllarında aşağıda ismi zikredilen ülkelerin dışişleri bakanları ile iki kez toplanılmıştır. Sonraki süreçte ise 1999'da üye ülkeler arasında ilişkileri düzenleyen Prensipler Deklarasyonu imzalanmıştır.[536] Daha sonra CİCA'nın resmi olarak 4 Haziran 2002'de ilk zirvesi yapılmıştır. Türkiye'nin bu zirveye katılımı iki ülkenin siyasi açıdan birlikte hareket ettiklerini göstermiş ve bunun dışında başka örgütlere olan katılımlarını da güçlendirmiştir. Türkiye'nin Kazakistan'ın Avrasya kıtasında istenen düzeyde güvenlik ve barışı sağlayabilen bir mekanizma oluşturma çabalarına destek ve anlayışla yaklaştığını gözler önüne sermiştir. Zirvede söz alan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, insanlığın barışa ihtiyacı olduğunu, Türkiye'nin bu konuda hep müspet adımlar attığını belirterek Nazarbayev'i aldığı bu önemli inisiyatiften ötürü tebrik

---

534 "TSE'de Kazakistan Damgası" (TSE'den Kazakhstan Markası), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 5-6 (228-229), 30 Ocak 1998, s. 6.

535 "Kazakistan ve Türkiye Cumhurbaşkanları Türkistan Topraklarında" (Kazakhstan Jane Turkıya Basşıları Turkistan Törinde), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 15 (48), 19 Ekim 2000, s. 6

536 CİCA'ya üye ülkeler: Azerbaycan, Çin, Moğolistan, İran, Mısır, Afganistan, Hindistan, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Kore, Rusya, Filistin, Tacikistan, Tailand, Türkiye ve Özbekistan'dır. Gözlemci devletler ABD, Japonya, Malezya, Endonezya, Vietnam ve Ukrayna'dır. Ayrıca BM ve AGİK gibi uluslararası gözlemci kuruluşlar da vardır. 1993-1994 yıllarında Asya ülkeleri Dışişleri Bakanları ve uzmanları arasındaki görüşmeler ile şekillenmeye başlayan CİCA'da, hukuki yönde atılan ve yapılan çalışmalardan sonra özel çalışma grupları oluşturulmuştur. Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber vites artıran küreselleşme, ekonomik ortaklıklar başta olmak üzere eğitim, siyasal ve kültürel değerleri geleneksel çizgisinden uzaklaştırıp yeni boyuta taşıyarak ülkeleri kendi vatandaşları için yaşamsal öneme sahip yeni projeler üretmeye sevk etmektedir. Nazarbayev'in inisiyatifi ile hayata geçen CICA projesi bilhassa Orta Asya Türk devletleri için geleceklerini güvence altına almak adına çok önemli görülen bir projedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Almagül İsina, *Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA*, TASAM Yayınları, İstanbul 2012).

etmiştir. Nazarbayev ise Türkiye ile birlikte önemli örgütlere katılım konusunda ortak bir irade sergilemeye devam edeceklerini belirtmiştir.[537]

2004 yılında İstanbul Zeytinburnu'nda açılan Abay İlköğretim Okulu'nun açılışını yapmaya gelen Nazarbayev, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere ilaveten (bir sonraki bölümde görüleceği üzere) eğitim ve kültür ilişkilerinin temel belirleyiciler olduğunu ve bu vesileyle her iki ülkenin daha da yakınlaştığını ancak bunun artık kurumsallaşması gerektiğini ifade etmiştir.[538] Nitekim Nazarbayev'in henüz 2003 yılında daha Başbakan olmadan kendisini ziyaret eden Recep Tayyip Erdoğan'a başka ülkelere giderken bu arada Kazakistan'a da uğrama düşüncesinden vazgeçilmesini ve Kazakistan'a özel olarak vakit ayrılması gerektiğini vurgulaması, ilişkilerde kurumsallaşma yönünde bir hareketlilik yaşanabileceğinin sinyallerini vermiştir.[539] 2005'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Astana'ya yaptığı ziyarette iki ülke arasındaki ilişkilerin kurumsallaşması yönünde adımlar atılması gerekliliği ortaya konmuştur. Nazarbayev'in ısrarla üzerinde durduğu, yıllar içinde elde edilen dinamizmi muhafaza edip bunu stratejik ortaklık düzeyinde de geliştirecek çalışmaların gerekliliği konusu Türkiye tarafından geç de olsa anlaşılmıştır. Bu diplomatik çalışmalar Kazak Başbakan Daniyel Ahmadov'un Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile kültürel ilişki kurmaya hazırız demesiyle çok olumlu sonuçlanmıştır.[540]

2006 yılının Aralık ayında Nazarbayev'in Cumhurbaşkanlığı yemin töreni için Astana'ya giden Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, öncelikli hedefin kurumsal ilişkilerin temelini atıp dış ticaretin ve Türk yatırımlarının artması olduğunu belirtmiştir.[541] Bu vesileyle Nazarbayev'in, 2007'de yeni seçilen Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü ziyaret eden ilk yabancı Cumhurbaşkanı olması da Türkiye'ye verdiği önemi

---

[537] "Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (378), 7 Haziran 2002, s. 7; Kara ve Yeşilot, *a.g.e.*, s. 243

[538] "İstanbul'da Abay'ın Okulu Var" (Istanbulda Mektebi Bar Abaydın), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), 29 Haziran 2004, s. 2

[539] "Ümitleri Boşa Çıkarmayalım" (Könilip Kalmaymız), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 33 (492), 13 Ağustos 2004, s. 7

[540] "Eski Tarihin Yeni Yolu" (Köne Tarıhtın Janarğan Xolı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 118 (24076), 28 Mayıs 2005, s. 1

[541] "Gül: Herkesi Şaşırtıyoruz", (Gul. Er Adamdı Sınıktaramız), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 3 (566), 13 Ocak 2006, s. 2

göstermiştir.[542] Aralık ayında Kazakistan'a bir nezaket ziyaretinde bulunan Gül, beraberinde götürdüğü işadamları ve bilimadamlarıyla sadece ekonomik değil, kültürel ve bilimsel işbirliğini de ileri bir seviyeye taşımak için büyük bir adım atmıştır. Bu ziyaret esnasında enerji ve savunma anlamında ciddi görüşmeler yapılmış ve Türk Aselsan, Havelsan ve Roketsan yöneticileri Astana'da yatırım yapabilme imkânlarını sorgulamışlardır. Nazarbayev bu görüşme sırasında atılan adımları olumlu görse de Türkiye'nin Kazakistan'ın enerji sahasında neredeyse hiç olmadığını, Türk işadamlarının ülkesine çok az yatırım yaptığını ve bu durumun Kazakistan'ın Türkiye politkasına somut bir katkısının olmadığını vurgulamıştır.[543]

Karşılıklı güvenin tesis edilmesiyle iki ülkenin siyasi ilişkilerinde tarihi bir döneme girilmiş ve Nursultan Nazarbayev 22-24 Ekim 2009 tarihinde Türkiye'ye resmi bir ziyaret düzenleyerek Türkiye ile Kazakistan arasındaki Stratejik Ortaklık Anlaşması'na imza atmıştır.[544] Nazarbayev, Türkiye'ye ekonomik, stratejik ve kültürel alanda ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla düzenlediği bu ziyaret esnasında TBMM'de tarihi önemi olan bir konuşma yapmıştır. Nazarbayev, Türkiye ekonomisinin son yıllarda büyüme trendi içinde olduğunu ve dünyanın 17. büyük ekonomisi olarak büyük bir sanayiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve ekonomisi ile küresel siyasette söz sahibi ve bölgesel olarak da büyük bir güç olduğunu vurgulayarak bu duruma Kazak halkı olarak çok sevindiklerini dile getirmiştir. İmzalanan stratejik ortaklık antlaşmasıyla Türkiye'nin yüzünü biraz da Doğu'ya çevirmesi gerektiğini belirterek Rusya ile stratejik ortaklık kurulmasının ve Çin ile dengeli bir siyaset yürütülmesinin Türkiye'nin itibarını daha da yükselteceğini söylemiştir.[545] Nazarbayev'in konuşmasında Kazakistan'ın enerji kaynaklarının Türkiye tarafından Batı'ya ulaştırılmasından bahsetmesi ticari ilişkileri geliştirmek

---

[542] "Abdullah Gül Siyaseti ile Bizi Ne Bekliyor" (Abdullah Gul Sayasatınan Ne Kütige Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 51 (166), 14 Eylül 2007, s. 5

[543] Kazakistan Türk holdingleri bekliyor, 15.12.2007, http://www.haber10.com/haber/104372/#.VdWgrJdp3gU (18.08.2015).

[544] "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009, s. 1

[545] "Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı", *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması,* 23. Dönem 4. Yasama Yılı 10. Birleşim, 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).

istediği, iki ülke arasındaki yakınlığa ve ortak değerlere dikkat çekmesi ise karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesini istediği anlamına gelmektedir. Kassanov'a göre Türkiye'nin Nazarbayev'in bahsettiği adımları atması Kazakistan'ın Türkiye politikasını otomatik olarak etkileyecektir. Çünkü Kazakistan devleti çoğu zaman karşısındaki ülkenin attığı adımlara göre politika belirlemektedir.[546]

2010'da ise Türkiye'nin uzun zamandan beri desteklediği Kazakistan'ın AGİT başkanlığı gerçekleşmiş ve bu zirveye katılmak için 1-2 Aralık tarihlerinde dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Astana'ya gitmiştir. Zirvenin ikinci gününde bir konuşma yapan Gül, Kazakistan başta olmak üzere Orta Asya bölgesinin her geçen gün dünya genelinde önemli rol oynadığını dile getirerek AGİT gibi bir zirveye Kazakistan'ın başkanlık etmesinin bu ilgiyi daha da artırdığını belirtmiştir.[547] 2012'de ise iki ülke arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmaya başladığının en büyük göstergesi olarak 2009 yılında Nazarbayev'in Türkiye'ye resmi ziyareti esnasında imzalanan stratejik ortaklık antlaşmasının hayata geçirilmesine yönelik Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSİK)'nin kurulması konusunda ortak bildirge imzalanmıştır. Bu görüşme Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 22-24 Mayıs 2012'de Kazakistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyarette yapılmış ve bu ziyaret planlı olarak iki ülke diplomatik ilişkilerinin 20. yılına denk getirilmiştir. İki taraflı işbirliğini daha da derinleştirmek amacıyla, ziyaretin siyasi bölümünün önemli belgesi olan TDSİK, siyasi, ticari-ekonomik, askeri-teknik, kültürel-beşeri alanlar ile uluslararası ve bölgesel meselelerin incelendiği bir yürütme kurulu niteliğine kavuşmuştur. Bu belge ile Nazarbayev'in üzerinde yıllardır durduğu ilişkilerin kurumsallaşması gerekliliği belli bir düzeyde gerçekleşmiştir.[548]

---

[546] Nargis Kassanova ile Mülakat, Akademik Perspektif, (11.02.2015). Bu konu ile ilgili görüş bildiren Ahmet Taşağıl, Türkiye'nin Kazakistan'a gereken ilgiyi göstermediğini ve aktif bir siyaset izlemediğini belirterek, Türkiye'nin Kazakistan dış politikasındaki yerinin Türk yöneticilerin atacağı adımlar, yapacağı anlaşmalar ve ekonomik ilişkilerin yüksek rakamlara ulaşmasıyla belirleneceğini dile getirmiştir. Ahmet Taşağıl ile Mülakat, 28.09.2015.

[547] 2 Aralık 2010 tarihinde, Astana'daki üst düzey AGİT Zirvesi çalışmalarını tamamladı (2010 Jılğı ' Jeltoksanda Astanada Joğarı dengeidegi AGIT'ın Jumısın Ayaktadı), 02.12.2010, http://www.akorda.kz/kz/page/page_2010-zhylhy-2-zheltoksanda-astanada-zhohary-dengeidegi-ekyu-nyn-sammiti-zhumysyn_1348722976?print=1 (01.06.2015).

[548] Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (Joğarı Dengeili Strategiyalık Intımaktastık Keneşi), 23 Haziran 2012, http://www.inform.kz/kaz/article/2466312 (01.06.2015).

Bu anlamda Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısı 2012 yılının Ekim ayında Nazarbayev'in Türkiye'ye resmi ziyareti esnasında yapılmıştır. Nazarbayev'in diplomatik ilişkilerin ancak ortak bir eylem ile olumlu neticeleneceği fikrinden hareket etmesiyle, "Yeni Sinerji" adlı yeni bir antlaşma imzalanmış ve Nazarbayev'in inisiyatifi üzerine Türkiye'nin ekonomik potansiyelini Kazakistan'da eyleme dönüştürecek "Ortak Ekonomik Programı Eylem Planı" çıkartılmıştır.[549] Bu plan çerçevesinde toplam maliyeti 1,5 milyar dolar olan 14 yatırım projesi kabul edilmiştir. 2012-2015 dönemini kapsayan program ticaret, enerji, bölgesel işbirliği, yatırım, sanayi, madencilik, bankacılık, finans sektörü, ulaştırma, bilim, yeni teknolojiler, tarım, sanayi, turizm ve pek çok alanla ilgili konuları içermektedir. Ancak Nazarbayev'in üzerinde en çok durduğu konu bu yeni sinerji programı sayesinde Türkiye'deki organize sanayi bölgeleri gibi Kazak sanayi bölgelerinin kurulmasının Kazak ekonomisi ve istihdamına yapacağı somut katkı olmuştur. Bu sebeple bu projeye çok önem vermektedir.[550]

Nazarbayev, Türk Konseyi'nin "Turizm Alanında İşbirliği" temalı Dördüncü Türk Konseyi Zirvesi vesilesiyle 5 Haziran 2014 tarihinde Bodrum'da toplanan zirveye katılmıştır. Zirve sonunda Nazarbayev, Türk dili konuşan halkların dil, kültür ve gelenekler temelindeki dayanışmaları konusunda; egemenlik, sınırların dokunulmazlığı ve iç işlerine müdahale etmeme ilkelerine bağlı kalarak siyasi ve ekonomik açıdan üye devletlerin güvenliğini pekiştirme doğrultusunda güçlü bir irade ortaya koymuştur.[551] Türkiye'nin Türk dünyasının itici gücü olduğu için önemsendiğini belirtmiştir. Nursultan Nazarbayev, Türkiye'ye verdiği önemin göstergesi olarak 28 Ağustos'ta yapılan Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı yemin törenine katılarak, yeni dönemde de Türkiye ile olan stratejik işbirliğine devam edileceğinin de mesajını vermiştir.

---

[549] Kazakistan Ankara Büyükelçilik Resmi İnternet Sitesi, *Kazakistan-Türkiye Siyasi İlişkileri,* www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=36 (02.06.2015).
[550] Avrasya Araştırma Enstitüsü, "Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Planına Kısa bir Bakış", *Online Bülten*, 21-27.04.2015, No 17, http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_17.pdf (02.06.2015).
[551] "Birliği Güçlü Olanın Bileği de Güçlü Olur" (Birligi Mıktının Bilegi Mıktı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No:110 (28334), 6 Haziran 2014, s. 6.

Tablo 7: Kazakistan-Türkiye Karşılıklı Diplomatik Ziyaretleri (1991-2014)

	Kazakistan'dan Türkiye'ye Ziyaret	/	**Türkiye'den Kazakistan'a Ziyaret**
Yıllar	**Ziyaretler**	**Yıllar**	**Ziyaretler**
1991	25-29 Eylül, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne İlk Ziyareti.	**1991**	14-15 Mart, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan'a İlk Ziyareti.
1992	23 Nisan, Kazakistan Parlamento Başkanı Abdilin Serikbolsun'un Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 28-31 Ekim, Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1992**	2 Mart, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hikmet Cetin'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 29 Nisan-1 Mayıs, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
1993	21-22 Nisan, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 6-7 Temmuz, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1993**	9-11 Nisan, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
1994	16-19 Ekim, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1994**	30 Ağustos - 2 Eylül, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
1995	Ziyaret yok.	**1995**	12-14 Haziran, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 14-16 Ağustos, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tansu Çiller'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
1996	12-18 Haziran, Kazakistan Parlamentosu Senato Başkanı Omirbek Baygeldi'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1996**	15-17 Aralık, Süleyman Demirel'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.

1997	1 Ağustos, Nursultan Nazarbayev'in Demirel'i Ziyareti.	**1997**	13-15 Mart, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kalemli'nin Kazakistan Cumhuriyetine Resmi Ziyareti. 9-11 Eylül, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Mesut Yılmaz'ın Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
1998	14-19 Haziran, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 28-30 Ekim, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1998**	11 Mayıs, Süleyman Demirel'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 9 Haziran, Süleyman Demirel Kazakistan'da yapılan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesine katılması.
1999	6 Temmuz, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 18-19 Kasım, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**1999**	19-21 Ocak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hikmet Çetin'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2000	Ziyaret yok.	**2000**	19-20 Ekim, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2001	26–27 Nisan, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 4 Ekim, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2001**	28 Mart - 1 Nisan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Ömer İzgi'nin Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2002	Ziyaret yok.	**2002**	3-5 Haziran, Ahmet Necdet Sezer'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2003	21-23 Mayıs, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2003**	Ziyaret yok.

2004	28-29 Haziran, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2004**	Ziyaret yok.
2005	31 Ocak - 3 Şubat, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis Başkanı Oral Muhammedjanov'un Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2005**	26-27 Mayıs, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2006	17 Kasım, Nursultan Nazarbayev'i Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2006**	16-17 Haziran 2006, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Kazakistan'a Resmi Ziyareti.
2007	30 Eylül, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2007**	13–15 Aralık, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2008	Ziyaret yok.	**2008**	5-6 Temmuz, Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 19-23 Ekim, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Koksal Toptan'ın Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2009	22-24 Ekim, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2009**	Ziyaret yok.
2010	7-9 Haziran, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 23-24 Haziran, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis Başkanı Oral Muhammedjanov'un Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 15-16 Eylül, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 25-27 Aralık, Kazakistan Cumhuriyeti Başbakanı Karim	**2010**	23-25 Mayıs, Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 4-6 Temmuz, Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 6-9 Ekim, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mehmet Ali Şahin'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 1-2 Aralık, Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.

	Masimov'un Türkiye Cumhuriyeti'ne Çalışma Ziyareti.		
2011	27-30 Kasım, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senato Başkanı Kayrat Mami'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2011**	27-29 Nisan, Mehmet Ali Şahin'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2012	11–12 Ekim, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.	**2012**	22-24 Mayıs, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 27-29 Eylül, TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in Kazakistan Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti.
2013	10-12 Haziran, Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclisi Başkanı N. Nigmatullin Başkanlığındaki Delegasyonun Türkiye'ye Resmi Ziyareti.	**2013**	Ziyaret yok.
2014	5-6 Haziran, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne Resmi Ziyareti. 28 Ağustos, Nursultan Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Yemin Törenine Katılması.	**2014**	Ziyaret yok.

Kaynak: Egemen Kazakhstan Gazetesi 1991-2014, Zaman Kazakhstan Gazetesi 1992-2014 arası haberlerden ve http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=36 adresinden alınan haberlerden yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması Kazakistan tarafından defaatle vurgulanmış, taraflar uzun vadeli işbirliğinin temelini oluşturan birçok hükümetlerarası önemli antlaşmaya imza atmıştır. Kazakistan, Türk yatırımlarına izin vermiş, Türk yatırımcıları teşvik etmek amaçlı kanunlar çıkarmış ve neticesinde karşılıklı resmi ziyaretler, imzalanan dostluk ve işbirliği antlaşmaları ile taraflar birbirlerine daha da yaklaşmışlardır. İki ülke arasındaki dil, din, tarih ve kültürel bağların halklar arasında duygusal bir yakınlaşmanın alt yapısını

hazırlamasına rağmen Kazakistan'ın Rusya merkezli denge siyaseti, Türkiye devletinin bürokratlarının Kazakistan'a yönelik uzmanlıklarının olmaması neticesinde hukuki temelde işbirliği bir türlü kurulamamıştır. Hatta 1990'nın ortalarında diplomatik ilişkileri yürütenler Türk devlet adamlarından ziyade orada yatırım yapan Türk işadamları olmuştur.[552] Dolayısıyla 2000'li yılların başlarına kadar Türkiye'de yaşanan ekonomik ve politik istikrarsızlıklar ve Kazakistan'da görev yapan Türk personelin yetersiz olması; Kazakistan'da ise politik yapının oluşturulmasında zorluk çekilmesi, demokratik kültürün zayıflığı ve Moskova yönlü politik beklentiler, Kazakistan'ı Türkiye politkasını şekillendirmede isteksizliğe itmiştir.

2009 yılında imzalanan Stratejik Ortaklık Antlaşması ile Kazakistan'ın Türkiye politikasının ve ikili devlet ilişkilerinin kurumsal alt yapısı atılmıştır. Kazakistan, Türkiye Cumhuriyeti ile stratejik ortaklık antlaşması imzalayan ilk Türk devletidir. Kazakistan'ın Türkiye politikasına yapılan en somut katkı bu stratejik öneme sahip antlaşmadır. Nitekim bu antlaşma Astana ve Ankara arasındaki siyasi, ticari-ekonomik ve kültürel alandaki ilişkileri sağlamlaştırmayı ve çok yönlü hızlı bütünleşmenin gerçekleşmesini amaçlamaktadır.[553] 2012 yılında ilk defa toplatısı yapılan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi ile de bundan sonra bazı kurumsal adımlar atılacağının sinyalleri verilmiştir.

16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesine rağmen kısa sürede dünyanın tanınmış ülkelerinden biri haline gelen Kazakistan, sahip olduğu doğal kaynaklar, petrol ve gaz rezervlerinden ötürü dünyanın küçük büyük birçok ülkesinin dikkatini çekmektedir. Türkiye'nin de dikkatini Kazakistan'a ve bölgeye yöneltmesiyle Batının desteklediği Türk modeli benimsenmiş ancak ulus devlet ve ulus kimlik inşa sürecini deneyimleyen ve topraklarında ciddi bir Rus azınlığı bulunduran Kazakistan, bu modelden bir müddet sonra uzaklaşmıştır. Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında köprü olma ihtimali ise, bağımsızlıktan sonra Kazakistan'ın yabancı sermayeye ve dışarıya açılması, dünyayla doğrudan bağlantı kurabileceğini tecrübe ederek öğrenmesi ile

[552] Gençler - Akbaş, a.g.m., s. 3.
[553] "Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009, s. 1

ortadan kalkmıştır. Kazakistan'ın dış politika tercihleri de bu dışa açılma tecrübesini yaşamasıyla değişmiş ve Rusya, Çin, ABD, AB ve BDT öncelikli bir hal almıştır.[554]

5.2. Ekonomi ve Yatırımlar

16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuştuktan sonra Kazakistan'ın önündeki en büyük sorunlar, kendi konumundaki diğer ülkeler gibi, ekonomisini dönüştürmek, mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmek ve işgücü ihtiyacını karşılamak olmuştur. Bir yandan katı ve merkeziyetçi sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci diğer yandan bağımsız bir devlet olarak ilk defa kendi ayakları üzerinde durabilme isteği atlanılması gerek önemli birer eşikti. "Yapılması gereken değişiklikleri gerçekleştirmek için çok az zamanımın olduğunun farkındayım, en önemli önceliğim istikrar ve geniş kapsamlı bir ekonomik reform" diyen Nazarbayev, Kazakistan'a yapılacak yatırımların ülkenin kalkınması için ne ölçüde önemli olduğunu bilmekteydi.[555] O dönemlerde en çok sorulan soru Kazakistan'a nasıl daha fazla yatırım çekebiliriz sorusuydu. Kazak yöneticilerinin sorduğu bu soruya ilk başlarda Türk işadamları dışında ne Rus ne de başka bir ülkenin işadamları cevap vermiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı Özal'ın 14-15 Mart 1991 tarihinde yanında yer alan geniş bir işadamı kafilesiyle Kazakistan'a yaptığı ziyaret, yatırım olanaklarının yerinde görülmesi, iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin başlaması ve Nazarbayev'den yatırım ile ilgili güvence alınması konusunda büyük bir sıçrama yaşatmıştır. Kazakistan ile Türkiye arasındaki ticaretin alt yapısını oluşturan ekonomi odaklı birçok antlaşma ve protokol imzalanmıştır (bkz. Tablo 8).

[554] Kazakistan Cumhuriyeti 2014-2020 Dış Politika Konsepti (Kazakhstan Rispublikası 2014-2020 Sırtkı Sayasat Kınsepti), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy (20.07.2014).
[555] Jonathan Aitken, *a.g.e.*, s. 111

Tablo 8: Önemli Anlaşma ve Protokoller

Anlaşmanın Adı	**İmza Tarihi**
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Antlaşması	01.05.1992
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşması	01.05.1992
Karma Ekonomik Komisyon Kurulmasına Dair Protokol	02.09.1993
Karma Ekonomik Komisyon III. Dönem Protokolü	02.09.1993
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Antlaşması	15.08.1995
Uzun Vadeli Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması	10.09.1997
Gümrük Alanında İşbirliği ve Karşılıklı İdari Yardım Antlaşması	22.05.2003
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması	22.05.2003
KEK IV. Dönem Toplantısı Protokolü	25.08.2006
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı	13.12.2007
KEK V. Dönem Toplantısı Protokolü	06.05.2008
Stratejik Ortaklık Antlaşması	22-24.10.2009
KEK VI. Dönem Toplantısı Protokolü	19.11.2009
KEK VII. Dönem Toplantısı Protokolü	25.11.2011
'Yeni Sinerji' Ortak Ekonomi Programının Eylem Planı	10-12.10.2012

Kaynak: http://astana.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=153274 ve Egemen Kazakhstan gazetelerinden derlenmiştir.

İki ülke arasında yapılan yatırımlar, Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Antlaşması'na (Mayıs 1992) dayanmaktadır.[556] Ayrıca 1993 yılında kurulan Karma Ekonomik Komisyon (KEK) iki ülkenin ticari ve ekonomik ilişkilerini kontrol etmektedir.[557] Bu dönemde kurulan en önemli kurum 1992'de kurulmuş olan Türk-Kazak İş Konseyi'dir. Konsey'in temel amaçları: Kazakistan ile Türkiye arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi sürecine katkıda bulunmak, Türk özel sektörünün Kazakistan'da daha fazla varlık göstermesini sağlamak, toplantı ve seyahatler organize ederek Türk ve Kazak işadamları arasındaki temasları canlı tutmak ve üçüncü ülke firmaları ile ortak işbirliği için zemin oluşturmaktır. KEK, karşılıklı

[556] Akjelen Orazalıkızı, "Türkiye ve Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler" (Turkiya Jane Kazakhstan Arasındağı Ekonomikalık Katınastar), *Geographiya jane Tabiğat* (Coğrafya ve Tabiat Dergisi), No: 4 (16), Temmuz-Ağustos 2005, ss. 27-30.
[557] DEİK, *Kazakistan Ülke Bülteni*, s. 15, www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2597 (14.06.2015).

toplantıların da yürütücülüğünü yapmaktadır. 2010 yılının Ekim ayında Kazakistan Cumhuriyeti Sanayi ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı'na bağlı Kazakistan Ulusal İhracat ve Yatırım Ajansı (KAZNEX INVEST) ile DEİK arasında işbirliğine dair mutabakat zaptı imzalanmıştır. Türkiye'nin organize sanayi bölgeleri (OSB) alanında sahip olduğu tecrübenin Kazakistan'a aktarılması hususu son dönemlerde üzerinde en fazla durulan konulardan biridir.[558] Kazakistan'da ortak sanayi bölgesinin kuruluşuna ilişkin imzalanan antlaşma ile bu alandaki girişimler daha somut içerik kazanırken, Türk–Kazak İş Konseyi bu sürece katkıda bulunmak için çalışmalar yapmaktadır.

1990'ların başında SSCB'nin dağılmasıyla katı ve merkeziyetçi sosyalist ekonomik yapıdan serbest piyasa ekonomisine geçmek için mücadele eden Kazakistan, Türkiye'nin de üye olduğu Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'na (IMF) üye olarak ekonomik büyümenin Batıya yaklaşarak sağlanabileceğini fark etmiştir. Her ne kadar bağımsızlığının ilk yıllarında Rusya ve BDT ülkeleriyle daha yakın ticari ilişkiler kursa da, Tüymebayev'e göre, bu durum hem geçmişte yaşanan ilişkiler hem de bu ülkeler ile komşu olunmasından dolayı yaşanmıştır.[559] 1992 yılında Türk–Kazak İş Konseyinin kurulması iki ülkenin özel sektörleri arasındaki ilişkileri düzene sokmuş Türk–Kazak Uluslararası Bankası ile Kazak Ziraat Uluslararası Bankası'nın açılması özellikle Türk yatırımcılar üzerinde güven tesis etmiştir. Türk şirketlerinin bilhassa aktif oldukları alanlar: otel, iş merkezi, AVM, konut, hastane gibi tesislerin inşası ile telekomünikasyon, gıda demir, çelik, bakır, deri ve petrol sanayisi üzerinedir.[560]

Bu yatırımlar özellikle 1993-1997 yılları arasında ABD, İngiltere ve Güney Kore'nin ardından, Türkiye'yi Kazakistan'a en çok yatırım yapan dördüncü ülke yapmıştır. Kazakistan'da yatırımı teşvik etmek ve yatırımcıyı ülkeye çekebilmek için Türk işadamlarının yanı sıra yabancı yatırımcılar için 1994'te Yabancı Yatırım Kanunu çıkartılmış ve daha sonra bu kanun 1997'de Yatırım Teşvik Sistemi olarak

---

[558] Türkiye Kazakistan İş Konseyi, https://www.deik.org.tr/Konsey/57/T%C3%BCrkiye_Kazakistan.html (14.06.2015)

[559] Canseyit Tüymebayev, "Kazakistan ve Türkiye Güvenilir Stratejik Ortaktırlar" (Kazakhstan men Turkiya Senimdi Strategiyalık Ariptester), *Kazainform,* 15 Aralık 2011, http://www.inform.kz/kaz/article/2426728 (15.06.2015).

[560] KATİAD, Üyelerimizden Haberler, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yelerimizden-haberler (15.06.2015).

değiştirilerek ülkedeki üretim sektörünün geliştirilmesine ivme kazandırılmıştır.[561] Bu kanuna ek olarak 2003'te Yatırımlar Kanunu kabul edilerek yabancı yatırımcı ile yerli yatırımcılara eşit şartlar sağlanmış, kamulaştırma ve zararın tazmini gibi önemli konular çözüme kavuşturulmuştur. Özellikle yatırımlar ile ilgili uyuşmazlıkların önce Kazak mahkemelerinde çözülmesi eğer çözüme kavuşturulmaz ise uluslararası mahkemelerde çözülmesi kararlaştırılmıştır.[562] Bu durum çalışmanın başında da belirtildiği gibi küreselleşmenin hızına yetişip kalkınmak için Kazakistan'ın yabancı yatırımları teşvik etmek amacıyla yeni politikalar üretmesinin iyi bir örneğidir.

Ülkeler sıralamasına bakıldığında Kazakistan 2004 yılında Türk sermayesinin en fazla gittiği beşinci ülke olmuştur. Türk yatırımcılarının Kazakistan'ın bağımsızlığının hemen akabinde bu ülkede yatırımlara başlaması diğer ülke yatırımcılarının da Kazakistan'a yatırım yapmalarına vesile olmuştur, ancak Türk müteşebbislerinin Kazakistan'ın ekonomik gelişimine yaptığı somut katkılar çok daha nettir. Zira Türk işadamları inşaat işleri, sanayi, ulaştırma ve en önemlisi alt yapının yenilenmesi konusunda ileride de değinileceği gibi çok önemli işler başarmıştır. Öyle ki 54 Türk müteahhitlik firması 2004 yılının sonuna kadar 3,2 milyar dolarlık 147 proje üstlenmiştir. Türk firmalar 2012 yılı itibariyle de toplam değeri 14,9 milyar doları bulan 372 proje üstlenmiştir. Türk müteahhitlerinin yurtdışında hayata geçirdikleri projelerin hacmi açısından Kazakistan dördüncü sırada yer almaktadır.[563] Tablo dokuzda gösterilen Kazakistan ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmine bakıldığında iki ülke arasındaki dış ticaretin düşük seyirle ilerlese bile tıpkı yapılan yatırımlar gibi yıldan yıla arttığı görülmektedir.

[561] Kara - Yeşilot, *a.g.e.*, s. 252.
[562] Gövdere - Kaleli, *a.g.m.*, s. 5.
[563] DEİK, *a.g.r.*, s. 9.

Tablo 9: Kazakistan–Türkiye Dış Ticaret Hacmi (1996-2014)
(Milyon-ml / Milyar-mr, ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	ITHALAT	TİCARET HACMİ
1996	**164 044**	**100 595**	**264 639 ml**
1998	214 307	253 668	467 975 ml
2000	**118 701**	**346 376**	**465 077 ml**
2002	160 153	203 852	364 005 ml
2004	**355 590**	**442 193**	**797 783 ml**
2006	696 823	993 728	1 690 051 mr
2008	**890 568**	**2 332 131**	**3 222 699 mr**
2009	633 417	1 348 900	1 982 317 mr
2010	**818 900**	**2 471 028**	**3 289 928 mr**
2011	947 822	3 020 115	3 967 937 mr
2012	**1 068 611**	**3 371 086**	**4 439 697 mr**
2013	1 039 420	3 106 115	4 145 535 mr
2014	**977 562**	**2 453 468**	**3 431 030 mr**

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 adresinden alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur (12.06.2015).

İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 2008 yılında üç milyar doları aşmıştır. 2009 yılından itibaren küresel krizin etkisiyle dış ticaret hacminde yaklaşık bir milyar dolarlık düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşe rağmen 2011'de iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi yaklaşık dört milyar dolara yaklaşmıştır. 2012'de ise en yüksek seviyeye çıkan ticaret hacmi 2014 yılında bir milyar dolar civarında gerilemiştir. Nazarbayev, 22 Ekim 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) yaptığı konuşmada Türk yatırımlarını Kazakistan'da çok önemsediğini ve bilhassa bağımsızlığın ilk yıllarında Türkiye'den gelen krediler ve Türk işadamlarının yaptıkları yatırımların Kazakistan'a büyük katkı sağladığını belirtmiştir. Hatta Nazarbayev, Kazakistan ekonomisinin gelişmesinin ve dış yatırımlar için cazip hale gelmesinin Türk müteşebbislerin yatırımları sayesinde olduğunu ifade etmiştir. Ancak Kazakistan'da 1400 Kazak–Türk ortak firmasının faaliyet göstermesine rağmen ilişkilerin henüz

istenilen düzeyde olmadığını vurgulamıştır.[564] Özellikle Kazak İstatistik Ajansı'ndan alınan verilere göre, 2011 yılında 121 milyar dolar, 2012'de 132 milyar dolar ve 2013'te 133 milyar dolar olan Kazakistan'ın toplam ticaret hacmi içinde Türkiye'nin yüzde 2,5 gibi küçük oranlara sahip olması, Türkiye'nin Kazakistan ekonomisine somut katkılar yaptığını ancak ekonomik olarak Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyicek bir pozisyonda olmadığını göstermektedir.[565]

Kazakistan'da yatırım yapan Türk işadamlarının yanı sıra iki ülke arasında yapılan bazı önemli malların ithalat ve ihracat oranları de görülmektedir. Kazakistan'daki müteahhitlik işlerine nazaran çok sınırlı olan ithalat-ihracat oranları Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmekten çok uzaktır. Türk işadamlarının yapmış olduğu yatırımlar bu anlamda Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde görece daha önemli bir rol oynamaktadır. Zira Kazakistan'da 250'ye yakın tamamı Türk sermayeli olan Türk firması hem Kazak hem çok uluslu şirketler ile birlikte çalışmaktadır. Ülkedeki Türk sermayesinin üçte ikilik bölümü Sembol İnşaat, Okan Holding, Ahsel İnşaat, Alarko Holding, Üçgen İnşaat, Ceylan İnşaat, Anadolu Grubu, Turkuaz Şirketler Grubu, TPAO, ve K'Cell gibi büyük şirketlere aittir. Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in özellikle Türk yatırımcılara her türlü desteğin verileceğini açıklaması Türk yatırımcıların iki ülke arasındaki ilişkilere somut katkı yaptığını göstermektedir.[566]

Örneğin Sembol İnşaat'ın Kazakistan'daki taahhüt tutarı 500 milyon Amerikan dolarından fazladır. Nitekim bu firma Astana'daki Barış Piramidini, Rixos President Otelini ve stadyumu inşa etmiştir. Ülkede en bilinen Türk inşaat firması olduğu için yerel gazetelerde de hakkında haberlere rastlamak mümkündür.[567] Kazakistan'daki en

---

[564] Dünya Bülteni, *Kazakistan lideri Nazarbayev TBMM'de: Doğu'ya da dönün,* Ekim 2009, http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=93169 (04.02.2015).

[565] Kazakistan İstatistik Ajansı (Kazakhstan Statistika Agenttigi), http://www.stat.gov.kz/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/home.jspx?_afrLoop=6589650841778763#%40%3F_afrLoop%3D6589650841778763%26_adf.ctrl-state%3Dkatssiuty_4 (15.06.2015).

[566] *Türk firmalarının yurtdışındaki yatırımları, 17,3 milyar dolar*, Temmuz 2010. http://www.emlaktasondakika.com/haber/Yurtdisi/Turk_firmalarinin_yurtdisindaki_yatirimlari_173_milyar_dolar/3160.aspx, (04.02.2015).

[567] "Sembol İnşaat: Hızlı ve Kaliteli İnşaat Bizim Sembolümüzdür" (Symbol Kurılıs: Jıldam Jane Saparlı Kurılıs Bizdin Sibolımız Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (529), '9 Nisan 2005, s. 3; "Sembol Astana'yı Dünyaya Tanıtma Çabasında" (Sybol Kurılıs Astanağı Dünniyge Jarnama Tabıladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 6 (566), 13 Ocak 2006, s. 1

büyük Türk yatırımcılarından biri olan Okan Holding Kazakistan'daki 20. yılını tamamlamış ve 500 milyon dolara yakın yatırım gerçekleştirmiştir. Okan Intercontinental Hotel Astana, Avrasya Bank, Okan Merei Interconti Astana Alışveriş ve Konut Kompleksi gibi eserler icra etmiştir. Sultan un ve makarna fabrikası ile çimento, ayakkabı, bisküvi ve gofret fabrikasına sahiptir. 2009 yılında yapılan Acil Yardım Hastenesinin açılış töreninde, Nazarbayev'in katkılarından dolayı teşşekkür ettiği Okan Holding yatırımlarına devam etmektedir.[568] Alarko Holding Astana Uluslararası Havaalanını yapmıştır.

Turkuaz Şirketler Grubu ise 1200 çalışanı, ofisleri, depoları ve bayilik ağı ile ülkedeki en büyük dağıtım zinciri durumundadır. Kazakistan'daki en büyük Türk yatırımcısı ise Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'dır (TPAO). Kazakoil ile ortak teşebbüs olarak oluşturulan Kazaktürkmunay şirketinin çoğunluk hissesine sahiptir ve günde 5.000 varil ham petrol üretmektedir. TPAO'nun Kazakistan'a çok hızlı bir giriş yapmasının ardından gerçekleştirlien ilk faaliyet 1993 yılında olmuştur. Kazaktürkmunay şirketinin genel müdürü Bahıtcan İzmuhambetov ve Çevre ve Yeraltı Kaynakları Bakanı Serikbek Davkeyev, Türkiye'nin 1993 yılında mükemmel bir başarıya imza atarak iki petrol boru hattını ve üretim merkezini hizmete açtığını belirterek Türk işadamlarının diğer sektörlerde olduğu gibi petrol alanında da Kazakistan'ın gelişmesine somut katkı yaptıklarını ifade etmişlerdir.[569] Türkcell'in Kazak Telekom ile oluşturduğu ve çoğunluk hissesine sahip olduğu K'Cell operatörü Kazakistan'ın en büyük iki GSM operatöründen biridir. Ahsel İnşaatın Regent Ankara Hotel ve çeşitli alışveriş merkezleri vardır. Anadolu grubun ise Karagan'da Efes Pilsen ve Almatı'da Coca Cola fabrikası bulunmaktadır.[570]

---

[568] "Kuzeydeki Okan Holding Şirketi" (Kızıljjardağı Okan Holding Kampanyası), *Zaman Kazakstan Gazetesi*, 08.11.2012, http://www.kazakzaman.kz/kz/newsDetail_getNewsById.action?newsId=55843 (16.07.2015); "Bozkır Kurdu, Okan Holding", *Ekonomi Gazetesi*, 25.07.2007, http://www.ekonomigazete.com/haberdetay/4822-bozk%FDr-kurdu?-okan-holding.html, (16.07.2015); "Okan İnşaat'tan Kazakistan'a 268 yataklı hastane", *Emlak Kulisi*, 08.07.2009, http://emlakkulisi.com/okan-insaattan-kazakistana-268-yatakli-hastane/18370 (16.07.2015).

[569] "Petrolde İlk Adım" (Munayda Alğaşkı Kadam), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 7 Mayıs 1999, s. 18

[570] "Kazakistan'da faaliyet gösteren Türk İnşaat Şirketleri", *Referans Gazetesi*, 09.09.06. http://www.yapirehberi.net/Haberler36.htm, (07.02.2015).

Tablo 10: Kazakistan'da Önde Gelen Yatırımcı Türk Firmaları (1992-2014)

SIRA	FİRMA ADI	YATIRIM SEKTÖRÜ
1	GSM Kazakistan	Telekominikasyon
2	Kazak Türk Munay	Petrol Arama ve Çıkarma
3	Anadolu Marketing (Coca Cola)	Gıda Sanayi
4	Efes Karaganda Brewery CJSC	Bira ve Malt sanayi
5	Galaksy/Ege Herkül	Plastik ve Aliminyum profil
6	Sembol İnşaat Turizm Yat. İşl. San. ve Tic. A.Ş.	Turizm ve Otelcilik, İnşaat
7	Ahsel İnşaat A.Ş.	Turizm ve Otelcilik, İnşaat
8	Okan Holding Turizm Otelcilik (Sultan Marketing)	Turizm ve Otelcilik, AVM işletmeciliği, İnşaat, Gıda
9	Hamle (Ülker Grubu)	Çikolata ve Bisküvi
10	İpek Kâğıt A.Ş.	Kâğıt ürünleri
11	Borusan	Lojistik
12	KZİBANK- Kazakistan Ziraat International Bank	Bankacılık
13	Nobel İlaç Fabrikası	İlaç ve Eczacılık
14	Sema Hastanesi	Sağlık Hizmetleri
15	Turkuaz Şirketler Grubu	Gıda, İnşaat, Ağır iş makineleri ve lojistik
16	Ceylan İnşaat Ltd. Şti.	İnşaat
17	A-Ta Stroy Ltd. Şti.	İnşaat
18	ENKA	İnşaat
19	GAMA-TEKFEN	İnşaat
20	Cengiz İnşaat	İnşaat
21	Baytur İnşaat	İnşaat
22	Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret A.Ş.	İnşaat

Kaynak: Kazakistan'ın Dış Ticareti, Bilgi Notu, astana.be.mfa.gov.tr/.../1/fb7a99d9-9b45-49b3-8571-63f3f284a11e.doc (07.02.2015).

İki ülke arasındaki ilişkilerin gerek kurulmasında gerekse bu günlere gelmesinde yadsınamayacak payı olan Türk şirketleri, 2011 yılında başkent Astana'da gerçekleşen Asya Kış Olimpiyatları'na da ciddi oranda destek vermiştir. Asya Kış Olimpiyatları sorumlu müdürü olan Berik Sarin, Sembol İnşaat, Okan Holding, Asel Group, Turkuaz, Alarko, Ceylan Limited, Anko ve Beko gibi büyük şirketlerin olimpiyatlarda Kazakistan'a destek verdiklerini ifade etmiştir. Olimpiyatlar için yapılan stadyum ve

buz pateni sahası Sembol İnşaat tarafından yapılmıştır.[571] Türk işadamlarının potansiyelinin farkında olan Nazarbayev, Türkiye Ziraat Odalar Birliği'nin Ankara'da yapmış olduğu toplantıda, Türk işadamlarıyla bir araya gelmiş ve kendilerine her türlü desteğin bir kez daha verileceğinin sözünü vermiştir.[572]

Öyle ki iki ülke arasında "Yeni Sinerji" adı verilen ortak bir ekonomik program imzalanmıştır. Bu program Tüymebayev'e göre Türkiye ve Kazakistan arasındaki ortaklık alanlarını genişletmeye ve karşılıklı ticari ilişkileri daha da hareketlendirmeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca Türk yatırımcılarının Kazakistan'da Organize Sanayi Bölgesi kurmasının Kazakistan'daki olumlu yatırım ikliminin daha da iyileşmesine katkıda bulunacağını dile getirmiştir. Tüymebayev'e göre kurulan ekonomik ilişkiler iki ülke arasındaki siyasi, eğitim ve kültürel işbirliğinin gelişmesine de somut katkı yapmış ve nitekim hem Türkiye'de hem de Kazakistan'da çeşitli sanat eserleri vücut bulmuş, Astana'da Yunus Emre Kültür Merkezi açılmış ve karşılıklı olarak kültür günleri düzenlenmiştir.[573]

Ancak özellikle yatırım konusundaki durum Tüymebayev'in yaptığı değerlendirmelerin uzağındadır. Alyaz'a göre KATİAD'a kayıtlı 1200 Türk şirketi olmasına rağmen şirketlerin etkinliği ve siyasetçileri etkileme oranları yabancı yatırımcılar konseyi üyesi olan yabancı firmalar kadar yüksek değildir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin ekonomik gücü ve potansiyeli Kazakistan tarafından biliniyor iken, ülkedeki Türk şirketleri ve Türkiye devletinin yatırımları Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleme konusunda çok zayıftır. Örneğin ülkedeki yabancı yatırımcılar bilhassa enerji, çelik ve maden sektöründe yoğunlaşmışken Türk yatırımcılar ise yiyecek, içecek ve restaurant gibi düşük sermayeli işlerle uğraşmaktadırlar. Hammaddeye yönelik sektörlerde yer almamaktadırlar. Koç, Sabancı ve Özyeğin gibi büyük markalar ise ülkede yatırım yapmadığını belirten Alyaz'a göre, "*Türk yatırımları Kazakistan'da az olduğu için Kazakistan'ın buna*

[571] Kazakistan, kış olimpiyatları için daha çok Türk şirketi bekliyor, http://emlak.kanald.com.tr/t/kazakistan_yatirim_firsatlari/Kazakistan_kis_olimpiyatlari_icin_daha_cok_Turk_sirketi_bekliyor/6477.aspx, (07.02.2015).
[572] Nazarbayev'den Kazakistan'a Yatırım Yapan Türk İşadamlarına Destek Sözü, 12.10.2012, Ankara. http://www.haber3.com/nazarbayevden-kazakistana-yatirim-yapan-turk-isadamlarina-destek-sozu-1555131h.htm#ixzz2MYtyMRCm, (10.02.2015).
[573] Canseyit Tüymebayev, Kazakistan Türkiye…….ss. 8-11.

paralel olarak Türkiye'deki yatırımları azdır. Bu durumda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin Kazakistan'ın Türkiye politikasına çok az bir katkı yaptığı söylenebilir."[574]

Tablo 11: Kazakistan'daki En Büyük Yatırımcı Ülkeler (2014)

Ülkeler	**Yatırımlar (Milyar ABD Doları)**
Hollanda	58,465
ABD	**21,008**
İsviçre	13,107
Çin	**12,741**
Fransa	11,252
İngiltere	**11,002**
Virjin Adaları (Büyük Britanya	9, 686
Rusya	**9,081**
İtalya	5,647

Kaynak: Invest in Kazakhstan, http://www.invest.gov.kz/?option=content&section=4&itemid=75 (15.06.2015).

Tablo 11'de görüldüğü gibi Kazakistan Yatırım Ajansının verilerine göre Türkiye, 2014 yılı itibariyle Kazakistan'a ne en çok yatırım yapan ne de Kazakistan'ın en çok yatırım yaptığı ilk on ülke içindedir. Ayrıca Kazakistan'daki doğrudan yabancı yatırımların hacmine bakıldığında ise Türkiye'nin ekonomik bir aktör olarak Kazakistan'da belirleyici bir rol oynayamadığı görülecektir. Örneğin 2005 yılında Kazakistan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımların miktarı 79,16 milyar dolar iken, bu rakam 2008'de 213,01 milyar dolar, 2010'da 222,46 milyar dolar, 2012'de 288,85 milyar dolar ve 2014 yılında ise 238,88 milyar dolar olmuştur. Türkiye, Kazakistan'da yapmış olduğu iki milyar dolarlık yatırımı ile 17.sırada yer almaktadır. Ancak özel teşebbüsün yaptığı yatırımlar göz önünde bulundurulursa Türk yatırımcılar özellikle inşaat alanında yatırım yapmış, 20 milyar dolarlık müteahhitlik işi gerçekleştirmiştir.

[574] Ahmet Alyaz ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (01.02.2015).

EXPO 2017 Astana'da yapılacağı için Türk yatırımcıları Kazakistan'da ciddi bir yatırım potansiyeli beklemektedir.[575]

Bunun dışında Kazakistan'ın Türkiye politikasına yapılacak en somut katkılardan bir diğeri ise ülke sanayisinin gelişmesi için Türk işadamlarının Kazakistan'da oluşturulan serbest bölgelerde yatırım yapmaya teşvik edilmesidir. Kazakistan'da oluşturulan serbest bölgeler, özel ekonomik bölgeler de denir, gümrük sınırlarının dışında kalan ve ihracatın arttırılması amacıyla ülkenin diğer kesimlerine kıyasla üretim ve ticari faaliyetler için daha geniş teşvikler yapılan yerlerdir. Kazakistan'da geçerli olan dış ticaret ile mali ve iktisadi alanlara yönelik devlet düzenlemelerinin tamamen veya bir kısmının kaldırıldığı bölgelerdir. Bununla birlikte benimsenen "Kazakistan Cumhuriyeti 2015-2019 Sanayi ve İnovasyon Gelişim Konsepti" ile petrol ve gaza olan aşırı bağımlılığı engellemek, imalat sektöründeki yatırımları artırmak, alt yapı yetersizliğini gidermek ve kalifiye işgücünü sağlamak için Türkiye'den yardım istenmektedir.[576] Dolayısıyla Türkiye'deki organize sanayi bölgeleri gibi üretim yerlerini de içeren bu proje ile Türkiye, Kazakistan'ın ticari yaşamında belirleyici olmasa da yönlendirici bir pozisyon üstlenebilir.[577]

---

[575] Invest in Kazakhstan, *Yabancı Doğrudan Yatırım Miktarı* (Tikelei Şeteldik İnvestiyalardın Kölemdiligi), http://www.invest.gov.kz/?option=content&section=4&itemid=75 (15.06.2015); EXPO 2017 Astana için Türk müteahhitlerini bekleyen muhtemel projeler için bkz. T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu*, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015).

[576] "Kazakistan'da Özel Ekonomik Bölgeler", *KATİAD Birlik Dergisi*, Eylül-Aralık 2014, s. 16

[577] İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler öncelikli olarak Türk yatırımcıların Kazakistan'da yaptıkları yatırımlar üzerinden değerlendirildiğinde, karşılaşılan temel bazı sorunların olduğu görülmektedir. Türk müteşebbislerin Kazakistan'da karşılaştığı problemler genel olarak mevzuattaki belirsizlikler ve tanımların net olmaması, bürokratik yapı, kayıt dışı talepler, rüşvet ve yolsuzluktur. Yabancı müteahhit firmaları Kazakistan'daki faaliyetlerinde yerli işçi kotasıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. İnşaat sektöründe çalıştırılan on işçiden dokuzunun yerel vatandaş olması şartı bulunduğundan yabancı firmalar için yetişmiş eleman sıkıntısı doğmaktadır. Buna ilaveten çalışma vizelerinin prosedürünün maliyetli olması ve uzun sürmesi de yaşanan sınırlamalardan biridir. T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu*,http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015). Bunlara ek olarak, Türkiye'nin şu anda Kazakistan'a planlı ve uzun vadeli politikalarla yaklaşmaması, Kazakistan ile ulaşımın istenilen düzeyde olmaması, Türkiye'nin dış politika olarak bir Orta Asya vizyonu geliştirememesi, Kazakistan hakkındaki bilgilerin çoğu kez İngilizce ve Rusça kaynaklardan alınması, uydu ve diğer yayınlar konusunda etkili politikalar üretememesi Türk yatırımcılarını olumsuz etkilemektedir. Sedat Laçiner, "Kazakistan Türkiye İlişkileri*"*, 18 Mayıs 2007. *http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=592*, (03.03.2015). Osman Barak'a

Sonuç olarak, Kazakistan, yer altı/yer üstü zengin doğal kaynakları ile Orta Asya'daki diğer Türk cumhuriyetleri içerisinde strateji ve kalkınma perspektifine sahip olmak bakımından en önemli ülkedir. Bağımsızlığını kazanmasından günümüze kadar iç ve dış ticaretinde ciddi bir liberalizasyon yaşamış, fiyat ve faiz oranları sorunlarıyla kanunlar çıkararak mücadele etmiştir. Kazakistan, bugün başta enerji sektörü olmak üzere inşaat, telekomünikasyon ve alt yapı çalışmalarında yabancı sermaye yatırımı çekebilmek için yapmış olduğu ekonomik modernizasyon ve dışa açık kalkınma hareketiyle Türkiye'nin yanı sıra diğer ülkeler tarafından da izlenmektedir. Siyasi olarak baktığımızda Türkiye, Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuş, Kazak yönetimi Türk yatırımlarına izin vermiş; neticesinde karşılıklı resmi ziyaretler, imzalanan dostluk ve işbirliği antlaşmaları ile taraflar birbirlerine daha da yaklaşmışlardır. Bunda Türk yatırımlarının payı oldukça büyüktür.

Ancak burada da istatistiki bilgelere bakıldığında, Kazakistan'ın yurtdışındaki yatırımları ile ilgili Kazakistan Merkez Bankası'nın yayımladığı son rapor, siyasi alanda orta seviyede olan Türk-Kazak yakınlaşmasının ekonomiye yansımadığını göstermektedir. Kazakistan Merkez Bankası verilerine göre Kazakistan, 2012 yılında yurtdışında toplamda 155,3 milyar dolar tutarında yatırım yapmıştır. Kazakistan'ın yurt dışındaki yatırımlarında 46 milyar dolar ile en büyük payı Amerika almış, Türkiye, Kazakistan'ın yatırım için tercih ettiği ilk on ülke arasına bile girememiştir.[578] Kazak firmalarının Türkiye'de yaptığı yatırımlar göz önüne alındığında yatırım oranının yaklaş 800 miyon dolar olduğu görülmektedir. Türkiye'de 150'nin üzerinde

göre ise üretim ve pazarlamada, teknik alt yapı ve hammadde temininde karşılaşılan sorunlar ve yetişmiş insan gücü ve kalifiye eleman kaynaklı sorunlar gibi önemli hususların dışında ayrıca Türk yatırımcıların birçoğu Türk Elçilik çalışanlarından yakınmakta ve kendilerini sahipsiz ve yalnız hissetmektedirler. Osman Barak, "Structure of the Turkish Firms in Kazakhstan: Projections and Recommendations", Internatıonal Conference on Eurasıan Economies, 2011, s. 452. Elçilik ile ilgili şikâyetlerde son yıllarda ciddi azalmalar olduğunu dile getiren Almatı Başkonsolosu Suphi Atan, özellikle Almatı merkezli Türk yatırımcıları ile çok yakından ilgilendiğini, gerekli görüldüğü takdirde yatırımcıların sorunlarını Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na ilettiklerini ve fabrikalara inceleme gezileri düzenleyerek sorunları yerinde tespit ettiklerini ifade etmiştir. Serdar Yılmaz, "Dış Politikada Uzmanlık: Sıradışı Bir Diplomat Örneği", *AB Haber (Brüksel),* 09 Mayıs 2015, http://www.abhaber.com/dis-politikada-uzmanlik-siradisi-bir-diplomat-ornegi/ (15.06.2015).

[578] Kazakistan Milli Bankası'na göre İngiltere 16,2 milyar dolar ile en çok yatırım yapılan ikinci ülke olurken onu 8 milyar dolar ile Rusya izlemiştir. 7.6 milyar dolar ile Almanya dördüncü, Fransa 6,3 milyar ile beşinci, Japonya 3,4 milyar dolar ile altıncı sırada yer almıştır. *Kazakistan Milli Bankı (Kazakhstan Ulttık Bankı),* http://www.nationalbank.kz/?docid=522&switch=kazakh (15.06.2015).

Kazak şirketi faaliyet göstermektedir. En önemli Kazak yatırımları petrol ve turizm alanlarına yapılmaktadır. Belek Sirene oteli, Bodrum Kempinsky oteli ve Beldibi Türkiz oteli gibi dünyaca ünlü otellere Kazaklar sahiptir. Kazak vatandaşlarının tatil için birinci tercihlerinin Türkiye olması Kazak yatırımlarının neden turizm alanına yoğunlaştığını açıklamaktadır.[579] Örneğin 2014 yılında 17 milyon nüfusa sahip Kazakistan'da 437 bin Kazak vatandaşı tatillerini Türkiye'de geçirmişlerdir.[580]

Emlak geliştirme şirketi olan Capital Partners şirketinin Bodrum'da 14 koyu kapsayan yaklaşık beş milyon metrekarelik alana yaptığı marina, turizm kompleksi ve konut projesi ise en büyük Kazak yatırımlarından birisidir. Kazakistan menşeli TuranAlemBank'ın Türkiye'deki Şekerbank'ın 760 milyon Avro değerindeki yüzde 34'lük hissesini satın alması ve Kazakistan'ın en büyük bankalarından biri olan Kazkommerzbank'ın ise Odeabank'ı satın alma teşebbüsünde bulunması, Kazak yatırımlarının bankacılık alanında da yoğun bir şekilde sürdüğünü göstermektedir.[581] Kazakların Türkiye'de yatırım yaptığı en önemli alan ise enerjidir. Nitekim Kazakistan'ın önemli şirketlerinden biri olan TransCentralAsia grubu, 5 Temmuz 2007 tarihinde yapılan Türk sanayisinin devi Petkim'in ihalesinde 2 milyar 50 milyon dolar ile en yüksek teklifi vermiştir. Fahri Türk'e göre bu şirketin sahipleri hakkında Türk kamuoyuna uzun süre bilgi verilmemiştir. Hatta Oktay Vural, Petkim'in karapara ile satıldığını söyleyerek TransCentralAsia grubu üzerinden Türkiye'nin kara para aklamak için bir cennet mi olduğu sorusunu sormuştur. Bu gelişmelerden sonra Kazak başbakanı Türkiye'de daha fazla Kazak yatırımı görmek istediklerini belirterek Nazarbayev'in de bu yatırımları desteklediğini ifade etmiştir.[582]

---

[579] "Kazakların Rotası İzmir", *EBSO (Ege Bölgesi Sanayi Odası),* 16.07.2014, http://www.ebso.org.tr/tr/haberler/ebso-haberler/kazaklarin-rotasi-i%CC%87zmir- (10.10.2015).

[580] Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), "Turist Sayısı ve Turizm Geliri", https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html (17.06.2015).

[581] "Rus gider, Kazak alıma devam eder", *Hürriyet Bigpara,* 16.07.2007, http://www.bigpara.com/haberler/genel-haberler/rus-gider-kazak-alima-devam-eder_ID612423/ (10.10.2015).

[582] Fahri Türk, Undurchsichtige Besitzverhältnisse bei der Privatisierung der petrochemischen Gesellschaft, Petkim wühlen das Land auf (Petrokimya şirketi Petkim'in özelleştirilmesindeki belirsiz sahiplenme ülkeyi karıştırdı), *Eurasisches Magazin*, 31.07.2007, http://www.eurasischesmagazin.de/artikel/drucken.asp?artikelID=20070708 (26.11.2015).

Genel olarak bakıldığında Kazakların ülke dışında yaptıkları yatırımlarda Türkiye'nin ilk on ülke arasında yer almayışı yakın siyasi ilişkilerin iki ülke ekonomik ilişkilerine yansımadığını göstermektedir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri yukarı bir seviyeye taşıyacak en önemli proje, Türkiye'nin, Kazakistan'ın kuruculuğunu yaptığı, Avrasya Ekonomi Birliği'ne dâhil olması projesidir. Zira bu birlik ile Kazakistan'da üretilen mallar Türkiye vasıtasıyla 450 milyon nüfusluk Avrupa'ya, 250 milyon nüfusluk Orta Doğu'ya ve 1 milyar nüfusluk Afrika'ya kolayca ulaşabilir. Birlik sayesinde standart ve üretime yönelik kuralların Kazakistan'da uygulanmasına dikkat edileceğinden Türk yatırımcıların ülkede yatırıma yönelik yaşadığı sorunlar da otomatik olarak çözülebilir.[583]

Son olarak bahsedilmesi gereken bir başka konu ise, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde bacasız fabrika olarak değerlendirilen turizm sektörünün iki ülke ilişkilerine olan somut katkısıdır. Türkiye, bitki örtüsü, tarihi güzellikleri, güneşi, denizi, modern ve geleneksel yaşamı barındıran sosyal yaşamı, turizm sektöründe marka olmuş tur operatörleri, seyahat acenteleri ve çok donanımlı otelleri ile marka değeri olan bir ülkedir. Türk devletleri ile olan tarihi bağları ve akrabalığı, dili ve Müslüman yapısı ile özellikle Kazak turistlerin son yıllarda yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Nitekim Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin (TURSAB) verilerine göre, aşağıda verilen tabloda 2010 yılından sonra Türkiye'yi ziyaret eden Kazakların sayısında yüzde 80'lik

---

[583] Türkiye'nin Avrasya Ekonomi Birliği'ne (AEB) üyeliği konusu, daha öncede ele alındığı üzere çok yeni bir konu olduğundan birliğe üye olmasıyla elde edeceği somut katkı ve çıktıların neler olduğuna yönelik kesin bulgular bulunmamaktadır. Ancak, Türkiye'nin muhtemel üyeliğinin çeşitli açılardan faydalı olacağına inanılan makalelerin sayısı bir hayli fazladır. Ticari anlamda dünyada petrol ve doğalgaz üretiminde birinci olan AEB ülkeleri 2,7 trilyon dolarlık ekonomik hacme sahiptirler. 174 milyonluk nüfusu olan bu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamada Türkiye önemli bir ülke olabilir. Turgay Düğen, "Avrasya Birliği'nde Türkiye Olsun mu Olmasın mı?", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 13 Kasım 2013, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2013/11/12/7293/avrasya-birliginde-turkiye-olsun-mu-olmasin-mi (15.09.2015); Göktürk Tüysüzoğlu, "Bölgesel bir hegemonya girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", *Aljazeere Turk*, 12 Temmuz 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi (15.09.2015); Ümit Nazmi Hazır, "Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği Mümkün mü?", *Akademik Perspektif*, 7 Mayıs 2015, http://akademikperspektif.com/2015/05/07/turkiyenin-avrasya-ekonomik-birligine-uyeligi-mumkun-mu-2/ (15.09.2015); Fatih Özbay-Habibe Özdal, "Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi", 08 Ocak 2015, *http://www.abhaber.com/avrasya-ekonomik-birligi-bir-medeniyet-projesi/* (15.09.2015); Bekir Günay, "Yeni güç alanı Avrasya Birliği ve Türkiye", *Aljazeere Turk*, 15 Haziran 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-guc-alani-avrasya-birligi-ve-turkiye (15.09.2015).

bir artış yaşanmış ve yıllar itibariyle Kazak turist sayısında ciddi artışlar olmuştur.[584] TÜRSAB verilerine göre, turistlerin tatilleri boyunca ortalama olarak 800 dolar harcaması Kazak turistlerin Türkiye ekonomisine yaptığı katkıyı da göstermektedir.[585]

Tablo 12: Türkiye'ye Gelen Kazak Turist Sayısı (2010-2014)

Yıl	Turist Sayısı (Bin)
2010	**247,784**
2011	315,907
2012	**380,046**
2013	425,773
2014	**437,971**

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Turist Sayısı ve Turizm Geliri, https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html (17.06.2015).

2014 ve 2015 yıllarında Kazakistan'da yapılan saha çalışması esnasında da birçok Kazak vatandaşının özellikle Antalya anılarını anlattığına tanık olunmuş ve hatta bazı TV programlarında Antalya ile ilgili tatil planlarının yapıldığı programlara rastlanmıştır. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere Türkiye'ye gelen Kazakların hepsinde, eğer varsa, Türkiye önyargısı yerini pozitif düşüncelere bırakmaktadır. Bu açıdan turizmin ikili ilişkilere somut bir katkısının olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla Tanıtım Müşavirliğinin Kazakistan sokaklarında Türkiye'yi tanıtıcı afişlere yer vermesi, THY'nin Astana ve Almatı'dan özellikle Antalya'ya daha fazla tarifeli sefer düzenlemesi, Türk dizilerinin Kazak televizyonlarında daha fazla gösterilmesi ve her iki ülke cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretlerinin artması Kazakistan'ın Türkiye politikasına somut katkı yapacak faktörlerdendir.

[584] Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Turist Sayısı ve Turizm Geliri,* https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html (17.06.2015).

[585] Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Milliyetlerine Göre Gelen Yabancı Ziyaretçiler,* https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/milliyetlerine-gore-gelen-yabanci-ziyaretciler (17.06.2015).

5.3. Eğitim ve Kültür

Kazakistan ve Türkiye arasındaki eğitim ve kültür alanına katkı yapan önemli kurumlardan ilki TİKA'dır. TİKA, SSCB'nin dağılmasının ardından Türk devletlerinin yeniden yapılanması, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına cevap vermesi ve Türkiye için önemli bir dış politika aracı olması amacıyla kurulmuştur. TİKA'nın Kazakistan'da gerçekleştirdiği projeler faaliyet gösterdiği ilk yıllardan günümüze kadar en çok eğitim alanında olmuş; eğitimi, daha sonra sosyal alt yapı ve hizmetler, ekonomik alt yapı ve hizmetler, son yıllarda da sağlık, iş ve diğer sektör alanları takip etmiştir. 2000'li yıllardan sonra Kazakistan'daki etkinliğini artıran TİKA, birçok öğretmen, yüksek lisans ve doktora öğrencisine, başsavcı, milletvekili, hâkim, polis ve emniyet müdüründen oluşan Kazak heyetine Türkiye'de çeşitli konularda eğitimler verdirmiştir. "Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nursultan Nazarbayev" isimli bir belgesel hazırlayarak ülkenin kurucu başkanını tüm dünyaya anlatarak ülkede herkes tarafından bilinir hale gelmiştir.[586] TİKA'nın Kazakistan'ın Türkiye politikasına yaptığı en somut katkılardan birisi, gerçekleştirmiş olduğu projelerle adını hem halk nezdinde hem de yöneticiler nezdinde duyurması ve Türkiye'nin imajına pozitif katkı yapmasıdır. Bir diğer somut katkısı ise Kazakistan'ın da kalkınma ve yardım ajansları kurabileceği vizyonunu ortaya koymasıdır.[587]

TİKA, Ahıska Türk Milli Merkezi'ne sosyal ve kültürel içerikli etkinlikleri kolaylıkla gerçekleştirmek için çeşitli ekipmanlar hibe ederek oradaki soydaş halka da destek vermektedir. Hoca Ahmet Yesevi ve Yesevi'nin hocası olan Arslan Baba'nın Türbesi'nin restorasyonunu bitirerek yöneticilerin teveccühlerini kazanmıştır.[588] 2000 yılında Astana Lev N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi başta olmak üzere birçok üniversitede Türkoloji Projesini başlatmıştır. Ülkede yapılan saha çalışması ve mülakatlar neticesinde TİKA'nın, yukarıda belirtilen faaliyetleri de dikkate alınırsa devlet ve yöneticiler katında da en fazla bilinen ve Kazakistan-Türkiye ilişkilerine somut katkılar sağlayan bir STK olduğu söylenebilir.

---

[586] TİKA, *2013 Faaliyet Raporu,* ss. 101-102.
[587] Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015.
[588] TİKA *2012 Faaliyet Raporu*, http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, ss. 177-183.

Türk devletleri arasında Türk dili konuşan ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlayan, üye ülkelerin yönetimine, iç ve dış politikalarına karışmayacak şekilde kurulan önemli bir diğer kurum ise TÜRKSOY'dur. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın Kültür Bakanları 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da yaptıkları toplantıda "TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Antlaşma"yı imzalamak suretiyle TÜRKSOY'u kurmuşlardır.[589] 1992'de ilk kez toplanan Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi ile gündeme geldikten sonra tüm zirvelerde konuşulan, hemen hemen hiçbir Türk devletinin faaliyetlerinden tatmin olmadığı bir kurumdur. TÜRKSOY'un Genel Sekreterinin bir Kazak olmasına rağmen bu kurumun Kazakistan'da bilinmemesi ya da büyük bir merkezinin olmaması aslında kurumun ne ölçüde işlevsel olduğunun da bir göstergesidir.[590] 2014 yılında Kazakistan'da Al Farabi Üniversitesi içinde, eskiden bir öğretim üyesinin odası olan, küçük bir ofis TÜRKSOY Kazakistan temsilciliği olarak açılmıştır. Temsilci olarak da daha önce TÜRKSOY'un Ankara'daki merkezinde çalışmış olan Al-Farabi Üniversitesi Filoloji bölümü öğretim üyesi Askar Turgunbayev atanmıştır. Turgunbayev'e göre TÜRKSOY, her iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere yapmış olduğu konferans, konser ve kültür günleri ile somut bir katkı sağlasa da yukarıda sayılan nedenlerden ötürü Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen bir iç yapı faktörü olmaktan uzaktır.[591]

Ekim 1990'da her iki ülkenin kültür bakanları Almatı'da bir araya gelerek sadece kültürel anlamda değil eğitim, ulaşım, ekonomi ve turizm alanlarını da kapsayan bir dizi antlaşma imzalamışlardır.[592] Her iki ülkenin eğitim bakanları arasında imzalanan ilk antlaşma ise 15 Mart 1991 tarihinde Almatı'da, ikinci antlaşma ise 26 Eylül 1991 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. 1 Mayıs 1992'de Türkiye ve Kazakistan arasında imzalanan "Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Antlaşması" ile her iki ülkede de eğitim kurumları kurulabilir hale gelmiştir. Bu antlaşmaları 1995 yılında

---

589 TÜRKSOY, http://www.turksoy.org.tr/en/turksoy/about_us (10.06.2015).
590 Ahmet Dağduran ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (01.08.2015).
591 Askar Turgunbayev ile Mülakat, 22.04.2015.
592 T.C. M.E.B, *Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar, İlişkiler ve Faaliyetler, 1990-1992*, Talim ve terbiye Kurulu Başkanlığı, Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Daire Başkanlığı Dairesi Yayınları, Yayın No.I/1, Birinci Kitap, Ankara, 1993.

imzalanan "Eğitim Bakanları Bildirisi" ve 28 Temmuz 1997'de imzalanan "Eğitim ve Bilim Alanında İşbirliği Protokolleri" takip etmiştir.[593]

Bu yapılan başlangıç antlaşmalarının bir gereği olarak Kazakistan'ın Türkiye politikasına yapılan en sonmut katkılardan biri, Türkçeyi ve Türk kültürünü öğreterek Türk dünyası ile kardeşlik köprüsü kurmak ve kültür birliği sağlamak amacıyla "Büyük Öğrenci Projesi"nin başlatılmış olmasıdır. Bu proje Kazakistan ile sınırlı olan bir proje degildir, bağımsızlığını o dönemde kazanan tüm Türk devletlerine yönelik bir projedir. Aslında bir eğitim politikası olarak düşünülen bu proje, iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin de geliştirilmesi için kilit bir rol oynamıştır. Örneğin 2009 yılında bu proje kapsamında mezun olanlar için yapılan mezuniyet töreninde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden mezun olan Kazak öğrenci Olzhas Sartayev mezun öğrenciler adına *"*Türkiye'de aldığımız eğitim bizlere yeni ufuklar açmıştır. Hayata bakış açımızı değiştirmiştir. Türk kültürünü seven, ona aşık olan biri olarak ülkeme dönüyorum" açıklamasını yaparak kültürel anlamda bu projenin iki ülke ilişkilerine nasıl somut bir katkı yaptığını ortaya koymuştur.[594] Bu anlamda Büyük Öğrenci Projesi'nin en önemli amaçları: Türk dünyası ile Türkiye arasında var olan kardeşlik ilişkilerini geliştirmek ve ebedi bir dostluk köprüsü inşa etmek, Türkiye'ye dostane yaklaşacak genç nesiller yetiştirerek bu genç nesiller sayesinde kültürel ilişkileri artırabilmek ve yetişmiş insan gücü gereksinimini karşılayıp Türkçe öğrenimini yaygınlaştırmaktır.[595]

2002 yılına kadar bu projeden toplamda 23.000 öğrenci yararlanmış ve bunların ancak 5.019'u mezun olabilmiştir. 2012 sonu itibariyle öğrenci sayısı 43.000'den fazla

---

[593] Ardak Aypbayeva, "Kazakistan-Türkiye Bilim Alanındaki İlişkiler" (Kazakhstan-Turkiya Bilim Salasındağı Baylanıstar), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No: 2, 2002, ss. 26-28.

[594] Büyük Öğrenci Projesi, *6. Geleneksel Mezuniyet Töreni*, 24.04.2009, http://www.meb.gov.tr/buyuk-ogrenci-projesi/haber/3504, (04.01.2015).

[595] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış*…, s. 137. Büyük Öğrenci Projesi 1992-2012 yılları arasında bu isimle anılırken 2012 sonrasında Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına bağlanarak Türkiye Bursları adını almıştır. Lisans öğrencileri için 2009 yılında 195 TL ve lisansüstü öğrenciler için ise 220 TL olan burs ücretlerinde ciddi iyileştirmeler yapılarak 2014 yılında lisans için 550 TL, yüksek lisans için 800 TL, doktora için 1.100 TL ve araştırma için toplam 2.000 TL verilmeye başlanmıştır. Önceleri 5 Türk devleti için başlatılmış olan bu proje daha sonra Balkanlar, Orta Doğu ve Afrika'ya da açılmıştır. 1992-1993 yıllarında başladığında başlarda 10.000 burs verilmiş ve bunun 7.000'i yükseköğretim ve 3.000'i de orta öğretime ayrılmıştır. *Türkiye Bursları, Burs Olanakları*, http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-olanaklari, (05.01.2015).

olmuş ancak mezun sayısı totalde 10.500'de kalmıştır.[596] 2013 yılı sonu itibariyle bu projeden yararlanarak şu anda Türkiye'de okuyan Kazak öğrenci sayısı 518'dir. Şimdiye kadar bu projeden yaklaşık 4000 Kazak öğrenci yararlanmış ancak toplamda 1.050 Kazak öğrenci mezun olabilmiştir.[597] Yani mezun olma ortalaması Kazak öğrenciler içinde düşük kalmıştır. Görüldüğü üzere 1992-2012 yılları arasında her dört öğrenciden ancak biri mezun olabilmiştir. Öğrencilerin ülke ve eğitim sistemi ile uyum sorunu yaşaması, dili yeterince öğrenemediği için bu engeli aşamaması ve burs ücretlerinin yetersiz kalması bunun en büyük nedenleri olarak gösterilebilir. Bu işin Türkiye'de sürekliliğini ve kalitesini sağlamak için Türkiye Yüksek Öğrenim Kurumu nezdinde birtakım kurullar kurulmuş fakat bu kurullar, "mezun olan öğrenciler ile ilişkileri sürdürmeye çalışmak" görevini yerine getirememiştir.[598]

Türk yetkililer, Türkiye'de okuyup Kazakistan'a dönen bursiyerlerin nerelerde ve hangi pozisyonlarda çalıştıklarını ancak bursiyerler bildirirse öğrenebilmektedir. Bursiyerler, Türkiye Bursları adlı internet sayfasında yer alan Türkiye mezunları iletişim formunu doldururlarsa Türkiye onlar hakkında bilgi sahibi olmaktadır.[599] Dolayısıyla etkili bir izleme ve değerlendirme mekanizması olmadığı için, dört yıl Türkiye'de yaşayan bursiyerlerden Kazakistan'a döndüklerinde istifade edilememektedir. Sonuç olarak, Türkiye Bursları vesilesiyle Türkiye'yi tercih eden öğrencilerin seçimi konusunda titiz olunmalı, referansı olmayan öğrenciler seçilmemeli ve düzenli olarak Astana'daki Türkiye Büyükelçiliği vasıtasıyla Türkiye'de okumuş bursiyerler için buluşma günü tertip edilmelidir. Türkiye'deki Kazak gençlerine Türkçe eğitimi verilirken aynı zamanda Türkiye'nin tanıtımı yapılmalı böylece bursiyerlerin Türkçeyi öğrenirken Türkiye'yi de öğrenmeleri ve sevmeleri sağlanmalıdır.[600]

---

[596] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış*…, ss. 135-140.

[597] *Bakan Avcı, Kazakistan`ın Ankara Büyükelçisi Tüymebayev'i Kabul Etti*, 13.11.2013, http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-kazakistanin-ankara-buyukelcisi-tuymebayevi-kabul-etti/haber/6494, (03.01.2015).

[598] YÖK, *Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'de Öğrenim Görmek İsteyen Burslu Öğrenciler için Klavuz*, Ankara, YÖK, Mart 2000, s.125.

[599] Türkiye Bursları, *Türkiye Mezunları İletişim Formu*, http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/mezunlar-form (20.08.2015).

[600] Mehmet Arslan ile Yapılan Görüşme, 26.04.2015, Al Farabi Üniversitesi Coğrafya Bölümü, Almatı, Kazakistan.

En az Büyük Öğrenci Projesi kadar önemli olan bir diğer somut katkı ise Kazakistan'ın Türkistan şehrinde kurulan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi'dir. Temelleri, 6 Haziran 1991 tarihinde, Kazakistan'ın Türkistan şehrini kalkındırmak amacıyla, Türkistan Devlet Üniversitesi adıyla atılan bu üniversite, 1 Mayıs 1992 tarihinde Türkiye ve Kazakistan arasında imzalanan "Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Antlaşması" ile her iki devletin ortak üniversitesi haline gelmiştir. Aynı yılın 31 Ekim'inde yeni bir antlaşma ile de şimdiki adını almıştır. Kurulma amacı, Türkistan gibi kadim olan ilim ve kültür merkezini yeniden canlandırmak ve Türk devlet ve toplulukları arasındaki bilimsel ve kültürel ilişkilerin geleceğini şekillendiren güçlü bir köprü olmaktır.[601]

Nitekim çalışmanın yazarının, Türkistan şehrinde yaptığı saha çalışmasında söyleşi yaptığı uluslararası ilişkiler bölümünden iki öğrenci, mezun olur olmaz ülkedeki kültür bakanlığında çalışmak istediklerini ve burada öğrendikleri Türkçe sayesinde ileride Türkiye'de diplomat olarak görev almak arzusunda olduklarını ifade etmişlerdir. Üniversitenin varlığı, iki ülke arasındaki ilişkilerde eğitim alanında yer almasına ragmen, daha geniş çerçeveden bakılırsa kültürel ilişkilerin gelişmesine de somut katkı sağlamaktadır. Çünkü öğrencilere göre üniversitede okuyan Türk ve Kazak öğrencilerin her iki ülke kültürünü ve dilini öğrenip bunu etrafındakilere anlatması ve mezuniyetten sonra ülke yönetiminde söz sahibi pozisyona gelmesi kültürel ilişkilerin gelişmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır.[602]

İki ülke arasındaki işbirliğinin halklar arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkilerini artıracağı düşüncesi ile hareket eden büyük bir kesim, üniversitenin mevcut durumu, coğrafi koşulları ve üniversiteye yapılan yatırım ile ilgili hiçbir eleştiride

---

[601] Tüzük gereği rektör Kazakistan tarafından rektör yardımcısı ise Türkiye tarafından atanmaktadır. On bir fakülte, bir yüksekokul, iki merkez ve altı araştırma enstitüsü vardır. Rektörlük Türkistan'da Mütevelli Heyeti Başkanlığı ise Ankara'dadır. Ahmet Yesevi Üniversitesinde 4.600'ü Türkiye'den, 1.000'i Kazakistan dışındaki Türk Devletleri ve topluklarından olmak üzere yaklaşık 14.000 öğrenci öğrenim görmekte ve 900'ü aşkın akademik personel görev yapmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, *Katalog,* ss. 6-16, http://www.yesevi.edu.tr/static/tanitim/univ_tanitim_br_eylul_2013.pdf (25.12.2014).

[602] Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden isimlerini vermek istemeyen iki öğrenci ile yapılan söyleşi, 17-20.06.2014 tarihleri arasında Türkistan'da gerçekleştirilmiştir.

bulunmamaktadır. Acaba bu üniversite Atatürk'ün 1933 yılında söylediği "köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz" sözünü ne ölçüde yerine getiriyor, gerçekten uluslararası bir üniversite midir, Kazakistan'ın geneline hitap etmekte midir gibi sorular sorulmamaktadır. Üniversitenin eski rektörlerinden Sabri Hizmetli, üniversiteye gelen öğrencilerin çoğunun Türkistan şehrinin köylerinden geldiğini, uluslararası öğrenci sayısının az olduğunu ve dolayısıyla okulun seviyesinin ve etkinliğinin de düşük kaldığını belirtmiştir. Özellikle 2000'li yıllara kadar şehir ve üniversite olarak birçok eksiklik yaşanmış ve özellikle Türkistan bölgesi gelişmişlik açısından geri kalmıştır. 2000'li yıllarla beraber alt yapı çalışmlarına ağırlık verilmesi ve üniversitenin kalkınma için hayati derecedeki öneminin kavranmaya başlanması hem şehir hem de üniversiteyi yavaş yavaş geliştirmeye başlamıştır.[603] Hizmetli'nin söylediklerini kanıtlar nitelikte konuşarak bölgeye yönelik tecrübelerini anlatan İbrahim Yıldırm şunları dile getirmiştir.[604]

"Kazakistan'a ilk olarak 1996'da geldim ve karşılaştığım coğrafya bambaşkaydı. Üç sene Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde çalıştım ve döndüm. Çimkent bölgesinde çalıştım ve dönerken buraların yakında Afganistan gibi olacağını düşündüm. Elektrik, gaz ve güvenlik çok ciddi problemlerdi. İşsizlik, maaş ödeyememe ve mafya gibi çok büyük sorunlar vardı, yani ilkel bir hayat vardı. 2007 yılında Türkistan şehrine gelmek tekrar nasip oldu ve gördüğüm ülke gerçekten de bambaşka bir ülkeydi. Yepyeni bir ülke kurulmuş, sistemleştirilmiş ve çark dönmeye başlamış."

Sabri Hizmetli, rektörün Kazak, rektör yardımcısının Türk olması nedeniyle üniversite yönetiminde çift başlılık olduğunu belirtmiş, öncelik sıralamasının da hep farklı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bunun yerine yönetim tamamen tıpkı Manas Üniversitesi'nde[605] olduğu gibi ilk elden Türkiye tarafından atanmalıdır.

---

[603] Sabri Hizmetli ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (07.01.2015).
[604] İbrahim Yıldırım ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (29.03.2015).
[605] Kırgızıistan – Türkiye Manas Üniversitesi, 30 Eylül 1995 tarihinde İzmir'de imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti hükümeti arasında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi kurulmasına dair" anlaşmasına müteakip 1997-1998 öğretim yılında öğretime başlamıştır. Üniversiteye öğrenci kabulü, Üniversitenin her yıl yapmakta olduğu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (Manas-ÖSYS) ve T.C. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarından gerçekleştirilen merkezi sınav sonuçlarına göre yapılmaktadır. Türkiye ve Kırgızistan'daki devlet üniversiteleri ile aynı statüde özerk bir üniversite olup eğitim-öğretim

Üniversite'nin Türkistan şehrinde bulunması nedeniyle Almatı ve Astana gibi büyük şehirlerden çok öğrencisi yoktur. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Almatı ve Astana'ya kampüs açmalıdır. Kazak idari yapılanmasının yer aldığı Astana şehrine yönetim bilimleri veya ekonomi fakültesi, öğrenci şehri olan Almatı şehrine ise tıp ve mühendislik fakülteleri açılmalıdır. Çeşitlilik bu yolla sağlanınca üniversitenin de öğrenci kalitesi artacak ve artan öğrenci sayısına paralel olarak ülkenin birçok şehrinde okuyup mezun olan öğrenciler iki ülke ilişkilerine psikolojik olarak da somut katkı yapacaklardır.[606]

İki ülke arasındaki eğitim ve kültürel ilişkilerde önemli yeri olan diğer bir kurum ise ülkedeki eğitim faaliyetlerine 1992 yılından itibaren aralıksız olarak devam eden, şimdiye kadar 31 lise ve bir üniversite kuran KATEV'dir. Önceki bölümde etraflıca açıklanan ve KATEV tarafından gerçekleştirilen bu faaliyetler, devlet adamları tarafından da memnuniyetle karşılanmaktadır. Örneğin Kazakistan milletvekili ve Kazakistan Yazarlar Birliği Başkanı Nurlan Orazalin, Kazakistan'a ve Kazak diline büyük katkı sağlayan KTL ve öğretmenlerinin büyük işlere imza attığını ifade etmiştir. Nursultan Nazarbayev ise "Kazak-Türk Liseleri uluslararası olimpiyatlar da Kazakistan'ı en iyi şekilde temsil ediyor" diyerek hem velilerin hem de öğrencilerin bu okulların kıymetini bilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Nazarbayev ayrıca bu okullarda okumanın bir ayrıcalık olduğunu söyleyerek bu yüzden öğrencilerin kendilerini yetiştirip ülkeye faydalı vatandaşlar olmalarını tavsiye etmiştir.[607] KATEV, siyasi anlamda bir amaç gütmediği için Kazakistan'ın Türkiye politikasının eğitim ayağında somut katkılar sağlamaktadır. Nitekim aşağıda yer alan Nazarbayev'e ait sözler bu durumun en büyük ispatı niteliğindedir.

"Bu insanları biz otuz yıldır tanıyoruz. Ülkemizin en kötü zamanlarında geldiler, elimizden tuttular, fırınlar açtılar, dükkânlar, hastaneler açtılar bize dürüstçe alış veriş yapmasını öğrettiler. Çoçuklarımıza en kaliteli eğitimi verdiler. Bu ülkenin

---

ücretsizdir. Eğitim-Öğretim Dili, Türkiye Türkçesi ve Kırgızca'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kırgızıistan–Türkiye Manas Üniversitesi, *Tarihçe,* http://www.manas.edu.kg/index.php/tr/kurumsal/tanitim/tarih%C3%A7e (22.09.2015).

[606] Sabri Hizmetli ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (07.01.2015).

[607] Nazarbayev, ziyaret ettiği Kazak—Türk Liselerine övgüler yağdırdı, 01.09.2011, http://www.haberler.com/kazak-turk-lisesi-ne-ovguler-yagdirdi-2966281-haberi/, (27.02.2015).

temellerinde onların alın teri var. Şu an okulların da yüzde sekseni Kazak yöneticilerin elinde bunu kendileri istiyor. Oysa ben müdüründen tut da hademesine kadar Türkiye'den olsun istiyorum. Çünkü onlar, işi iyi biliyor ve bizim Kazak yöneticiler gibi suiistimal etmiyorlar."[608]

Ahmet Yesevi ve Süleyman Demirel Üniversitesi'nin yanı sıra, Orta Asya Medeniyet Vakfı'nın 2001 yılında Almatı'da kurduğu Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi de, eğitim alanında hizmetlerine devam etmektedir. Üniversitenin rektörü, kendisiyle yapılan mülakatta; üniversite olarak farklı şehirlerde farklı oranlarda burs verdiklerini, gelen öğrencilere Türkçe öğreterek Türkiye'ye karşı ilgilerini artırdıklarını belirtmiştir. Türkçe bilen yetişmiş Kazak gençlerinin iki ülke ilişkilerine yapılan en önemli somut katkı olduğunu, en büyük yatırımın insana yapılan yatırım olduğunu vurgulamıştır.[609]

Kazakistan-Türkiye kültürel ilişkilerine somut katkı yapması amacıyla kurulan bir diğer kurum ise TRT Avaz TV'dir. SCB'nin parçalanmasıyla Türkiye, hem bölge ülkeleri ile iletişimini hem de kültürel ilişkileri artırmak için Türkiye devlet televizyonu olan Türkiye Radyo Televizyonu (TRT) öncülüğünde bazı kanallar kurmuştur. Örneğin 1993'te hem Kafkasya hem de Orta Asya'ya yönelik programların yer aldığı TRT Avrasya kanalı yayına girmiştir.[610] 27 ülke ve 13 özerk cumhuriyette, yaklaşık 250 milyonluk nüfusa hitap eden TRT Avaz kanalı ise 21 Mart 2009 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Özellikle Azerice, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programlar yapan kanal, Orta Asya Türk halklarının kendilerinden bir şeyler bulabilecekleri ortak bir kanal olma niteliği kazanmıştır.[611]

Genel olarak bakıldığında TRT Avaz, Türkiye'nin girişimleri ve bütçesiyle başlayan, çok kapsamlı tarihi, kültürel programlarla eğitim programlarına yer veren,

---

[608] Amangeldi Kurmetulı, "Erdoğan, Kazak-Türk Liseleri Kapatılmasını Savundu" (Erdogan, Kazakh-Turik Liseilerin Jabuını Usınıptı), 22 Nisan 2015, *http://old.qamshy.kz/?p=22967* (27.02.2015).
[609] Sabri Hizmetli ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (07.01.2015).
[610] İlk teşebbüs Avrupa'da yaşayan Türk işçileri için TRT INT televizyonudur. Ancak hem yayın kalitesinin düşük olması hem de sadece Türkiye Türkçesi ile program yapmasından ötürü geniş kitlelere hitap edememiş ve yerine 2009 yılında TRT Türk kanalı kurulmuştur. Fahri Türk, *Türk Kültür Dış*…, s. 161.
[611] TRT, *2013 Faaliyet Raporu*, http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf, (08.01.2015).

film kalitesinde eğitici belgesellere imza atan, çeşitli yarışma programları ile (Türkvizyon, Türk Adası) Türk dünyasını bir araya getiren akıllıca düşünülmüş bir projedir. Lakin en büyük sorunu Türk dünyasının geneline hitap edememesidir. Bu kanal hitap etmek istediği coğrafyada kablolu televizyonlarda olmadığından ancak özel anten ve yayınlar aracılığı ile çok sınırlı sayıda insana ulaşabilmektedir.[612] Böyle olunca kanal sanki daha çok Türkiye'de yaşayan insanlara yayın yapıyor, Türk kültürünü Türkiye'de yaşayan halklara tanıtıyor gibi bir intiba oluşmaktadır. Örneğin Kazakistan'da yaşayan insanlar "Atayurttan Anayurda", "Turandakiler", "Atamekan" ve "Türk Dünyasından İzler" gibi kökleri Kazakistan'da başlayan daha sonra Türkiye'ye uzanan yolculuğu anlatan programları izleyemiyorlarsa, ya da bu kanalın varlığından bile haberdar değillerse ortada bir tanınma ve tanıtma problemi var demektir.[613] Kanalın ülke yöneticilerinin dikkatini çektiği tek organizasyon ise 2014 yılında Astana'da yapılan Kazak güreşini (Pars güreşi) canlı olarak yayınlaması ve bunun neticesinde Kazakistan Spor Bakan yardımcısı Kuranbek Sarsenov tarafından teşekkür ödülü almasıdır.[614]

TRT Avaz kanalının açılış töreni yapılırken dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, "TRT Avaz, avaz avaz bütün Türk dünyasına seslenecek" demiştir.[615] Ancak gözlemlendiği kadarıyla bu kanal Türkiye'de yaşayan insanlara avaz avaz seslenmektedir. Nitekim Kazakistan'da yapılan saha araştırması boyunca hem Kazaklar hem de orada yaşayan Ahıska Türkleri ile beraber yaşanılmasına rağmen ne Kazaklar ne de Ahıskalıların TRT Avaz kanalının varlığından haberdar olmadıkları görülmüştür. Almatı'da kalınan süre boyunca TV'de bir kere bile TRT Avaz kanalının programlarının döndüğü görülmemiştir. İnsanlar para verip uydu almak zorundalar, aksi halde kanalı izleme şansları yoktur. Araştırma için incelenen gazetelerden olan Egemen Kazakhstan, Kazakhstan Zaman ve theastanatimes gazetelerinde TRT Avaz ile ilgili bir habere rastlanmamıştır. Dolayısıyla ortada bir tanıtma ve tanınma

---

612 Kürşad Zorlu ile Mülakat, 29.09.2015.
613 Hayati Tüfekçioğlu ile Mülakat, 18.09.2015.
614 Kazakistan'dan TRT Avaz'a Ödül, 7 Temmuz 2014, http://haber10.com/haber/519919#.VdmtEzYVhPY (21.08.2015).
615 Cumhurbaşkanı Gül, *"TRT Avaz, Avaz Avaz Bütün Türk Dünyasına Seslenecek*" 21.03.2009, http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/47824/cumhurbaskani-gul-trt-avaz-avaz-avaz-butun-turk-dunyasina-seslenecek.html (08.01.2015).

probleminin olduğu aşikârdır. Kanal mevcut durumu ile şimdilik Kazakistan'ın Türkiye politikasına bir somut katkı yapmamaktadır.

Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin daha çok kültürel bağlantılarını kuran önemli ve yeni bir kurum ise Astana'da bulunan Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'dir. Bu merkez bu coğrafyada sadece Kazakistan'da vardır. Merkez Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak çalışmalarına devam etmektedir. "Farklı kurumlarla işbirliği yaparak bilimsel çalışmaları desteklemek ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmak amacıyla" 2010 yılında, o dönemki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından açılmıştır.[616] Merkez, henüz ses getiren bir projeye imza atamamış, devlet nezdinde bilinen ama etkinliği neredeyse olmayan bir kurum görünümündedir. Her ne kadar Yunus Emre Türk Kültür Merkezi, Türkiye'nin kültürel kimliğini, tarihi birikimini, özellikle yakın akraba topluluklarıyla sıcak ilişkilerini sergileyen çok önemli bir kurum olarak çalışmalarını sürdürse de; şu anda Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirebilecek bir etkiye sahip değildir. Ancak bu Merkezin Kazakistan'ın Türkiye politikasına yaptığı en somut katkı ve Türkiye'ye yönelik politikalarında sağladığı en önemli farkındalık, bir gün Kazakistan ve diğer Türk soylu akrabaların da kendi kültür merkezlerini kurulabileceği vizyonunu göstermesidir. Bu anlamda ister Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde olsun ister Kazakistan'da Cumhurbaşkanlığına bağlı bir kurumda olsun Kazakistan'ın da dilini, kültürünü ve sanatını öğretebileceği bölümlerin ve kurumların kurulması hedefini ortaya koymuştur. Bu şekilde Türk dünyasının ortak kültürü ve sanatını bütün dünyaya tanıtabileceği gibi gelecekteki ortak kültür, sanat ve ortak dil hayalini de gerçekleştirebilir.[617]

Sadece Kazakistan-Türkiye değil diğer Türk devletleri arasındaki eğitim ve kültürel ilişkileri de artıracak olan Türk Akademisi'nin kurulması da kültürel ilişkilerin yoğunlaşması açısından önemli bir gelişmedir.[618] Türk Akademisi'nin açılışında yaptığı konuşmada Nazarbayev, Türk dünyasının keşfedilmeyi beklediğini belirterek

---

[616] Yunus Emre Vakfı Kanunu, 5/5/2007, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26526_0.html (08.01.2015).
[617] İbrahim Yıldırım ile Mülakat, *Akademik Perspektif*, (29.03.2015).
[618] Türk Akademisi Kuruluşunun Onaylanması Hakkında (Turik Akademiyası Kurılui Ratifikası Turalı), 14 Haziran 2014, No: 657, http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000657 (11.04.2015).

Türk Akademisi'nin Türkçe konuşan halkların kültür ve tarihini, Türklerin, Altay'dan Akdeniz'e kadar geniş bir Türk coğrafyasında sergilenen kahramanlık ve manevi zenginliğini inceleyeceğini dile getirmiştir.[619] Esasen yeni bir kurum olan UTA'nın iki ülke ilişkilerine sağladığı en somut katkı, eğitim hayatının ciddi bir bölümünü Türkiye'de geçirmiş, Türkçe'yi çok iyi konuşan ve Türkiye'yi seven UTA Başkanı Darhan Kıdırali'nin şahsıdır. Kıdırali'nin Türk dünyasının bilimsel ve hukuksal temelde bir araya getirilmesinin gerekliliği vurgulaması, Türkiye'nin çeşitli kurumlarıyla Kazakistan'a ilham verdiği ve UTA için desteğe her zaman hazır olduğu düşüncesini Kazakistan'da çeşitli platformlarda dillendirmesi iki ülke ilişkilerine somut katkılar sağlamaktadır.[620]

Sonuç olarak, Kazakistan ve Türkiye arasındaki dil, din, tarih ve kültürel bağlar iki ülkenin halkları arasında duygusal bir yakınlaşmanın alt yapısını hazırlamaktadır. Bu bağlar iki devlet arasındaki ilişkilerde hâlâ daha önemli bir rol oynamaktadır. Ancak devletler arasında duygusallık seçeneği düşünülemeyeceğinden, Kıdırali'nin de belirttiği gibi, artık mevcut ilişkilerde hukuksal temelde işbirliği yapmak zaruridir.[621] Kültürel ilişkilerin gelişmesi için devlet diplomasisinden ziyade kamu diplomasisine daha fazla önem verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu anlamda TİKA ve TÜRKSOY gibi kurumlar öncelikle her iki ülkenin halklarına iyice tanıtılmalı ve karar verici pozisyondakileri Kazak yöneticileri de içine alabilecek projeler üretmelidir. Türkiye, Büyük Öğrenci Projesi'ni yapmakla doğru bir iş yapsa da istenilen sonuçları alma konusunda sınıfta kalmıştır. Hâlâ daha Türkiye'de okuyup mezun olduktan sonra ülkelerine dönen bursiyerlerin takibi ve onlarla iletişim kurmak konusunda sistemli (verimli bir izleme ve değerlendirme mekanizması) bir çalışma yapılmamaktadır.

Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bölgede ve uluslararası camiada ne ölçüde bilindiği ve tercih edildiği; hitap ettiği kesim, üniversitenin lokasyonunun üniversitenin gelişmini etkileyip etkilemediği ve üniversitenin ikili ilişkilere sağladığı somut katkı konuları, üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Astana Yunus

---

[619] Türk Akademisi'nin kurulması *(Turki Akademiyasının Kurılıı),* 28.05.2010, http://www.inform.kz/kaz/article/2272856 (11.04.2015).
[620] Darhan Kıdırali, Türk Akademisi'nin Başkanı *(Darkhan Kırdırali, Turik Akademiyasının Prezidenti),* 11.07.2014, http://archive.turkystan.kz/kz/articles/view/53251 (11.03.2015).
[621] Gös. yer.

Emre Türk Kültür Merkezi'nin gerçek potansiyelini yansıtıp yansıtmadığı da bir başka tartışma konusudur. Bu kurum yeni bir yapılanmaya giderek amaca yönelik projeler konusunda uzman bir ekip kurmalı ve sadece Türkiye değil Kazakistan devletince de hem maddi hem manevi olarak desteklenmelidir. TRT Avaz TV kanalı ise Türk dünyası ile Türkiye'yi buluşturmak maksadıyla kurulan çok iyi düşünülmüş bir projedir. Ancak buradaki en büyük sıkıntı kanalın Kazak halkına hitap edememesi ve dolayısıyla bu haliyle somut katkı yapamamasıdır. Türk Akademisi ise ortak alfabe üzerindeki çalışmalarını hızlandırmalı ve Türk devletleri ve halklarının kullanabilecekleri bir alfabe hazırlamalıdır. Bu proje şu andaki en önemli projedir. Zira ortak alfabe demek karşılıklı anlayışın ve projelerin artması demektir.

5.4. Türk Konseyi

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte yüzyıllar boyunca parçalanmış ve birbirinden ayrı bırakılmış Türk devletleri için bir araya gelip bütünleşme fırsatı doğmuştur.[622] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü olduğunu, Türk devletleri ile akraba olduklarını ve Türkiye'nin bölgenin enerji kaynaklarını değerlendirerek dünya pazarlarına ulaştırabileceğini dile getirmiştir. Özal, Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasını 400 seneden beri Türk milletinin eline geçen en büyük fırsat olduğunu ifade ederek Türk devletleri ile kurulacak muhtemel bir bütünleşmenin ilk işaretini vermiştir.[623]

Tablo 13: Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri (1992–2014)

Zirve	Tarih	Şehir	Katılımcılar
1	30-31 Ekim 1992	Ankara	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan.
2	18-19 Ekim 1994	İstanbul	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan.
3	28 Ağustos 1995	Bişkek	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan.
4	21 Ekim 1996	Taşkent	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan.
5	9 Haziran 1998	Astana	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan Meclisi Başkanı Sahat Muradov, Özbekistan.
6	8 Nisan 2000	Bakü	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan Meclisi Başkanı Sahat Muradov, Özbekistan Yüksek Meclisi Başkanı Erkin Halilov (Bu zirveden itibaren Türkmenistan ve Özbekistan meclis başkanları düzeyinde katılmıştır).
7	26-27 Nisan 2001	İstanbul	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan Yüksek Meclisi Başkanı Erkin Halilov.

[622] Dünyamalı Veliyev, "Küreselleşme Sürecinde Türk Dünyası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:19, Mayıs 2009, ss. 103-110.
[623] Özal, "Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 19, Yaz 1992, s. 13

8	17 Kasım 2006	Antalya	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan (Beş buçuk sene aradan sonra yapılmış olan zirveye Türkmenistan ve Özbekistan katılmamıştır).
9	2-3 Ekim 2009	Nahçıvan	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan (Türk Konseyi'nin kuruluşuna dair "Nahçıvan Anlaşması imzalanmıştır).
10	16 Eylül 2010	İstanbul	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Türkmenistan.
11	21 Ekim 2011	Almatı	Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan (Türk Konseyi faaliyete geçmiştir).
12	23 Ağustos 2012	Bişkek	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan.
13	16 Ağustos 2013	Gebele	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan.
14	5 Haziran 2014	Bodrum	Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan (misafir ve özel davetli olarak Türkmenistan).

Kaynak: Egemen Kazakhstan, Kazakhstan Zaman Gazeteleri ile Türk Dünyası Zirve Bildirileri temel alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, 29 Nisan-1 Mayıs 1992 tarihinde Kazakistan'a yaptığı resmi ziyarette Türk devletlerinin siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri alanlarda kolektif hareket edebilmeleri için "Türk Devletleri Birliği" fikrini ortaya atmıştır. Nitekim bu gezi sırasında Türk devletlerinin devlet başkanları düzeyinde bir araya gelmesi; ortak konuları, bölgesel ve uluslararası sorunları ele alacakları danışma toplantıları düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.[624] Türkiye'nin Türk devletleri ile olan ilişiklerini çok taraflı geliştirmek maksadıyla Turgut Özal'ın inisiyatifi ile 30-31 Ekim 1992 tarihinde Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhurbaşkanlarının katılımı ile Ankara'da yapılmıştır. Böylelikle bütün Türk devletleri ortak bir hayalin paydaşları haline gelmiştir. Cumhurbaşkanı Özal yapmış

[624] Ramazan Özdamar, "Türkiye'nin Orta Asya Politikası: Eksiklikler ve Öneriler", *Caspian Weekly*, 25 Mayıs 2011, http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/orta-asya/1555-tuerkyenn-orta-asya-poltkasi-eksklkler-ve-oenerler.html (04.06.2015).

olduğu konuşmada Türk devletleri arasındaki mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, gümrük mevzuatlarının uyumlu hale getirilmesi; demiryolu, karayolu, telekomünikasyon, havayolu imkânlarının geliştirilmesi ve dünya ekonomisine uyum sağlamak için işbirliği yapılması konularına değinerek kapsamlı bir birlikteliğin bütün devletlerin yararına olacağını vurgulamıştır.[625]

Bu önemli zirvenin ardından yapılan ikinci zirve, Özal'ın vefatı[626] ile cumhurbaşkanı seçilen Süleyman Demirel'in ev sahipliğinde 18-19 Ekim 1994 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır.[627] Türk devletlerinin cumhurbaşkanlarının eksiksiz olarak katıldığı zirvenin ardından "İstanbul Bildirisi" imzalanmıştır. Bu bildiri ile "tarihi İpek Yolu'nun diğer ilgili ülkelerin işbirliği ve katkısıyla canlandırılmasının Türk devletleri arasındaki siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer ilişkilerin gelişmesine ve böylece Avrasya'nın kalkınmasına, istikrarına ve barışına hizmet edeceği" belirtilmiştir.[628] Ayrıca 1993 yılında Almatı'da kurulan TÜRKSOY'un kuruluşunun önemi vurgulanmış ve onun işlevsel olması için her türlü yardımın yapılacağı karara bağlanmıştır. Bu zirveyi önemli kılan en önemli gelişme ise Nazarbayev'in Avrasya Birliği kurulması teklifi olmuştur. Önceleri özellikle SSCB dağıldıktan sonra 15 yeni devletin bir araya gelmesini öngören Nazarbayev, diğer bağımsız ülkelere de açık olması kaydıyla üye ülkeler arasında ekonomik alanda kurulacak yoğun bir işbirliğinin bağımsızlığını yeni kazanmış Türk devletlerinin kalkınmalarına fayda sağlayacağını ileri sürmüştür. Hatta bir birliğin içinde olmak için Türkmenistan ve Özbekistan ile

---

[625] Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, *Zirveler Tarihçesi*, http://www.turkkon.org/tr-TR/zirveler_sureci_bilgi_notu/4/52 (04.06.2015).

[626] Nursultan Nazarbayev ile çok samimi bir dostluk ilişkisi kuran Turgut Özal'ın vefatı ile Kazak medyasında "Türk Dünyasının Yıldızı Söndü", "Kazak Halkının Gerçek Dostu Seni Asla Unutmayacağız", "Müslüman Dünyası Yetim Kaldı" gibi ana başlıklar atıldı. Kendisiyle yapılan mülakatta Nazarbayev, Özal için, "Yaklaşık bir asır sonra sosyalizmin pençesinden kurtularak bağımsızlığını alan Kazakistan ve dolayısıyla Kazak halkının mutluluğunu paylaşan ilk lider. Buraları 'Atayurt' olarak taktim etmiş bizlerle görüşüp dertleşmiştir. Kazak halkı olarak Özal'a olan sevgimiz ayrıdır. Turgut Özal'ın Türk–Kazak ilişkilerindeki emeği, büyük ummanlara bedeldir" diyerek Özal'ın yerinin kendisi ve Kazak halkı için ayrı olduğunu belirtmiştir. Özal'ın vefatından hemen sonra Almatı Belediyesi, Kazakistan tarihinde ilk defa bir Rus ismimin dışında, Bavman ismini taşıyan caddenin adını Turgut Özal Caddesi olarak değiştirmiştir. Bu Türkiye ve Türk halkına verilen değerin de bir göstergesi olmuştur. "Özal Hâlâ Gönüllerde" (Özal Aeli Jürekterde), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 16(92), 28 Nisan 1995, s. 4

[627] "İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (İkinşi Türik Samiti Uyattı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23(67), 29 Ekim 1994, s. 4

[628] İstanbul Bildirisi, Türkiye, http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/10_IstanbulBildirisi1994_2.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103924.pdf (04.06.2015).

çalışmalara bile başladıklarını belirterek diğer Türk devletlerine de destek çağrısında bulunmuştur.[629]

28 Ağustos 1995 tarihinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen ve ilgili cumhurbaşkanlarının bölgesel bütünleşme süreçlerini hızlandırmayı desteklediklerini bildirdikleri üçüncü zirvenin hemen akabinde 21 Ekim 1996 tarihinde Taşkent'te düzenlenen dördüncü zirvede "Taşkent Bildirisi" kabul edilerek Türk devletleri arasında "Daimi Sekretarya" kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece ilişkilerde kurumsallaşmaya dair ilk adım da atılmıştır.[630] Bu sekretaryanın oluşturulmasının temel amacı Türk halklarının geçmiş ve bugünkü hayatı hakkında tarihi kaynakların araştırılması, dil ve kültürün tanıtımı için konferans ve seminerler düzenlemesi konusunda dışişleri bakanlıklarına görev verilmesidir. Bu durum üst düzey devlet yetkililerinin düzenli olarak bir araya gelmesi açısından önemli görülmüştür. 1997'de Türkiye'ye bir ziyarette bulunan Nazarbayev, Türk dünyasının mevcut doğal kaynak potansiyelinin öncelikli olarak bu devletlerin yararına olacak şekilde işlenmesi gerektiğini belirterek 21. yüzyılın 300 milyonluk Türk dünyası için işbirliği asrı olacağının güçlü mesajını vermiştir.[631]

Daimi Sekretarya tüzüğünün kabul edildiği beşinci zirve, 9 Haziran 1998 tarihinde Astana'da Nazarbayev'in ev sahipliğinde yapılmıştır. Kabul edilen "Astana Bildirisi" ile siyasi bir karar alınarak Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ihtilafın her iki ülkenin halklarına ve ekonomilerine zarar verdiği ve bu sorunun çözümünün AGİT Lizbon Zirvesi'nin ilkelerine göre çözümlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.[632] Bu

---

[629] "İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (Ekinşi Türik Samiti Ayaktadı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (67), 29.10.1994, s. 1.

[630] Taşkent Bildirisi, Özbekistan, http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/08_TaskentBildirisi1996_4.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103822.pdf (04.06.2015).

[631] "21. yy İşbirliği Asrı Olacak" (21-ğasır Intımaktastık Ğasırı Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 31 (2014), 1 Ağustos 1997, s. 6

[632] Astana Bildirisi, Kazakistan, http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/07_AstanaBildirisi1998_5.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103743.pdf (04.06.2015).
Yukarıda da belirtildiği üzere 1997 yılında 21. yüzyılın 300 milyonluk Türk dünyası için işbirliği asrı olacağının altını çizen Nazarbayev, Astana'da 1998'de yapılan beşinci zirvede dünyanın bütün yollarının Türk topraklarından geçtiğine ve Türk halklarının 20. yüzyılın şekillendirici etkisi altında bile asimile olmayıp kültürlerini koruduklarını ifade etmiştir. Demirel ise bu zirvelerin asıl hedefinin Atlantik'ten Pasifik'e kadar uzanan geniş coğrafyada barış, huzur ve istikrara katkı sağlamak olduğunu

yönde bir konuşmanın ardından altıncı zirvenin 8 Nisan 2000 tarihinde Azerbaycan'da yapılması Türk devletlerinin cumhurbaşkanlarının konunun çözümü hakkındaki iradelerinin en büyük kanıtı olmuştur. İmzalanan "Bakü Bildirisi" ile Daimi Sekretarya'nın Türkiye'de kurulması kararlaştırılmıştır.[633] Nursultan Nazarbayev'in Aksakallar Meclisi ve Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi (TÜKPA) kurulması önerisinin damga vurduğu yedinci zirve, Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ev sahipliğinde 27 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da düzenlenmiştir.[634] Bu zirveden sonra uzun bir müddet sessizliğe bürünen Türk devletleri, 17 Kasım 2006 yılında Türkiye'nin girişimleriyle Antalya'da düzenlenen sekizinci zirvede bir araya gelmiştir. Aradan geçen yıllar ilişkilerde de soğumaya yol açmış ve ilk kez Özbekistan'ın katılmadığı[635] ve Türkmenistan'ın ise Ankara Büyükelçiliği düzeyinde temsil edildiği bir zirve gerçekleştirilmiştir. Nazarbayev'in

söyleyerek itilaflı ülkeler arasında bir an önce barış sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. "5. Türk zirvesinde somut adım" (Beşinşi Türik Samitında Naktı Kadamdar), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 25 (248), 12.06.1998, s. 17.

633 Bakü Bildirisi, Azerbaycan, http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/06_BakuBildirisi2000_6.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103714.pdf (04.06.2015).

634 *İstanbul Bildirisi, Türkiye,* http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/05_Istanbul2001_7.Devle_BaskanlariZirvesiBildirisi_20140418_103624.pdf (04.06.2015);
Bu zirve neticesinde 1991-2001 yılları arasında geçen on yılın muhasebesinin yapılması gerektiğini haberleştiren Zaman Kazakhstan gazetesi, altıncı zirvenin ardından "on yılın muhasebesi" alt başlığıyla hazırladığı haberde, "Türkiye ile bölge ülkeleri arasında başta arzulanan bütün hedeflere ulaşılamadı. 1996'ya kadar imzalanan 472 ikili, 43 çok taraflı anlaşma bir türlü işlerlik kazanmazken, 1997-1998 yıllarında yapılmayan zirvelerde Türk cumhuriyetleri ile yapılan ticari potansiyeldeki gerilemeyi teyid ediyor. 1992'deki açılan 1,2 milyar dolar civarındaki Eximbank kredileriyle ivme kazanan ticari ilişkiler, helen 1997 ve 1998'deki seviyelerin çok gerisinde ve toplam 1 milyar 500 milyon dolar civarında bulunuyor" diyerek Türk devletleri arasında on yıllık sürede siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerde yoğun bir kaynaşmanın sağlanamadığını yazmıştır. "Kardeşler İstanbul'da Buluştu" (Bavırdar Istanbulda Kezdesti), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 6 (311), 27.04.2001, s. 8.

635 Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye'ye gelen 2000 Özbek öğrenci içinden bir grup öğrencinin Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov'un karşıtı olan muhalifi Muhammed Salih ile Türkiye'de sıkça bir araya geldiği ve olumsuz bir propaganda yürütüldüğü söylentisi yayılmıştır. Bu söylentilerden ciddi anlamda rahatsız olan Kerimov, rahatsızlığının bir işareti olarak 2000 öğrenciden 1500'ini geri çekerek Türkiye'ye resmi nota vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bir taraftan bu yanlış anlamayı gidermeye çalışırken, diğer taraftan "Ben ne yaptım ki Türkiye beni devirmek istiyor?" şeklinde düşünen Kerimov, Türkiye'deki son 500 öğrencisini de geri çekmişti. 12-13 Mayıs 2005 yılında Özbekistan'da Fergana Vadisi bölgesinde yer alan bir şehrin adı olan Andican'da, 23 yerel işadamının Ekremiler adında bir grubun üyeleri olduğu gerekçesiyle terör suçu ile yargılanmasını protesto gösterileriyle başlayan olaylar (Andican Olayları) güvenlik güçlerinin sivil halka ateş açması sonucu yüzlerce kişinin ölümü ile sonuçlanmıştır. Birçok Batı ülkesi ile birlikte olaylarda demokratik ve hukuk devleti sınırları içinde davranılması gerektiğini savunan Türkiye ile arası açılan Özbekistan, ülkesinde bulunan Türk okulları ve Türk şirketlerini kapatmıştır. Ayrıntılı bilgi için, Celalettin Yavuz, *Avrasya'da Türk Jeopolitiği: Türklere Açılan Ufuklar*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

TÜRKPA ve Aksakallar Meclisi gibi önerileri diğer cumhurbaşkanlarınca da kabul görmüştür.[636]

21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanlarınca İstanbul'da imzalanan antlaşma ile kurulan TÜRKPA'nın merkezi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'dedir. Devletler arasında siyasi diyalogun daha da geliştirilmesi, üye ülkeler arasında sosyo-ekonomik, kültürel, insani, hukuki ve diğer alanlarda ilişkilerin artması için parlamentoların uyumlu şekilde çalışması gibi temel amaçları vardır.[637] 3 Ekim 2009'da Nahçıvan'da yapılan, Özbekistan'ın katılmadığı ve Türkmenistan'ın cumhurbaşkanı yardımcısı düzeyinde temsil edildiği dokuzuncu zirvede Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi yani kısaca Türk Konseyi kurulmasına dair Nahçıvan Antlaşması imzalanmıştır. Özbekistan ve Türkmenistan'ın taraf olmadığı bu antlaşma 17 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe girmiş ve böylece 1992 yılından beri dillendirilen bütünleşme hayali eksik katılımla da olsa gerçekleşmiştir. Bu zirvede Nazarbayev, ortak tarihimizi araştırmak için Türk dünyası Akademisi kurulması gerektiğini önermiş, "Türklüğümüzü çocuklarımıza ve bütün dünyaya öğretelim" diyerek Türk dünyası için ilkleri öneren ve elini taşın altına sokmaktan imtina etmeyen bir lider olduğunu bir kez daha göstermiştir.[638]

Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi adı altında düzenlenen onuncu ve son zirve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ev sahipliğinde 15-16 Eylül 2010 tarihinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Sadece Özbekistan'ın yer almadığı bu zirve, Türk dünyası arasındaki ilişkilerde kurumsallaşma adımlarının somut olarak atıldığı bir zirve olmuştur.[639] Zira "Nahçıvan Antlaşması" ile kurulması kararlaştırılan Türk Konseyi hayata geçirilmiş ve emekli Büyükelçi Halil Akıncı Türk Konseyi Genel Sekreteri olarak atanmıştır.[640] Türk Konseyi'nin kurucu üyeleri Kazakistan,

---

[636] "Birlik Olun, Aynı Dilli Kardeşler" (Tugel bol, Turki Tildes Tuıstar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 284 (24537), 18.11.2006, s. 1.

[637] *TÜRKPA (Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi),* http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr (04.06.2015).

[638] Nahçıvan Anlaşması, Azerbaycan, http://www.turkkon.org/tr-TR/nahcivan-bildirisi-%282009%29/4/911/911/290 (04.06.2015).

[639] "İstanbul Deklerasyonu, Gelecekten Gelen Işık" (Istanbul Dekleratsiyası, Bolaşakka Bastar Bağdarşam), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 38 (809), 23 Eylül 2010, s. 3.

[640] İstanbul Bildirisi, http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/01_a_IstanbulBildirisi_16Eylul2010_Turkce_20140418_102924.pdf (04.06.2015).

Azerbaycan, Kırgızistan ve Türkiye olmuştur. Türk Konseyi'nin resmi internet sayfasında belirttiği üzere Konsey'in temel amaçları şunlardır:

"Türk Dili Konuşan devletler arasında kapsamlı işbirliğini derinleştirmek, bölgesel ve küresel barış ile istikrara katkıda bulunmaktır. Üye ülkeler ayrıca, demokrasi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetişim gibi temel ilkelere bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Türk Konseyi kapsamındaki işbirliği, üye ülkeler arasındaki ortak tarih, kültür, kimlik ve Türk dili konuşan halkların dil birliğinden kaynaklanan özel dayanışma temelinde inşa edilmektedir." [641]

Türkiye, Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'ın taraf oldukları Tük Konseyi'nin bayrağı, rengini Kazakistan bayrağından, ortasındaki güneşi Kırgızistan bayrağından, sekiz köşeli yıldızı Azerbaycan bayrağından ve hilali ise Türkiye bayrağından almıştır. Konsey'in en tepesinde Devlet Başkanları Konseyi vardır. Altında Dışişleri Bakanları Konseyi ve ona bağlı olan Kıdemli Memurlar ve Aksakallar Konseyi mevcuttur. Konsey sekretaryası ve ilişkili kurumlar ise daha sonra gelmektedir.[642] Konsey'in temel görevleri ise taraflar arasında karşılıklı güveni güçlendirerek hem dış politikada hem bölgesel ve bölge dışı meselelerde hem de karşılıklı yatırım, eğitim, kültür, terör, insan hakları ve hukuki konuların değişimi meselelerinde ortak tavır benimsemektir. İsmi Türk Konseyi olduktan sonra yapılan zirveler çeşitli temalardan oluşmuştur. Örneğin 21 Ekim 2011 tarihinde yapılan Türk Konseyinin birinci zirvesi olan Almatı zirvesinin teması "Ekonomik ve Ticari İşbirliği" iken sonrasında sırasıyla yapılan 23 Ağustos 2012 tarihli Bişkek zirvesinin teması "Eğitim, Bilim, Kültürel İşbirliği" olmuştur. 16 Ağustos 2013 tarihinde yapılan Azerbaycan'daki üçüncü zirvenin teması "Ulaştırma" iken 5 Haziran 2014 tarihinde Türkiye'de yapılan Bodrum zirvesinin ana teması ise "Turizm" olmuştur.[643]

---

[641] Türk Konseyinin Temel Amaç ve Görevleri, http://www.turkkon.org/tr-TR/genel_bilgi/1/10 (04.06.2015).

[642] "Türk Konseyi Organizasyon Şeması", *Turkkon,* http://www.turkkon.org/tr-TR/organizasyon-semasi/1/11 (14.06.2015).

[643] Türk Konseyi'nin beşinci zirvesi ise 11 Eylül 2015 tarihinde Astana'da yapılmıştır. Konsey'e Türkiye hariç tüm üye ülkeler cuhurbaşkanları düzeyinde katılım göstermişlerdir. Türkiye'yi TBMM Başkanı İsmet Yılmaz temsil etmiştir. Beşinci zirvede alınan en önemli karar, üye ülke devlet haber ajansları ve ulusal televizyonları arasında işbirliği mutabakatının imzalanmış olmasıdır. Böylece Türk dünyasına ait ortak bir haber ajansının kurulması yakın zamanda gerçeğe dönüşecektir. Doğan Yıldız, "Türk Konseyi Lider Zirvesi'ne Erdoğan katılmadı", *Zaman Gazetesi,* 11 Eylül 2005,

İsmi Türk Konseyi olmadan önce yapılan zirvelerde ele alınan konular, ayrı ayrı, zirvenin yapıldığı başkentlerin adlarıyla anılan, Türkçe ve Rusça olarak iki nüsha hazırlanan bildirilerle duyurulmuştur. Son dönemlerde bildiriler zirvenin yapıldığı ülkenin dili ile de kaleme alınmıştır. Altı ülke arasındaki ilişkileri ve işbirliğini ele alacak olmaları nedeniyle büyük beklentilerle başlayan zirveler (özellikle ilk zirveler), kültür bakanlıkları arasında bazı kararların imzalanmasıyla (TÜRKSOY'un kurulması) sınırlı kalmıştır. Türk dünyasının bilim ve kültür alanında tanınmış isimlerinin ortak anılması kararı, ilk zirve toplantısının somut sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bildiriler genelde temennilerden ibaret kalmıştır. Genel olarak bildirilerde, Türk devletlerinin sahip olduğu petrol ve doğalgazın dünya pazarlarına ulaştırılması konusunda yürütülen çalışmalardan duyulan memnuniyet, ilişkilerin artarak güçlendirilmesi ve başka alanlara kaydırılması, ekonomik işbirliğinin gerekliliği, bölge ülkelerini tehdit eden terörizm ve uyuşturucu trafiğine karşı ortak mücadele, bölgesel sorunlarda BM ve AGİT ilkelerinin önemi üzerinde durulmuştur.

Türkiye ise bölgeye olan ilgisini SSCB dağıldıktan sonra hemen göstermiştir. Bölge devletlerinin bağımsızlıklarını ilk olarak tanıması bunun en büyük delilidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük önder Atatürk 1930'larda Orta Asya'da dili ve soyu bir Türk halkının yaşadığını ve bir gün oradaki halkın kendi bağımsızlıklarına kavuşacaklarını söylemiş ve Türkiye'nin o günlere hazır olması gerektiğini belirtmiştir. Atatürk'ün, 29 Ekim 1933 tarihinde yaptığı aşağıdaki konuşma, Türkiye'ye ve Türk devletlerine 82 yıl öncesinden verilmiş bir mesaj niteliğindedir.

"Bugün Sovyetler Birliği, dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir.

---

http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-konseyi-lider-zirvesine-erdogan-katilmadi_2315985.html (30.09.2015).

Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür. İnanç bir köprüdür. Tarih bir köprüdür. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli."[644]

1990'lı yılların başında ortaya çıkan yeni sürecin ardından pek çok ülke, bu coğrafyada bağımsızlığını kazanan ülkelere yönelik politikalarını gözden geçirmiş ve yeni politikalar ortaya koymuştur. Türkiye de, yeni dönemde, Türk devletlerine yönelik yeni politikalar belirlemiş ve bu doğrultuda yeni işbirliği girişimlerini başlatmıştır. Bu girişimlerin ana hedefi, Türkiye'nin Türk dünyası ile olan ilişkilerini yeniden canlandırmak ve ilişkileri, süreklilik sağlayacak bir zemine oturtmaktır. Zeminin ilk harcı Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi ile atılmıştır. İlk Türk zirvesi genel olarak değerlendirildiğinde, Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin etnik temelde bir birlikteliğe sıcak bakmadıkları, hatta söylem düzeyinde pek çok ortak bağdan bahsetmekle birlikte, Türkiye ile ilişkilerinde mesafeli davranmaya çalıştıkları görülmüştür. Bunun temel nedenleri arasında, öncelikle bu ülkelerin bünyelerinde barındırdıkları büyük oranlardaki Rus nüfustan dolayı Rusya Federasyonu ile karşı karşıya gelmek istememeleri gerçeği yer almaktadır.[645]

Kazakistan, Türkiye ile siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ikili ilişkilerini Rusya ve diğer ülkelerle ilişkilerine zarar vermeden geliştirmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Ancak özellikle Türkiye'nin bölgeye girdiği ilk yıllarda duygusal davranması, bölgeyi bilen uzmanının fazla olmaması, ama buna rağmen ağabeylik yapabileceği algısına kapılması, bölge halkalarını gözleri açılmamış, liderlerini de tecrübesiz yöneticiler olarak düşünmesi Türk modelinin iki yıl içinde gözden düşmesine neden olmuştur. Türkiye, modern ve laik modeli ve arkasındaki Batı desteğiyle bu devletler için ilk yıllarda temel alternatif sunuyor gibi görünmüşse de, pratikte Azerbaycan ve Kırgızistan dışında, Orta Asya devletleri Türk modelini uzun dönemli benimsememişlerdir. Bölge devletleri Türkiye'den rehberlik, önderlik ve liderlik beklemiş ve bağımsızlıklarının ilk yıllarında, sosyal ve siyasi sıkıntılarını

[644] İsmet Bozdağ, *Atatürk'ün Avrasya Devleti*, Truva Yayınları, İstanbul 2011.
[645] Hakan Yılmaz, a.g.m., ss. 165-166.

aşabilmek için Türkiye'nin kendilerine destek vermesini istemiştir. Ancak bu büyük ağabey olmalısın anlamına gelmemekteydi.[646]

Nazarbayev, ilişkilerin başladığı ilk yıllarda Turgut Özal'a büyük ağabey düşüncesinden kurtulmak gerektiğini söylemiştir. Ağabeylik vurgusundan ve yanlış söylemlerden kaçınılması gerektiğinin altını çizen Namık Kemal Zeybek, "Bir ağabeyden kurtulmuş ve bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş bu kardeş cumhuriyetleri incitecek yaklaşımlardan kaçınmak gerekir. İlişkilerde asla üstünlük ve ağabeylik taslanmamalıdır. Onların bugün önem verdikleri alt kimliklerine yönelik incitici tutumlardan kaçınmak gerekir. Buna karşılık da, bu alt kimlikleri derinleştirecek söz ve davranışlardan da şiddetle kaçınmak gerekir" diyerek Nazarbayev'e bu konuda destek vermiştir.[647]

Nazarbayev bir konuşmasında şunları dile getirmiştir: "Ben Kazakistan'ı Orta Asya bölgesindeki bütün yolların kesiştiği bir devlet, uluslararası sermaye ve yatırımları çekecek uygun bir ortam, Orta Asya piyasasına yönelen dünyanın büyük şirketlerinin güvenli bir şekilde üretim yaptıkları bir merkez ve tüm bu hizmetlerin sağlayıcısı bir devlet olarak görüyorum."[648] Bölgedeki başka devletlerle karşılaştırıldığında önce ekonomi sonra siyaset ilkesini benimseyen Kazakistan'da, istikrarlı bir siyasi rejim ve ekonomik model oluşturulmuştur. Bu durum Kazakistan'a bölgesel bütünleşmelerin hem fikir babalığını yapma da hem de böyle birliklerin içinde yer alarak lider ülke olma şansı vermiştir. Bu açıdan bakıldığında Kazakistan, Türkiye'yi özellikle uluslararası alanda kendisine destek veren bir ülke ama muhtemel bir bölgesel liderlik konusunda da rakip olarak görmektedir. İki ülke arasındaki ilişkiler devlet adamlarının yaptıkları siyasi görüşmeler ya da ekonomik ilişkilerin ticari hacmi ile sınırlandırılamaz. Özellikle Türk Konseyi üzerinden devam eden insani ve kültürel ilişkiler şimdi çok olmasa da ikili ilişkilerde gelecekte daha belirleyici olabilir. Türk Konseyi, Kazakistan'ı Türk devletleri ile daha yakın bir işbirliğine iterken aynı görevi

---

[646] Kasım Comart Tokayev, *Bağımsızlık Yolunda: Kazakistan Dış Politikası Röportajları*, (Pod Styagom Nezavisimosti: Oçerki o Vneşney Politike Kazahstana), Bilim Yay, Almatı 1997, s. 524.
[647] Namık Kemal Zeybek, "Önce Bilgi ve Bilinç", *Yeni Türkiye,* Yıl: 3, Sayı: 15, Cilt: 1, Ankara 1997, ss. 40-41.
[648] "Nursultan Nazarbayev *Yönümüzü Belirleyen Program"* (Nursultan Nazarbaev Bağıtımızdı Bağamdağan Bağdarlama), *Egemen Kazakstan Gazetesi*, 12 Eylül 2005. s. 3

Türkiye için de yapmaktadır. Yani Türk Konseyi üzerinden yakın bir işbirliği içinde olan Kazakistan ve Türkiye, hem diğer Türk devletlerine hem de birbirlerine daha çok vakit ayıracaklardır.[649]

Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'e göre Türk halkları Kazak halkının en yakın kardeşleri olduğundan Türk dünyası da Kazakistan'ın güvenli bir limanıdır. Türk Konseyi, Nazarbayev'in her zaman vurguladığı devletin dış politikasında çok yönlülüğe sahip olunması gerektiğinin bir yansımasıdır. Bu çok yönlülük içinde en önemli görevlerden biri de en gelişmiş Türk devleti olan Türkiye'ye düşmektedir. Kazakistan, bağımsızlığından itibaren Türkiye ile ciddi sorunlar yaşamamış ve hatta birçok uluslararası meselede birlikte hareket etmiştir. Buna rağmen, Türk Konseyi için değerlendirildiğinde, Türkiye vektörü Kazakistan dış politikasında temel belirleyici olmasa da çok önemli yere sahiptir.[650] Çünkü Kara'ya göre "Avrasya jeopolitiğinde Kazakistan Türk dünyası ailesinin en Doğu ucunu, Türkiye ise en Batı ucunu temsil etmektedir."[651]

Türk Konseyi üzerinden yapılacak genel bir değerlendirmede, Türk Konseyi'nin Kazakistan'ın Türkiye politikasına somut katkılar yaptığını telaffuz etmek yanlış olmayacaktır. Zira Kazakistan, Türk yöneticilerine, Türk halkına ve Türkiye'nin Kazakistan'la kurduğu dostluk ilişkilerine gereken önemi vermektedir. Türk Konseyi, Türk ve Kazak cumhurbaşkanlarının ortak irade ve karşılıklı eylemleri ile daha da bütünleştirici olacaktır. Kazakistan'ın bu anlamda daha fazla mesai harcayıp Özbekistan, Türkmenistan ve Kıbrıs'ı da içine alabilecek geniş kapsamlı bir Türk Konseyi için çaba sarf etmesi gerekmektedir. Kazak lider Nazarbayev, zaman zaman yaptığı açıklamalarında Türkiye'nin öncü rol oynaması gerektiğinin altını çizmektedir.[652]

---

[649] Reyhan Sadıkova, "Kazakistan'ın Türkiye Politikasında Denge Unsuru", *EkoAvrasya*, 09.04.2015, http://ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=182&Lang=TR (20.08.2015).
[650] Canseyit Tüymebayev, Kazakistan Türkiye…., s. 8.
[651] Adem Kara, "Türkiye, Geçmişte Uyguladığı Politikaları Gözden Geçirmeli", *Haber Türk Dünyası*, 09.07.2015,http://www.haberturkdunyasi.com/ozel-haber/kara-turkiye-gecmiste-uyguladigi-politikalari-gozden-gecirmeli/1921/#Scene_1 (08.09.2015).
[652] Canseyit Tüymebayev, "Kazakistan ve Türkiye Güvenilir Stratejik Ortaktırlar" (Kazakhstan men Turkiya Senimdi Strategiyalık Ariptester), *Kazainform,* 15 Aralık 2011, http://www.inform.kz/kaz/article/2426728 (15.06.2015).

Ancak Türk devletlerinin bağımsızlıklarından itibaren birleşmeleri için en önemli adımları atan da Nazarbayev'in kendisidir. Türk Konseyi'nin yukarıda da anlatıldığı üzere şu anda geldiği noktada en büyük payın Nazarbayev'e ait olduğunu dile getiren Abdullah Gül, 2012 yılında Türk Konseyi'nin bayrağının göndere çekilmesi sırasında Nazarbayev için, "Türk dünyasının bugün bu noktaya gelmesinde Türk dünyasının aksakalı Nazarbayev'in çok büyük katkısı ve büyük desteği olmuştur. Bütün bu çabalarımız içerisinde en ısrarcı olan, herkesi en çok motive eden ve en kararlı duran Sayın Nazarbayev'dir" demiştir. Nazarbayev ise aynı seremonide yaptığı konuşmada "Hepimizin rüyasında olan Türk dilini konuşan devletlerin bir araya gelmesi ile bayrağımızı göndere çekiyoruz. Böyle birleşmeler hep olsun ve Türk birliği daim olsun" diyerek Türk Konseyi'ne olan olumlu bakış açısını ortaya koymuştur.[653] Nazarbayev, Türk dünyasının bir araya gelmesini "kültürel mirasımız için bir bağlantı, manevi değerlerimizin canlandırılması için bir fırsat ve hem bölgesel hem de uluslararası bütünleşmelerde yer almak için ortak bir irade" olarak görmektedir.[654] Nazarbayev Türk Konseyi'ni 2003 yılında yazdığı "Tarihin Akışında" adlı kitabında bahsettiği "Türk halkları bir bütün olarak hareket ettiğinde eşit özne olarak jeosiyaseti etkileyebilir, kültürel ilişkilere de edilgen nesne olarak değil eşit özne olarak katılabilir" düşüncesini gerçekleştirmek için de büyük bir adım olarak görmektedir.[655]

[653] "Gül, Türk Konseyi bayrağını göndere çekti" 12.10.2012, http://www.haber7.com/siyaset/haber/939511-gul-turk-konseyi-bayragini-gondere-cekti (11.10.2015)
[654] Ortak Değerleri Çoğaltma Zamanı Geldi (Ortak Kundılıktardı Kayta Janğırtatın Kez Keldi), 29.04.2011,http://baq.kz/news/bilik/ortak-kundiliktardi-kaita-zhangirtatin-kez-keldi-3506, (13.08.2015).
[655] Nursultan Nazarbayev, *Tarih'in Akışında*, Atamura, Almatı 2003, s. 114.

Sonuç

Türkiye'nin dört katına yakın bir yüzölçümüne fakat ancak beşte biri oranında bir nüfusa sahip olan Kazakistan, bilinen yer altı ve yer üstü kaynaklarının (petrol, gaz, altın, kömür, fosfat, sülfür, uranyum, gümüş, çinko, manganez, bakır, alüminyum) çoğunu topraklarında barındıran bir ülkedir. İzlediği çok yönlü politika ile Rusya ve Çin'in arasında yer alıp Amerika'nın çıkar mücadelesinin odak noktası olması ve bunu istikrarlı ve başarılı bir şekilde kontrol etmesiyle büyük takdir toplamıştır. Bozkırın hırçın ve aceleci mantığı, Batının rasyonel ve kılı kırk yaran mantığı ile önceleri çatışsa da zamanla ortak bir tercihte birleşmiştir. Nitekim ülkenin yeni başkenti Astana, Kazakistan'ın modern, zengin ve güçlü bir ülke olma tercihinin en büyük yansıması olmuştur. Bağımsızlıktan sonra ülkenin çektiği yabancı yatırım ve görülen büyüme hızı tüm bunların bir sonucu niteliğindedir. Jeopolitik konumu, yeni ve geniş bir pazar oluşu, çok zengin hammadde kaynaklarına sahip olması ve Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan yol üzerinde bulunmasıyla Kazakistan, son dönem uluslararası ilişkiler çalışmalarında ve uluslararası sistemin işleyişine dair öngörülerde üzerinde en fazla durulan ülkelerden biri haline gelmiştir.

Çalışmada, 1991 yılında bağımsız bir devlet olarak uluslararası ilişkiler sahnesine çıkan Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörleri analiz edilmeye çalışılmıştır. İç yapı kavramının ele alınmasının nedeni, Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından itibaren vurgulanan ortak dil, soy ve tarih anlayışının Kazakistan'ın Türkiye politikasının oluşmasında önemli olduğu fakat tek başına belirleyici olmadığı düşüncesine zemin hazırlamak ve bunu kuramsal ve kavramsal olarak temellendirmektir. Çalışmada yararlanılan kuramsal ve kavramsal çerçeve, Kazakistan'ın Türkiye politikasında iç yapı faktörlerinin ne düzeyde açıklayıcı güce sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla iç yapı kuramından yararlanılan Kazakistan'ın Türkiye politikasının analiz edildiği bu çalışmada iç yapı kuramının uygulanabilirliği sonucuna varılmıştır.

Kazakistan'ın Türkiye politikası incelenirken siyasal partilerin, Nazarbayev ve ülkedeki rejimin yapısının, çıkar gruplarının, STK'ların, kamuoyu ve medyanın Kazak iç yapısına olan etkisine vurgu yapılmıştır. Sovyet bloku yıkılana kadar sistemlerle

açıklanan dış politika için artık bireylerin (liderlerin) siyasi tercihlerinin, ulusötesi ilişkilerin, bürokrasinin, uluslararası aktörlerin ve ülkelerin iç yapılarının ne denli önemli olduğu ve dış politikayı nasıl şekillendirdiği tartışılmaya başlanmıştır. Devletlerin dış politikalarının, dış ilişkilerini etkileyen ve devlet ile toplumu birbirine bağlayan iç yapıdaki faktörlere göre açıklanmaya başlanması çalışmanın oluşturulması açısından önem kazanmıştır. Uzun yıllar boyunca ulusötesi ilişkilere kapalı olan Kazakistan'dan, dünya ile olan gelişmeleri takip eden, kuşkucu ama meraklı, çekingen fakat girişken olmak isteyen Kazakistan'a evriliş süreci, Kazakistan'ın Türkiye politikasının oluşumunda, ülkedeki iç yapının bu süreci ne ölçüde etkilediği konusunu araştırmayı zaruri kılmıştır.

Bu gereklilik neticesinde Kazakistan'daki iç yapı ile ilgili olarak şu sonuca varılmıştır. Kazakistan'da devlet merkezli bir yaklaşım sergilendiğinden güçlü devlet zayıf toplum durumu söz konusudur. Ülkede halkın eşitliği güçlü kamu otoritesinin çıkardığı yasalarla güvence altına alınmıştır. Devlet kontrolü gerekli ve arzulanan bir şeydir. Devleti oluşturan kurumların söz hakları kendilerine verilen yetkilerle çerçevelenmiştir. Devlet kurumlarında yetersiz kurumsallaşma vardır. Bürokratik kurumlar çıkar gruplarının baskısına çok açıktır. Kazak toplumu durağan bir toplum imajı verse de aslında dinamik ve değişime açık bir toplumdur. Ülkede birçok farklı yapıda grup vardır. Toplum yapısı farklı etnisiteye mensup birçok insanın bir arada yaşamasından dolayı heterojendir. Devlette tek başlılık durumu olduğundan devlet bürokrasisi politikaya emrederek yön verir. Ülkede iç ve dış politikada belirleyici olan merci devlet ve devlet bürokrasisidir. Kazakistan gibi güçlü ve söz sahibi bir liderin olduğu ülkede kamuoyunun iç ve dış politikayı şekillendirme etkisi çoğu zaman sınırlı olmakla beraber nadiren de olsa şartlara göre alınan kararları etkileyebilmektedir. Ülkedeki kamuoyunun etkinliği ne dış politikada devrim yapacak kadar yüksek, ne de sistemi felce uğratabilecek kadar güçlüdür. Buna karşılık kamuoyu sıfır etkiye de sahip değildir. Kazakistan'daki iç ve dış politikaya etki edebilecek kesim halk yığınlarından ziyade ülkedeki büyük iş çevreleri ve Sovyet kültürü ile yetişmiş siyasal seçkinlerdir. Bundan dolayı ülke politikalarının dinamiğini toplumsal süreçlerden çok seçkinler arasındaki çatışma ve rekabet oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle siyasal rekabet ekonomik gelişmelerden beslenen seçkinler arası mücadeleye dayanmaktadır.

Bu tezin amacı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını tüm yönleriyle analiz etmek, bu politikanın başarısını ölçmek ya da bu politikada bir kırılma yaşanıp yaşanmadığını tespit etmek değildi. Amaç, Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen iç yapı faktörlerinin bu politikanın belirlenmesinde ne ölçüde etkili olduğu üzerine detaylı bir analiz geliştirmekti. Bu incelemenin yapılması için konu ile ilgili Kazakça yayımlanan kitap, makale, internet haberleri, resmi kurumların web adresleri ile gazete arşivlerinden ve yapılan mülakatlardan (Kazakça-Türkçe) birincil kaynak olarak yararlanılmıştır. Konunun kavramsal ve kuramsal çerçevesini oturtmak için ise Batılı ve Türk bilim ve düşünce adamlarının kitap, makale ve internet kaynakları ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde etkili olan düşünsel arka plana dair fikir verilerek Kazakistan'ın güçlü ikili ilişkiler, çok taraflı ve aktif katılıma dayalı olan dış politikasında Türkiye'nin nerede olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda çalışmanın analitik yapısı kısmında belirtilen hipotezin doğrulanması amacıyla dört temel soruya cevap aranmıştır. Bu sorulara verilen cevaplar neticesinde elde edilen veriler çalışmanın temel hipotezini doğrulamaktadır. Kazakistan'ın Türkiye politikasını araştırmaya odaklanan bu çalışmada cevap aranılan sorulardan ilki Kazakistan devletinin iç yapısını karakterize eden faktörler nelerdir sorusudur. Genel olarak bakıldığında, bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra ülkedeki anayasal değişim sürecinin, cumhurbaşkanlığı ve rejimin yapısıyla birlikte yapılanan hükümetin işleyişinin, parlamentonun gücünün zaman içinde artıp azalmasının, sivil toplum kuruluşlarının ve bürokratik kurumların gelişiminin, halkın siyasal sisteme katılımının, seçkinlerin karar alıcılar üzerindeki etkisinin, kamuoyu, medya ve en önemlisi lider gibi faktörlerin, Kazakistan'ın iç yapısını karakterize ettiği görülmektedir.

İkinci soru ise Türkiye, Kazakistan dış politikasının neresinde yer almaktadır ve Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlar nelerdir sorusudur. Kazakistan Cumhuriyeti 2014-2020 Dış Politika Konsepti'ne göre Kazakistan, "iki milletin ortak tarihsel köklerini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak Türkiye Cumhuriyeti ile yürütülen kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir." Bu belge ile Türkiye'nin Kazak dış politikasında temel belirleyici bir

rol oynamasından ziyade daha çok denge mekanizmasının bir aracı olduğu; aynı zamanda Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasına ve halk nezdinde fazlasıyla bilinmesine rağmen Kazak dış politikasında Rusya, Çin, ABD, AB ve BDT ülkelerinden sonra geldiği anlaşılmaktadır. Zira çalışmada gösterilen istatistiki bilgiler dikkate alındığında, Kazakistan'ın yurtdışındaki yatırımları ve yıllık toplam dış ticareti ile ilgili Kazakistan Merkez Bankası tarafından yayımlanan son raporda, siyasi alanda belli bir düzeyde olan Kazak-Türk yakınlaşmasının ekonomiye yansımadığı görülmektedir. Kazakistan'ın bir yıllık dış ticaretinde Türkiye'nin payının sadece yaklaşık yüzde 2,5 civarında olması bunu doğrular niteliktedir. Ayrıca, Kazakistan'ın yurt dışındaki yatırımlarında 46 milyar dolar ile en büyük payı Amerika almış, Türkiye, Kazakistan'ın yatırım için tercih ettiği ilk on ülke arasına bile girememiştir. İlk on arasında Türkiye'nin yer almayışı yakın siyasi ilişkilerin iki ülke ekonomik ilişkilerine yansımadığını göstermektedir.

Kazakistan'ın Türkiye politikasını belirleyen unsurlara bakıldığında, ortak tarihsel ve kültürel birliktelik, bağımsızlık sonrası yaşanan ekonomik ve kültürel ilişkiler, eğitim, bölgesel ve uluslararası alandaki işbirliği ve Nazarbayev'in liderliği gibi unsurların önemli rol oynadığı görülmektedir. Ancak bunlara ilaveten, Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen siyasal sistem, partiler, başkanlık ve rejimin yapısı, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörlerinin de ne ölçüde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının halk ve devlet katında çok önemsenmesi, 1992 yılından itibaren Kazakistan'da faaliyet gösteren gerek Türkiye destekli kurumlar (TİKA, TÜRKSOY, Ahmet Yesevi Üniversitesi) gerek Türk işadamları vasıtasıyla Türkiye'nin ülkede belli bir yer edinmesi, Kazak halkının Türkiye ve Türklere duyduğu yakınlık ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Türkiye ile olan ilişkilere önem vermesi gibi faktörler, Kazakistan'ın Türkiye politikasını doğrudan etkilemektedir.

Tezde sorulan üçüncü soru bu çalışmanın da üzerinde en fazla durduğu ve Kazakistan'daki en önemli iç yapı faktörü olan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile ilgili Nursultan Nazarbayev'in ortaya koyduğu liderlik Kazakistan'ın Türkiye politikasını ne ölçüde etkilemektedir sorusudur. Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem ülkenin iç ve dış siyasetini belirlerken, bu

siyasetin belirlenmesindeki en büyük rolü Nazarbayev oynamıştır. Nazarbayev, ülke yönetiminde yanında yer alan siyasetçileri bir orkestra şefi gibi yönlendirirken, farklı fikirleri kendi süzgecinden geçirebilen, küresel gelişmeleri yakından takip eden, bölgesel bütünleşme ve iyi komşuluk ilişkilerine önem veren, Kazakistan'ı layık olduğu seviyeye getirmeye kararlı, sabırlı, güvenilir ve inandırıcı bir lider profili çizmektedir. Nazarbayev, Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden önce bile Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş, iki ülkenin de içinde yer alabileceği uluslararası örgütlere katılım ve ortak istişare konularında fikir geliştirmiş ve bilhassa Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye'ye ciddi bir sempati besleyerek taraflı tarafsız herkese göre Türk dünyasının lideri unvanını kazanmıştır. Özal'ın başlattığı ve akabinde devam eden Türk dünyası devlet başkanları zirvelerinin hepsine katılarak ortak tarih ve kültürün araştırılıp dünyaya tanıtılmasına katkı sağlamıştır. Türkiye'nin de üyesi olduğu TÜRKPA, Türk Konseyi, Türk Akademisi ve Aksakallar Meclisi gibi oluşumların fikir babalığını yapmış, Türkiye'nin henüz üyesi olmadığı Avrasya Ekonomi Birliği'nin kapılarının Türkiye'ye her zaman açık olduğunu söylemiştir. Türkiye'nin yüzünü biraz da Doğu'ya çevirmesi gerektiğini açık yüreklilikle ifade ederek Avrasya'nın geleceği için Türkiye'ye ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Nazarbayev'in Türkiye'yi Avrasya Ekonomi Birliği'ne üyelik için davet etmesi, NATO ile yürütülen ilişkilerde Türkiye'den askeri teçhizat yardımı alması, Türkiye'nin AB üyeliğinin ileride Kazakistan'ın AB'ye üyelik yolunu açacağına inanması, Türk Konseyi ile Türkiye'nin Türk devletlerini bir çatı altında birleştirecek öncü rolünü kabul etmesi, bulduğu her fırsatta iki ülke arasındaki siyasi, yatırım, ulaşım, turizm ve ticari ilişkilerin artması gerektiğini ısrarla vurgulaması ve 2009 yılında Türkiye ile Stratejik İşbirliği Antlaşması imzalayarak ilişkileri hukuki boyuta taşıyacak adımlar atması gibi nedenlerden dolayı Kazakistan'ın Türkiye politikasına doğrudan etki etmektedir. Dolayısıyla, Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde tarihsel birlikteliğin, akrabalığın, dil ve kültür benzerliğinin etkisi olduğu kadar, Nursultan Nazarbayev'in de devlet başkanı olarak büyük etkisi vardır.

Çalışmanın temel hipotezini doğrulamak için sorulan son soru ise Kazakistan'ın Türkiye'ye bakışındaki algı nasıldır ve bu algı Türkiye'ye yönelik politikaları ne ölçüde etkilemektedir sorusudur. Buna göre Orta Asya Türk devletlerinin

bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte dış politikasında bir genişleme yaşayan Türkiye, Kazakistan'a yönelik politikasını ata yurdu, ağabey ve model ülke söylemleri üzerine oturtmuştur. Kazakistan ise kökü ve dili bir kardeş ülke söylemini benimsemiştir. Halklar arasında arzu edilen düzeyde olmasa da giderek artan bir pozitif algı mevcuttur. Yapılan saha çalışmasından ve taranan kaynaklardan anlaşıldığı üzere Kazakistan'da, Türkiye'ye yönelik algıların bugüne kadar Türklerle tanışmış olanlarda ve Türkiye'yi en az bir kere ziyaret etmiş kişilerde genelde daha yüksek olduğu görülmüştür. Yazarın Kazakistan'da yaptığı saha çalışmasından hareketle, Türkler ve Türkiye ile ilgili olumsuz algıların, kişisel gözlem ve tecrübelerden ziyade daha çok ön yargılara dayandığı gözlemlenmiştir. Kazaklar Türkiye'yi genel olarak Türkiye'nin ürünlerinden, Türk dizi filmlerinden, Türkiye'nin turizm potansiyelinden ve tesislerinden, ülkeye gelip giden akademisyen, işçi ve iş adamlarından bilmektedirler.

Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olması ve bunun Kazaklar tarafından asla unutulmayacak olması Türkiye algısında pozitif bir durum yaratmıştır. Yani Kazakistan'ın bağımsızlığının ilk defa Türkiye tarafından tanınmasının, aynı dil ve dine mensup olmalarının Kazakların hafızlarında pozitif Türkiye algısı olarak yer edindiği görülmüştür. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere Kazakistan'da son dönemlerde yapılan on iki ülkeye dönük sempati değerlerinin ölçüldüğü göstergede Türkiye'nin yedinci sırada yer almasından da hareketle, bu çalışmada, 1991'de itibaren geçen 25 yıla rağmen Kazaklar arasında Türkiye'nin ve Türklerin yeterli düzeyde tanınmadığı ve toplumlar arası bağlar ve iletişim noktasında istenilen düzeyde olunmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen, iki ülke arasındaki tarihsel bağlar, aynı dil ve dinin benimsemesi, Türk işadamlarının Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Kazakistan'da iş yapıp birçok Kazak vatandaşına iş ve ticaret öğretmesi, turizm açısından Kazak halkının en çok tercih ettiği ülkenin Türkiye olması, Türkiye'nin inisiyatifi ile Kazakistan'da açılan TİKA, Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ve Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin eğitim ve kültürel ilişkileri artırmaya yönelik projeler yapması ve Kazak kamuoyunun pozitif Türkiye algısı, Kazakistan'ın Türkiye politikasını şekillendirmede rol oynayan faktörlerdendir.

Kazakistan'ın Türkiye politikası 1990'lı yıllar içinde dil, soy, din ve akrabalık gibi ortak değerlerden hareket edilerek oluşturulmaya çalışılıyor iken, 2000'li yıllar sonrası gerek Kazak iç siyasetinde yaşanan ekonomik dönüşüm gerekse dış siyasetinde izlenen atak, çok yönlü ve bütünleşmeye dayalı politikalar nedeniyle mantıksal bir çerçeveye oturmaya başlamıştır. Çok yönlü politika olarak telakki edilen bu mantıksal çerçeve, Çin ve Rusya ile yürütülen stratejik ortaklığın ABD ve Batı dünyası ile dengelenmeye çalışıldığı, İslam coğrafyasının da bu mantıksal çerçeve içine sığdırıldığı bir anlayış sunmaktadır. Bu anlayış ile hareket eden Kazakistan, hazırladığı 2014-2020 dış politika konsepti ile Rusya, Çin, BDT, Batı ve Doğu ülkeleri ile ilişkilerini en üst seviyede tutacağının mesajını vermiştir. Kazakistan, Nazarbayev'in açıkladığı bu strateji belgesi ile dış politikasını çok yönlü, dengeli, faydacı, karşılıklı ve ulusal çıkarların savunulması esasına dayandırdığını ilan etmiştir. Türkiye'ye de yer verilen bu yeni dış politika anlayışında "ortak tarihsel köklere ve kültürel değerlere sahip Türkiye Cumhuriyeti ile kapsamlı işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem verilmektedir" denerek iki devlet arasındaki ilişkilerin önceleri akrabalık ve ortak kültürel değerler ile şekillendiğini ancak artık kapsamlı bir işbirliği ile güçlendirilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

2009'da her iki ülke liderince imzalanan stratejik ortaklık anlaşması ile mevcut ilişkilerin duygusal bağlardan hukuki bir birlikteliğe ulaşması gerektiği deklare edilmiştir. 2009 yılında imzalanan bu anlaşma ikili ilişkilerde kurumsallaşma adına atılmış en büyük adım olarak görülmüştür. Bu durum Nazarbayev'in Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemlerine göre Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığı döneminde farklı bir yaklaşım benimseyip kardeş, akraba ve dost söyleminden ziyade diplomasi, ekonomi ve yatırım odaklı pragmatik bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Yani Nazarbayev'in dile getirdiği dostluk ve kardeşlik söylemleri, zaman geçtikçe yerini ekonomi, yatırım ve karşılıklı işbirliği sözlerine bırakmıştır. Başka bir ifadeyle Nazarbayev, Özal'dan Gül dönemine gelene kadar kardeşlik ve akrabalık gibi duygusal söylemlerden ekonomi, yatırım ve karşılıklılık gibi mantıklı ve akılcı bir söylem benimsemiştir. Bu durum Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasının duygusallıktan akılcı ve mantıklı bir bakış açısına eriştiğini göstermektedir. Nazarbayev'in sırasıyla Kazakistan 2030 ve Kazakistan 2050 stratejileri ile 2014-2020

dış politika stratejisini açıklaması, ulusal menfaatlere yeni bir anlam kazandırmak ve değişen dünya koşullarına uyum sağlamak isteyen Kazakistan için bu taktiksel değişimin en büyük göstergesi olmuştur. Ülkedeki bu yeni anlayış, bir zamanlar açılan kapılardan ağabey ülke olarak giriş yapan Türkiye'nin Kazakistan tarafından ağabeyden ziyade uluslararası arenada destekçi ve bölgesel liderlik meselelerinde ise rakip olarak algılandığını göstermektedir.

Türkiye'nin Kazak dış politikasındaki yeri ekonomik ilişkiler ve karşılıklı diplomatik görüşmelerde yaşanan güvensizlik ve isteksizlik yüzünden yakın döneme kadar netleşmemiştir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, Kazakistan'da görev yapan Türk personelinin yetersiz olması, Türk dünyası söyleminin Türkiye'de siyasi iç mesele haline gelmesi, Kazakistan'da ise politik yapının oluşturulmasında zorluk çekilmesi, demokratik kültürün zayıflığı ve Moskova yönlü beklentiler; Kazakistan'ı Türkiye politikasını şekillendirmede isteksizliğe itmiştir. Bunda en büyük etken, Türkiye'nin, Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmasından sonra bu bölgeye duygusal söylemlerle giriş yaparak bunu devam ettirmesi, bölge halklarını gözleri açılmamış, liderlerini de tecrübesiz yöneticiler olarak düşünmesi ve Türk modelini Kazakistan'da yeterince anlatamamasıdır. Hâlbuki ilk yurtdışı ziyaretini Türkiye'ye yapan Nazarbayev, 21. yüzyılın Türk yüzyılı olacağını söyleyerek siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Türkiye gibi ortak geçmişe ve kültürel değerlere sahip bir ülkenin Kazakistan'a yol göstermesinin ciddi bir moral sağladığını belirtmişti. Ancak ulus devlet ve ulus kimlik inşa sürecini deneyimleyen ve topraklarında ciddi bir Rus azınlığı barındıran Kazakistan, bağımsızlık sonrası ciddi oranlarda yabancı sermaye çekerek, dış dünyaya açılarak ve dünya ile doğrudan bağlantı kurabileceğini tecrübe ederek Asya ve Avrupa arasında Türkiye'ye alternatif olarak yeni bir köprü olabileceğini öğrenmiştir.

Kazakistan, Türkiye'de meydana gelen iktidar değişikliklerine rağmen, Türkiye'nin Orta Asya politikasında kayda değer bir gelişme olmayacağını kavramış ve ortak dil, soy, din ve tarih anlayışının Kazakistan'ın Türkiye'ye yönelik politikasını belirlemede artık tek başına yeterli olmayacağını anlamıştır. Dolayısıyla bu çalışma neticesinde Kazakistan'ın Türkiye politikası belirlenirken ülkedeki iç yapıyı meydana getiren devlet başkanı, rejimin yapısı, siyasal partiler, bürokratik kurumlar, STK'lar,

çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi faktörlerin daha önemli rol oynadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerden en belirgin olanı ise Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'dir. Çünkü Kazakistan, Nazarbayev'in önderliğinde modern bir hayatı kendi öz geleneklerini yaşatarak yaşayan, farklı dinlere ve etnik gruplara mensup insanların ülkede barış içinde yaşadığı bir ülke haline gelmiştir. Nazarbayev, sosyalist ekonomi modelinden serbest piyasa ekonomisine başarıyla geçiş yapan, dünya toplumuna hızla uyum sağlayan ve otoriter olmakla eleştirilen bir rejimin şemsiyesi altında önce ekonomi sonra demokrasi diyerek ülke gerçeklerini göz ardı etmeyen bir Kazak modelinin uygulayıcısı olmuştur. Nazarbayev, halk nezdinde kabul gören, uluslararsı camiada Her ne kadar, Kazakistan'ın Türkiye politikası söz konusu olduğunda ortak dil, soy, din ve tarih anlayışı önemli belirleyiciler gibi dursa da, Kazakistan'daki rejimin yapısı, başkan, bürokratik kurumlar, siyasal partiler, sivil toplum kurumları, çıkar grupları, kamuoyu ve medya gibi iç yapı faktörlerinin daha belirleyici oldukları sonucuna varılmıştır.

Kazakistan, hem sınırlarının güvenliğini hem de bağımsızlığını koruyabilmek için istikrarlı bir dış politika gütmek zorunda kalan bir ülkedir. Literatürde çok yönlü (multi vectoral) politika denen anlayış bu coğrafik konumun bir gereği olarak yerleşmiştir. Kazakistan'ın Türkiye politikası konulu bu tezde, konunun daha iyi anlaşılabilmesi ve Kazakistan-Türkiye ilişkilerinin geçmişten ders alınarak daha sağlam temellere oturtulması açısından bazı önerilerin kaleme alınması gerekli görülmüştür. Kültür, dil ve soy birliği gibi unsurlar, çeşitli projelerin hayata geçirilmesinde her iki ülkenin de elini güçlendirebilecek araçlardır. Bu anlamda Kazakistan ve Türkiye, yürütülen ekonomik ilişkilerin yanında kültürel ve insani işbirliğini arttırarak halkları birbirine yakınlaştıracak kamu diplomasisini inşa etmeli ve her iki ülkenin ulusal medyasında da yer alacak projeler geliştirilmelidir. 21. yüzyılın iletişim çağı olduğunu ve teknolojinin zaman ve mekân kavramını ortadan kaldırdığını bilerek halkların kaynaşması sağlanmalıdır. Bilgi teknolojilerine ağırlık verilerek eğitim ve kültürel politikalar güçlendirilmelidir. Bu politikaların güçlendirilebilmesi için iki ülke dış politika temsilcileri olan konsolos ve büyükelçilerin o bölgede görev yapmış, uzmanlaşmış, bölgeyi ve yerel dilleri bilen bürokratlar olmaları; devleti yönetenlerinde bu uzmanların kararlarını uygulamaları gerekmektedir.

Kazakistan petrol zengini bir ülke olduğu için petrol gelirlerine bağlı olarak sağlanan ekonomik büyüme uzun süreli olmayacağından alternatif üretim yolları ve kapsamlı bir sanayileşmeye gidilmelidir. Dolayısıyla sanayi alanında görece gelişmiş olan Türkiye, Kazakistan'da benzer bir sanayi kalkınma hamlesi yaparak Kazakistan'ın Türkiye politikasının belirlenmesinde ekonomik bir aktör olarak daha faal rol oynamalıdır. Türkiye'nin Kazakistan'ın Türkiye politikasını kültürel açıdan etkilemesini sağlayacak en önemli faktör ise turizmdir. Dolayısıyla Türkiye olarak Kazakistan sokaklarında ülkeyi tanıtıcı baskılara yer verilmeli ve THY olarak Astana, Çimkent ve Almatı'dan özellikle Antalya, İzmir, İstanbul ve Ankara'ya daha fazla ve daha ucuz tarifeli seferler düzenlenmelidir. Türkiye, sahip olduğu mevcut turizm potansiyelini daha iyi tanıtarak her yıl Türkiye'ye gelen Kazak sayısını uygun otel ve bilet fiyatları ile arttırmalı ve böylece televizyonlarda Türk dizileri vasıtasıyla Türkiye'yi gören Kazakları Türkiye'ye çekmelidir. Bu anlamda Türk dizileri Kazak televizyonlarında daha fazla gösterilmelidir.

Türkiye'nin algı yönetimi konusunda çok zayıf olduğu ve özellikle Kazakistan ve Türk dünyası üzerindeki kendi algısını yönetemediği düşünüldüğünden, Türkiye'nin Kazak medyası üzerinden Türk imajını kamuoyuna anlatma fırsatı bulması Kazakistan'ın Türkiye politikasına katkı sunacak bir unsur olarak nitelendirilebilir. Zira Kazakistan ve Türkiye arasında yakın bir işbirliğinin kurulması için artı değer olan tarih, köken, dil ve din bağlarının bulunması stratejik işbirliği için bir ortaklık zemininin oluşturulmasında yeterli olmayabilir. Bunun için ortaklık zemininin onu paylaşan halklar arasında da bilinmesi ve önemsenmesi gerekmektedir.

Çalışma için elde edilen Kazakistan'ın Türkiye politikası Türkiye'nin Kazakistan'a atacağı adımlarla da şekillenmektedir bulgusundan dolayı Türkiye devleti, bölgeye daha geniş pencereden bakmalı, Rusya, ABD, AB, İran ve Çin'in Kazakistan'a yönelik ilgisini göz önüne alarak sağlanan ekonomik yararlar dışında, adı zikredilen güçler karşısında stratejik üstünlüğe sahip olunacak bir anlayış benimsemelidir. Bu anlayışın karşılıklı olabilmesi için her iki ülke cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretleri artmalıdır. Kazak halkının geleceği ve Türkiye ile olan ilişkileri; kalp-akıl, madde-mana birlikteliği sağlanarak yüksek ahlaklı, çalışkan, yaşadığı devirin gerisinde kalmamış, vatansever ve diğer milletlere hoşgörülü olabilme erdemine sahip, adalet

duygusuyla yetişen nesiller sayesinde garanti altına alınacaktır. Bu bağlamda Nazarbayev sonrası nasıl bir Kazakistan-Türkiye ilişkisi beklendiği sorunsalıyla şu anda vakit kaybedilmemelidir. Zira her iki ülke ilişkileri önceki dönemlere göre daha kurumsal bir düzlemde ilerlemektedir ve 2009 yılında iki ülke arasında imzalan Stratejik İşbirliği Antlaşması bu durumun en büyük kanıtı niteliğindedir. Devletler arasında duygusallık seçeneği düşünülemeyeceğinden artık mevcut ilişkilerde hukuksal temelde işbirliğine geçilmiştir. Kazakistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceği her iki ülkenin de konuya aynı inanç ve samimiyeti göstermesi, çok yönlü işbirliği ve sağlam bir dayanışma ile parlak görünmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Aitken, Jonathan, *Kazakistan'ın Efsanevi Lideri NAZARBAYEV*, (Çev) Ali C. Akkoyunlu, Hayat Yayınları, İstanbul 2010.

Aitken, Jonathan, *Kazakhstan: Surprises and Stereotypes After 20 Years of Independence*, Continuum, London 2012.

Aydıngün, Ayşegül– Aydıngün, İsmail, *Ahıska Türkleri, Ulusötesi Bir Topluluk ve Ulusötesi Aileler*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014.

Engin Akçay, *Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları,* Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara 2012.

Akiner, Shirin, *The Formation of Kazakh Identity From Tribe to Nation-State*, Royal Institute of International Affairs, London 1995.

Akpınar, Yavuz, *İsmail Gaspıralı, Seçilmiş Eserleri 2*, Ötüken Neşriyat, Ankara 2005.

Alexandrov, Mikhail, *Uneasy Alliance: Relations Between Russia and Kazakhstan in the Post-Soviet Era*, 1992-1997, Greenwood Publishing Group, Westport 1999.

Alkan, Haluk, *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar: Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan*, USAK Yayınları, Ankara 2011.

Allison, T. Graham – Zelikow, Philip, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Misilse Crisis*, 2nd Edt, New York, Longman 1999.

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (Çev, M. Özışık, Y Alp), İstanbul, İletişim Yayınları 1989.

Amreyev, Bagdad, *Dönemimizde Kazakistan Türkiye İlişkileri ve Türk Dünyası*, Hayat Yayınları, İstanbul 2010.

Amreyev, Bagdad, *Doğu ve Batı Küreselleşme Çağrısı*, Hayat Yayınları, İstanbul 2011.

Arıkan, Metin, *Kazak Destanları I*, TDK Yayını, Ankara 2007.

Arıkan, Metin, *Kazak destanları II*. TDK Yayını, Ankara 2007.

Avespayeva, Pakizat - Sakenov, Seyilbeğ, *Kazak Destanları VI*, Haz. Oktay Selim Karaca TDK, Ankara 2009.

Avşar, B. Zakir - Tunçalp, S. Zafer. *Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Ankara 1994.

Ayata, Ali, "Türkiye`nin Orta Asya Politikası", *Türkiye`nin Değişen Dış Politikası,* (Der) Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Nobel Yayınları, Ankara 2010.

Aydın, Mustafa, "Kafkasya ve Orta Asya ile İlişkiler", *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* (Der) Baskın Oran, Vol.II. İletisim Yay, İstanbul 2001.

Aydın, Mustafa, "Global Değişim ve Genişleyen Türk Dünyası: Türkler ve Türkiler", *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik,* (Der) Şaban, H.Çalış, 1.Basım, Ankara, Liberte Yayınları 2001.

Aydıngün, Ayşegül – Tüfekçioğlu, Hayati, "Avrasya'nın Merkezinden Dünyaya Açılan Ülke: Kazakistan", *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Orta Asya Cumhuriyetleri Türk Dilli Halklar-Türkiye ile İlişkileri* (Der) Ayşegül Aydıngün-Çiğdem Balım, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2012.

Bal, İdris, *Turkey's Relations with The West and Turkic Republic*, Aldershot, Ashgate 2000.

Behar, E. Büşra, *Bağımsızlığının İlk Yılları (Azerbaycan, Kazakistan Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan)*, TC Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara 1994.

Behar, E. Büşra, *Türk Cumhuriyetleri Kültür Profili Araştırması: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan,* T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1995.

Bluth, Christoph, *Kafkasya, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya'daki Kriz Kaynakları ve Bölgelerin NATO'nun Güvenliğine Etkileri,* SAREM Yayınları, Anakara 2004.

Bozdağ, İsmet, *Atatürk'ün Avrasya Devleti*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

Braterskii, B. Maxim, *ABD ve Asya'nın Problemli Ülkeleri* (SŞA i Problemnie Stranı Aziya), İsk Ran Yay. Moskova 2005.

Brigs, Asa - Burke Peter, *Medyanın Toplumsal Tarihi* (Çev) İ. Şener, İstanbul, İzdüşüm Yayınları 2004.

Brzezinski, Zbigniev, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*, (Çev) Yelda Türedi, İnkilap Kitabevi, İstanbul 2005.

Budak, Feyzullah, *Kazakistan Dünü, Bugünü ve Yarını*, Ocak Yayınları, Ankara 1999.

Clark, Michael - Brain White, *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy System Approach*, Aldershot, Edward Algar Publishing 1989.

Corwin, S. Edward, *The President: Office and Powers*, New York University Press, New York 1957.

Cummings, N. Sally, *Kazakhstan Power and the Elite*, I. B. Tauris & Co Ltd, New York 2005.

Çaman, Efe, "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası: Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye", *Küresel güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği. Yeni Büyük Oyun,* (Der) Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009.

Çomak, İhsan, "Rusya, Putin ve Avrasyacılık", *Rusya Stratejik Araştırmaları –1*, (Der) İhsan Çomak Tasam Yayınları, İstanbul 2006.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

Demirtepe, M. Turgut, *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, USAK Yayınları, Ankara 2008.

Dugin, Aleksandr, *Moskova-Ankara Ekseni: Avrasya Hareketi'nin Genel Görüşleri,* (Çev) Leonid Bahrevski, Birinci Basım, Analiz Basım Yayın, İstanbul 2007.

Eleukenov, Dastan, "Perspectives on Security in Kazakhstan", *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia,* (Der) Gary K.Bertsch ve diğerleri, Routledge, London 2000.

Erol, M. Seyfettin, *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Barış Kitap Basım Yayın, Ankara 2009.

Griffith, S. Ernest, *Congress, Its Contemporary Role*, New York University Press, New York 1967.

Gümüş, Burak, "İki Düzeyli Oyunlar ve Dış Politika", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1,* (Der) Ertan Efegil - Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayınevi, Ankara 2012.

Hermann, G. Margeret, "Assessing Leadership Style: A Trait Analysis", *The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profile of Saddam Hussein and Bill Clinton,* (Der) Jarold M. Post, The University of Michigan Press, Michigan 2003.

Hill, Christopher, *The Changing Policy of Foreign Policy*, Palgrave MacMillan, New York 2003.

Hoen, W. Herman - Irnazarov Farrukh, "Market Reform and Istitutional Change in Kazakhstan and Uzbekhstan: paradoxes and prospecs", *Institutional Reform in Central Asia: Politico-economic Challenges*, (Der) Joachim Ahrens - Herman W. Hoen, Routledge, Oxon 2013.

Holsti, R. Ole, "Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challengers", *Controversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*, (Der) Charles W. Kegley, Jr., St. Martin's Press, New York 1995.

Hudson, M. Valeria, *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland 2007.

Hunter, Shireen, *Central Asia Since Independence*, Praeger, Westport 1996.

İsina, Almagül, *Asya'da Güvenliğin İnşası ve CICA,* TASAM Yayınları, İstanbul 2012.

Kalataev, Darhan, *Ulusal Lider Etkeni: Kazakistan Geleceğe Yol Alan Ülke*, Kazakistan Ankara Büyükelçiliği, Ankara 2009.

Kalkan, İbrahim, *Kazakistan'da Siyasi Modernleşmenin Kökenleri (1822-1920),* Arayış Yayın Ajansı, İstanbul 2013.

Kamalov, İlyas, *Putin'in Rusyası*, Kaknüs Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2004.

Kara, Abdulvahap, *Kazakistan'ın Yeniden Doğuşu: 1986 Aralık Olayları*, Ufukötesi Yayınları, İstanbul 2006.

Kara, Abdulvahap, *Turgut Özal ve Türk Dünyası,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Kara, Abdulvahap - Yeşilot, Okan, *Avrasya'nın Yükselen Yıldızı Kazakistan*, İTO Yayınları, İstanbul 2011.

Karpat, H. Kemal, *Türkiye ve Orta Asya*, (Çev) Hakan Gür, İmge Kitabevi Yayıncılık 2003.

Kasımbekov, Mahmud, *Halkını Seven Halkın Sevdiği Önder, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Anıları*, İmak Ofset, İstanbul 2012.

Kesici, A. Kayyum, *Dün Bugün ve Hedefteki KAZAKİSTAN*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

Kılıçbeyli, H. Elif - Emrahov, Mahal, *Büyük Oyundan Yeni Büyük Oyuna (1920-2002 yılları), Yakın Dönem Güç Mücadeleleri Işığında Orta Asya Gerçeğ*i, Birinci Baskı, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2002.

Kışlalı, A. Taner, *Siyaset Bilimi (Giriş)* 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990.

Kut, Gün, "Yeni Türk Cumhuriyetleri ve Uluslararası Ortam", *Bağımsızlığın İlk Yılları,* (Der) Büşra Ersanlı ve diğerleri, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Landau, M. Jacob, *Pantürkizm*, (Çev) Mesut Akın, Sarmal Yayınları, İstanbul 1999.

Linklater, Andrew, *Men and the Citizens in the Theory of International Relations*, Macmillan, London 1990.

Jonson, Lena - Allision, Roy,"Central Asian Security: Internal and Extarnal Dynamics", *Central Asian Security: The New International Context,* (Der) Lena Jonson - Roy Allision, Brookings Institution Press, Washington 2001.

Mandelbaum, Michael, *Cental Asia: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kygryzstan, Turkmenistan and the World*, The Council of Foreign Relations, New York 1994.

Morgenthau, J. Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* Alfred A. Knopf, New York 1978.

Nazarbayev, Nursultan, Özgürlük ve Demokrasi Yolunda, Hotama Kültür Yayınları, İstanbul 1992.

Nazarbayev, Nursultan, *Yüzyıllar Kavşağında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Tarihin Akışında*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Avrasya Yüreğinde*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kazakistan Yolu*, SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazarbayev, Nursultan, *Kritik On Yıl,* SFN Yayıncılık, Ankara 2012.

Nazparay, Joma, *Sovyet Sonrası Karmaşa: Kazakistan'da Şiddet ve Mülksüzleştirme,* (Çev) S. Somuncuoğlu, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2003.

Nogayeva, Ainur, *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, Usak Yayınları, Ankara 2011.

Nye, S. Joseph, *Amerikan Gücünün Paradoks,* Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003.

Olcott, M. Brill, *Kazakhstan: Unfulfilled Promise,* Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2002.

Özer, Atilla, *Anayasa Hukuku Genel İlkeler*, Genişletilmiş 2. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.

Pearson, S. Frederic - Rochester J. Martin, *International Relations: The Global Condition In the Late Twentieth Century*, 2. Baskı, Random House, New York 1988.

Purtaş, Fırat, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yayınları, Ankara 2005.

Raşid, Ahmet, *Orta Asya'nın Dirilişi*, (Çev), Osman Deniztekin, Cep Kitapları, İstanbul 1996.

Risse-Kappen, Thomas, "Bringing Transnational Relations Back In: Introduction," *Bringing Transnational Relations Back In,* (Der) Thomas Risse-Kappen, Cambridge University Press, England 1995.

Rosenau, James, *The Scientific Study of Foreign Policy*, Second Edition, Nichols Publishers, New York 1980.

Sagadayev, Arthur, "Great Power Ideology and the Muslim Nations of CIS", *Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union: Domestic and International Dynamics,* (Der) Mohiaddin Mesbahi, University Press of Florida, Florida 1994.

Saray, Mehmet, *Kazakların Uyanışı: Kazakistan Tarihi*, T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara 2004.

Somuncuoğlu, Anar, *Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri*, ASAM Yayınları, Ankara 2001.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Tanrısever, F. Oktay, "Rusya Federasyonu'nun Orta Asya-Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası", *Küresel Politikada Orta Asya,* (Der) Mustafa Aydın, Birinci Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2005.

Tokayev, J. Kasım, *Bağımsızlık Yolunda: Kazakistan Dış Politikası Röportajları*, (Pod Styagom Nezavisimosti: Oçerki o Vneşney Politike Kazahstana), Bilim Yay, Almatı 1997.

Turhan, Kaan, *Dilde, Fikirde ve İşte Birlik (Akçura-Galiyev-Gaspıralı-Gökalp),* Doğu Kitabevi, İstanbul 2013.

Türk, Fahri, T*ürk Dış Politikasında Orta Asya ve Orta Doğu: 1990'lardan Günümüze,* Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.

Türk, Fahri, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2014.

TÜRKPA, *Türk Cumhuriyetleri Anayasaları: Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Türkmenistan*, TÜRKPA Yayınları: 4, Ankara 2012.

Tüfekçioğlu, Hayati, "Küreselleşme Önünde Türk Dünyası", *I. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı,* 25-27 Kasım 2005, (Der) Ebulfez Suleymanov, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli 2005.

Tüymabayev, Canseyit, *Dünya Çapındaki Lider Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'ın Kurucu Devlet Başkanı*, MRK Baskı, Ankara 2013.

T.C., M.E.B Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar, İlişkiler ve Faaliyetler, 1990-1992*, Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları Daire başkanlığı Dairesi Yayınları, Yayın No.I/1, Birinci Kitap, Ankara 1993.

Valerie, M. Hudson, "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis", *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases,* (Der) Steve Smith, Amelia Hadfield - Tim Dunne, Oxford University Press, London 2008.

Voss, F. James - Dorsey, Ellen, "Perception and International Relations", *Political Psychology and Foreign Policy*, (Der) Eric Singer and Valerie Hudson, Westview Press, Boulder 1992.

Waltz, N. Kenneth, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, New York 1979.

Yalçınkaya, Fatih, "Türkiye ve Orta Asya Devletleri Arasındaki Siyasi ve Diplomatik İlişkiler–Hükümetlerüstü Kuruluşlar (1992-2012)", *Türk Dış Politikasında Orta Asya ve Ortadoğu, 1990'lardan Günümüze,* (Der) Fahri Türk, Paradigma Akademi Yayınları, Edirne 2013.

Yavuz, Celalettin, *Avrasya'da Türk Jeopolitiği: Türklere Açılan Ufuklar*, Berikan Yayınevi, Ankara 2010.

YÖK, *Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarından Türkiye'de Öğrenim Görmek İsteyen Burslu Öğrenciler için Klavuz,* YÖK, Ankara 2000.

Dergiler

Akarcalı, Sezer, "Basının görevleri ve Basın Özgürlüğü", *A.U.S.B.F. Dergisi*, Cilt. 44, No. 1-2, Ocak-Haziran 1989.

Akiner, Shirin, "Evolution of Kazakhstan Foreign Policy: 1991- 2011", *OAKA*, Cilt. 6, Sayı. 12, 2011.

Aypbayeva, Ardak, "Kazakistan-Türkiye Bilim Alanındaki İlişkiler" (Kazakhstan-Turkiya Bilim Salasındağı Baylanıstar), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No. 2, 2002.

Aydın, Mustafa, "Uluslararası ilişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 51 Sayı. 1, 1996.

Aydın, Mustafa, "Determinants of Turkish Foreign Policy: Historical Framework and Traditional Inputs" *Middle Eastern Studies*, Vol. 35, Issue. 4, 1999.

Barak, Osman, "Structure of the Turkish Firms in Kazakhstan: Projections and Recommendations", *Internatıonal Conference on Eurasıan Economies*, 2011.

Brodie Bernard, "The Devlepoment of Nukleer Strategy", *International Security*, Vol. 2, No. 4, Spring 1978.

Brown, Chris. "International Political Theory A British Social Science", *British Journal of Politics and International Relations,* Vol. 2, No. 1, 2000.

Çayhan, Esra, "The European Union's Central Asia Strategy" *Bilig*, Sayı 26, 2003.

Demir, F. Ali, "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Sonrası Türkiye ile Orta Asya Arasındaki İlişkiler ve Bu Konuda Etkili Olan Faktörler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi,* Yıl. 1, Sayı. 2, Eylül 2003.

Diachenko, Sergey, "The Government and NGO's in Kazakhstan: Strategy, Forms and Mechanisms of Cooperation", *Central Asia and the Caucasus*, No. 1 (43), 2007.

Doctor, Makrukh, "Lula's development council: neo-corporatism and policy reform in Brazil", *Latin American perspectives*, Vol. 34 (6), 2007.

Dugis, Vinsensio, "Domestic Political Structure and Public Influence on Foreign Policy, A Basic Model", *Global & Strategis*, 3(2), 2009.

Dursun, Hasan, "Süper Başkanlık ya da Başkancı Parlamenter Sistem: Weimar Almanya'sı ile Rusya Federasyonu Örnekleri ve Çıkartılacak Dersler", *TBB Dergisi,* Sayı. 67, 2006.

Duverger, Maurice, "A New Political System Model: Semi-Presidential Government", *European Journal of Political Research*, (8)2, 1980.

Erdoğan, M. Murat, "Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları", *Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi (Rapor),* Ankara, Eylül 2011.

Erol, M. Seyfettin, "EU's New Central Asian Policy and its Energy Dimension", *The Journal of Turkish Weekly*, 1 April 2007.

Evangelista, Matthew, "The Paradox of State Strength: Transnational Relations, Domestic Structures, and Security Policy in Russia and the Soviet Union", *International Organization,* Vol. 49, No. 1, 1995.

Gençler, Ayhan - Akbaş, Arif, "Bağımsızlık Sonrası Kazakistan ve Türkiye Arasındaki Sosyo-Ekonomik İlişkiler (1990–2011), *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt.1, Sayı. 2, Temmuz 2011.

Gönlübol, Mehmet, "Kamuoyu ve Dış Politika", *A.Ü.S.B.F. Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 4, 1968.

Gövdere, Bekir - Kaleli, Hüseyin, "Kazakistan'daki Doğrudan Yabancı Yatırımlar", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 20, 2008.

Reuel R. Hanks, "Multi-vector politics and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies,* Vol. 11, No. 3, 2009.

Hudson, M. Valeria, "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 1, No. 1, 2005.

Hunter, Shireen, "Turkey, Central Asia, and the Caucasus: Ten Years After Independence", *Journal of Southeast European & Black Sea Studies,* Vol. 1, No. 2, 2001.

International Crisis Group "Central Asia: What Role forthe European Union?", *Asia Report,* 113, 10 April 2006.

Isaacs, Rico, "Charisma and Nation-Building in Kazakhstan: The Post-Soviet Leadership of Nursultan Nazarbayev", *ASEN 2010 Conference Special Issue: Nation & Charisma,* Vol. 10, Issue 3, 2010.

İsayev, Batırhan, "Kazakistan Cumhuriyeti İdari Yapı Reformlarının Temel Yönleri", *Ekonomist Dergisi*, No: 11, 2003.

Juliet Kaarbo, "Foreign Policy Analaysis in the Twent-First Century: Back to Comparison, Forward to Identity and Ideas", *International Studies Review*, Vol. 5, 2003.

Kara, Füsun, "Almaatada 1986 Aralık Olayları: Jeltoksan", *Turkish Studies*, Vol. 7/4, Fal 2012.

Katzenstein, Peter, "International Relations and Domestic Structures: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States", *International Organization*, Vol. 30, No. 1, Winter 1976.

KATİAD, "Kazakistan'da Özel Ekonomik Bölgeler", *KATİAD Birlik Dergisi*, Eylül-Aralık 2014.

Kireçci, M. Akif, "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları", *Ahmet Yesevi Üniversitesi (Rapor)*, Yayın No: 3, Ankara, 2011.

Kissenger, A. Henry, "Domestic Structure and Foreign Policy", *Deadalus,* Vol. 95, No. 2, Spring 1966.

Kjaernet, Heidi, Satpaev, Dosym - Torjesen Stina, "Big Business and High-Level Politicsin Kazakhstan: An Everlasting Symbiosis?", *China and Eurasia Forum Querterly,* Vol. 6, No. 1, 2008.

Lapid, Joseph, "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era", *International Studies Quarterly,* Vol. 33, No. 3, September 1989.

Michnic, Adam, "Sparring With the Kazakh President", *Transition*, Vol. 4, No. 1, June 1997.

Momınkulov, Canat, "Kazakistan Siyasi Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri", *Orsam Rapor* No: 120, *The Black Sea International Rapor* No: 21, Mayıs 2012.

Naribayev, M. Kupjasar, "Entegrasyon Sürecinde Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazahsko -Tureckiye otnosheniya v processe integraciyi), *KSÜ Bülteni, Ekonomi Serisi*, Almatı, No:1, 1999.

NATO, "Public Diplomacy Division", *NATO Handbook*, Brussels, Belgium, NATO Headquarters, 2006.

Nazarbayev, Nursultan, "Türkiye ile İlişkilerimiz Parayla Ölçülemeyecek Düzeyde", *Atayurt (Eğitim, Kültür ve Ekonomi Dergisi)*, Sayı. 3, Kış 2010.

Nuskabayev, Orazbek – Budak, Feyzullah, "Kazakistan-Türkiye İlişkileri" (Kazakhstan-Turkiya Intımaktastığı), *Akikat (Hakikat) Dergisi*, No. 4, Haziran 2003.

Joseph S. Nye, "Soft Power and American Foreign Policy", *Political Science Quarterly*, Vol. 119, No. 2, 2004.

Orazalıkızı, Akjelen, "Türkiye ve Kazakistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler" (Turkiya Jane Kazakhstan Arasındağı Ekonomikalık Katınastar), *Geographiya jane Tabiğat (Coğrafya ve Tabiat) Dergisi,* No: 4 (16), Temmuz-Ağustos 2005.

Ovsepyan, Levon, "Siyasi ve Askeri Açıdan Türkiye ile Orta Asya Ülkeleri Arasındaki İlişkiler" (Otnosheniya Turciyi so stranami Centralnoy Azii s politicheskoy i voennoy tochki zreniya) , *Orta Asya ve Kafkasya*, No. 2, Cilt. 13, 2010.

Özal, Turgut, "Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır", *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 19, Yaz 1992.

Özkan, Gökhan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2010.

Poiters, Jon – Winden, V. Frans, "Lobbying and Asymetric Information", *Public Choice*, No. 74, 1992.

Purtaş, Fırat, "Kazakistan'da Sivil Toplum Kuruluşları: İç ve Dış Politikaya Etkileri", *OAKA*, Cilt. 1, No. 1, 2006.

Putnam, D. Robert, "Diplomacy and Domestic Policy: the logic of two-level games", *International Organisation*, Vol. 42, No. 3, Summer 1988.

Rice, A. David, "An overview of the field of international relations". *International Law and Organizations*, Spring 2006.

Risse-Kappen, Thomas, "Public Opinion, Domestic Structure, and Foreign Policy in Liberal Democracies", *World Politics*, Vol. 43, No. 4, July 1991.

Satpaev, Dosım, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Dinamiği", *Avrasya Dosyası Kazakistan-Kırgızistan Özel*, Cilt. 7, Sayı. 4, Kış 2001-2002.

Sever, Ayşegül, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Çatışma, Rekabet ve İşbirliği", *Avrasya Dosyası*, Cilt. 7, Sayı. 3, Sonbahar, 2001.

Shugart, S. Matthew, "Of Presidents and Parliaments," *East European Constitutional Review*, 2, 1, Winter 1993.

Somuncuoğlu, Anar, "Bağımsızlık Sonrasında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Türkiye ve Türk Algısının Geçirdiği Değişim", *OAKA*, Cilt. 2, Sayı. 3, 2007.

Steven, M. Fish, "The Pitfalls of Russian Superpresidantalizm", *Current History*, October 1997.

Şimşek, Sefa, "Transformation of Sivil Society in Turkey: From Quantity to Quality", *Turkish Studies*, Cilt. 5, No. 3, Güz 2004.

Tarnoff, Curt, "U.S. Assistance to the Former Soviet Union", *CRS Report for Congress*, 14 July 2005.

Tayfur, M. Fatih, "Main Approaches to the Study of Foreign Policy: A Review", *METU Studies in Development*, Cilt. 21 (1), 1994.

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakistan Türkiye İşbirliğinin 20. Yılı", *EkoAvrasya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Sayı. 18, Bahar 2012.

Tugjanov, L. Yerali, "Kazakistan Cumhuriyeti'nin Milli Politikasının Temel Özellikleri Hakkında", *Sosyoloji Dergisi*, 3. Dizi, 2. Sayı, 2011.

Türk, Fahri, "Kazakistan'da Değişim Sürecinde Ortaya Çıkan Siyasal Partiler ve Hareketler", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4, No. 2, 2012.

Weitz, Richard, "Kazakhstan Investment, Part 1: Europeans Dominate Inward Foreign Direct Investment", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 10 Issue. 10, 2013.

Valerie, M. Hudson - Christopher S. Vore, "Foreign Policy Analysis: Yesterday, Today and Tomorrow", *Mershan International Studies Review*, (39), 1995.

Veliyev, Dünyamalı, "Küreselleşme Sürecinde Türk Dünyası", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı. 19, Mayıs 2009.

Yaş, Zeyrekli Sedef "Türkiye'nin Orta Asya Politikasında Süleyman Demirel'in Rolü", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 4 Sayı: 2, Haziran 2013

Yıldız, Nurçin, "18 Ağustos 2007 Kazakistan Parlamento Seçimleri ve Nazarbayev'i Anlamak", *OAKA*, Cilt. 2, Sayı. 4, 2007.

Yılmaz, Hakan, "Turkey and Central Asia: challenges and change", *Central Asian Survey*, Cilt. 15, No. 12, Haziran 1996.

Yılmaz, Serdar, "Economy Comes First" Initiating Turkish-Kazakh Relations, Who Undertook the Responsibility?, *International Journal Turkic Studies Review*, Vol. 1, No. 1, 2014.

Yılmaz, Serdar, "Kazakistan'da Siyasal Denge Unsuru: Nazarbayev", *EkoAvrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* Yıl. 8, Sayı. 31, Temmuz 2015.

Yılmaz, Serdar, "Nazarbayev as the Unifying Figure" What Role Turkish Investors Played to Ensure the Development of Kazakh-Turkish Relations, *The V International Academic Conference for Young Scientists, Faculty of History of Al–Farabi University,* May 20, Almaty 2014.

Zeybek, K. Namık, "Önce Bilgi ve Bilinç", *Yeni Türkiye,* Yıl. 3, Sayı. 15, Cilt. 1, 1997.

Mülakatlar

Abdulvahap Kara ile Mülakat, 30.09.2015, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Ahmet Taşağıl ile Mülakat, 28.09.2015, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Rövşen Memmedoğlu ile Mülakat, Kazakistan'daki Türk Diasporası: "Ahıska Türkleri" *Akademik Perspektif,* 11.10.2014, http://akademikperspektif.com/2014/10/11/kazakistandaki-turk-diasporasi-ahiska-turkleri-ozel-roportaj/ (10.11.201).

Ak Jol Partisi, Almatı Genel Merkez ile E-Mektup Soruşturması, 28 Nisan 2015, Almatı, Kazakistan.

Anar Somuncuoğlu ile Mülakat, 01.10.2015, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Askar Turgunbayev ile Yapılan Mülakat, 22.04.2015, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan.

Aslan Bakenovich, Kazakistan Milli Eğitim Bakanı, 21.05.2014. Astana, Kazakistan.

Astana Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Müdürü İbrahim Yıldırım ile Mülakat, "Bir Diplomatın Gözünden Kazakistan-Türkiye İlişkileri, *Akademik Perspektif,* 29.03.2015, http://akademikperspektif.com/2015/03/29/bir-diplomatin-gozunden-kazakistan-turkiye-iliskileri/ (29.03.2015).

Ayet Madibek, Beybitşilik Alemi (Barış Dünyası) adlı STK'nın Genel Koordinatörü ile Mülakat, 07.04.2014, Almatı, Kazakistan.

Aygerim Şilibekova, 22-23.05.2015, Avrasya Lev N. Gumilyov Milli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Astana, Kazakistan.

Botagöz Rakisheva, Kazakistan Kamuoyu Araştırmaları Enstitüsü Kurucusu, 29.09.2015, Astana, Kazakistan.

Canat Momınkulov ile Yapılan Mülakat, 12.07.2014, Al-Farabi Üniversitesi, Almatı-Kazakistan.

Feyzullah Budak, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyeti Eski Üyesi, 12.10.2015, Ankara, Türkiye.

Güljanat Ercilasun ile Mülakat, 01.10.2015, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Hayati Tüfekçioğlu ile Mülakat, 18.09.2015, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye.

İbrahim Kalkan, 19.06.2015, Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kırklareli, Türkiye.

Kazakistan-Türkiye İşadamları Derneği Genel Sekreteri Ahmet Alyaz ile Mülakat, "KATİAD ve Kazakistan'ın Türkiye Politikası", *Akademik Perspektif*, 22.11.2014, http://akademikperspektif.com/2014/11/22/katiad-ve-kazakistanin-turkiye-politikasi/ (25.02.2015).

Kazakistan CHA ve turkkazak.com adlı Sitenin Sorumlusu ile Mülakat, 15.05.2014. Astana, Kazakistan.

Kazakistan Halklar Asablesi Eski Başkan Yardımcısı, Ahıska Türk Milli Merkezi Başkanı ve Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyatdin İsmihanoğlu Kassanov ile Mülakat, 20.07.2014, Almatı, Kazakistan.

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Dış İlişkiler Müdürü Kamilla Sheryazdanova ile Mülakat, 27.04.2015. Astana-Kazakistan.

Kürşad Zorlu ile Mülakat, 29.09.2015, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye.

Mehmet Arslan, 26.04.2015, Al Farabi Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Almatı, Kazakistan.

Murat Çemrek, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Avrasya Araştırma Enstitüsü Eski Müdürü, 24.04.2014–18.06.2014. Almatı, Kazakistan.

Muhtar Şahanov'un Danışmanı Fazulbek Absattaruli ile Mülakat 27.04.2014, Astana, Kazakistan.

Nargis Kassenova ile Mülakat, "View From Kazakhstan to Kazakh-Turkish Relations", *Akademik Perspektif*, 11.02.2015, http://en.akademikperspektif.com/2015/02/11/view-kazakhstan-kazakh-turkish-relations/ (11.02.2015).

Nur Otan partisinin Almatı Dış İlişkiler ve Basın sorumlusu Kayım Munar Tabei ile Mülakat, 28.04.2015, Almatı, Kazakistan.

Oraz Sapashev, 22.05.2014. Al Farabi Üniversitesi, Türk Dilleri Bölümü, Almatı, Kazakistan.

Otanım Elim (Vatanım Benim) Sivil Toplum Kurumunun Başkanı Omer Said ile Mülakat 16.06.2014, Almatı, Kazakistan.

Sabri Hizmetli ile Mülakat, "Kazakistan-Türkiye İlişkilerinin Eğitim, Kültür ve Diplomatik Açıdan Gelişimi: 1991-2014", *Akademik Perspektif*, 23.12.2014,http://akademikperspektif.com/2014/12/23/kazakistan-turkiye-iliskilerinin-egitim-kultur-ve-diplomatik-acidan-gelisimi-1991-2014/ ((07.01.2015).

Türkiye'nin Almatı Başkonsolosu Suphi Atan İle Mülakat, 24 Nisan 2014, Almatı, Kazakistan.

Türk Halkları Medeniyet Vakfı Başkanı Ahmet Dağduran ile Mülakat, "Kazakistan'ın Türkiye Politikası", *Akademik Perspektif*, 18.09.2014, http://akademikperspektif.com/2014/09/18/kazakistanin-turkiye-politikasi-ozel-roportaj/(01.08.2015).

Uluslararası Türk Akademisi Uzmanı Yerzhan Kuanışbayev ile Mülakat, Uluslararası Türk Akademisi, Astana, 08.07.2014.

Zhar Zardykhan ile Mülakat, 14.07.2014, Almatı, Kazakistan

Gazeteler

"Abdullah Gül Siyaseti ile Bizi Ne Bekliyor "(Abdullah Gul Sayasatınan Ne Kütige Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 51 (166), 14 Eylül 2007.

"Ankara Anlaşması" (Ankara Kelisimi), *Dala Men Kala Gazetesi*, No: 13, 29 Ekim 2009.

"Asıl Amacımız Bütünleşme" (Asıl Muratımız Tutastık), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 45(732), 28 Nisan 2001.

"Avrasya Şekilleniyor" (Evrasia Nısanıp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (378), 7 Haziran 2002.

"Baküdeki Karşılama", (Bakudegi Baskosu), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 85 (22355), 11 Nisan 2000.

"Başeskioğlu: Somut Anlaşmalar Yapmak İstiyoruz" (Naktı Kelisimder Jasauğa Keledi), *Kazakhstan Zaman Gazatesi*, No: 10(522), 11 Mart 2005.

"Beşinci Türk Zirvesinde Somut Adım" (Besinşi Türik Sammitinde Naktı Kadamdar), *Zaman Kazakhstan Gazatesi*, No: 25 (248), 12 Haziran 1998.

"Birliği Güçlü Olanın Bileği de Güçlü Olur" (Birligi Mıktının Bilegi Mıktı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No:110 (28334), 6 Haziran 2014.

"Birlik Olun, Aynı Dilli Kardeşler" (Tugel bol, Turki Tildes Tuıstar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 284 (24537), 18 Kasım 2006.

"Eski Tarihin Yeni Yolu" (Köne Tarıhtın Janarğan Xolı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 118 (24076), 28 Mayıs 2005.

"Gül: Herkesi Şaşırtıyoruz" (Gul: Er Adamdı Sınıktaramız), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 3 (566), 13 Ocak 2006.

"Hoş Geldiniz Değerli Kardeşimiz Turgut Özal" (Koş Keldiniz Kımbattı Tuısımız Turgut Özal), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No:31, 9 Nisan 1993.

"Intımaktastıstın Jana Belesi" (İşbirliğinde Yeni Ufuklar), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), s. 1.

"İkinci Türk Zirvesi Sona Erdi" (İkinşi Türik Samiti Uyattı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23(67), 29 Ekim 1994.

"İstanbul'da Abay'ın Okulu Var" (Istanbulda Mektebi Bar Abaydın), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 123-124 (23334), 29 Haziran 2004.

"İstanbul Deklerasyonu, Gelecekten Gelen Işık" (Istanbul Dekleratsiyası, Bolaşakka Bastar Bağdarşam), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 38 (809), 23 Eylül 2010.

"İstikrar Başarının Yoludur" (Turaktılık Tabıska Jol Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 22 Ocak 1999.

"Kaliteli hizmet alma isteği geldi" (Kızmet körsetu sapası jaksarıp keledi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No:180 (21645), 13 Eylül 1997.

"Kardeşler İstanbul'da Buluştu" (Bavırlar Istanbulda Kezdesti), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 6 (311), 27 Nisan 2001.

"Kazakistan, Türkiye'den çok şey bekliyor" (Kazakhstan Turkiyadan Köp Kütedi), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (141), 9 Nisan 1996.

"Kazakistan Türkiye'nin Stratejik Ortajı" (Kazakhstan-Turkiyanın Strategiyalık Ariptesi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 42 (762), 22 Ekim 2009.

"Kazak-Türk Liselerinin 20. Yıl Kutlamaları" (Kazak-Türik Litseilerinin 20 Jıldık Mereitoyı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 23 (427), 20 Haziran 2012.

"Kazakistan ve Türkiye Cumhurbaşkanları Türkistan Topraklarında" (Kazakhstan Jane Turkıya Basşıları Turkistan Törinde), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 15 (48), 19 Ekim 2000.

"Kazakistan ve Türkiye Dostluk ve İşbirliği Anşalmasını İmzaladı" (Kazakhstan Men Turkiya Dostık Jane Intımaktastık Turalı Şartka Kol Koydı), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 181 (20818), 19 Ekim 1994.

"Kazakistan Halklar Asamblesi" (Asambleya Naroda Kazakhstana) *Kazahstanskaya Pravda Gazetesi*, No: 229, 21 Ekim 2008.

"Kökleri Sağlam Kardeşlik" (Tamırı Teren Tuvıstık), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 97(22), 16 Haziran 1995.

"Nazarbayev Türkiye'de Türk Okullarını Övdü" (Nazarbaev Turkiyada Türik Mekteplerini Joğaro Bağaladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (428), 23 Mayıs 2003.

"Nursultan Nazarbayev, Yönümüzü Belirleyen Program" (Nursultan Nazarbaev, Bağıtımızdı Bağamdağan Bağdarlama), *Egemen Kazakstan Gazetesi*, No: 17 (345) 12 Eylül 2005.

"Orta Asya Hizmet Bekliyor" (Ortalık Aziya Kızmet Kütüp Jatır), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 11 (35), 4 Haziran 1993.

"Ortak Açıklamalar" (Birlesken Mazmundama), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 1034 (20178), 5 Mayıs 1992.

"Özal Hâlâ Gönüllerde" (Özal Aeli Jürekterde), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 16(92), 28 Nisan 1995.

"Petrolde İlk Adım" (Munayda Alğaşkı Kadam), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 4 (279), 7 Mayıs 1999.

"Sembol İnşaat: Hızlı ve Kaliteli İnşaat Bizim Sembolümüzdür" (Symbol Kurılıs: Jıldam Jane Saparlı Kurılıs Bizdin Simbolımız Bolıp Tabıladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 17 (529), 9 Nisan 2005.

"Sembol Astana'yı Dünyaya Tanıtma Çabasında" (Sybol Kurılıs Astanağı Dünniyge Jarnama Tabıladı), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 6 (566), 13 Ocak 2006.

"TİKA ve Kazakistan: İlişkilerin En İyi Örneği" (TİKA jane Kazakhstan: Intımaktastın Üzdik Ülgisi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 21 (533), 19 Aralık 2013. s. 8.

"Cumhurbaşkanı Turgut Özal" (Törletiniz, Prezident Turgut Özal), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, No: 82-83 (20458), 10 Nisan 1993.

"TSE'de Kazakistan Damgası" (TSE'den Kazakhstan Markası), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 5-6 (228-229), 30 Ocak 1998.

"Ümitleri Boşa Çıkarmayalım" (Könilip Kalmaymız), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 33 (492), 13 Ağustos 2004.

"Üniversite Giriş Sınavına Kazak-Türk Liseleri Damga Vurdu" (Kazak Türik Liseilerdi Unibersite Emtehanına Markalardın Tizdi), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 26 (538), 1 Temmuz 2005.

"TSK'dan Kazak Ordusuna Eğitim Desteği" (TSK'dan Kazakh Armiyasına Bilim Kaldau), *Kazakhstan Zaman Gazetesi*, No: 30 (542), 29 Temmuz 2005.

"TSK'dan Kazakistan'a Askeri Araç Yardımı" (TSK'dan Kazakhstana Askeri Kömek), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 8 (520), 25 Şubat 2005.

"21. yy İşbirliği Asrı Olacak" (21-ğasır Intımaktastık Ğasırı Boladı), *Zaman Kazakhstan Gazetesi*, No: 31 (2014), 1 Ağustos 1997.

"2733 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hakkında Kanun", 26.12.1995. http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z950002733_/info (12.10.2014).

"344-2 sayılı Kazakistan Cumhuriyeti Siyasi Partiler Kanunu", RG: 15.08.2002.

Tezler

Amangaliyeva, Mensulu, *Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010),* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, 2010.

Davutkızı, Nursulu I., *Kazakistan ile Türkiye Arasındaki Kültürel ve Bilimsel İlişkiler (1991-2000),* (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2002.

Djambulatovna, A. Ardak, *Kazakistan ve Türkiye Arasındaki İlişkilerin Tarihnamesi: 20.yüzyılın ikinci yarısı – 21.yüzyılın başı*, (Al Farabi Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi), Almatı, 2006.

Ereker, Fulya, *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2010.

İmanov, Vügar, *Rusya'nın Medeniyetsel Kimlik İnşası Olarak Avrasyacılık,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007.

Özsağlam, T. Muhittin, *Bölgecilik ve Federalizm Arasında: Bağımsız Devletler Topluluğunun Orta Asya'daki İşlevi* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2006.

Somuncuoğlu, Anar, *ABD'nin Demokrasi Özendirme Politikası: Kazakistan Örneği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009, s. 129.

Şamgunova, Manar, *Kazakistan'ın Tehdit Algılamaları ve Bölgesel Güvenlik Politikası,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Togayev, Bahtiyar, *Kazakistan'daki Yasama ve Yürütme Erki*, (Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2004.

Zhylkyshyboyeva, Meruyert, *Bölgesel Güç Dengesi Işığında Kazakistan'ın Güvenliği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008.

İnternet Kaynakları

Ak Jol Partisi, *Parti Programı*, http://akzhol.kz/kz/programma/show/32/50/53, (08.01.2015).

Ak Jol Partisi, *Uluslararası İlişkiler*, http://akzhol.kz/en/listarticle/index/3/9, (08.01.2015).

Ak Jol Demokratik Partisi (Ak Jol Demokratiyalık Partiyası), www.akzhol.kz/kz/article/index/23/29, (05.02.2015).

Akyürek Salih - Bilgiç M. Sadi, "Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı", *BİLGESAM,* Rapor No: 44, Mart 2012, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-91-2014040836rapor44.pdf, (02.05.2014).

Asker, Ali, "Bir Kurumsallaşma Örneği: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü,* 09.10.2009, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/orta-asya-arastirmalari-merkezi/2009/10/03/3034/bir-kurumsallasma-ornegi-turk-dili-konusan-ulkeler-parlamenter-asamblesi (04.06.2015).

Astana Bildirisi, Kazakistan, (1998), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/07_AstanaBildirisi1998_5.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103743.pdf (04.06.2015).

Atameken Birliği (Atameken Odağı), http://www.akimvko.gov.kz/kz/promyishlennost-i-biznes/osprk-atameken.html (11.03.2015).

Avrasya Araştırma Enstitüsü, *Yeni Sinerji Ortak Ekonomi Planına Kısa bir Bakış,* Online Bülten, 21-27.04.2015, No 17, http://www.rapor.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_17.pdf (02.06.2015).

Bahçeşehir Üniversitesi, *Bahçeşehir Üniversitesi'nde Kazakistan Günü*, 13 Nisan 2013, http://www.bahcesehir.edu.tr/icerik/2246-bauda-kazakistan-gunu, (01.03.2015).

Bakü Bildirisi, Azerbaycan, (2000), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/06_BakuBildirisi2000_6.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103714.pdf (04.06.2015).

Başbakan Erdoğan - Nazarbayev Ortak Basın Toplantısı, 11 Ekim 2012, https://www.youtube.com/watch?v=dO_XmwRNRD4 (15.09.2015).

Bozdemir, İsmail, "Avrupa Birliği – Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Ekonomik İlişkileri", *http://www..dtm.gov.tr/dtmtdcg/* (11.05.2015).

Bozkır Kurdu, Okan Holding, *Ekonomi Gazetesi*, 25.07.2007, http://www.ekonomigazete.com/haberdetay/4822-bozk%FDr-kurdu?-okan-holding.html, (16.07.2015).

Bowyer, A. Clive, "Parliament and Political Parties in Kazakhstan", *Silk Road Paper*, May 2008, http://www.isdp.eu/images/stories/isdp-main-pdf/2008_bowyer_parliament-and-political-parties-in-kazakhstan.pdf, (07.06.2014).

Büyük Öğrenci Projesi, 6. Geleneksel Mezuniyet Töreni, 24.04.2009, http://www.meb.gov.tr/buyuk-ogrenci-projesi/haber/3504, (04.01.2015).

"Bu sorun çözülmeli!", *Sabah Gazetesi*, 29.07.2010, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2010/07/29/istanbul_askina_yasa_degistirtiyor, (17.08.2010).

Central Asia: EU Commissioner Seeks Closer European Ties, January 16, 2007, http://www.rferl.org/content/article/1074059.html, (12.05.2015).

Council on Foreign Relations, *Budapest Memorandums on Security Assurances, 1994*, 5 Aralık 1994, http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484 (03.05.2015).

Council of the EU, EU and Central Asia, *Strategy for a New Partnership*, http://eeas.europa.eu/central_asia/docs/2007_eu_strategy_new_partnership_centralasia_en.pdf, (18.04.2015).

Commonwealth of Independent States (CIS), *Territory, Population, Brief Natural and Geographic Characteristics of the CIS*, http://www.cisstat.com/eng/frame_about.htm (01.05.2015).

Cumhurbaşkanı Kazakistan Halklar Asamblesi'nin 22. Oturumuna Katıldı (El Bası KHA'nın 22 şi Sessiyasınga Katıstı), 23.04.2015, www.akorda.kz/kz/page_219858_ (08.03.2015).

Cumhurbaşkanı Gül, "TRT Avaz, Avaz Avaz Bütün Türk Dünyasına Seslenecek" 21.03.2009, http://www.abdullahgul.gen.tr/haberler/170/47824/cumhurbaskani-gul-trt-avaz-avaz-avaz-butun-turk-dunyasina-seslenecek.html (08.01.2015).

Daalder, H. İvo - Steinberg B. James, "The Bush National Security Strategy: An Evolution", October 2002, *www.brookings.edu.com/policybriefs/pb109.html* (01.05.2015).

DATÜB, *DATÜB Genel Başkanı Kazakistan Halk Asamblesi Başkan Yardımcısı Görevine Atandı*, (27.04.2012), http://www.datub.eu/datub_genel_baskani_kazakistan_halk_asamblesi_baskan_yardimcisi_gorevine_atandi.htm, (08.03.2015).

David, A. Lake, "Domestic Structures Revisited: Public and Private Authority in a Globalizing Economy", *Prepared for PK-Fest*, Cornell University, Ithaca, NY, October 14-15, 2011, http://pacs.einaudi.cornell.edu/system/files/Lake-PKFest.pdf, 05.06.2014).

DEİK, *Kazakistan Ülke Bülteni 2012*, www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2597 (14.06.2015).

Dikbaş, Kadir, "Kazakistan'ın Avrupa Yolu", *Zaman Gazetesi*, 17 Kasım 2009, http://www.zaman.com.tr/kadir-dikbas/kazakistanin-avrupa-yolu_916556.html (19.09.2015).

Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Kazakistan Dışişleri Bakanı Sayın Erlan İdrissov İle Ortak Basın Toplantısı, Ankara, 29 Aralık 2014, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kazakistan-disisleri-bakani-sayin-erlan-idrissov-ile-ortak-basin-toplantisi_-29-aral.tr.mfa, (05.03.2015).

Dizman, A. Osman - Dündar Ç. Hasan, "Kazakistan Neden Türkiye'deki Oda Sistemini Örnek Alıyor?", *Tepav*, No: 201322, Mayıs 2013, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1367571984-2.Kazakistan_neden_Turkiye_deki_oda_sistemini_ornek_aliyor.pdf (11.03.2015).

Doing Business 2015, *Economy Profile of Kazakhstan*, 12th Edition, http://www.doingbusiness.org/~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/KAZ.pdf (02.03.2015).

Dünya Bülteni, *Nazarbayev, CICA başkanlığına Türkiye'yi teklif etti*, (25 Ağustos 2008), http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=51130 (01.02.2015).

Düsenbekova, K. Janart, "Kazak-Türk İlişkilerinin Dinamikleri" (Dinamika Kazahsko - Tureckih otnosheniy), *Hazine Dergisi*, Almatı, 2013, http://articlekz.com/article/7196, (20.11.2014).

Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, http://www.egeweb.ege.edu.tr/tdid/ (15.12.2014).

"Alaş Partiyası", (Alaş Partisi), *Egemen Kazakhstan Gazetesi*, 09.07.2014, http://egemen.kz/2014/07/09/31861 (07.01.2015).

Ertem, Cemil - Dedeoğlu, Beril, "Türkiye artık hem doğusuna bakıyor hem batısına bakıyor", *Rusya'nın Sesi Radyosu,* Haziran 2014, http://tr.sputniknews.com/rsfmradio.com/2014_06_06/Turkiye-artik-dogusuna-da-batisina-da-bakiyor/ (10.04.2015).

Eurasian Research Institute, "Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliğin Kazakistan'a Getirileri", *Weekly e-bulletin,* 30.06.2015-06.07.2015, No: 27, http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_27.pdf (11.08.2015).

European Commission, "European Energy Security Strategy", *COM* (330), Brussels,2014, http://ec.europa.eu/energy/doc/20140528_energy_security_communication.pdf, (12.07.2015).

European Commission, *European Union, Trade in goods with Kazakhstan*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113406.pdf (15.05.2015).

Evcimen, Günsev, "Başkanlık Hükümeti Sistemi: Ratio Politica'sı ve Türkiye", (1992), *http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5166.pdf,* (10.10.2014).

Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/, (03.03.2015).

Foreign İnvestors' Council, *History*, http://www.fic.kz/eng/o_sii/history/, (03.03.2015).

Foreign Policy Concept for 2014 – 2020 Republic of Kazakhstan, http://www.kazakhembus.com/page/foreign-policy-concept (20.07.2014).

Foreign Policy, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213380/foreign-policy, (01.08.2014).

Foreign Policy, http://www.merriam-webster.com/dictionary/foreign%20policy, (01.08.2014).

Foreign Policy, http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/foreign-policy, 01.08.2014).

GAÜ'de KKTC'nin İlk Astrofizik Uzay Bilimleri Araştırma Merkezi Kuruluyor, 01.04.2013, http://www.gundemkibris.com/gaude-kktcnin-ilk-astrofizik-uzay-bilimleri-arastirma-merkezi-kuruluyor-54508h.htm (22.08.2015).

Gümrük Politikasının Kazakistan Cumhuriyeti Uygulanmasında Bazı Kilit Konular (Kazakhstan Rispubliksında Keden Sayasatın İske Keibir Özekti), http://nblib.library.kz/elib/library.kz/journal/Taigamirov0513.pdf (01.05.2015).

Günay, Bekir, "Yeni güç alanı Avrasya Birliği ve Türkiye", *Aljazeere Turk,* 15 Haziran 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/yeni-guc-alani-avrasya-birligi-ve-turkiye (15.09.2015).

Has, Kerim - Özdal, Habibe, "İdeolojiden Pratiğe Putin'in "Megola İdea"sı Avrasya Birliği", *Analist*, Ağustos 2014/42, s. 21, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi42yazi/18.pdf (20.09.2015).

Hazır, N. Ümit, Türkiye'nin Avrasya Ekonomik Birliği'ne Üyeliği Mümkün mü?, *Akademik Perspektif*, 7 Mayıs 2015, http://akademikperspektif.com/2015/05/07/turkiyenin-avrasya-ekonomik-birligine-uyeligi-mumkun-mu-2/ (15.09.2015).

Hüseynov, Fuat, "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", C. 52. Say. 4, 2003, *http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/280/2544.pdf* (01.05.2015).

INOGATE, *Interstate Oil and Gas Transport to Europe*, http://www.inogate.org/en/participating/signatory/document_view, (18.04.2012).

International Crisis Group, *Central Asia: What Role for the European Union?*, Asia Report, Sayı 113, April 2006, http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4065&1=1. (12.11.2014).

İdari ve Sivil Altyapılar, TİKA 2012 Faaliyet Raporu, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2012.pdf (06.03.2015).

İdrissov, A. Erlan, *Dışişleri Bakanı, Biyografi*, http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/biography, (05.03.2015).

İsina, Almagül, "Kazakistan'da Yeni Anayasal Reform Paketi: Başkanlık Parlamenter Rejim?", *TASAM*, 26.06.2007, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/595/kazakistanda_yeni_anayasal_reform_paketi_baskanli_parlamenter_rejim (10.11.2014).

İsina, Almagül, "Kazakistan ve ABD Arasındaki Stratejik Diyalog", *TASAM*, 18.10.2006,http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/437/kazakistan_ve_abd_arasindaki_stratejik_diyalog (22.12.2014).

İstanbul Bildirisi, Türkiye, (1994), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/10_IstanbulBildirisi1994_2.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103924.pdf (04.06.2015).

İstanbul Bildirisi, Türkiye, (2001), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/05_Istanbul2001_7.Devle_BaskanlariZirvesiBildirisi_20140418_103624.pdf (04.06.2015).

"İşte mütekabiliyetin şifresi", *Sabah Gazetesi*, 27.07.2012, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/07/27/iste-mutekabiliyetin-sifresi (17.08.2015).

Kalkınma Bakanı Cevdet Yılmaz, Kazakistan'ın Ankara Büyükelçisi Canseyit Tüymebayev'i makamında kabul etti, http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/content.aspx?l=aef6c539-6ca3-484c-aea6-ea4551a35a71&i=689, (01.03.2015).

Kanbolat, Hasan, "Bir elmanın iki yarısı: Türkiye ve Kazakistan", *Türkiye Gazetesi*, 13.12.2012,http://www.turkiyegazetesi.com.tr/hasan-kanbolat/558239.aspx (18.08.2015).

Kara, Adem, "Türkiye, Geçmişte Uyguladığı Politikaları Gözden Geçirmeli", *Haber Türk Dünyası*, 09.07.2015,http://www.haberturkdunyasi.com/ozel-haber/kara-turkiye-gecmiste-uyguladigi-politikalari-gozden-gecirmeli/1921/#Scene_1 (08.09.2015).

Karluk, S. Rıdvan, "Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği'nin Orta Asya Ülkeleri ile olan İlişkileri ve Bölgeye Yönelik Stratejisi", 2009, *http://bildiri.anadolu.edu.tr/papers/bildirimakale/1073_b220p82.doc* (11.05.2015).

KASİAD, *Kazak heyeti ilimizde sanayi kuruluşlarını gezdi,* http://www.kasiad.com/?Haber=KAZAK_HEYETI_ILIMIZDE_SANAYI_KURULUSLARINI_GEZDI_1, (01.03.2015).

KATEV, *Biz Turalı (Hakkımızda*), http://katev.kz/?p=content&cl=about_us, (26.02.2015).

KATEV, *Faaliyetler (İs Şaralar),* http://katev.kz/?p=events, (26.02.2015).

KATEV'den Kazakistan Büyükelçisi'ne Vefa Plaketi, http://www.zaman.com.tr/gundem_katevden-kazakistan-buyukelcisine-vefa-plaketi_2138628.html, (27.02.2015).

KATİAD Aylık Bülteni, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-b-ltenleri (22.12.2015).

KATİAD Birlik Dergisi, http://www.katiad.kz/index.php/tr/yay-nlar/katiad-birlik-dergisi (22.12.2015).

KATİAD, *Kazakistan-Türkiye İş Adamları Derneği hakkında*, http://www.katiad.kz/index.php/tr/katiad-hakkinda/katiad-hakk-nda, (25.02.2015).

KATİAD, *Türk İşadamları DAMU'yu Keşfetti*, www.katiad.kz/index.php/tr/damu, (02.04.2015).

"Kazak-Türk Liselerinden Kazakça şöleni" (Kazak-Türik Mektepterinden Kazakşa Merekesi), *Cihan Haber Ajansı,* 19.04.2014, http://www.cihan.com.tr/tr/kazak-turk-liselerinden-kazakca-soleni-1410316.htm (27.02.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, *Devlet Başkanı, Recep Tayyip Erdoğan'ın yemin törenine katıldı,* http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=242 (03.05.2015).

Kazakhstan's Campaign for UN Security Council: A focus on real issues, 23 Aralık 2014, http://www.mfa.kz/index.php/en/minister-s-blog/interviews-and-speeches/2819-kazakhstan-s-campaign-for-un-security-council-a-focus-on-real-issues, (05.03.2015).

Kazakistan İstatistik Ajansı (*Kazakhstan Statistika Agenttigi),* http://www.stat.gov.kz/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/home.jspx?_afrLoop=6589650841778763#%40%3F_afrLoop%3D6589650841778763%26_adf.ctrl-state%3Dkatssiuty_4 (15.06.2015).

"Kazakistan lideri Nazarbayev TBMM'de: Doğu'ya da dönün", *Dünya Bülteni/ Haber Merkezi,* Ekim 2009, http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=93169. (04.02.2013).

Kazakistan Milli Bankı (Kazakhstan Ulttık Bankı), http://www.nationalbank.kz/?docid=522&switch=kazakh, (15.06.2015).

Kazakistan, kış olimpiyatları için daha çok Türk şirketi bekliyor, http://emlak.kanald.com.tr/t/kazakistan_yatirim_firsatlari/Kazakistan_kis_olimpiyatlari_icin_daha_cok_Turk_sirketi_bekliyor/6477.aspx, (07.02.2013).

"*Kazakistan'da NATO'nun aracısı Türkiye"*, *Sol Haber Günlük Siyasi Gazete*, Sayı, 205, 12 Aralık 2006, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=6114, (01.02.2015).

Kazakistan ASELSAN Engineering yeni fabrikasını açtı (Kazakhstan ASELSAN Injınırıng Jana Zavotın Aştı), 10.12.2013, http://today.kz/kz/news/kazakhstan-news/2013-12-10/47560-2/ (16.05.2015).

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı sitesi, http://akorda.kz/kz/category/konstituciya (12.02.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti, *2014-2020 Dış Politika Konsepti,* http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy (20.07.2014).

Kazakistan Cumhuriyeti, Cumhurbaşkanı Nursultan Abuşuli Nazarbayev, http://www.akorda.kz/kz/category/prezident (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu (Kazakhstan Rispublikasının Parlamenti), http://www.parlam.kz/kk, (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Majilis (Kazakhstan Rispublikası Parlamentı Majlisı)), http://www.parlam.kz/kk/mazhilis/news-details/id394/2/1, (02.03.2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Başkonsolosluğu, http://www.kazistconsulate.org/default.aspx?gr=2&imId=1&/KazakistanBasKonsoloslugu/Anasayfa.html (24.12.2014).

Kazakistan'ın Dış Ticareti Bilgi Notu, astana.be.mfa.gov.tr/.../1/fb7a99d9-9b45-49b3-8571-63f3f284a11e.doc (07.02.2015)

Kazakistan Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçiliği, http://www.kazakhstan.org.tr/ (24.12.2014).

Kazakistan'da yatırım yapana Eximbank kredisi, 23 Mayıs 2012, http://www.dunya.com/kazakistanda-yatirim-yapana-eximbank-kredisi-155182h.htm, (10.02.2015).

"Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüştü" (Kazakhstan Prezidenti Nursultan Nazarbaev Turkiya Sırtkı İster Ministiri Ahmet Davutoğlumen Kezdesti), *Akorda*, http://www.akorda.kz/kz/page/page_213688_ (16.08.2015).

Kazakistan Cumhuriyetinin 2014-2020 Yılları Dış Politika Stratejisi (Kazakhstan Rispublikası Sırtkı Sayasatının 2014-2020 Jıldarğa Arnalğan Tujırımdaması), http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stan-respublikasy-syrt-y-sayasatyny-2014-2020-zhyldar-a-arnal-an-t-zhyrymdamasy, (24.05.2014).

Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev, TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu'nu kabul etti,18.01.2013, http://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=2054&lst=MansetListesi, (11.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi Savcılık Enstitüsü Öğrencilerine Eğitim, 03.11.03.2014. http://www.milliyet.com.tr/kazakistan-kamu-yonetimi-akademisi-savcilik-ankara-yerelhaber-453965/ (05.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi, *Tarih (Tarıhk),* http://pa-academy.kz/index.php/kz/ob-akademii-2/tarikh, (05.03.2015).

Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi, *Uluslararası Partnerler*, http://pa-academy.kz/index.php/kz/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-2/akademiyany-sheteldik-riptesteri, (05.03.2015).

Kazakistan Komünist Halk Partisi, *Program*, http://knpk.kz/wp/kz/programny-e-dokumenty/, (09.01.2015).

Kazakistan, TOBB ile VOB'u model alacak, 01.05.2008, http://www.dunya.com/ekonomi/ekonomi-diger/kazakistan-tobb-ile-vobu-model-alacak-7970h.htm (11.03.2015).

Kazakistan'da yılın dizisi seçilen Muhteşem Yüzyıl tartışıldı, (2013), http://yee.org.tr/polonya-varsova/tr/haberler/bizden-haberler/kazakistanda-yilin-dizisi-secilen-muhtesem-yuzyil-tartisildi-1242 (12.03.2015).

Kazakistan'dan gelen danışman incelemelerde bulundu, (06.11.20129, http://aosb.org.tr/AnaSayfa/Icerik/387 (11.03.2015).

Kazakistan–ABD İlişkileri (Kazakhstan Rispublikası men AKŞ Arasındağı Katınastar), 22.02.2015, http://www.mfa.kz/index.php/kz/aza-stanny-syrt-y-sayasaty/aza-stanny-yntyma-tasty-y/amerika-memleketterimen-atynastar/8-material-aza/86-aza-stan-respublikasy-men-amerika-ramy-shtattary-arasynda-y-atynastar (05.15.2015).

"Kazakların Rotası İzmir", *EBSO (Ege Bölgesi Sanayi Odası),* 16.07.2014, http://www.ebso.org.tr/tr/haberler/ebso-haberler/kazaklarin-rotasi-i%CC%87zmir- (10.10.2015).

"Kazakistan'a yapılan yatırım 180 milyar dolar", *Dünya Gazetesi,* 20.05.2014, http://www.dunya.com/dunya/ulkeler/kazakistana-yapilan-yatirim-180-milyar-dolar-228423h.htm (18.08.2015).

Kazakistan Ankara Büyükelçiliği, *Kazakistan-Türkiye Siyasi İlişkileri*, www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=36 (02.06.2015).

Kıdırali, Darhan, *Türk Akademisi'nin Başkanı* (Darkhan Kırdırali, Turik Akademiyasının Prezidenti), 11.07.2014, http://archive.turkystan.kz/kz/articles/view/53251 (11.03.2015).

Kılıç, Gülay, "Türk Dünyası'nda Örnek İşbirliği: Kazakistan-Türkiye İlişkileri", *Analist Dergisi*, Eylül 2011. s. 50, http://www.usakanalist.com///images_upload/files/sayi7/files/Analist%207_%20say%C4%B1_001(13).pdf (20.09.2015).

Konuk Kalem, *Canseyit TÜYMEBAYEV*, 15.04.2015, http://www.yenicaggazetesi.com.tr/konuk-kalem-canseyit-tuymebayev-112898h.htm, (16.04.2015).

KOSGEP, *Kazakistan Girişimciliği Geliştirme Fonu (DAMU) ile İşbirliği*, 16.03.2012, http://kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Haberler.aspx?ref=475, (02.04.2015).

Kudaibergen, Almas, "Bölgesel Yatırım Meseleleri ve Kazakistan'da Yatırım", 24.05.2007, *http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3367/bolgesel_yatirim_meseleleri_ve_kazakistanda_yatirim*, (03.03.2015).

Kurmetulı, Amangeldi, "Erdoğan, Kazak-Türk Liselerinin Kapatılmasını Savundu" (Erdogan, Kazak Turik Liseilerin Jabuını Usınıpt), 22 Nisan 2015, *http://qamshy.kz/?p=22967* (27.02.2015).

Kurubaş, Erol, "SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme", *http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/VCA3gDIq3JdEpTiUgEpHMKls85vHlL.pdf*, (20.10.2014).

"Kuzeydeki Okan Holding Şirketi" (Kızıljjardağı Okan Holding Kampanyası), *Zaman Kazakstan Gazetesi*, 08.11.2012, http://www.kazakzaman.kz/kz/newsDetail_getNewsById.action?newsId=55843 (16.07.2015).

Laçiner, Sedat, "Kazakistan Türkiye İlişkileri", *USAK*, 18 Mayıs 2007. http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=592, (03.03.2015).

Lillis, Joanna, "Democracy, Kazakh Style", 05.07.2011, *www.eurasianet.org/node/63797*, (05.02.2015).

MEB, *Bakan Avcı, Kazakistan`ın Ankara Büyükelçisi Tüymebayev`i Kabul Etti,* 13.11.2013, http://www.meb.gov.tr/bakan-avci-kazakistanin-ankara-buyukelcisi-tuymebayevi-kabul-etti/haber/6494, (03.01.2015).

Meneshashvili, Albert, "Security and Foreign Policy in the Central Asian and Caucasian Republics", *http://www.nato.int/acad/fellow/97-99/menteshashvili.pdf*, (14.10.2003).

Momınkulov, Canat, "Avrasya Birliği Fikrine Orta Asya'dan Tarihi Bir Bakış", 23 Nisan 2012, *http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3425* (11.02.2015).

Momınkulov, Canat, "Türkiye hakkında Almatı'da yapılan Sosyolojik Araştırmanın Sonuçları", *ORSAM,* (07 Şubat 2013), http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4277, (02.05.2014).

Members of the Foreign Investors' Council, http://www.fic.kz/eng/o_sii/chleny_sii/?cid=2&page=1, (03.03.2015).

Milliyet, *TSK'dan Kazakistan'a askeri yardım*, 28 Kasım 2005, http://www.milliyet.com.tr/2005/11/28/son/sondun36.html (16.05.2025).

Nahçıvan Anlaşması, Azerbaycan, http://www.turkkon.org/tr-TR/nahcivan-bildirisi-%282009%29/4/911/911/290 (04.06.2015).

NATO ve Türkiye'nin Güncel NATO Konularına İlişkin Görüşleri, http://www.mfa.gov.tr/ii_-nato-ve-turkiye_nin-guncel-nato-konularina-iliskin-gorusleri.tr.mfa (16.05.2015).

NATO's relations with Kazakhstan, 22.02.2013, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm (15.05.2015).

Nazarbayev'den Kazakistan'a Yatırım Yapan Türk İşadamlarına Destek Sözü, 12.10.2012, http://www.haber3.com/nazarbayevden-kazakistana-yatirim-yapan-turk-isadamlarina-destek-sozu-1555131h.htm#ixzz2MYtyMRCm, (10.02.2015).

Nazarbayev, Hisarcıklıoğlu'nu neden davet etmiş?, 23.03.2013, http://www.patronlardunyasi.com/haber/Nazarbayev-Hisarciklioglu-nu-neden-davet-etmis/141782, (11.03.2015).

"Nazarbayev: Türkiye ile her zaman birlikteyiz", *Ahıska Gazetesi*, 08.06.2012, http://www.ahiska-gazeta.com/tr/news/451/ (21.09.2015).

Nazarbayev, ziyaret ettiği Kazak-Türk Liselerine övgüler yağdırdı, 01.09.2011, http://www.haberler.com/kazak-turk-lisesi-ne-ovguler-yagdirdi-2966281-haberi/, (27.02.2015).

Nazarbayev'den Rusya'ya: "Birbirimiz için yaratıldık", 4 Mayıs 2015, http://turkkazak.com/site/?p=39911 (15.05.2015).

Nazarbayev'den Türkiye'ye Avrasya daveti, 09 Haziran 2014, http://turkkazak.com/site/?p=37459, (02.11.2014).

Nichol, Jim, "Central Asia: Regional Developments and Implications for U.S. Interests", *Congressional Research Service, The Library of Congress,* 2006, ss. 12-13, http://fpc.state.gov/documents/organization/76879.pdf (17.09.2015).

Nur Otan Partisi, *Doctrine*, www.nurotan.kz/kz/doctrine, (07.06.2014).

Nursultan Nazarbayev, Avrasya'nın entegrasyonunu savunuyorum, 26 Ekim 2011,http://avrupa.hurriyet.com.tr/haberler/dunya/1037463/avrasyanin-entegrasyonunu-savunuyorum (11.04.2015).

Nursultan Nazarbayev, Bölgesel Entegrasyon ve Avrasyacılık (Regionalnaya integratsia i Evrazistvo), 3 Nisan 2004, http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1080983880 (11.04.2015).

Okan İnşaat'tan Kazakistan'a 268 yataklı hastane, *Emlak Kulisi*, 08.07.2009, http://emlakkulisi.com/okan-insaattan-kazakistana-268-yatakli-hastane/18370 (16.07.2015).

Önemli İstatistikler (Manızdı sıtatistika), http://pa-academy.kz/index.php/kz/ob-akademii-2/klyuchevye-fakty-i-statistika, (05.03.2015).

Özbay, Fatih – Özdal, Habibe, Avrasya Ekonomik Birliği: Bir Medeniyet Projesi, 08 Ocak 2015, *http://www.abhaber.com/avrasya-ekonomik-birligi-bir-medeniyet-projesi/* (15.09.2015).

Özdamar, Ramazan, "Türkiye'nin Orta Asya Politikası: Eksiklikler ve Öneriler", *Caspian Weekly*, 25 Mayıs 2011, http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/orta-asya/1555-tuerkyenn-orta-asya-poltkasi-eksklkler-ve-oenerler.html (04.06.2015).

Özilhan, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde, 13 Haziran 2014, http://www.haberler.com/ozilhan-kazakistan-yabanci-yatirimcilar-konseyi-6151141-haberi/, (03.03.2015).

Panin, Alexander, "For Russia, Eurasian Union is About Politics, Not Economy", The Moscow Times, 29 Mayıs 2014, http://russialist.org/for-russia-eurasian-union-is-about-politics-not-economy/ (11.05.2015).

Pannier, Bruce, "Kazakhstan: Nazarbaev Warns Foreign NGOs Ahead Of Presidential Election", (March 26, 2015), Radio Free Europe/Radio Liberty, http://www.rferl.org/content/article/1061367.html (24.02.2015).

Rahmi Koç, Kazakistan Yabancı Yatırımcılar Konseyi'nde, 05.12.1999, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=-117288, (03.03.2015).

Referans Gazetesi, *Kazakistan'da faaliyet gösteren Türk İnşaat Şirketleri*, (09.09.06), http://www.yapirehberi.net/Haberler36.htm, (07.02.2013).

Republic of Kazakhstan State Programme, "Path to Europe 2009-2011", Astana 2008,http://www.kazakhstanlive.com/Documents/Path%20to%20Europe.pdf, (12.07.2015).

RFE/RL, *Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Economic Union*, 9 Haziran 2014, http://www.rferl.org/content/putin-in-astana-to-ink-eurasia-economic-union/25402319.html (15.05.2015).

"Rus gider, Kazak alıma devam eder", *Hürriyet Bigpara,* 16.07.2007, http://www.bigpara.com/haberler/genel-haberler/rus-gider-kazak-alima-devam-eder_ID612423/ (10.10.2015).

Rusya Orta Asya İşbirliği Örgütüne Tam Üye Oldu, *RusyaOfisi,* 19.10.2004, http://www.rusyaofisi.com/ekimasya.htm (16.09.2015).

Russia, Belarus, Kazakhstan sign 'epoch' Eurasian Economic Union, *RT,* 29 Mayıs 2014, http://rt.com/business/162200-russia-bealrus-kazakhstan-union/ (15.05.2015).

Sadıkova, Reyhan, "Kazakistan'ın Türkiye Politikasında Denge Unsuru", *EkoAvrasya, 09.04.2015, http://ekoavrasya.net/duyuru.aspx?did=182&Lang=TR* (20.08.2015).

Shanghai Cooperation Organisation, *Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation,* http://www.sectsco.org/EN123/brief.asp (14.08.2015).

Satpaev, Dosym, "An Analysis of the Internal Structure of Kazakhstan's Political Elite and an Assessment of Political Risk Levels" (2007), https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no14_ses/11_satpaev.pdf, (17.05.2014).

Sieff, Martin – Witte, Michelle, "KazAID to Invest in Eurasia's Peaceful Future", http://www.edgekz.com/kazaid-invest-eurasias-peaceful-future/ (12.08.2015).

Simmons, Jr F. Robert, "Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin On Yılı: Kişisel Düşünceler", (2007), http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/turkish/art5.html (16.05.2015).

Şafak, Erdal, *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den Türkiye ziyareti öncesi çağrı var,* 19.10.2009, http://www.sabah.com.tr/gundem/2009/10/19/atalarinizin_yurduna_gelin (14.04.2015).

Şafak, Erdal, *Nazarbayev ile Söyleşi*, *Doğuya Açılmak, Bir Vizyonerin Eseri*, (Ekim/Aralık 2009), http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/10/23/doguya_acilmak http://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2009/12/25/bir_vizyonerin_eseri, (02.10.2014).

Şilibekova, Aygerim, *Görevimiz Güvenlik: Kazakistan-Türkiye İlişkilerinde Yeni Dönem,* http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/163.pdf (11.08.2015).

Şilibekova, Aygerim "Ortaklık Yoluyla Güvenlik, Kazakistan'dan NATO'ya Bakışlar", *21. Yüzyıl Dergisi,* Ekim 2009, s. 68. http://www.21yuzyildergisi.com/dergi/sayi-10-ekim-2009-kurt-acilimindan-kafkaslardaki-ic-savasa-ankara/149/ortaklik-yoluyla-guvenlik-kazakistandan-natoya-bakislar/ (16.05.2015).

"Tarih ve Önemli Kilometre Taşları" (Kor Damunın Negizgi Kezenderi), www.damu.kz/307, (06.03.2015).

Taşkent Bildirisi, Özbekistan, (1996), http://www.turkkon.org/Assets/dokuman/08_TaskentBildirisi1996_4.DevletBaskanlariZirveBildirisi_20140418_103822.pdf (04.06.2015).

TBMM, *Yabancı Devlet Adamlarının Genel Kurul Konuşmaları*, (Şubat 2012), http://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/YDB_konusmalari_web.pdf, (03.03.2015).

T.C. Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu,* http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015).

Tellal, Erel, "Nazarbayev Avrasyacılığı", 05 Haziran 2014, *http://turkkazak.com/site/?p=24276* (11.04.2015).

Text of the Silk Road Strategy Act of 1999, *Back to H.R. 1152* (10th Congress, 1999–2000), http://www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h106-1152 (11.05.2015).

The EU-Kazakhstan Cooperation, http://www.inco-eeca.net/media/Annex_8_-_EU_relations_with_Kazakhstan.pdf (21.04.2015).

The European Commission's Tacis Programme, *1991 – 2006 - A SuccessStory,* http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/annual_programmes/tacis_success_story_final_en.pdf. (17.04.2015).

TİKA, "Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi Öğrencilerine Eğitim Programı", *TİKA 2013 Faaliyet Raporu,* Kazakistan, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf (06.03.2015).

TİKA, *2012 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *TİKA Tarafından Kazakistan`da, Uzaktan Eğitim Merkezi Açıldı*, 28 Aralık 2014, http://euturkhaber.com/tika-tarafindan-kazakistanda-uzaktan-egitim-merkezi-acildi/ (06.03.2015).

TİKA, *2008 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *Kazakistan Kamu Yönetimi Akademisi'ne Malzeme Desteği*, 03.11.2014, http://www.tika.gov.tr/tr/haber/kazakistan_kamu_yonetimi_akademisine_malzeme_destegi-5478, (06.03.2015).

TİKA, *2010 Faaliyet Raporu,* http://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22, (01.03.2015).

TİKA, *2013 Faaliyet Raporu*, www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, (01.03.2015).

TİKA, *Tarihçemiz,* www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-22, (01.03.2015).

Toker, Mustafa, "İsmail Gaspıralı ve "Dilde Birlik" Fikri Üzerine", *İsmail Gaspıralı ve Türk Fikir Hayatındaki Yeri Paneli,* Konya, 2001. *http://www.türkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s16/toker.pdf,* (12.11.2013).

TRACECA, *Türkiye Ulusal Sekreterliği*, http://www.traceca.org.tr/(13.04.2015).

TRT, *2013 Faaliyet Raporu,* http://medya.trt.net.tr/medya7/dosya/2014/09/11/d6e3f1c9-8432-44cf-9b2d-fc3881c369d5.pdf, (08.01.2015).

TURKKON, *Türk Konseyinin Temel Amaç ve Görevleri*, http://www.turkkon.org/tr-TR/genel_bilgi/1/10 (04.06.2015).

Türk, Fahri, "Türk Dünyasında Turizmin Gelişmesinde Devlet Dışı Aktörler: Turizm Acenteleri", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi,* Haziran 2015 Cilt:6,Sayı:2. http://www.esbadergisi.com/images/sayi11/turk_dunyasinda_turizmin_gelismesinde_devlet_disi_aktorler_fahri_turk.pdf (19.08.2015).

Türk, Fahri, "Undurchsichtige Besitzverhältnisse bei der Privatisierung der petrochemischen Gesellschaft „Petkim" wühlen das Land auf" (Petrokimya şirketi 'Petkim'in özelleştirilmesindeki belirsiz sahiplenme ülkeyi karıştırdı), *Eurasisches Magazin*, 31.07.2007, http://www.eurasischesmagazin.de/artikel/drucken.asp?artikelID=20070708 (26.11.2015).

Türk, Fahri – Yılmaz, Serdar, "Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyaettin İsmihanoğlu Kassanov ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Ocak 2014 Cilt:5 Sayı:1, http://esbadergisi.com/images/sayi8/datub_baskani_ziyaettin_ismihanoglu_kassanov_ile_soylesi.pdf (14.08.2015).

Türk, Fahri – Yılmaz, Serdar, "Çimkent Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Latif Şen ve Ahıska Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ruşen Mehmetoğlu ile Söyleşi", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Ocak 2014 Cilt:5 Sayı:1, ss. 66-79. http://esbadergisi.com/images/sayi8/latif_sen_rusen_mehmetoglu_gorusme_almati.pdf (14.08.2015).

"Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nazarbayev belgeseli tanıtıldı", *Zaman Gazetesi*, 11.12.2013, http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-dunyasinin-buyuk-sahsiyeti-nazarbayev-belgeseli-tanitildi_2181421.html (07.08.2015).

"Türk Dünyasının Büyük Şahsiyeti Nursultan Nazarbayev", *TİKA Dünyası*, Sayı 4, 2014, http://www.tika.gov.tr/upload/publication/Tika-Dunyasi-4.pdf (06.07.2015).

Türkiye Cumhuriyeti Astana Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, *Kazakistan Cumhuriyeti 2014 Yılı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Ülke Notu* http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-159402;jsessionid=l7ULDoG1dKm19mMOZLLUq_BFvcJd9c8fVWnCSCYoKw8Wp76hUs52!-532753600 (17.06.2015).

Türk firmalarının yurtdışındaki yatırımları, 17,3 milyar dolar, Temmuz 2010. http://www.emlaktasondakika.com/haber/Yurtdisi/Turk_firmalarinin_yurtdisindaki_yatirimlari_173_milyar_dolar/3160.aspx, (04.02.2013).

"Türkiye-Kazakistan Ticaret ve Yatırım Forumu", *TUSKON*, 12.10.2012, http://www.tuskon.org/?p=content&gl=faaliyetler&cl=faaliyet&i=399 (18.06.2015).

Türkiye Kazakistan İş Konseyi, https://www.deik.org.tr/Konsey/57/T%C3%BCrkiye_Kazakistan.html (14.06.2015).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, *Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, Genel Kurula hitaben konuşması,* 22 Ekim 2009. http://tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20475&P5=B&PAGE1=30&PAGE2=32 (01.06.2015).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Milliyetlerine Göre Gelen Yabancı Ziyaretçiler,* https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/milliyetlerine-gore-gelen-yabanci-ziyaretciler (17.06.2015).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), *Turist Sayısı ve Turizm Geliri*, https://www.tursab.org.tr/tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri/2003-gelirsayi-ve-ortalama-harcama_68.html (17.06.2015).

TÜRKPA, *Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi*, http://www.turk-pa.org/news.php?id=1113&lang=tr (04.06.2015).

TÜRKSOY, http://www.turksoy.org.tr/en/turksoy/about_us (01.03.2015).

Türk Akademisi, *Türk Akademisi Arşiv Etiketi* (Turik Akademiyası Muğaratı Tegi), 18.11.2014, http://www.astana-akshamy.kz/?tag=turki-akademiyasy (11.04.2015).

Türk Akademisi, *Türk Akademisi Kuruluşunun Onaylanması Hakkında* (Turik Akademiyası Kurılu Ratifikası Turalı), 14 Haziran 2014, No: 657, http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000657 (11.04.2015).

Türk Akademisi, http://www.turkacadem.kz/tr/ab.php?set=2 (11.04.2015).

Türk Akademisi, *Türk Medeniyet Havzasındaki Kültürel Canlanmaya İvme Kazandıracak*, 25.05.2010, http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/49341/turk-akademisi-turk-medeniyet-havzasindaki-kulturel-canlanmaya-ivme-kazandiracak.html (11.04.2015).

Türk Akademisi'nin kurulması (Turki Akademiyasının Kurılu), 28.05.2010, http://www.inform.kz/kaz/article/2272856 (11.04.2015).

Türk Milli Kültür Merkezi (Turik Ulttık Medeni Ortalığı), http://bostandyk.almaty.gba.kz/page.php?page_id=409&lang=2, (01.03.2015).

Türkiye Bursları, *Burs Olanakları,* http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-olanaklari, (05.01.2015).

Türkiye Bursları, *Türkiye Mezunları İletişim Formu*, http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/mezunlar-form (20.08.2015).

Türkiye CICA Dönem Başkanlığını ÇHC'ye devretti, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cica-donem-baskanligini-chc_ye-devretti.tr.mfa (01.02.2015).

Türkiye İstatistik Kurumu, *Türkiye Kazakistan dış Ticaret Hacmi 1996-2014),* http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, (12.06.2015).

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, *Zirveler Tarihçesi*, http://www.turkkon.org/tr-TR/zirveler_sureci_bilgi_notu/4/52 (04.06.2015).

TÜRSAB, *Türkiye'nin Sessiz Büyüyen Pazarı: Kazakistan,* https://www.tursab.org.tr/dosya/981/kazak_981_4909543.pdf (12.03.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Her Alanda İşbirliği", (2011), http://www.diplomat.com.tr/atlas/sayilar/sayi14/sayfalar.asp?link=s14-5.htm, (01.03.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakhstan-Turkey Strategic Partnership Can Serve as Example", *THEASTANANTIMES,* 16 April 2015, http://astanatimes.com/2015/04/kazakhstan-turkey-strategic-partnership-can-serve-as-example/ (30.09.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Büyükelçi", *http://kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=42*, (01.03.2015).

Tüymebayev, Canseyit, "Kazakistan ve Türkiye Güvenilir Stratejik Ortaktırlar" (Kazakhstan men Turkiya Cenimdi Strategiyalık Ariptester), *Kazainform,* (15 Aralık 2011), http://www.inform.kz/kaz/article/2426728 (15.06.2015).

Tüysüzoğlu, Göktürk, "Bölgesel bir hegemonya girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", *Aljazeere Turk*, 12 Temmuz 2014, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi (15.09.2015).

"Uluslararası "Global Türk" Dergisi İlk Kez Yayınlandı", *Edebiyat Portalı,* http://adebiportal.kz/news/uluslararasi-global-t-rk-derg-s-lk-kez-yayinlandi/?lang=tr (16.08.2015).

USAID, *HGO Sustainability Index, Kazakhstan*, (2010), http://www.usaid.gov/locations/europe_eurasia/dem_gov/ngoindex/2009/kazakhstan, (25.02.2015).

Weitz, Richard, "Kazakhstan and the Commonwealth of Independent States", *SLD,* 13.02.2012, http://www.sldinfo.com/kazakhstan-and-the-commonwealth-of-independent-states/ (01.09.2015).

Yabancı Doğrudan Yatırım Miktarı (Tikelei Şeteldik İnvestiyalardın Kölemdiligi), Invest in Kazakhstan, http://www.invest.gov.kz/?option=content&section=4&itemid=75 (15.06.2015).

Yıldız, Doğan, "Türk Konseyi Lider Zirvesi'ne Erdoğan katılmadı", *Zaman Gazetesi*, 11 Eylül 2005, http://www.zaman.com.tr/dunya_turk-konseyi-lider-zirvesine-erdogan-katilmadi_2315985.html (30.09.2015).

Yılmaz, Serdar, "Dış Politikada Uzmanlık: Sıradışı Bir Diplomat Örneği", *AB Haber (Brüksel),* 09 Mayıs 2015, http://www.abhaber.com/dis-politikada-uzmanlik-siradisi-bir-diplomat-ornegi/ (5.06.2015).

Yılmaz, Serdar, "Kazakistan'da Devlet Başkanlığı Seçimleri: Sonucu Belli Bir Yarış", *Akademik Perspektif*, 21 Nisan 2015, http://akademikperspektif.com/2015/04/21/kazakistanda-devlet-baskanligi-secimleri-sonucu-belli-bir-yaris/ (22.04.2015).

Yunus Emre Vakfı Kanunu, (5/5/2007), http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26526_0.html (08.01.2015).

Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (Joğarı Dengeili Strategiyalık Intımaktastık Keneci), 23 Mayıs 2012, http://www.inform.kz/kaz/article/2466312 (01.06.2015).

2 Aralık 2010 tarihinde, Astana'daki üst düzey AGİT Zirvesi çalışmalarını tamamladı (2010 Jılğı ' Jeltoksanda Astanada Joğarı dengeidegi AGIT'ın Jumısın Ayaktadı), 02.12.2010, http://www.akorda.kz/kz/page/page_2010-zhylhy-2-zheltoksanda-astanada-zhohary-dengeidegi-ekyu-nyn-sammiti-zhumysyn_1348722976?print=1 (01.06.2015).

Ekler

EK-1: Türk Müteahhitlik Firmalarınca Kazakistan'da Gerçekleştirilen Bazı Prestijli Projeler

L.N. Gumilyov Avrasya Milli Üniversitesi

Nazarbayev Üniversitesi

Hazreti Sultan Camii

Barış Pramidi

Astana Hava Alanı

Bağımsızlık Sarayı

Han Çadırı AVM

Astana Stadyumu

EK-2: Kazakistan'ın Türkiye Politikası Konulu Mülakat (Kazakıstannın Turkıya Sayasatı Turalı Suhbat, Mart – Temmuz 2014)

SORULAR

Сұрақтар

1) Türkiye Kazakistan dış politikasında nerede yer almaktadır?

1) Turkıyanın Kazakıstandağı sırtkı sayasatın ne arkılı körüğe boladı?

2) Kazakistan'ın Türkiye politikasını etkileyen unsurlar nelerdir?

2) Kazakıstannın Turkıya Sayasatına ıkpal etken elemetterin körsetip ötseniz?

3) Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in liderlik profili ilişkileri ne yönde etkilemektedir?

3) Kazakıstan Rispublikası prezidenti Nursultan Nazarbayevtın memleket baskaru adisi eki el arasındağı bul baylanıstarğa aseri kandai?

4) Kazakistan'ın Türkiye'ye bakışındaki algı nasıldır ve bu Türkiye'ye yönelik politikaları ne ölçüde etkilemektedir?

4) Kazakıstannın Turkıyağa değen közkarası kandai jane bul Turkıyanın sırtkı sayasatına kanşalıktı ıkpal etedi?

5) 23 yıllık zaman zarfında Kazakistan ve Türkiye mevcut fırsatları nasıl değerlendirmiştir? İlişkilerde en büyük eksiklikler nelerdir?

5) 23 jıl vakıt boyı Kazakıstan men Turkıya arasındağı baylanıstardın tiyimdiligi kandai dengede bayalanadı?

6) Türkiye'nin katkısıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY), Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi gibi kurumlar kurulmuştur. Bu kurumların varlığı ve ülkeye kazandırdıkları projelerin Kazakistan'ın Türkiye politikasına bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

6) Turkıyanın ıkpalımen Turık Birligi jane Damu Agentigi, Turki Halıktarının Medeniyet jane Öner Birligi Ortalığı, Hoja Ahmet Yasevi atındağı Halıkaralık Kazak-Turik Unibersiteti siyaktı halıkaralık uyımdar kurıldı. Bul uyımdardın Kazakıstanda jürgizgen jobalarının Kazakıstannın Turkıya sayasatına koskan ulesi bar dep oylai alasız ba?

7) Türk Konseyi iki ülke arasında doğal bir köprü kurmuştur. Türk Konseyi'nin oluşturulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Kazakistan'ın Türkiye politikasının şekillenmesine bir etkisi olmuş mudur? Ne yönde?

7) Turik Kenesi eki memleket arasında köpir saldı. Turik Kenesinin kurılğandığın kalai bağalasız? Kazakıstannın Turkıya sayasatının ıkpalı bar ma? Kai jağınan?

Özgeçmiş

1982 doğumlu olan Serdar Yılmaz, 2000 yılında Bahçeşehir Atatürk Lisesi'nden mezun olduktan sonra 2002'de Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünü kazanmıştır. 2006'da bölümünü derece ile bitirip mezun olan Yılmaz, yüksek lisans eğitimi için İngiltere'nin başkenti Londra'ya gitmiştir. Yaklaşık iki yıl süren İngilizce dil eğitiminin akabinde 2008 yılında Londra'daki Westminster Üniversitesi uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Bir yandan yüksek lisansını yapan Yılmaz, diğer yandan çalışma hayatını tecrübe ederek İngiliz ve Avrupa kültürü ile alakalı çalışmalar yapmıştır. 2010 yılında İstanbul'a dönerek bir süre Avrupa Birliği Bakanlığı'na bağlı olan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nde İletişim Gönüllüsü olarak çalışmış ve Girişimci Gençler Derneği kurucu üyeliği yapmıştır.

Ekim 2011 tarihinde Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktoraya başlayan Yılmaz, 13 Ocak 2016 tarihi itibariyle "Kazakistan'ın Türkiye Politikası" adlı tezi ile doktorasını bitirmiştir. Orta Asya Türk devletlerinin iç ve dış politikaları üzerine çalışmakta ve özellikle Kazakistan ile ilgili saha araştırmalarına devam etmektedir. Dış politika analizi, Avrupa Birliği, Asya, Avrasya, Orta Asya, güvenlik ve enerji politikaları üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. 2014-2015 arası Kazakistan-Almatı merkezli KİMEP Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. 2012 yılından itibaren İstanbul Arel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler İngilizce Bölümü'nde araştırma görevlisi ve Bologna süreci koordinatörü olarak çalışmaktadır.

Gerek ulusal gerekse uluslararası hakemli dergilerde ve kitaplarda makale ve kitap bölümleri bulunan Serdar Yılmaz, İngilizcenin dışında Kazakça ve Kırgızca bilmektedir.